

ക മ ല.

ഇംഗ്ലീഷിൽനിന്ന്.

സി. കൃഷ്ണൻ നായർ ബി. എ.
പരിഭാഷപ്പെടുത്തിയത്.

ഗുജി വചേത്രം.

കൊച്ചിപ്പുരം അച്ചുകൂടത്തിൽ അച്ചുവിട്ടത്.

KAMALA.

Translated into Malayalam

BY

C. Krishnan Nair, B. A.

കമല.

അക്കാദമി

ഇംഗ്ലീഷിൽനിന്ന്.

സി. കൃഷ്ണൻ നായർ ബി. എ.
പരിഭാഷപ്പെടുത്തിയത്.

മുളി വവേരുക.

കോളാട്ടുപുരം അച്ചുകൂടത്തിൽ അച്ചടിച്ചത്.

1899.

[Price R. 1.]

[Copy right Registered]

To
MY UNCLE,
അക്കാക്കമ്മ
C. Sankaran Nair, Esq.

ശുദ്ധപത്രം.

ഭാഗം	വരി	അർത്ഥം	സുതാർത്ഥം
മറ	ര.ര	സാകരം	സാദരം.
നന്	ര.ര	സ്വതന്ത്രവും	സ്വാതന്ത്ര്യവും.
നന്	മ.ര	നിശ്ചിത	നിശ്ചിത.
നന്	വ	ധൃപം	ധൃപദീപം.
നന്	വ	ഗോദാവരി	ഗോദാവരിനദി.
വ.ര	മ.ര	അവളു	അവളുണ്ട്.
മ.ന	ന	കേട്ടെന്ന	കേട്ടുണ്ടായിരുന്നു
മ.ന	ര.ര	കൂടിയും	കൂടിയും
മ.ന	ര.ര	കല!	കലേ!
മ.ന	മ.ര	കാട്ടുണ്ടായിരുന്നു	കാട്ടുണ്ടായിരുന്നു
മ.ന	മ	തോന്നപ്പെടുത്തി	തോന്നപ്പെടുത്തി, അ
		ന്നു...	ന്നു.....
മ.ന	ര.ര	ഉൽകണ്ഠ	ഉൽകണ്ഠ.
മ.ന	ര.ര	കഴിപ്പിക്കുന്നതും...	കഴിപ്പിക്കുന്നതും.
മ.ര	ര.ന	തലമുറ	തലമുറ.
മ.ന	ര.വ	മോഷണനാർ	മോഷണനാർ.
മ.ന	ര.വ	ദേവിദാസി	ദേവദാസി.
മ.ന	മ.ന	മാനവ്യം	മാനവ്യം.
മ.വ	ന	കേട്ടപ്പോൾ	കേട്ട്.
മ.വ	വ	ഉത്സാഹഭാഗത്തി	ഉത്സാഹഭാഗത്തി
		ന്നും	ന്നും.
ര.ര	ര.ര	സത്യം	ഒരു സത്യവും.

ണ്ടി ഉത്സാഹമായി സഭാ അദ്ധ്യക്ഷനായ സി. ചാത്തുക്കുട്ടി
നാടിയാവേർകളാണ്. ഇവർക്കും എന്നെ സഹായിച്ചു മറ്റുള്ള
വർക്കും ഞാൻ നന്ദിപൂർവ്വമായ വന്ദനം വരണമെന്നു കൊള്ളുന്നു.

ഈ തർജ്ജമക്ക് വളരെ സന്തോഷത്തോടെ സമ്മതം ത
ന്നു മിസ്റ്റർ. എസ്. സത്യനാഥനോടും ഞാൻ വളരെ നന്ദി
മുള്ളവനാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദയകൊണ്ടാണ് ഏനിക്ക്
ഇതിൽ ഗ്രന്ഥകർത്രിയുടെ ചിത്രം ചേർക്കുവാനും ഇടയായത്.

'The Palms'
Egmore
1st. August 1899

സി. കൃഷ്ണൻ നായർ.

ഗ്രന്ഥകൃത്തിയുടെ ജീവചരിത്രസംഗ്രഹം.

—(9)—

ഈ നോവലിന്റെ ഗ്രന്ഥകൃതിയായ കൃഷ്ണബായി എന്ന സ്ത്രീക്കും ബോംബായ സംസ്ഥാനത്തിൽ നിന്ന് ആദ്യം ക്രിസ്തു വേദമനുസരിച്ച ഫരി പണ്ഡിതൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണന്റെ പത്നിയായ രാധാബായി എന്ന സ്ത്രീയുടെ പതിമൂന്നാമത്തെ സന്താനമായി ക്രി. അ. 1862, ഫിബ്രുവരി മാസം 14-ാം-അമ്മച്ഛ് നഗരത്തിൽ ജനിച്ചു. ജനനാൽ തന്നെ വളരെ ബുദ്ധിയുള്ള ഈ കുട്ടി തന്റെ സഹോദരന്മാരോടൊന്നിച്ച് ഉത്സാഹമായി പഠിക്കുകയും ക്രമേണ അവരെ തോല്പിക്കുകയും ചെയ്തു. അവരോടൊന്നിച്ച് ഒരു പെൺകുട്ടി പഠിച്ചതുകൊണ്ട് അവർക്കു ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നതായിരുന്നു എന്ന് 'സമൂഹ'യിൽ നിന്നറിയാം. ഈ ബാലികൾക്ക് എല്ലാവരേക്കാളും അധികം സ്നേഹം തന്നെ ഒരു സഖിയെപ്പോലെ വിചാരിച്ചവനെ വലിയ ജ്യേഷ്ഠനോടായിരുന്നു. ഇവരിരുവരും കൂടി ഭാരോ പ്രദേശങ്ങളുടെ ഭംഗിയും മറ്റും കണ്ട് പലപ്പോഴും ആനന്ദിച്ചിരുന്നു. 'സമൂഹ' 'കുല' എന്ന പുസ്തകങ്ങളിലുള്ള പ്രകൃതിവർണ്ണനകൾ മിക്കതും അവയുടെ ഗ്രന്ഥകൃതിതന്നെ ബാല്യകാലത്തിൽ കണ്ടിട്ടുള്ള ഭാരോ പ്രദേശങ്ങളുടെ വർണ്ണനകളും കലലക്ക് പ്രകൃതിവിശേഷം കണ്ടു മരിപ്പാൻ സഹജാകയാമാഗ്രഹമുണ്ടെന്നു പറയുന്നത് ഗ്രന്ഥകൃത്തിയുടെ സ്വഭാവം സ്വഭാവവുമാണ്. എന്നാൽ ഈ വിധം മുമ്പായി ജ്യേഷ്ഠനോന്നിമിരിപ്പാൻ ഈ ബാലികൾക്ക് അധികകാലം കഴിഞ്ഞില്ല. ക്രി. അ. 1868-ൽ ജ്യേഷ്ഠനും ഉടനെ അ

മൃഗം മരിച്ചു. അതുനിമിത്തം അവളുടെ ശരീരം ക്ഷയിച്ചു വരുവാനും തുടങ്ങി.

ഈ സ്ഥിതിയിൽനിന്നു വല്ല ഭേദമുണ്ടായാലോ എന്നുവെച്ച് ഇവളെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനായി സ്പ്രിംഗ്ഫീൽഡിലേക്കയച്ചു. അവിടുത്തെ സാധാരണ കുട്ടികളോളം കൂടി അറിവുണ്ടായിരിക്കില്ല എന്നുവെച്ച് പരീക്ഷിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ, ഈ കുട്ടിക്ക് എല്ലാവരിലും വെച്ച് പരിന്ദുക്കൾ അറിവുണ്ടെന്നു കണ്ടതിനാൽ, അവളുടെ യാതൊരുതരത്തിലും ചേരുവാൻ തരമില്ലാതായി. അതിനാൽ അവൾ സ്വേച്ഛ പ്രകാരം പഠിക്കുകയും അപ്പോൾ സുശീലയും ബുദ്ധിശാലിനിയും വൈദ്യത്തിൽ നിപുണയുമായ ഒരു അമ്മേക്കുടുംബത്തിയുടെ സ്നേഹം സമ്പാദിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ സംഗതികൊണ്ട് താൻ ഇനി എന്തു ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്ന് പ്രവേശിക്കേണ്ടതെന്നും തീർച്ചപ്പെടുത്താൻ.

ഇപ്പോൾ വീട്ടുകാക്കുല്ലാവരും ക്രിസ്ത്യനായിത്തീർന്നു. അവളാലോ എന്നാൽ ആലോചന തുടങ്ങി. എന്നാൽ ക്രിസ്ത്യനായിട്ട് അവിടുത്തെ തത്ത്വങ്ങൾ സമീപിക്കുമ്പോൾ, അവൾ ആ ആലോചന മാറ്റി, അതിന്നു പകരമായി, സ്പ്രിംഗ്ഫീൽഡിലെ ചേർന്നിട്ടുള്ള മറ്റൊരാളിലെ വൈദ്യശാലയിലെക്കയപ്പാണെന്നു. ഉടനെ യാതൊരു സഹായവും കൂടാതെ ഈ യുവതി മറ്റൊരാൾക്കു പറ്റപ്പെട്ടു. അവിടെച്ചെന്ന്, തന്റെ ഉത്തരവായി വന്ന വിദ്യാർത്ഥിനി പിതാവായ റെവറണ്ട്, ടി. സത്യനാഥന്റെ കയ്യിൽ എല്ലാവരും സ്നേഹിക്കപ്പെട്ട് സുഖമായി താമസിച്ചു വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തു. മറ്റൊരാളെ വൈദ്യശാലയിൽ ആദ്യം ചേർന്ന സ്പ്രിംഗ്ഫീൽഡിലെ നിന്നുള്ള ഈ യുവതിയായിരുന്നുവോ! താൻ ചേർന്നിട്ടുള്ള അവിടെയുള്ള വിദ്യാർത്ഥികളെല്ലാം ഏഴുനൂറ് റെവറണ്ടനും ചെയ്തു തന്നെ ആദരിച്ചു എന്ന് 'സെമിനറി'യിൽ പറയുന്നുണ്ട്. ഇവിടെ നിന്ന് ക്രിസ്ത്യനായി വളരെ ഉത്തരവായി പഠിച്ച് വർദ്ധിക്കുകയും

ത്തിലെ പരീക്ഷയിൽ രസതന്ത്രത്തിലൊഴികെ മറ്റൊന്നിലും പ്രഥമസ്ഥാനം വഹിച്ച് വളരെ സജ്ജനൻ വാണി. ഇത്ര ബുദ്ധിയുള്ള ഒരു ശിഷ്യത്തിന്മേൽ ഗുരുനാഥനാകെല്ലാവരും വളരെ സന്തോഷമുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു പറയണ്ടതില്ലല്ലോ. 'അവൻ ...വലിയൊരു സുശീലനാണ്'. വളരെ ബുദ്ധിയും സൗകൃഷീലവും ഉള്ള അവൻ മനഃപൂർവ്വമായി ഉത്സാഹത്തോടെ അധ്വാനിച്ചിരുന്നു' എന്ന് ആ സ്കൂളിലെ ഫോഡറാസ്റ്റർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടതും ചെയ്തു.

പരീക്ഷ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ക്രിസ്തുമായിക്ക് ശരീര സുഖമില്ലാതായി. അതിനാൽ പഠിപ്പിനിർത്തിയെന്നു പിന്നെ ആ മെഡിക്കലും കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ ഈ വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ബുദ്ധിമാത്രയും മറ്റൊരു പ്രകാരത്തിൽ പ്രകാശിച്ചു. അതെങ്ങിനെ എന്ന് ഉടനെ പറയാം.

ഈ സമയത്തായിരുന്നു റോവാണ്ട് ടി. സത്യനാഥന്റെയും സഹായ മിസ്റ്റർ സാമുൽ സത്യനാഥൻ-ജിയുടെ നിന്നു പരീക്ഷ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ബഹുമാനത്തോടെ ഇരിച്ചു വന്നത്. ഇദ്ദേഹം പറയുന്ന വർത്തമാനങ്ങളും മറ്റും കേട്ടു മറിച്ചു കൊണ്ട്, ക്രിസ്തുമായി അല്പകാലം സുഖമായി താമസിച്ചു. പിന്നെ ഈ തരുണീതരുണന്മാർ തമ്മിൽ വിവാഹം ചെയ്തു. ചെറുപ്പം മുതൽക്കുതന്നെ സാഹിത്യത്തിൽ പരിശ്രമിക്കുന്നെന്നു ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥകന്ത്രിക്ക് വിവാഹംചെയ്താൽ സമ്മതമായത് വളരെ പ്രയാസത്തോടെയായിരിക്കണം. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവർ താഴെ പറയും പ്രകാരം 'സമൂഹ'യിൽ അധിഷ്ഠിതപ്പെട്ടവരാണ്. 'ഒരു സ്ത്രീയുടെ ആഗ്രഹ സിദ്ധിവിവാഹംചെയ്ത്...വിശേഷ വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചും നിസ്സാരമായ ഗ്രാമഭൂതങ്ങൾ ചെയ്തും കാലം കഴിക്കുകയാണെന്നുള്ളത് എത്ര കഷ്ടമാണ്!'. എന്നാൽ യഥാർത്ഥത്തിൽ ഗ്രാമസ്വാശ്രമവും സാഹിത്യവും തമ്മിൽ യാതൊരു ശത്രുതയുമില്ലെന്ന് അവർ സ്വപരമം കൊണ്ടു തന്നെ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം.

വായ്പയും കഴിഞ്ഞ ഉടനെ മിസ്റ്റർ സത്യനാഥനെ നീലഗിരിയിൽ ഒരു സ്കൂൾ മാസ്റ്റർ ആയി നിയമിച്ചതിനാൽ, അവരിരുവരും നീലഗിരിയിൽ പോയി ഒരു ഭണ്ട കൊല്ലത്തോളം സഞ്ചരിച്ചു. അപ്പോൾ നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥകർത്രി സാധാരണ സ്ത്രീകളെപ്പോലെ വൃദ്ധ കാലത്തോളം ചേയ്ക്കാതെ, ചെറിയ പെൺകുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കുക മുതലായ ഭാരവാഹകാര്യമായ പ്രവൃത്തികളിൽ ഏർപ്പെടുകയും തന്റെ പ്രഥമലേഖനത്തെ ഒരു വർത്തമാനക്കുടലാസിലെക്കയക്കുകയും ചെയ്തു.

1884-ൽ മിസ്റ്റർ സത്യനാഥൻ നീലഗിരിയിൽനിന്നു മറ്റ്; പിന്നെ കുന്നത്തുണ്ട കൊല്ലത്തോളം രാജമുണ്ടിയിലും കുന്നത്തുണ്ടിയിലുമായ ദിശകളിൽ താമസിച്ചു, 1886-ൽ സാമാന്യ പഠിപ്പിന്റെ മേൽപ്പരക്കിന്റെ സഹായകനായും പിന്നെ പ്രസിഡൻസി കോളേജിൽ പ്രഫസറായും മറ്റാശിഷ്യരായും. ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥകർത്രി, തന്റെ സ്നേഹിതന്മാരുടേയും ഭർത്താവിന്റെയും ഇടവിടായുള്ള ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ കൊണ്ട്, ഒരു കഥാ പുസ്തകം എഴുതുന്നതിലായി. ഇതിനെ 'സമൃദ്ധം' എന്ന കഥാപുസ്തകം പുറത്തുവന്നു.

കുറച്ച കാലം കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ ഇവർക്കു ശിശുവുണ്ടായി. എന്നാൽ മാതാപിതാക്കൾക്ക് അതിനുള്ള സുഖവും സന്തോഷവും അനുഭവിപ്പാൻ അധികകാലം സാധിച്ചില്ല. കുലയുടെ ശിശുവിന്റെ മരണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള വർണ്ണന താൻ തന്നെ സമീപിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു കഷ്ടാവസ്ഥയുടെ വർണ്ണനയാണ്. ഇതിൽ പിന്നെ നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥകർത്രിയുടെയും ഭാര്യയുടെയും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. സ്വയംതന്നെ കൊണ്ടുപോയ വല്ല ആശ്വാസവും കിട്ടാതെ എന്നു വിചാരിച്ചു മിസ്റ്റർ സത്യനാഥൻ തന്റെ പ്രിയപത്നിയെ ബോംബെയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി.

* ഇതിനെ മിസ്റ്റർ മോസഫ് മുളിയിൽ മൗലാജി എന്നായിരുന്നു.

ഈ യാത്ര കൊണ്ടുള്ള ജീനത്താൽ ദീനം അധികാരമുണ്ട്. നാലു കൊണ്ട് ഇവർ ഉടനെ മടങ്ങി. പിന്നെ ഗ്രാമീണനായ ഒരു സ്ത്രീയിൽ നിന്ന് ചികിത്സയും തുടങ്ങി.

‘ശോകമെന്നതു വരുത്തുന്നതു കൂടുതലാകട്ടെ’ എന്ന വചനത്തിന്റെ സത്യാനന്തരം ഗ്രാമകന്യായെ സംബന്ധിച്ചു കേൾക്കുന്ന പാത്രം കൊല്ലം വെട്ടുപാലി ദൃശ്യമായി. ഇപ്പോൾ അക്കാലത്തെ പാത്രം വിശദമായി. മാത്രമല്ല ബന്ധുക്കളും മരിച്ചു. ഇതുകൊണ്ടുള്ള കഠിന ദുഃഖത്തിന്റെ മൂലം കറുപ്പാണെന്നു തോന്നുന്നത്, ഇവർ അനേകം കൂടാതെ അരുന്നെണ്ണിയിരുന്നു. കലയും ഇപ്പോൾ ചെങ്കുത്തായതാണ് പാത്രം അങ്ങനെയല്ല. ഈ ഇടവിടാതെ ഒരു ശ്രമത്തിന്റെ പ്രയത്നം തന്റെ ശക്തിയെ ക്രമമായി ചെറുത്തുനിർത്തിയതുകൊണ്ടു കേൾക്കുന്നവരിൽ. പിന്നെ ‘കാല’ എന്ന കഥ പുറത്തു വന്നു. ഈ കഥ ഭാഗ്യം വരെ താൻ ഇങ്ങനെ കേൾക്കുന്നതാണ് എന്നുള്ളതും നിമിത്തം ഗ്രാമകന്യാ ഇതിനെ വളരെ ബോധ്യപ്പെട്ടു എഴുതിയിട്ടുണ്ട്. അതിൽ ഒരു അംഗങ്ങളെല്ലാം താൻ ദീനത്തിൽ കിടക്കുമ്പോൾ അക്കാലത്തെക്കൊണ്ടു, പാത്രം കൊടുത്തു എഴുതിയിട്ടുണ്ടാണത്രെ!

1893—1894 എന്നീ വർഷത്തിൽ ഇവർ ദീനത്തിൽ വല്ല ആശ്വാസമുണ്ടാവുമെന്ന് വെച്ച് നീലഗിരിയിലേക്കു പോയി. എന്നാൽ അതൊരു ശ്രമവും കിട്ടാത്തതിനാൽ, ഗ്രാമീണനെന്ന മടങ്ങിപ്പോന്നു അവിടെ വെച്ച് ഒരു കറുപ്പാണെന്നും സ്വഭാവമെന്നും ചെല്ല.

മ-ാം അദ്ധ്യായം.

ഇന്ത്യാരാജ്യം കേവലം സ്വാതന്ത്ര്യം വാങ്ങുകയും എങ്കിലും അതിന്മേലുള്ളതും ദാമാസ്കൂസിലുവരും ആയ അനേകം സ്ഥലങ്ങൾ അവിടെ ഉണ്ടെന്നതു നിശ്ചിതമാണ്. ദക്ഷിണ മണ്ഡലത്തിൽ ചേന്നും ശാദാവരി ഉദവികുന്നത്തായ നാസിക്യിലേ ലേവ്രേഡം ഇപ്രകാരമുള്ളവയിലൊന്നാകുന്നു. ഇവിടുത്തെ ദേശസ്ഥിതി അതി ഗൗരവമുള്ളതായും മനോഹരമായും നടത്താനാത്തതും ഉള്ളതാണ്. മേല്പ്രദേശ് ഉയർന്നു കാണാവുന്ന ലേകളിൽ ചിലവ പച്ചനിറമുള്ളവയും മറ്റു ചിലവ നിറമുള്ളവയുമാണ്. ഇവയുടെ വർഷക്കാലത്തിൽ ലേവ്രേഡം ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായ ഗുഹകളിൽ തടവുപ്രദേശമുള്ളവയും ആകുന്നു. കാഴ്ചകൾ മനോഹരമായ പശ്ചിമഘട്ടത്തിലെ ദേശലേവ്രേഡംകളിൽനിന്ന് അധികം ദൂരത്തിലല്ലാത്തതാകുന്നു എന്നു സ്ഥലവാസികൾ വിവരം പറയുന്ന പട്ടണം.

* പുരസ്കാരം - വാണിജ്യവിദ്യാലയം. † ഡയറക്ടർ. ‡ നാ
വിദ്യാലയം.

സാലം സന്ധ്യയാണ്. സൂര്യനാസ്തയത്തോടെ പ്രാശ്നാദി തായ ഗോപസമുദയം മായാജാലംകണക്കേ വരോദാഗത്തു വളരെ മൃഗാദിജീവികളെ തോന്നാപ്പടുന്നതായ വിസ്തൃത ഭൂമിയെ മൂടിക്കിടക്കുന്നു. രേഖയെ ഭൂപ്രദീപവുമ്പോൾ അതിനുള്ള കറുത്തുപിടിപ്പായ പതക്കോവുമ്പോൾ ചുരുക്ക അനേകം തരമുള്ള ജീവിജാലങ്ങളെ ഉണ്ട്. മേഘവശം ഗ്രാസിക്കു ശേഷം, തോന്നെഗ്രാസിക്കും, വിശദീകരണ പ്രശ്നാദിതരങ്ങളായി വന്നു വന്ന ജലാശയങ്ങൾ, അന്യമനസ്സോടെ സ്വീകരിക്കപ്പെടുന്ന ജീവികളായും മതലായവയുടെ വിവരഗോപ്യതയും, ഭൂമിയിൽത്താഴുന്നതോടൊപ്പം വിസ്തൃതമായി കാണുന്നുണ്ട്. സമീപത്തെ ഒരു കുന്നിനോളമുള്ള വൃക്ഷ നിരകൾ ആഗതവിശ്വാസ്യതയെത്തുടർന്നു നിൽക്കുവാൻ പ്രദീപനാദം എന്നതോന്നം. അന്യമനസ്സോടെ കഴിഞ്ഞു വന്നവയിൽ എന്തൊരു പരന്നിട്ടുണ്ട്. ഈ പ്രദേശത്ത് വൃക്ഷസമുദായത്തെ ചെറിയ ഒരു ബാലികയെ വ്യക്തമായി കാണുന്നുണ്ട്. അവൾ ബ്രാഹ്മണ സന്യാസി പുത്രിയായ കലയാണ്. അവൾ ആലാസഭാവത്തോടെ മുമ്പം കൈകൊണ്ടു താങ്ങി, ശൈലാഗ്രത്തിങ്കലെ ജീവികളെ കേൾക്കുന്നതിനായി, വിസ്തൃതമായ പല നിരയായും ഉള്ള താഴത്തെ തൊട്ടാനം കണ്ട് വിസ്മയിച്ചു നില്ക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും. കരകൾക്കിടയിൽപ്പിന്നെ അവൾ ഭീതിയോടെത്താഴെ 'അമ്മേയെങ്ങോ കാണാനില്ല. അമ്മേ! അമ്മേ! എപ്പോൾ വരും?' എന്നുപ്രകാരം പറയുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. ദേവാലയത്തിലെ വലുതായ ബിംബം അവളെത്തന്നെ തൂങ്ങി നോക്കുന്നപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. വൃക്ഷങ്ങൾ കാരാകാണ്ടിളകുന്നതുകൊണ്ട് സന്താപംകൊണ്ടോ എന്നു തോന്നിപ്പോകാം. സാധുക്കളിൽ അവളുടെ വിചാരങ്ങളെ ആകർഷിക്കാം. അവളോടു വൃദ്ധയായ മുത്തശ്ശി കോപിപ്പിച്ചിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവളെ ആ കോപാനിയിൽനിന്നു രക്ഷിപ്പാൻ അമ്മേ അവളുടെ അമ്മേ അതേ അമ്മയെ സഹായിച്ചു.

സിക്കളായ പൂശാലികൾ തമ്മിൽ തമ്മിൽ ഷേത്രവൃത്തേപ്പുറം കലഹിച്ചതിനെ നിങ്ങളെ ചെങ്കുറും യാതൊരുത്തരും അവിടെ ഇല്ല. അപ്പൻ വരുമ്പോൾ അവർക്കു നല്ല നിശ്ചയമുണ്ട്. അവർ പല തവണകളിലും അപ്പനോടൊരുമിച്ചു പട്ടണത്തിൽനിന്നു കോട്ടകളും ധാന്യങ്ങളും വാങ്ങി, പച്ചപ്പനി നാരി നില്ക്കുന്ന വിളകളുള്ളവരും അവരുടെ ഇടയിൽനിന്നു സുര്യന്റെയുമായ പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വെള്ളത്തോടുകൂടിയവരും ആയ വരുലുകളിൽനിന്നു, സന്ധ്യയിൽ നടന്നു വന്നിട്ടുണ്ട്. അപ്രകാരമുള്ള സാമ്പത്തികങ്ങളും അവിടുത്തെത്തിക്കുന്നതെന്ന അവർ, സന്ധ്യ കൂടി ഉച്ചയിൽ വിരുന്നോടുകൂടിയും യന്ത്ര നില്ക്കുന്നതിനെ കണ്ടുകൊണ്ടും അപ്പന്റെ വരുത്തിയതെങ്കിലും കഴിഞ്ഞു മുറികൊട്ടിയിട്ടു, വൃത്തിയിൽ കൈവൃത്തി അപ്പന്റെ ഉണ്ടായിരിക്കാം, തന്റെ സ്നേഹിതനും കൂടി കൂട്ടിയായ ചെങ്കുറും അവർക്കും അവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കാം, കോപശീലയെങ്കിലും നല്ലവരായ മുത്തശ്ശിയും അവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കാം, ഏതൊരുപ്രകാരം വിചാരിച്ചു പരസ്പരത്തോടു നോക്കുമ്പോൾ, നാലുമാഗയും അന്ധകാരത്തിൽ മുക്കിയിരിക്കും, വൃത്തിയിൽ കൈവൃത്തി പ്രദർശനം ആണെന്നവരിയായിരിക്കുകയുണ്ടാകും അവർ തന്നെ പ്രിയമുള്ള ഒരു ശോഭയെ കാണുമ്പോൾ, സ്നേഹിതൻ പാണ്ടാപ്രകാരം കാത്തിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് മെത്തന്നുണ്ടാകുന്ന സന്തോഷപോലെയുള്ള സന്തോഷത്തോടെ, കൈകൊട്ടി അപ്പന്റെ പിന്മുറയെ നോക്കുന്നതും. ഓ, പിൻകാലങ്ങളിൽ ഇവരെ അവർ ഏതു പ്രാവശ്യം കാണിട്ടുണ്ടായിരിക്കാം! ഏതു പ്രാവശ്യം പണ്ടത്തെപ്പോലെ പിന്മുറ വെച്ചു കാണിക്കുകയും, നിരോധനമായി ഗാഢനിദ്ര ചെയ്താൽ അവർ തെറ്റായിട്ടുണ്ടായിരിക്കാം! ഈ ബാലിക അധികാരം അപ്പനെ കാണു നില്ക്കുന്നിരിക്കുന്നു. അപ്പൻ വരുവിട്ടുനിൽക്കുന്നതെങ്കിലും ഉടൻ അവർ വേഗത്തിൽ ഉറങ്ങി വന്നു അരികത്തോടു വന്നു. അപ്പൻ കൈകൾ

എട്ടാലും തോളിൽ വെക്കുകയും അപ്പോൾ അവൾ പ്രോണസം
ണം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സു തുലാടി ഗർഭഗദസ്ഥംകാരിപ്ര
കാരം ചാകുകയുംചെയ്തു. 'മൂന്നു ദിവസം—അപ്പോ!— മൂന്നുദിവസം
അപ്പുനെ കള്ളു നിന്നിട്ടും അപ്പൻ വന്നില്ലല്ലോ. നോക്കൂ ഇത
ട്ടായെന്നു. ക്ഷേത്രത്തിലെ ബിംബം ഏതെന്നതന്നെ നോക്കി
ക്കൊണ്ടിരുന്നപോലെ തോന്നിയിരുന്നു. നന്മ ശബ്ദിച്ചിരുന്നു.
അവൻ തന്നെ നിന്നു'.

‘മിന്നാതിരിച്ചു— ഇതാ വീട്ടിലെത്തിപ്പോയെല്ലോ’.

ഈ വേനം വൃഷ്ടമാലങ്ങളാൽ മറക്കപ്പെട്ടതും ഗോമയം
കൊണ്ടു വൃത്തിയായി മിഴകിയിരുന്ന ഒരു പ്രാണയോടുകൂടിയതും
ആയ ഒരു കുടിലാകുന്നു. മുൻഭാഗത്തിലൊരു തുളസിത്തറയും
തൊറായ വശം അതി ധവളങ്ങളായ ജലവാത്രങ്ങളാൽ ചുറ്റപ്പെ
ട്ടിരിക്കുന്ന ഒരു ജലാശയവും ഉണ്ട്. അപ്പുനും കേളും വീട്ടിൽ
കടന്നുപ്രാഴ്ത്തും വൃദ്ധയായ സ്ത്രീ നീസേഭാവാത്താടിയിരിക്കു
വാണതു: —‘നീ ചെഴ്ചിരുന്നതെന്തെന്ന് ഏറിക്കു മനസ്സിലാ
യി. അമ്പടി! തെങ്ങി! അപ്പൻ വരുന്നുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാ
യി അല്ല?’

അപ്പൻ മനോഹസംചെയ്തു. പുത്രി പിതാവിന്റെ തോ
ൾകൊണ്ടു മുഖം മറച്ചു. പിന്നെ അദ്ദേഹം പ്രോത്തോടെ ഇ
പ്രകാരം ചോദിച്ചു. ‘ഇവൾ ചീത്തക്കുട്ടിയോ?’

വൃദ്ധാ—‘നിങ്ങളുകാരണം അവൾ വേണ്ടടത്തോളം വെളു
യി കാഴ്ച! ഒരു പുത്രനേക്കാളല്ലെ നിങ്ങളവളെ ലാളിക്കുന്ന
താ’.

ഇതിനെ പറഞ്ഞു് ആ വൃദ്ധ ഭർത്താക്കാരനും കൊണ്ടുവരുവാ
ൻ അകത്തേക്കുചോയി. കാലയുടെ പിതാവപ്പോൾ സ്നാന
ത്തിനായി ജലാശയത്തിലേക്കും ഗമിച്ചു. അപ്പൻ വരുന്നവ
രേയും അവൾ വളരെ സ്നേഹത്തോടെ കാത്തുനിന്നു. പിന്നെ
ഇരുവരുംകൂടി ഇലവെച്ചു സന്തോഷമായി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു.

ഈ വേനത്തിന്റെ ഇരുട്ടിടമായ കണ് മുണ്ണുമ്പ

ലഭാന്ന കീർത്തിപ്പെട്ടു വലിയൊരു ശൈലത്തിന്റെ ഒരു അംശമാണ്. ഇതിന്റെ ചുറ്റുമുള്ള ദേശങ്ങൾ കാഴ്ചക്കുതീർന്നോയെന്നുവെളിച്ചമില്ലാത്തതും അവിടെ വളരെ ശുശ്രൂഷയും നിരന്തരപ്രദായം ഉള്ളതാകുന്നു. എല്ലാ ഉപശൈലങ്ങളിലും ഓരോ ക്ഷേത്രമുണ്ട്. ഈ ഉപശൈലത്തന്നെയുള്ളതും വളരെ വഴക്കം വരുന്നതാകുന്നു. വൃഷ്ടങ്ങൾ ഉയരമുള്ളവയല്ല. ഭവനങ്ങൾ, സമീപത്തെ ദേവാലയത്തിൽനിന്നു ജ്ഞിതമായ സാധനങ്ങൾകൊണ്ടു കെട്ടപ്പെട്ടവയും കാഴ്ചയിൽ കടിച്ചുകളിക്കാർക്കു ദോഷമായവയും ആകുന്നു. മലഞ്ചോലകൾ ഭൂകമ്പങ്ങൾ നിറയുന്നതായ പൊന്തയിലെ സൂര്യകിരണശാഖകൾ കല്ലടവു പൊട്ടിച്ചു മലപ്രവാഹം കണക്കു ഉൾക്കൊണ്ട് ഒലിക്കുന്നു. അതിശക്തിയുടെ വീഴുന്ന രാജതാർ, ക്ഷേത്രത്തിന്റെ ചുറ്റും അതിശബ്ദത്തോടെ അടിച്ചു, ഭൂമിത്തലം വഴികളിൽകൂടെ ഭൂതന്മാരായും പിന്നെ വൃഷ്ടതലങ്ങളിൽ പിടിച്ചെടുത്തു അവയെ ഭയങ്കരമായൊരു കലക്കി നഗ്നങ്ങളും നിരന്തരപ്രദായമായ ശിലാശൈലങ്ങളിൽകൂടി വീശി, നദീതടങ്ങളുടെ അറ്റത്തായൊരു ചേറും സന്താപക്കൊണ്ടെന്നപോലെ ശബ്ദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവയുടെ, ശിലാമയങ്ങളായ പാർവ്വതാർ, ഇപ്പോൾ വരണ്ടുപോയതെങ്കിലും മുമ്പ് പ്രവാഹിച്ചിരുന്ന ഒരു നദിയുടെ തടയന്നു കാണിക്കുന്നതായ ഒരു ഗുഹയുണ്ട്. ഇതിന്റെ സമീപത്താകുന്നു കാലയുടെമേമ്പട. മറ്റുപലരായും വൃഷ്ടസമൂഹങ്ങളാൽ വേർപെട്ടു കെട്ടി അഴുതിയൊ ചിന്നിച്ചിതറിയിരിക്കുന്നു. അവിടെ അതിശബ്ദത്തോടെ കാണിക്കുന്നതിനാൽ പകലാവട്ടെ രാത്രിയായാ ആകാ ഏകാന്തത തോന്നുകയല്ല ക്ഷേത്രങ്ങൾ, ശോഭിതങ്ങളായ ശുശ്രൂഷാലയങ്ങൾ, കൽനടകൾ, മണ്ഡപങ്ങൾ മുതലായവകളാൽ നിറഞ്ഞുകിടക്കുന്ന ഈ പ്രധാനശൈലത്തിലേക്കു പെട്ടെന്നുവരികിന് ഒരു പണയമാണ്. മൂന്നിൽനിന്നു ചെന്നു, മറ്റും, കടന്നു, വീണ എന്തൊരു വഴിയുടെ നാലുതരം സദാ കാറ്റിൽ അലയുകൊണ്ടിരുന്നു.

ബലികാശോടുകൂടിയ വളരെ സ്ഥായിയുണ്ടായിരുന്നു. അവർ പ്രവൃത്തിക്കേണ്ടുന്ന ഓരോ ഗുഹകളിലായിട്ടായിരുന്നു അവർ പലപ്പോഴും വളരെ സാത്താക്കാരോട് സഹായിച്ചിരുന്നു. അവരായ ഭരണകാലത്തോടുകൂടിയായിരുന്നു വളരെ സാത്താക്കാരോട് സഹായിച്ചിരുന്നു. അവരായ ഭരണകാലത്തോടുകൂടിയായിരുന്നു വളരെ സാത്താക്കാരോട് സഹായിച്ചിരുന്നു.

ഇപ്രകാരം ഏകദിനീയീട്ട് ദിനംപ്രതി കഴിച്ചുവന്ന ജീവകാലം, ഇടകിടെയുള്ള പട്ടണപ്രാവശത്താലല്ലാതെ, മറ്റൊരു സമഗ്രതയോടുകൂടി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. സമീപ ക്ഷേത്രത്തിലെ പ്രധാനമുഖവരികൾ "ഇഹ്യാനസ്രമകമായി കഴിച്ചു വന്ന ഉത്സവമായെന്നു അത്". ഉത്സവദിവസം പ്രമാണസമയം അനേകം ബഹുവികാർ വിശ്വാസവസ്തുധാരിണികളായി പൂജകളായ സ്വർഗ്ഗലോകത്തോടും വിധവകളോടുംകൂടി ഉപശ്ലേഷത്തിലോ കേൾവന്നു. ആ ദിവസം ദശവർത്തിനൊരിക്കൽ മാത്രം കൊണ്ടുവന്നതായ അഞ്ചുനൂറ്റാണ്ടിന്റെ മറ്റൊരു ചായമായിരുന്നു. ഹിന്ദുവായും ചുരുക്കത്തിൽ കെട്ടപ്പെട്ടിരുന്ന പട്ടണശവശേഷം, വരിയിൽ മറ്റൊരു മാതൃയിൽ അധാരത്തോടു കൂടിയതായിരുന്നു ക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നു സാഹിത്യം, സാമൂഹികമായും, ചരിത്രപരമായും.

അതു കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ പാണ്ടിവാട്ടു നാടും കാററിൽ എഴും അലച്ചുതുടങ്ങി. മാരുതൻ ആ ദിവസം, വളരെ ആശ്ചര്യമായി സാധാരണയിലധികം ശക്തിയോടെ, ലഘുവേഗത്തിലേക്ക് അഭിമുഖനായി വീശി. രം ദിവസം, സന്തോഷാഞ്ജലിൽ മുങ്ങിപ്പൊങ്ങുന്ന അനേകം ജനങ്ങളാൽ, സാധാരണ വിജനമാരുള്ള രം സ്ഥലം, ജനപൂർണ്ണമായി കാണുവാൻ വളരെ സമർത്ഥമായിരുന്നു.

രം ഉത്സവം ആ ദേശത്തെ മാത്രം സംബന്ധിച്ചുള്ളതാകയാൽ വളരെ പ്രാധാന്യമുള്ളതായിരുന്നില്ല എന്നു വരികിലും പട്ടണത്തിലെ സ്ത്രീകൾ അതിനെ ബഹു ഭക്തിയോടെ ആദരിച്ചു വന്നിരുന്നു. വാമു, ദേവ, സൂര്യൻ ഇവരുടെമേൽ അധികാരമുള്ള ദേവിയെ സന്തുഷ്ടയാക്കാനെ യാതൊന്നും ശ്രമമായി വരില്ലെന്നായിരുന്നു അവരുടെ വിശ്വാസം. ജനങ്ങൾ നദീതീരം കഴിഞ്ഞു അവരവരുടെ ജലപാത്രത്തിൽ തീർത്ഥം നിറച്ചു. കണ്യകാർ, പുണ്യങ്ങൾ, ധാന്യങ്ങൾ, കുകുമാർ മുതലായവയെ നടെകൾ വെച്ച്, കാരുണ്യകാർമ്മികളായി ഒരുനേരത്തോടെ പൊതംനെയ്തു. ശുദ്ധം വിളിച്ചു വളരെ വിഭജനമായി വേർപെടുത്തിന്റെ ചുറ്റും നൃത്തം ചെയ്യുന്നതു കണ്ടു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന കാണികളോടു പല വിദ്യകളും കാണിച്ചു, കാണു വാങ്ങിയിരുന്ന യാചകന്മാരും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു കരളിൽ ലേശം പ്രയത്നം വിശേഷമില്ലാത്ത ഒരു സംഗീതസാധനം വെച്ചു കഴിഞ്ഞുടത്തോളം ശുദ്ധം ജനിപ്പിച്ചു മറ്റേതിൽ ഒരു ചെമ്പുപാത്രമെടുത്തും അനേകം വൈരാഗിമാരും ഗോസ്താധിമാരും അതിദൂരത്തിലല്ലാതെ നിന്നിരുന്നു. അസ്ഥകാര്യമായ ശ്രീകോവിലിൽ അതി ഗംഭീരമായ പൂശാരിമാർ, നെററിയിൽ വലിയ സിംഹക്കുറിഞ്ഞാട്ടു നിന്നിരുന്നു. ദേവിയുടെ തിരുമുമ്പിൽ അനേകം സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ കന്നിടുകയും നാസ്തരികയും ചെയ്തിരുന്നു. ആ അസ്ഥകാരത്തിൽനിന്നും ഹാരാ ദേശങ്ങളിൽ ഉടിച്ച അമ്മുമാരും ക

ബിരുതന ദീപജാലങ്ങൾ എല്ലാറ്റിനും ആകൃഷ്ടൻ ഒരു ശൗ
രവം നല്കി.

കാല, എന്തുചെയ്യേണ്ട എന്നറിയാതെ, ലജ്ജിച്ച് സന്ത
ശ്വാസത്തിനരികെ നിന്നു. സന്തതമാകുകയും കയറിയിരുന്ന ഭാ
ഷേന്ദ്രത്തിൽ ഇത്ര പുഷ്പാശം കണ്ടത് അവളുടെ കണ്ണിനു പ
രത്തിയായിരുന്നു. അന്ത്യദേശങ്ങളിലെ ഉത്സവങ്ങൾ കണ്ടിട്ടു
ള്ള കാല, ഈ ഉത്സവത്തിൽ തനിക്കു പ്രാധാന്യത്തുണ്ടാകുമ
നായിരുന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നത്. എന്നെന്നാൽ ഇവിടെ പ്ര
ധാനപ്പെട്ടവർ അവളുടെ പിതാവായിരുന്നില്ലേ? വ്യാജവ
സ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ച്, അവർ പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ, തനിക്കു പ്ര
ത്യേകമായി ഒരു യോഗ്യതയുണ്ടെന്നു അവർക്കുതന്നെ തോന്നി.
എന്നാൽ സവയസ്സകളായ ഒരു കൂട്ടം ബാലികൾക്കു തന്നെത്ത
ന്നെ ആദ്യത്തോടെ നോക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ, അവർ വല്ലാ
തെ ലജ്ജിച്ചു. അവർ വല്ലാടിക്കു പുറത്തുപോയപ്പോൾ
കൂടി ശ്രീകാശായിരുന്നു. എന്നാൽ അവർ നാലുമാസവും ചു
റ്റിനിന്നു അവളോടൊക്കെ ചേർന്ന് ചെല്ലുന്നതുവെക്കണ്ടാത്രം
അതില്ലാതെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. അവർ കാലയുടെ ആരംഭവസ്ത്രാ
ലികളെ നോക്കി അവളുടെ മനോവികാശങ്ങളെക്കുറിച്ചുപോലും കൂ
ട്ടാക്കാതെ ഭാരതത്തിലായങ്ങൾ വാങ്ങുന്നതുടങ്ങി. ഇതുകൂടാ
തെ, 'നീ എവിടെ താങ്ങിയിരുന്നു?' 'നീ എവിടെനിന്നു വരുന്നു?'
'നിശ്ചയമായും നീ സന്യാസിയുടെ മകളല്ല' 'മനസ്സു മുതൽത
ന്നെ നീ ഇവിടെയൊന്നും വളർന്നുവന്നത്?' 'ഇത് എന്തൊരു
വിശേഷവസ്ത്രമാണ്?' എന്നിപ്രകാരം അവർ നാലു മാസത്തു
നിന്നും ഭാരതം ചോദ്യങ്ങളും കേട്ടുതുടങ്ങി.

സാധുവായ കാല ഇത്ര അധികം ജനങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധയോടെ പരിചരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ട് വളരെ ഭദ്രമായി പഠനത്തിന് സൗകര്യമുണ്ടായിരുന്നു. നമ്മുടെ മേൽ നിർദ്ദേശിക്കുന്നത് നല്ല കാര്യവും നോക്കിത്തന്നിരിക്കുന്നു.

അപ്പോൾ യോഗീശ്വരൻ മറ്റുള്ളവരോടും കൂടിയിരുന്ന് പ്രാർത്ഥന ചെയ്തപ്പോൾ ഒരു ബാലിക അവന്റെ അവിടുത്തെ ഓരോ

ചോദ്യം, അങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്തില്ല. — 'നിങ്ങൾ ഇവളെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നു എന്നു വിചാരിക്കുക?'

കുമാരി — 'നിങ്ങൾ അറിയുന്നില്ല. നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കുമാരി — 'അതെ — നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ വരുന്നു എന്ന് കേട്ടു ശരിക്കോ?'

കാലം— (വേഗത്തോടെ) 'എന്നാൽ ഏതെങ്കിലും ചെറിയ മുത്തുപിള്ളയായിരിക്കാം' ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ അവൾ അവൾ ഏതെങ്കിലും കഴിഞ്ഞു.

ഇതിനോടും പരിഭാസം മുമ്പിലേത്തോറും അവൾക്കിടയിൽ നിന്നും എല്ലാം വേഗം ശരിയായി. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവൾ ഉന്നതമായ ഒരു സാഹസിക വിമുക്തനായ ഒരു പുരുഷൻ, നോക്കി അവൾ ഒരു ഇടയിൽ ശക്തിയായി 'എന്തായിപ്പോയി' ചിരിച്ചു. 'അവൾക്കൊക്കെ അറിഞ്ഞുവെന്ന്' ചിരിച്ചിട്ടില്ല? (കാലമുണ്ടാകാതെ) കൈവെച്ചു ഉടുത്തുവെക്കുക) 'കഴിഞ്ഞാൽ അന്നിത്തരിമിരിക്കുന്നതും മുമ്പാകെ എവിടെനിന്നും ചിരി? ഇതു നല്ല മുതലാണെന്നല്ലേ?'

കാലമുണ്ടാക്കിയതന്നെ ആരെന്നും ഇതൊന്നാണെന്നായിരുന്നു. അവളുടെ അടുത്തുള്ള ഒരു കൈവെച്ച സന്തതിച്ചതും, അതിന്റെ വലിയൊരു വികാരമുണ്ടാകും. ആദ്യമായി കൈവെച്ചതും കൈവെച്ചതും.

എല്ലാവരും— (മുമ്പാകെ ചിരിച്ചു) 'ഹോ! ഹോ! മേന്മ! ഇതെല്ലാം നല്ല മുതലാണെന്ന്?'

കാലം— (കാലമുണ്ടാകാതെ) ഇത് 'എന്തെങ്കിലും കഴിഞ്ഞാൽ' എല്ലാവരും മുമ്പാകെ. അതോടുകൂടിയാണ് 'അത്' മുമ്പാകെ വിചാരിക്കുന്നു. അതാണ് 'അത്' ഇതിനോടൊന്നും എല്ലാവരും കഴിഞ്ഞത്. (ആദ്യമായി വെക്കുക) അതാ അവളുടെ കൈവെച്ചതും അതോടുകൂടി മേന്മയും കൈവെച്ചത്? ഇതിനെ പറഞ്ഞ അവൾ ചിരിച്ചു.

അതോടുകൂടി ചിരിച്ചു കൈവെച്ചതും കാലമുണ്ടാകാതെ തന്നെയും വിട്ടുപോയി. കാലം, തന്നെ വന്നുകൊണ്ടുണ്ട് കൈവെച്ചതോടുകൂടി വെക്കുക. ചിരിച്ചതായി ചിരിച്ചതും ഇതിനെ പറഞ്ഞ 'അത്' നോക്കി പറയുക: 'അതോടുകൂടി വെക്കുക' എന്തെങ്കിലും സന്തതിയെന്നും 'എന്നാൽ അതോടുകൂടി വെക്കുക' കൊണ്ടുവന്നു. അ

ദ്രോഹം എന്റെ അടുത്ത അറിയും.' കുലത്തുകട സത്തുഴുമാ
നസയായി, കാശിയുടെ മുഖത്തു അനുസരണ സുചകങ്ങളായ
നന്മനങ്ങളാൽ ദർശിച്ചപ്പോൾ കാശിത്തു ചെറിയ ബാലികയെ
ആലിംഗനം ചെയ്യാതിരിപ്പാൻ പ്രാപ്തയായില്ല

പ്രദക്ഷിണസമയമായി. ബാലികാജ്ഞാപനം ഭേദിയെ
പുണ്യാഞ്ജലി ചെയ്ത് തീർത്തും സേവിച്ചതിൽചിന്നെ, വിഭൂതി
നൊരിയിൽ ധരിച്ചു. രംഗീയകളെല്ലാം വളരെ കൃത്യമായി
ചെയ്യുന്നതിൽ അവരുടെ ജലന്ദരപക്ഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടു കാശി
യായിരുന്നു അവൾ ചോകുമ്പോൾ പുണ്യം വാങ്ങി കുലത്തുകട
മുടിയിൽ മുടിച്ച് അവളെ വാഗ്ദത്തംതന്നെപ്പറ്റി ഓർപ്പിച്ചു.

സൂര്യൻ ഹൈന്ദവത്തിലും കന്നിയിലും അത്യുഗ്രമായി പ്ര
കാശിച്ചു. കാറ്റൊഴുക്കി. പ്രഭാതോത്സവം കഴിഞ്ഞു. ഉത്സ
വത്തോടുകൂടിയും അതിർപ്പോടെത്തോടെ തന്നെ ക്ഷണിച്ചു സമീ
പപ്പെടാനും അപ്പോഴേയ്ക്കു വന്നിപ്പോന്നായി കുല വെട്ടിലേക്കും മ
ടങ്ങി.

൨-ാം അദ്ധ്യായം.

‘കാശിയെത്തിച്ചിട്ടു കിടന്നവർക്കെല്ലാം
നാരായണാ! പെരിയവിന്ദുരോളംകണ്ടാൽ
പുല്പുലിനന്നിരക്കിയിനോടസാധ്യം
ഗൗരീസ്വാതന്ത്ര്യമോസ്വയമോനും’

‘കാശിയുടെ കയന്നത്തക്ക മുഖമുഖമുണ്ടായിട്ടുണ്ടിരിക്കവ
ന്നാലാഹ കല്പനാലെയെഴുകാഴ്ചയായിപ്പിടിച്ചുപറ്റാകുമ്പോൾ
ചെറുവാൾപുണ്യമുണ്യാഞ്ജലിവിവിധകസാരകാരണിയാ
കാലാചാരണിനോടുകൂടിത്തുടങ്ങിയാൽഗവ്യകാശം’

ഗ്രന്ഥപണ്ഡിതരുടെ തോട്ടത്തിലെ കിണറിന്റെ ചുറ്റുമു
ള്ള കല്ലടവുകളിൽ ഒരു ഉട്ടം തുവതിയാൽ ജലചാത്രങ്ങൾ വെറു

എന്തെങ്കിലും 'കളികളു' എന്നു വൊട്ടിച്ചിരിക്കുകയാണ് അതിനെ
 മായി എന്നോ സംസാരിച്ചിരുന്നു. കാര്യമെന്തെങ്കിലും അത്യാതി
 ശയം ഉണ്ടാകുകയായിരുന്നു അവർ സംഭാവിക്കുന്നതെന്ന്
 എവനും അവരുടെ ആശയങ്ങളാൽ മനസ്സിലാക്കുകയായിരുന്നു. ഉ
 ഹൈന്ദ് കെൽ ജലപാത്രവും വെച്ചുകൊണ്ടു വരുന്നു മേ ഉയ
 ന്ന ബാലികയെ കണ്ടിട്ട് എല്ലാവരും കൂടി 'വയ, വയ, ഓഗീഫ് !
 നീ കൂടി വന്നാലേ ഏഴു തികയട്ടെ' എന്ന് ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു.
 കേന്തി— (കള്ളക്കണ്ണിട്ട്) "ചന്ദ്രജാതിന്റെ പുത്രിയാണോ ഏ
 ഴ സഹോദരിമാർ നമ്മുടെ മുമ്പിലില്ല? ഇപ്പോൾ നാം ഏഴു
 പേരാണ്".

മറ്റൊരുത്തി— (ചിരിച്ചു) 'നിർഭാഗ്യവതികളായ ഏഴു ഭൃത്യേവി
 കളാണ്, അല്ലെങ്കിൽ ഏഴു വിശ്വാസികളാണ്. എന്തിനേ
 ന്നാപ്രകാരം സഹസംഖ്യയിൽ ഭേദമുണ്ട്. എന്നിട്ടല്ല എട്ടു
 മനായി അജ്ഞാനനെ സൃഷ്ടിച്ചത്?'

ശാസ്ത്രീയുടെ മകൾ— 'മതി, മതി, നിന്റെ പണ്ഡിതമൃഗത്വം
 അജ്ഞാതം, വയണൻ, ഇവരെക്കുറിച്ചു നീ എന്തറിവു?'

നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട ഹരിണി— 'ഞാൻ എല്ലാം അറിയും. മേ ജ
 നസംഭവം മുമ്പാകെ ഇന്നലെ രാത്രി വീട്ടിൽ വെച്ചു പുറത്തു
 പാലായനമുണ്ടായിരുന്നു. ആട്ടെ, സന്യാസി പുത്രിയായ ക
 ലയയെ നിങ്ങളാലും കണ്ടിട്ടില്ല? വീട്ടിൽ രാമകൃഷ്ണപണ്ഡിത
 നുടെ മകൾ, കാശി, അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നിരുന്നു'.

മറ്റൊരുത്തി— (ഹാസ്യഗാംഭീര്യഭാവങ്ങളോടെ) 'ഇപ്പോൾ കല
 ല കാശിയുടെ വലിയ സഖിയാണല്ലോ? എല്ലാമേൽ കാട്ടുവാ
 നായി അവൾ കലയെക്കൊണ്ടു പോകുന്നുണ്ട്'

തടിച്ച കള്ളിയായ ഗംഗി— (അന്യതയോടെ) 'ഇന്നലെ രാത്രി
 അമ്മേക്കു ഭാഗമായിരുന്നു. അവളെ പങ്കിച്ചു മടിയിൽ പ
 ന്നും ചൂടിച്ചു വിധം കണ്ടപ്പോൾ എനിക്ക് വളരെ ദേഷ്യം വ
 ന്നു. രാത്രി മുഴുവനും 'കലയെക്ക' അമ്മയെപ്പറ്റി, അവൾ എത്ര പ

ല്പവർ! എന്നു മറ്റു പാത്രകൾക്കു. 'അവളുടെ മാതാ
വായിരിപ്പാൻകൂടി അവൾ ആഗ്രഹിച്ചെന്നു തോന്നു'.

മറ്റൊരുവർ — (നോക്കിയിട്ട്) 'മാ! മാ! ആഗ്രഹിച്ചാൽ
പറ്റാത്തതായിരിക്കും. നിന്നുടെ ഒരു സഹോദരനില്ലേ? എവി
ടെയാണ് പഠിക്കുന്നത്? അതുകൊണ്ടാണ് സാരം'.

ഗംഗ — 'അവൾ എന്റെ സഹോദരനാണ്! എന്ത! ഒരു ദിവ്യ
സാക്ഷാത്കാർത്ഥം വീട്ടിൽ താങ്ങിപ്പാൻ അവളെ ഞാൻ സമ്മതി
ക്കുക! സമ്മതിക്കുക! കാര്യം സമ്മതിക്കുക! അവൾ വള
രെ മിടുക്കാണ്, വിദ്യാ! നാന്നു കാര്യം അവൾ അത്രയും
ഒരു ഉടമിപ്പൂ വളർന്നു വന്നതെന്നു തോന്നും'.

മാർഗ്ഗം — 'കാലം പകുതിയ്ക്കു വന്നുവെങ്കിലും ഇപ്പോൾ
മുൻപുപ്രകാരം ഇതിൽപ്പോലെയായിരിക്കും? അവൾ ഇപ്പോൾ
ഒരു ഏകാദശിയാകട്ടെല്ല. എന്റെ അച്ഛൻ ആ വൃദ്ധനെ
കുറിച്ചു എല്ലാപ്പോഴും പറയുന്നു. സാധ്യ! ഒരു കാലം അവൾ
ധർമ്മനായിത്തീർന്നുവെങ്കിലും ആകട്ടെ'.

ഗംഗ — (തലമുക്കിപ്പോയ) 'അതിൽ ഒരു വലിയ സത്യമുണ്ട്'

ഗംഗ ഇക്കിഴം പറഞ്ഞു. അസന്തുഷ്ടനായ കരം
കിട്ടി വെളു വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങി. മറ്റൊരുവർ ഇവളുടെ ക്രോധം
പറ്റുവാൻ ചിരിച്ചു. ചെന്നെ എല്ലാവരും പാത്രമുണ്ട്
പണ്ടു പണ്ടോത്തവെന്നോപോലെ, നിത്യജ്ഞാതി അവരവരുടെ
പ്രവൃത്തികൾക്കു വിവിധം.

• • • • •

നോക്കു സന്യാസാർത്ഥം. ഇവിടെ, നല്ലൊരുവരും താങ്ങാ
ക്കുന്നതിൽ മുൻപു തന്നെ, സ്വന്തംതന്നെ വിട്ടു പോകുന്നതിലുള്ള
സ്വസ്ഥതയുടെ കൈമാറ്റത്തിൽ ചാരി നില്ക്കുന്നവരും എന്നു
തോന്നുന്ന പലപ്പോഴും സാധാരണയുള്ള സന്യാസാർത്ഥം
ഉപദേശിക്കുക. അങ്ങനെയുള്ളതിൽ നമ്മുടെ നല്ലവരും
വെളിയുടെ മാനസം ഉണ്ടു. കാര്യം മറ്റൊരുവരുടെ ഇടയിൽ
പ്രവൃത്തികൾക്കു പലപ്പോഴും തോന്നുന്നതായി. വെളി സാക്ഷാ

[illegible][illegible]

‘നിന്റെ അച്ഛനോ? നി ആരാണ്? ഞാൻ ദുഃഖമേന്തിയിരിക്കുന്നു’ എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഇവിടെ വന്നതാണ്. താഴെത്തന്നെ കണ്ടില്ല. എന്നാൽ ഭയപ്പെടേണ്ട, ഒരു സന്ദർശനം നിന്റെ അച്ഛനെ അറിയിച്ചിരിക്കാം. പറയൂ; അദ്ദേഹം ആരാണ്.

കുമാര—‘എന്റെ അച്ഛൻ സന്യാസിയാണ്. ഞങ്ങളുടെ താഴെ ഇവിടെയാണ്’.

‘നല്ലതല്ലേയോ നാലാലാലാ സന്യാസിയെ ഞാനറിയും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു വരികാണിട്ടു. പക്ഷെ, ഇപ്പോൾ അവർ അവരുടെ വന്നിരിക്കാം. ഭയപ്പെടേണ്ട, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതനാണ്’.

കുമാര ശങ്കരകൊണ്ടു കണ്ട നേരം യാതൊന്നും സംസാരിച്ചില്ലെങ്കിലും അയാളുടെ പെരുപ്പമുണ്ടായ മുഖവും തന്നെ നോക്കിയിരുന്ന ദോഷനാക്കികളും അവരിൽ ധൈര്യം ഇനിപ്പിച്ചു. അതിനുള്ള ‘വെ’ എന്നു ചാത്രം പറഞ്ഞു അവർ മുഖം പൊതുവെ പിന്നാലോട്ടു നട്ടു.

അവർ കടിവിൽ എത്തിയപ്പോൾ, കുമാരന്റെ അച്ഛൻ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു.

കുമാര—(അച്ഛന്റെ അടുത്തെ കാടിച്ചു) ‘ആരെ അച്ഛനെ ചോദിക്കുന്നു. അയാൾ പറയുന്നു. വന്നവരല്ലോ എവിടെ? ഞാൻ അച്ഛനെ വളരെ തിരഞ്ഞു; എന്നിട്ടും കണ്ടില്ല. ഞാൻ ഇടിക്കുട്ടിയെ മേന്തിന്റെ അടുത്തുവെച്ചാണ് പറഞ്ഞു നില്ക്കുന്ന ആ ആളെ കണ്ടത്’.

കുമാരന്റെ അച്ഛൻ—‘നീ ആത്ര ദൂരം ചോദിക്കുകയായിരുന്നു. ഞാൻ വന്നവരേ കണ്ടു. പുത്തനായി വന്നിട്ടുള്ളതാണോ? നോക്കൂ’. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ ആ വൃദ്ധൻ പുറത്തേക്കു ചെന്നു.

ആദ്യം കുമാരന്റെ അച്ഛൻ ഇത്ര വൃദ്ധനെന്നവിധം കാണിച്ചപ്പോൾ എന്തു കാരണം? ചോദ്യം നിന്നു തന്നെ തുടരുകയെന്ന

[illegible]

சொல்லு— ‘சொல்லு, இது ஒரு மிகுந்த சுவை போலும். இது
இந்த மிகுந்த சுவை போலும்’

സമ്പ്രദായി അയാൾ പറഞ്ഞതിൽ താഴെയാണായി, ദീനനായി,
'കാലം വളരെ വൈകിപ്പോയി, എന്തു ചെയ്യും?' എന്നിപ്ര
കാരം വിചാരിച്ചു.

‘അപ്പുനൊക്കെ, എന്തുകൊണ്ട് അങ്ങനെയൊക്കെ?’ എന്നു ചോദിച്ചു. ‘അപ്പോഴാണ്, കഷ്ടമായിരുന്നു. അപ്പോഴാണ്, അങ്ങനെയൊക്കെ.’ എന്നു പറഞ്ഞു. ‘അപ്പോഴാണ്, അങ്ങനെയൊക്കെ.’ എന്നു പറഞ്ഞു. ‘അപ്പോഴാണ്, അങ്ങനെയൊക്കെ.’ എന്നു പറഞ്ഞു.

[illegible]

എന്നു് എടുത്തു പരിചയിക്കുന്നില്ലേ? ഈ ചെറിയ ബാലിക നേത്രങ്ങൾ ആശ്ചര്യത്തോടെ തുറന്നു്, ചിതാവിനെ നോക്കി ഇല്ലകാരം പറഞ്ഞു. 'ഹേ, അച്ഛ! എന്തിന്നു പ്രവൃത്തി ചെയ്യാൻ ശിക്ഷിക്കപ്പെട്ടൊരാളെ അതു വിചാരിച്ചു വ്യസനിക്കുകയുത!'

അദ്ദേഹം കേട്ടുകേട്ട നോട്ടത്തിൽനിന്നു തൊഴിച്ചൊക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു് 'അങ്ങനെ നോക്കുകയുത' എന്നു പറഞ്ഞു. പുത്രി തന്നെ പ്രത്യേകിച്ചു നോക്കുന്ന സാക്ഷാത്കാലം അവളോട് പ്രകാരം പറയുന്നതു് അദ്ദേഹത്തിന്നു് ഒരു ചട്ടമായിരുന്നു. തന്റെ നോട്ടത്താൽ അച്ഛനു സുഖക്കേടുണ്ടാവാൻ സാധിക്കാതെത്തന്നാലോചിച്ചു് കാലം അതിശയിച്ചു. എന്നാൽ ആ വൃദ്ധൻ കേട്ടു തടയാടി അവൾ നല്ല കുറിയെന്നേണം എവിടെപ്പോയാലും തനിക്കു ഭാനം നേടാതിരിക്കില്ലെന്നും ചാത്രം പറഞ്ഞു.

വിരോധിത്വം വിവാഹത്തിനുള്ള കേൾവാനങ്ങൾ തുടങ്ങി. കാലമുടേ ശ്വശു, അവളെപ്പറ്റി വിരോധം പറഞ്ഞിരുന്ന ഗംഗിയുടെ അമ്മയായിരുന്നു. കാല വലുപ്പവും ചെന്നു കണ്ടിരുന്ന അവളുടെ സമീപമായ കാലിക് തന്നെ സമീപത്തെ ഗംഗിയുടെ കഡംബത്തിലും പാലാലം പെട്ടുകൊടുപ്പാൻ അശേഷം സമ്മതമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഈ വിവാഹം മടക്കേണ്ടതിന്നു് കഴിയുന്ന യത്നം ചെയ്യാൻ അവളുടെ പിതാവിനോടു് അപേക്ഷിച്ചാലും അവൾ കേൾക്കാതിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ സംഗതി വളരെ മുമ്പുതന്നെ തീർച്ചയാക്കിയ കാര്യമാണെന്നു്, ഇപ്പോൾ ചെന്നു് അതിൽ എടുപ്പുവേൻ കാലം കൈകൾ എന്നു വിചാരിച്ചു അവൾ യാതൊന്നും ചെയ്തില്ല.

കന്യകാക്കു് പ്രധാനമായും അവർ അത്യന്തം ആഗ്രഹത്തോടു കൂടെ കാലം കൊണ്ടിരിക്കുന്നതായ ആ സമ്പന്നം ദിവസം അടുത്തുചെയ്തി. വിവാഹം എന്ന സംഗതിയുടെ സമാധാനം അറിയാതെ, വിവാഹദിവസത്തെ ഒരു ഉദ്ദേശം ചാത്രം കണ്ടെന്നു ബാലികാക്കു്, ആ ദിവസത്തിന്നു് വിരോധം ചെയ്യാ

താഴെ ഒരു പ്രത്യേകതാല്പര്യമുണ്ട്. നാളെകാണു് ചെലവുടൻ വിവാഹത്തന്നെ ചെയ്തിരുന്ന ഒരുക്കാനാശം യാതൊന്നും അവൾക്ക് അസാധാരണയായി തോന്നിയില്ല. പ്രധാനദിവസത്തിന്റെ രാത്രിയെപ്പോലെ വൈകുന്നേരമായി. പക്ഷെ ദുഃഖനും വളരെ താമസമായിരുന്നു. എല്ലാവരുടെ ശ്രദ്ധേയും പാത്രമായിരുന്ന കഥ, ഒരു വിധം പ്രയാസപ്പെട്ടു പുറത്തേക്കുവന്നു. അവൾക്ക് ഇപ്പോൾ വിഷാദം തോന്നിയതൊക്കെത്താല്പര്യമായിരുന്നു. കഴിഞ്ഞ കുറച്ചു ദിവസങ്ങളിലെ ഇടവിടാരെയുള്ള രീതിക്ക് അവളുടെ മനോവികാശങ്ങളിൽ ഒരു മാറ്റമുണ്ടാക്കിയെന്നതിന്നു പുറമേ, തന്റെ ജീവിതത്തിൽ വരുവാൻ പോകുന്ന വ്യത്യസ്തതയ്ക്കായി അവൾക്ക് അസാധാരണയായി രാത്രി കൈകളും ഉണ്ടായെന്നു. അവളുടെ ശ്രദ്ധവാകുവാൻ പോകുന്ന സ്ത്രീ പലപ്പോഴും വിട്ടിടവന്നു പലപ്പോഴും അവളെ സങ്കല്പിക്കാതിരുന്നും ചാരിവില്ലാത്തും ശോചിപ്പിച്ചിട്ടായിരുന്നു. ആ സ്ത്രീ കളെക്ക് കേവലം അവളിടയിൽ വന്നു എന്നു തന്നെ പറയാം. എന്നാൽ തന്നെ മനസ്സിൽ അധികം പ്രാവശ്യം തന്റെ ജീവിതത്തിലെ വേറൊരു തിരിച്ചടവ് ആ വൃദ്ധ കൂട്ടിക്കാണുവാൻ ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, അവിടെ പത്രോളായി താൻ ഇരിക്കേണ്ടുന്ന സ്ഥിതി അവൾക്കു മുൻപുണ്ടായി അറിവുണ്ടായിരുന്നു. കലയെ ഇപ്പോൾ എല്ലാവരും ചെലപ്പിച്ച് വളരെ പ്രധാനമായി കരുതിയിരുന്നു. കേൾപ്പോ അവൾക്ക് വളരെ കണ്ണിതം തോന്നി. അതു നഷ്ടം അവൾക്കു കണ്ണിപ്പു മേഖലയായിത്തീർന്നു സമീപം ചാരിയെക്കണ്ടിരുന്നു. അപ്പോൾ പുറമേയുള്ള ഒരു ഭാഗത്തേക്കു സ്നേഹിതയായ ഒരു തിരിയൻ കാര്യവും സമീപത്തെ മലയൊഴി ദൂരത്തേക്കും പലപ്പോൾ പലപ്പോഴും ഉണ്ടാകുന്ന ഇഷ്ടങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേൾവിപ്പോ അവളുടെ കണ്ണിനയിൽ കണ്ണിൻ നിറമു. ഏകദേശമായും അവൾക്കു വളരെ കണ്ണിതവും അസൗകര്യവും തോന്നി. ഉടനെ വിട്ടുപോകുന്നതായ ചെറിയകുറവുത്താൽ അവൾക്ക് അപ്പോഴത്തെപ്പോഴും വേറെ ഏറ്റുവാങ്ങലിലും സ്നേഹം തോന്നു മുമ്പായി

നില്ല. സകല സായുധം ഹിമാന റ്റാമയിട്ട് ഉടി നാവർ
 കിട്ടുവാൻ പുതുതായൊരു സ്നേഹം തോന്നി. അപ്പുറം പിടി
 ഞ്ഞുപോകേണ്ട കഥ ആവോമിട്ടുപ്പോൾ അവർക്കു ഓരോ
 പിളർപ്പായി. അദ്ദേഹം അവൾക്ക് ഒരു അസാധാരണ വി
 താവായിരുന്നു. അപ്പുറപ്പുറത്തെ മനോരമ തന്നെ നമുക്കു
 സ്നേഹിച്ചുവായി കഴിഞ്ഞു. അദ്ദേഹം നാൽപ്പത്തിയഞ്ചു വയസ്സായി
 ന്നു. പുത്രിയുടെ സാധാരണപിരിയുക സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നു. അ
 വർക്കു കൂട്ടം, സ്നേഹിതൻ, ഗുരു പലരെയും അദ്ദേഹം
 തന്നെയായിരുന്നു. കഷ്ട! സാധ്യ! തന്റെ ഭാവി ഏതെന്നു
 അവൾക്കിപ്പോൾ വിചിന്തിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു. അപ്പോൾ, മറ്റൊരു
 ആർക്കെങ്കിലും കാര്യം പറ്റുന്നതിൽ പോയി യാതൊരു സമയം
 കൂടാതെ അന്യനായൊരു ഗുരുകുലം അവിടെയുണ്ടെന്നു മറ്റും അ
 വർക്കു വിചിന്തിച്ചു. ഇപ്പോൾ ആവോമിട്ടു സർവ്വത്തെ
 ഒരു കല്പനയുണ്ടെന്നുപ്പോൾ 'അത്യാവേശത്തോടെ ചിലക്കാലം
 കൂടി 'കാലം:കാലം! നിന്നെ കാലത്തോളം വിളിക്കുന്നു' എന്നു
 വെളിച്ചപാടത്തുകൊണ്ട് ഓടി വന്നു. 'പുതിയ ആലോചനകൾ
 പാകം വോക്കി ഓപ്പോട്ടേപ്പോൾ തെളിയാൻ തുടർ കാലനി
 ല്ലന്നു. (അത്യാവേശത്തോടെ) പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ വന്നുപോയി;
 കുന്നുകുന്നായി! എത്ര വരും വരും! ഉൾക്കൊള്ളുന്നതും മ
 റ്റു രണ്ടു കൈനൂലുകളും വിട്ടുപോകുമ്പോൾ' എന്നും പറഞ്ഞു.

മരണത്തിന്—“ദോഷം കണ്ടില്ലേ? മരണത്തിനായി ഉണ്ടാക്കി വെച്ചിട്ടുണ്ട്. അത് ഒരു നോക്കൂ. അതിലാണ് ചാക്കു ചാക്കായി വരുന്നത്. അതിന്റെ ഉപയോഗം, ചിട്ട വാടിയത് ഇവയെല്ലാം വെച്ചിട്ടുണ്ട്, അത്, ഒരു നോക്കൂ. അതിന്റെ ഉപയോഗം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. വെച്ച്, വെച്ച്, എന്തു താല്പര്യം! വെച്ച്, അതിന്റെ ഉപയോഗം. എന്തിനും ഉപയോഗിക്കുന്നതിന് ഉണ്ടാകാം.

ഇതിനിടെ മരൊരു സഞ്ചാരം പുറത്തു വന്നു കണ്ടുപോയതും
നൂറ് ലക്ഷക്കണക്കിന് ശാസനം വെട്ടിയെടുത്തതും, (പുറം)

ൻ പറയുന്നതുകൂട്ട് മറസ്സു ലാഭിയതാണെന്നിപ്പോ കലവരം
 ൾ വളരെ ഗ്രാമങ്ങളിലെ സംഗതികൾ നിശ്ചയിക്കുണ്ട്. ഇ
 തുകേട്ട് എല്ലാവരും കലരെയ നോക്കിയിട്ടിട്ടു.

പുതന്മാർ തങ്ങളുടെ നടുവൽ തളികകളിൽ മിഠായിക
 ു വോരിവരുംവെട്ട് പന്തലിൽ മുൻപാഗത്തിരുന്നു. കല
 യുടെ താഴ്വർ താവിടെ ഉണ്ടായെന്നു എങ്കിലും അദ്ദേഹം ഒരു
 സന്യാസിയായിരുന്നുവെന്നുകൊണ്ട് അതിൽ സൽക്കാരംചെയ്യാൻ
 നില്പാതെ, പന്താഗമത്തുപോയി നിന്നു. എന്നാൽ എല്ലാ
 പ്രധാനപ്പെട്ട വിഷയകാര്യം അദ്ദേഹത്തെ അന്വേഷിച്ച് അടു
 ക്കെപ്പായി സംസാരിച്ചു. അദ്ദേഹം സന്യാസിയുടെ പ്രശസ്തി
 തീർത്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഠിനത തല നിറുത്തു. അ
 ഫ്ദേഹം വലിയ നൊമ്പരമല്ല കറുത്ത നന്മനങ്ങളുള്ള ഒരു മ
 ഖത്ത് സാധാരണയായിട്ടുള്ള ബുദ്ധിഗൗരവം കണ്ടെപ്പട്ടു.

ന. ൨൦ അദ്ധ്യായം.

‘മേഴ്സിനൊന്നു മറ്റൊന്നാകട്ടെ തമ്മിൽനിന്നു കേൾക്കേണ്ടതില്ലാകൂട്ടി
 കേട്ടിരിക്കുകയാണുണ്ടാകുന്നതും മറ്റൊന്നാകട്ടെ അതാകാതെ
 വാസ്തവമായിത്തന്നെ വാസ്തവമായിത്തന്നെ വാസ്തവമാകും’

രാത്രി മുഴുവനും പിറകെ ദിവസത്തെയുള്ള ഗ്രാമങ്ങൾകൊ
 ണ്ടു കഴിഞ്ഞു. മനോരമം നാനാ ദിക്കുകളിൽനിന്നും വന്നുകിട്ടി.
 മണവാളന്റെ കൂട്ടത്തിൽ സ്നേഹത്തോടുകൂടി, ശാസ്ത്രകരം, സന്യാസി
 യുടെ പ്രത്യേക സ്നേഹത്തോടുകൂടി, താഴെത്താഴുന്നതിലൊ നവ
 സിദ്ധമായ സന്യാസികൾ, ശാസ്ത്രകരം, മോഹത്തിലൊ പ
 ശാസ്ത്രകരം, പുനർനിന്നു ചെല്ലാൻ വന്നിരുന്നു അന്നവരെ കൂട്ടി

എന്നവരെല്ലാവരും അവരെ ഉണ്ടായിരുന്നു. കലകൾക്കു സ്നേഹത്തായ യശിയും അവരുടെ കഴികളും വല പ്രകാരത്തിലും സഹായിക്കുന്നതു കണ്ടു വളരെ തൃപ്തിപ്പെട്ടു ബാല്യകാലം മുതൽ തന്നെ അവരെ അവർക്കു പരിചയമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു മാത്രമല്ല അവർ ചുറ്റും ഉള്ള മലകളുടേയും കുന്നുകളുടേയും ഒരു അംശമോ എന്നുകൂടി തോന്നിയിരുന്നു. അവർ കാട്ടിൽ മരം മുറിക്കുമ്പോഴും മറ്റും സഹായി പാടുപാടുന്നത് കല സാധാരണ കേട്ടറിപ്പോരുന്നു. അവർ പണി ചെയ്യുമ്പോൾ താഴിലുള്ള സംഭാഷണത്തിൽനിന്നായിരുന്നു അവർക്കു ദേശത്തുണ്ടാകുന്ന മുഴവനും മനസ്സിലായിരുന്നത്. അവർ, താഴത്തു വളരെ ദൂരം വ്യാപിച്ചു പച്ചയും കാരന്താടിക്കാണിരിക്കുന്ന വച്ചായ വളകളുള്ള വയലുകളിലെ വിളകൾ പഴത്താൽ കൊയിത്തും മുതിരും ചെയ്യുന്നത് വളരെ സൗകര്യമുള്ള നേക്കിക്കാണിരിക്കുകയും തന്റെ താഴ്വട്ടുള്ള സമീപമായ യശിയും അവരുടെ സോദരന്മാരും ആ വേലക്കാരിൽ ഉണ്ടോ എന്നറിവാൻ ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തും. അവരുടെ വൃദ്ധനായ പിതാവും കലയുടെ ഒരു താഴ്വട്ടുക്കാരനായിരുന്നു. അയാൾ യാതൊരു വേലയും ചെയ്തില്ലെങ്കിലും രാത്രിയിൽ വിശേഷജ്ഞം ചോദിക്കാതിരിക്കയില്ല. യശിയുടെ അമ്മയുടെ ഭാരായിരുന്നു ആ വൃദ്ധന് രാത്രിയെ ഭക്ഷണ പദാർത്ഥങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നത്. ഏറ്റുപ്പാടുകൾക്കും അതിൽ അറുപതും വന്നാൽ അവർക്കു അപ്പോൾ പ്രദാനം കിട്ടുന്നത് ഉറപ്പായിരുന്നു. എന്നാൽ അവർ അതിനെ വളരെ കൂട്ടാക്കിയവനല്ല. ചിലപ്പോൾ യശിയും ഭവംവീട്ടിലു നടക്കാറുണ്ട്. അതിന്നു കാരണം ചോദിച്ചാൽ അവർ ഒന്നു ചിരിച്ചു. അമ്മയുടെ കൂട്ടത്തിൽ എന്നിങ്ങനെ കിട്ടി' എന്നുപറഞ്ഞു തക്കതാണു് ഭവം മറ്റൊരു 'വളരെ അധികമുണ്ടോ' എന്നു ചോദിച്ചു ചിരിക്കും. നിങ്ങളുടേതല്ല! ഈ കൂട്ടരുടെ സ്വഭാവം നമ്മളിനകളുടെ ദിശ്രാണെങ്കിലും, അവർ വിശ്വാസത്തോടുകൂടിയ പരമ യഥികളും സാധാര

നായാലു അപമാനം ഉണ്ടാക, തക്കമോട്ടു ദയ കാണുവുമ്പോൾ വേണ്ടി എന്താ ചെയ്യാൻ അക്കമുള്ളവരാണ്.

വ്യാധിമൂലം പ്രഭതം സ്പെഷ്യൽ സാധാരണരുടെ തുടർച്ചയെ ശൈത്യമുള്ളതായെന്നു. സ്പെഷ്യൽ ശിശുവാശ്വതം പ്രകാശിപ്പിച്ചു. ഹിമകണങ്ങൾക്കെങ്ങു ഓണിയെത്തായ വൃഷപത്രജാലങ്ങൾ പ്രഭതത്തിലുള്ള ദൈവവായ്ക്കൽ ഇളകിപ്പോയിരിക്കാണിടത്തു. വൃഷങ്ങളുടെയും മേൽക്കൂമ്പരകളുടെയും തുടയിൽ ചുറ്റിപ്പിടിച്ചു നല്കുന്ന ചുക്കുന്ന ചുക്കുന്ന വടപ്പുകൾ, രോഗനശ്വരത്തിൽ പീതവർണ്ണങ്ങളും കൈവർണ്ണങ്ങളായ ഇളകൾ തുടകൾക്കു നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചുക്കുന്ന വൃഷങ്ങളാൽ നിറയുന്നതു് വളരെ നേരമൊഴിയായ കാഴ്ചയായിരുന്നു പ്രഭതകാലത്തു് നൂതനചുപ്പുങ്ങളാലും ഇലകളാലും അലങ്കരിച്ച ദൈവവായ്ക്കൽ കാണപ്പെടും, കാലമുതലുള്ള കല്ലുനലകളാലും അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടവയാണു്. മഞ്ഞുകൊണ്ടു നാത്ത കല്ലുകൊണ്ടു് നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചുക്കുന്ന ചുക്കുന്ന വൃഷങ്ങൾ അറുത്തു് കവിൾത്തുടത്തിൽ അലയ്ക്കുന്ന ശിശുവായ ഏകദേശം ആറുവയസ്സുള്ള നന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നപ്പോൾ, താൻ ഒരു വയസ്സുള്ള ശിശുവാൽ ചുക്കുന്നവായി. പക്ഷികൾ ദയയായും വൃക്കയായും പാടിയിട്ടുണ്ടി. 'ഉ, ഉ' എന്ന ഓണിയെന്നും ആകാശത്തിലൂടെ താഴ്ന്നു് ആനുകൂല്യം വന്നു. കലു ഈ വയസ്സോടും കേഴ് എന്നൊരു ചിത്തയായി ആനുകൂല്യവായ്ക്കൽ, ആ സ്വപ്നത്തിന് അനുസരിച്ചു പാടി വൃഷങ്ങൾ ചുക്കുന്നതെന്നും ചെയ്തു. അവർ ഭവനത്തിൽനിന്നു് പുറത്തുവന്നു് പ്രഭതത്തിൽ വളരെ നേരത്തെ ആനുകൂല്യവായ്ക്കൽ അതിഥികളും ഉച്ചനായാ തുടങ്ങിയവരും ചുക്കുന്ന അധിക നേരം ചുക്കിത്തുടങ്ങുന്നതിനാൽ തൽക്കാല ഗ്രാമ നന്ദനങ്ങൾക്കു നന്ദനകാണും കാലമോ ആരും കാണാത്ത പുറത്തുവന്നു് ഹിതാനുസരണം പ്രവൃത്തിപ്പാൻ അമുണ്ടായി. അവർ ചുക്കുന്ന ചുക്കുന്നവരെ കല്ലുകൾക്കു് പാടിയിട്ടുണ്ടി.

നാം സന്തോഷ പരവശ്യമായി യഥേഷ്ടം പലതും പാടുകയും ചെയ്തു.

കുല ഇപ്രകാരം വിനോദിക്കുന്ന സമയം മുഴുവനും രാധാ ചാത്തിന്നരികെ മറഞ്ഞു അവളെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. തലമുടിവശം സമ്പ്രയിൽ ലജ്ജയെക്കൊണ്ട് ശിരസ്സുതട്ടുവാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്നവൾ ഇപ്പോൾ ഇത്ര സെറായി വന്നോടിക്കുന്നു സമയം അയാൾ ദേവലം വാചാലിക്കാത്തതായിത്തന്നെ. കുലയുടെ ശബ്ദമെന്നായ ഇപ്പോഴുടെ മനസ്സിൽ ഈ സംഗതി നല്ലവണ്ണം പതിയുകയും വിവർത്തനങ്ങൾ ആത്മ അവരുടെ സഹായഗുണദായകീകൃതപണയത്തിൽ അത്രയും ഉപകാരമായി വരികയും ചെയ്തു. ഇദ്ദേഹം മനോഹാസത്തോടെ അവളെ വിലിച്ചപ്പോൾ അവൾ സംഭാഷണത്തോടെ തിരിഞ്ഞുനോക്കി, ആരെന്ന് ആളെ മനസ്സിലാക്കപ്പോൾ നാനിച്ച് ഭയത്തോടെ 'പാട്ടുപാടിക്കളിക്കുന്നതു തെറ്റാണോ? അന്യർ കണ്ടാൽ എന്തു പറയും?' എന്നിങ്ങിനെ വിചാരിച്ചു. ഇപ്പോൾ, തന്നെ മുഖ്യ പരിമർശിച്ച ബാലികളുടെ പൂർണ്ണചകരണമായ നോട്ടങ്ങൾ അവൾക്ക് രാജ്യവന്നു. അതിനാൽ അവൾ അധോമുഖമായി ഒരു ശാശ്വതമായ ചാടി. അവരുടെ ശബ്ദങ്ങൾ ദയയോടിപ്രകാരം സംസാരിച്ചുല്ലായിരുന്നു എങ്കിൽ അവൾ നിശ്ചയമായും പാടിക്കളഞ്ഞുപോകുമെന്നു.

'വരട്ടെ, വരട്ടെ, രാടങ്ങ. ഇതാണ് റിപ്പോർട്ട് രാവിപ്രഭത്ത പ്രായത്തി?' പണ്ടാലികളും കുല ഇദ്ദേഹത്തെ ഏകനാൽകാണ്ടിപ്പോയിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം ഇത്തരഗതങ്ങളോടൊന്നിച്ച് നടക്കുമ്പോഴല്ലോ വളരെ ശാലീനതയും ധൈര്യത്തോടെയാണ് കണ്ടുനോട്ടിച്ചിരുന്നത്. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഓരോ മനോഹാസിച്ചതുകണ്ട്, കുലയെ ധൈര്യപ്പെട്ടു ഇങ്ങിനെ സംസാരിച്ചു: 'ഞാൻ ഇവിടെ വാങ്ങുന്നതായിരുന്നു ഓഡിയം ദൂരം ചോകത്തെന്നു മുത്തളി പ്രത്യേകം പാഞ്ഞുവന്നു. എന്നാൽ ഞാൻ കെട്ടിയതുകൊണ്ടു വഴിയറിഞ്ഞില്ല.'

കുലയുടെ ശബ്ദങ്ങൾ ചിരിച്ച് 'കുലയുടെ സംസാരിച്ചു. അതുകൊണ്ട്'

കൊള്ളാ'യെന്നു പറഞ്ഞു. കലയ്ക്കു ചിരി കണ്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന് അന്നോടു സ്നേഹമുണ്ടെന്ന് മൂർച്ഛമായി വിശ്വസിച്ചു.

[illegible]

ഇവർ വളരെ സെനാനും ചിലിക്കും കാരണമായി. ഫി
ത്തുക്കളുടെ വിവാഹങ്ങൾ സാധാരണയായി അനുസരിച്ചു വരുന്ന
ചട്ടപ്രകാരം, അന്യോന്യം തങ്ങളുടെ നാലുയേയങ്ങളെ ദ്വേഷാ
കാംശങ്ങളായി പറയാനുള്ള അവരുടെ ശ്രമം അതിസങ്കരാളീ
നും. നാലു ഭാഗവും ഭവതിമാർ വളഞ്ഞു നിന്നിരുന്നതുകൊ
ണ്ട്, അവർ കേരണം കഴിപ്പാൻകൂടി തെളുങ്ങായില്ല. മണ
വാളന്റെ നേരെയായിരുന്നു അവർ ആദ്യം നേരിട്ടത്.

‘ஆற்றின் பேர் உபயோகிப்ப, அறிவித்தவனும் விசுவ
காண்டவனானவன்’ என்று அழைக்கப்பட்டிருந்தவராவது.

ആ ഘോഷം ധ്വനിക്കുന്നതല്ലാത്ത ഒരു ധ്വനിയോടുകൂടി, പലപ്രാവശ്യവും അതിനായി ഒരുങ്ങുക. എന്നാൽ അവന്റെ ശ്രമം നിഷ്പലമാകുമ്പോഴല്ലാത്തതും സമയമുണ്ടെന്നും കൈകൊട്ടിച്ചിരിച്ച് അവനെ പരിഹസിക്കുകയും, 'കണ്ഠം! അവർ അവളെക്കൊണ്ട് നീക്കം നാണക്കേടുപയോഗിക്കുന്നു. മാർഗ്ഗമുണ്ട് ചേർത്തു' ധ്വനിക്കുന്നതാണ് ഉത്തരം' എന്നു പ്രായം ചെന്ന സ്ത്രീകൾ പറയുകയും ചെയ്തു.

വളരെ പ്രാവശ്യം ഈ ഉപദേശം സമീപിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അവർ അവസാനം ചെന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നതും അങ്ങനെയൊരു പാഠ്യം ധ്വനിക്കുന്നതും ഒരു വിധം ഉണ്ടാക്കി:—

‘മറ്റൊരു കാര്യം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അത് അങ്ങനെയായിരിക്കും’

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ ചിലി വീണ്ടും അവർ തിരിച്ചു.

‘മറ്റൊരു കാര്യവുമായി എന്തു സംഭവം? പുറത്തുനിന്ന് വെച്ച് ഭരണത്തിന് പരിഹാസപൂർവ്വമാകുന്നു, നിന്റെ കലാപപ്രവൃത്തിയെക്കുറിച്ച്!’ എന്ന ഒരു പ്രശ്നം അധികൃതർ ചോദിച്ചു.

കാലം ഇതുകേട്ട് വളരെ ചെറുപ്പം ഭരണാവർണ്ണന പരിഹാസത്തിനെ സമീപിച്ചു എന്നറിയാനായി കടക്കുന്നതുകൊണ്ടുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചു. ഉടനെ അവളുടെ സമയവും വന്നു. അവൾ, തന്റെ ഭരണാധികാരിയെക്കുറിച്ച് ചോദിച്ചു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഭരണാധികാരിയെക്കുറിച്ച് ‘ഗണേശൻ’ എന്ന നാമധേയത്തെ ഒരു ധ്വനിക്കുന്നതായി ഉപയോഗിച്ച് അവൾ വളരെ കലാപപ്രവൃത്തി. അവസാനം സ്ത്രീകളുടെ ഉപദേശം അസഹ്യമാകുമ്പോൾ, അവൾ പ്രകാശം ചെയ്തു:—

‘അങ്ങനെയൊരു കാര്യം അങ്ങനെയൊരു കാര്യം അങ്ങനെയൊരു കാര്യം’

ഭരണാവർണ്ണന തന്റെ ചേരുവയെക്കുറിച്ചുപോലെ തന്നെ ഭരണാധികാരിയെക്കുറിച്ച് അറിയുന്നതും ഉപയോഗിച്ചു എന്നറിയാത്ത കലാപ പരിഹാസത്തിൽ അധികൃതർ ചോദിച്ചു എന്നു വിചാരിച്ചു. അതുകൊണ്ട്

അല്പത്തോടെ നാലു ഭാഗവും നോക്കിയപ്പോൾ, ജനങ്ങളെ നിര സമാവർത്തമാന്റെ കാണുകയും എപ്പോഴെന്നുവന്നും ചിരിയും ‘വ്വ്! വ്വ്!’ എന്ന ശബ്ദവും അത്ഭുതത്തിൽ കേൾക്കുകയും ചെയ്തു.

‘ഫരി! ഫരി! നാളികരമുട്ടപ്പൻ! നാളികരമുട്ടപ്പൻ! ഇ വര പരിവൃതയായ്ക്കല്ല. പത്താവിന്റെ ചേർ പാലുവാൻ പാടുണ്ടോ?’ എന്നുല്ലാവരും ചൂടി ഉച്ചത്തിൽ പാഞ്ഞു.

‘മൃഗേ! പത്താവിന്റെ ചേർ പാഞ്ഞു കേൾക്കുന്നതല്ലാ തെ നി പറയരുതെന്ന നിന്നക്ക് അറിവല്ലെ? നാട്ടുനത്തി ന്ന നിന്റെ ചേർ പറയാക്കുകയും നിന്നക്ക് അങ്ങിനെ ചെ ള്ളുണ്ട്. വലം പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യ’ എന്നു പാഞ്ഞു നേ വൃദ്ധ കമ്പല ചിടിച്ചു ചുമക്കി ഇപ്രകാരം ആ പാട്ട് രേഖി ധം അവസാനിച്ചു.

ശേഷം മൂന്നു ദിവസം അത്ഭുതസാമന്തോപദേശങ്ങളുടെ കൂടി ന്തെപ്പടി. അതിൽപിന്നെ “ജന്മഗ്രാമത്തിലേക്കു” കൂവ മരം ആലംബരത്തോടെ ഗമിച്ചു. എന്നാൽ ചോരമുഖെ അവളു ടെ പിതാവ് പുത്രിയെ അടക്കം വിളിച്ചു താൽപ്പാട ചോര നില്ലെന്നു ആവശ്യമുള്ള സമയം അറിയിച്ചാൽ വരാം എന്നും പറഞ്ഞു അവളെ പിന്നെയും പിന്നെയും എടുത്തു പോയില്ല.

കാല്യ (കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു); ‘അപ്പൻ എന്നാണു വ രാത്തത്?’

കാല്യയുടെ അപ്പൻ (ഗൽഗാത്തോടെ); ‘ഇനി മുതൽ ഞാൻ ഇ ള്ളാതെ നീ കഴിഞ്ഞുപോവാൻ ശ്രമിക്കണം.’

ഇവരുടെ വിടയാൾ കാണാനായിട്ടു ആരും അവിടെ നു ന്നായിരുന്നില്ല. കാല്യ ജന്മഗ്രാമത്തിലെത്തുന്നവരേയും അപ്പു നെ വിടാത്തുപോയാലുള്ള സ്ഥിതി ഏതെന്നു സൂക്ഷ്മമായി കേ ടിപ്പാൻപോയില്ല. എന്നാൽ അവരുടെ ഏതാനും പുത്രനെ അറുപതു ക്ക് അപ്പന്റെ പ്രൗഢതയിനമുള്ള ഭോജനംകൊണ്ട് പറ്റുവണ്ണം.

സ്കൂളിലായി. അപ്പോൾ അവർ അടുത്ത കോമ്പോസായി ൧
മാ ആഗ്രഹിക്കുന്നു എങ്കൽ.

[illegible][illegible]

ഞ്ഞിരുന്നു. കാക്കനീക്കൾ വില്ലുന്നവർ ചിപ്പോലും നൂറുനാലുത്താടെ സാധനങ്ങൾ പ്രാസത്തിൽ വിളിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു വന്നു.

ഒരു വലിയ മലമ്പുറത്തിന്റെ പ്രാന്തയിൽനിന്നു കുന്നു ശീർഷത്തിൽനിന്നും കിഴക്കുകായനും ഗംഭീരമായ ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ, ചെരിപ്പുവെച്ചു മറച്ചുപിടിച്ചു വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ഏഴുതൂണുകൊണ്ടു മൂടിയെടുത്തു വന്നിരുന്ന ഒരു തുളസീ 'അല്ല! നീ എന്തെ വന്നത്?' എന്നു ചോദിച്ചു, ഏഴുതൂണുകൊണ്ടു തൂണുകൾ പോയി. അങ്ങനെയൊരു ഉടനെ മൂടിയെടുത്തു അടിച്ചു. പിന്നെ വെറിലകളിലെത്തു നൂറുതൂണും പട്ടുവെച്ചു കറുപ്പാർ കൊണ്ടുവന്നൊരു സൂര്യയയും അവളുടെ വഴിയെവന്ന ഒരു വെളിച്ചംകൊണ്ടും നോക്കി. മുമ്പും വെളിച്ചംകൊണ്ടു സർവ്വതലത്തിലും തൂണുകൾ കിട്ടിച്ചുവെച്ചിരുന്ന ഒരു തോട്ടംകൊണ്ടു വെളിച്ചംകൊണ്ടു സൂര്യയായി വിളിച്ചു.

അങ്ങനെയൊരു — പനി ഉപരിയെ സന്തോഷത്തിന്നു സമ്പത്തിന്നും കാര്യങ്ങൾവില്ല. എന്തെന്നുവെച്ചാൽ ചെറിയ ആൾ വേഗം വരും.

തോട്ടംകൊണ്ടു — 'എന്ത്! പാസ്സായോ?'

നാലാലായിട്ടാണു — (ഏഴാം അടിച്ചു കൊണ്ടിരുന്ന) 'ഓ! എല്ലാം പാസ്സായി'

അപ്പോൾ ഒരു കൂട്ടത്തിൽ വീട്ടിന്റെ ഉള്ളിൽ വന്നുനിന്നു. ഏഴുതൂണും പൊരിച്ചുവാൻ തുടങ്ങി. വണ്ടി നിന്ന ഉടനെ വെളിച്ചംകൊണ്ടു 'ഓ! ഓ! ഗോപാല! ഞാൻ സാധനം വന്നു' എന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

തോട്ടംകൊണ്ടു വണ്ടിക്കൊണ്ടു കരിച്ചുവെച്ചു. പിന്നെ അങ്ങനെയൊരു വണ്ടിയിൽനിന്നു അങ്ങനെയൊരു മൂന്നു കൂട്ടത്തിൽ തോട്ടംകൊണ്ടു, പലതരത്തിലുള്ള അനേകം ഭാഗ്യങ്ങളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവെച്ചാൽ തുടങ്ങി. അപ്പോഴൊരു പൊരിയെടുത്തു വെളിച്ചംകൊണ്ടു വന്നുവെച്ചു.

‘ആരാണ് വന്നുട്ടുള്ളത്? ഓരോരായി വന്നുവോ?’ എന്നു് ഏല്പാവരം വിചാരിച്ചുവന്നു. കറുപ്പൻ ശബരവരയ ആ പ്രാ
രംചെയ്ത സ്ത്രീ മുഖിച്ച് വന്നുപോയി, അർപ്പണാശയ ആ
മുന്ന കട്ടികളും കൊടുക്കലും നൽകിപ്പോന്നു. ആ സ്ത്രീ അവ
രെ ഏറ്റവും ചാരിയുണ്ടാക്കി, വെളിച്ചിപ്പിന്നു് ഒരു വെളിച്ചം
വെളിച്ചം വെളിച്ചം കണ്ടതിനാൽ ഹിസ്സുട്ടി ‘എല്പാവരം സെ
പ്റ്റംപ്റ്റം?’ എന്നാകാം ചോദിച്ചു. സാധനങ്ങളെല്ലാം താക്കി
വെളിച്ചിപ്പിന്നു് കൊടുക്കലും വെളിച്ചിപ്പിന്നിന്നിന്നി. ഇവ
രും കറുപ്പൻ ശബരവരയ്ക്കു് പ്രമാണവും ആ വെളിച്ചം താ
വെളിച്ചം കൊടുക്കലും ആയിരുന്നു. പ്രാണമിപ്പിന്നു് കൊടുക്കലും
മുഖമിപ്പിന്നു് കൊടുക്കലും വന്നുക്കൊണ്ടു് സാധനാധിനി
കാരം കൊടുക്കലും സാധനാധിനികാരം കൊടുക്കലും
കൊടുക്കലിന്നു് കൊടുക്കലും—‘ആതു നന്നായി, നന്നായി. അ
തുപോയി വിശദിക്ക. നിങ്ങൾ വരിക’ ഇടയ്ക്കുട്ടത്തി
ൽ താങ്ങിയുവോ?’

മാനായി— 'ഇല്ല. അമ്മൾ നേരെ ചാന്നു'

മാതൃഭൂമിയിലൂടെ ആദ്യം — 'ഈ നന്നായി, വരിയ്ക്കൂ കള്ളന്മാരേയും വെട്ടിക്കൊന്നു'.

[illegible]

“എന്താ! ഇതു കലയല്ലേ?” എന്നു ചോദിച്ചു” താമസം

കൂടി അവന്റെ കമിനികൾ കണ്ടാൽ ഉടനെ ഒരു തോന്നുകയും അവൾ, ഒരു വിധം ശമസ്സ ചെർച്ച നടത്തുന്നതുകൊണ്ട്, അവൾ അവളുടെ വളരെ വിദഗ്ദ്ധ ഗുണമുള്ളവളെന്ന് ആൾ തോന്നപ്പെടുകയും ചെയ്തിരുന്നു. എന്തു പണിവും ചെയ്യാൻ കഴിയില്ലെന്നും അവർക്കുള്ളതെല്ലാം കഴിഞ്ഞുവെന്നു തന്നെയാൽ, ഗാഗാ, അവർക്കും വല്ലാത്ത ബുദ്ധിമുട്ട്. അവർക്കുവേണ്ടിയാണ് എല്ലാ പ്രവൃത്തികളും ചെയ്യുന്നത് എന്നുള്ള വിചാരം സദാമനസ്സിലുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് അവർക്കുവേണ്ടി പ്രവൃത്തികൾക്കു കൂടി അവർക്ക് സാമർത്ഥ്യമുണ്ടായില്ല. അവൾ ഏതൊരു പ്രവൃത്തി ചെയ്യാനും കഴിയില്ലെന്ന് അവർ അറിഞ്ഞാൽ വളരെ സന്തോഷം കിട്ടിയില്ല? അവർക്കു ശല്യമാണ് ഒരു ശാസ്ത്രീയും ഗ്രന്ഥപാഠയെന്നുള്ളവയായിരുന്നതിനാൽ, അദ്ദേഹത്തിന് അവർക്കു വിരുദ്ധമായ വളരെ സാമർത്ഥ്യമുണ്ടായിരുന്നു. അവനെ നോക്കിനില്ക്കുമ്പോൾ അവൾ അദ്ദേഹത്തെ നോക്കിനില്ക്കുമ്പോൾ, അദ്ദേഹം അവർക്കു കവിൾത്തടത്തിൽ താളം പിടിക്കും. പിതൃവിരോധം കൊണ്ട് വ്യക്തമായ അവൾ പലപ്പോഴും ഈ ദൃഷ്ടന്റെ സമീപം സ്നേഹത്തോടെ ചെന്നുനില്ക്കും. കാലമുണ്ടു സാധുശീലം, നിഷ്ഠുരതയും, തന്നോടുള്ള ശ്രദ്ധ, താൻ വളരെയുള്ള സ്ഥിതിയെ അറിഞ്ഞു മറവി— എന്നതൊന്നാൽ തന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നതിനുകൊണ്ട് ഒരുപ്പടയെല്ലെ മോങ്ങത്?—ഇവകൾ ആദ്യകാലങ്ങളിൽ ഓം ശാസ്ത്രീക്ക് ആവേശകരങ്ങളായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം ഉജ്ജ്വലമായ തന്റെ അദ്ധ്യയനശാലയിൽ ചെന്ന ഗ്രന്ഥപാഠം ചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, അവൾ യാതൊരുത്തരും പ്രവേശിക്കാത്തതായ ആ ഹരിയിൽ ചെമ്പരംകൂടാതെ കടന്നുചെന്ന്, ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അടക്കിവെക്കുകയോ സ്നേഹത്തോടെ വായനയെ വെറുക്കുന്നതിലും കയറാൻ ചെല്ലും. ഇങ്ങിനെ അവൾ ചെയ്തിരുന്നതുകൊണ്ട്, അദ്ദേഹത്തിന് ആദ്യം സുഖകരമായിരുന്നവയിലും കാലക്രമേണ പരിചയം കൊണ്ട് അദ്ദേഹം അവർക്കു വെറു കാത്തിരിപ്പാൽക്കൂടി ഇങ്ങനെയും ഗ്രന്ഥപാഠായണസമയം അവൾ സമീപ

ൾ അപ്പൻ എന്ന ലക്ഷ്യം എന്തായിട്ടുണ്ടു്. കരകാലം മുഖ്യ ലക്ഷ്യം എന്നാൽ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന് അപ്പൻ പറഞ്ഞു തന്നിട്ടുണ്ടു്. ലക്ഷ്യം എന്റെ നിശ്ചയം എന്നാൽ എപ്പോഴും പറയും. എന്നാൽ കലമുഖ്യം ലക്ഷ്യം വിവിധം അല്ല? ഇതു നല്ല സെല്ലേ?

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു് അവർ മുമ്പെ ചിലപ്പോൾ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ആ ശാസ്ത്ര അവളെ ലാളിച്ചു അവളുടെ സാധുശിക്ഷ കണ്ടു് അടുത്തപ്പോൾ.

പുത്രകളെപ്പോലെ അപ്പൻ ഇത്ര പരിചയത്തോടും സ്നേഹത്തോടും ഇടവിടുന്നത് എപ്പോഴും നടവടിയാക്കുകയും വാദനയും ചെയ്തു. ഈ സംഗതിയായ ഗംഗി അതികലശലായി തെറ്റിയില്ല. കലശൽ താൻതന്നെ അമ്മയുടെയും കൂടെയിരിക്കാൻ തോന്നിത്തോന്നു്, അവർക്കൊക്കെയും, അവർക്കൊക്കെയും സാധുതയെ നയിക്കുന്നത്, അവർക്കുവേണ്ടി കലശൽ ചെയ്തത് അധികാരം അപ്പന്റെ അടുത്തു് ചെന്നു് തന്നെക്കൊണ്ടു നന്നു പറയാനാണു്; എന്നാൽ അമ്മയ്ക്കു് ഇതൊരു ദാഹിയാക്കുകയും ഗംഗിയുടെ മുന്നിൽ കലശലായി. കലശലായവളെ ലാളിച്ചിരുന്ന ഗംഗിയുടെ അമ്മ ആദ്യത്തിൽ പുത്രിയുടെ അനാഥയെപ്പോലെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിരുന്നു. 'അവളെ സ്നേഹിച്ചുകൊള്ളൂ. സാധുവായി! അവൾക്കു് അടുത്തില്ലല്ലോ.'

ഗംഗിയുടെ അമ്മയെ പറഞ്ഞു് പാലിപ്പിപ്പാൻ പ്രയാസമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അനാഥനായവളെ എപ്പോഴും മുന്നിൽ കിടന്നു ഈ സ്ത്രീയ്ക്കു് സാധിപ്പായത്തെയും തല്ലാറകുകോവത്തിൽ ഒന്ന് ഉന്നമിപ്പാക്കുന്നതായിരുന്നു. അതിനാൽ പുത്രിയുടെ ഇടവിടാത്തതും ആവശ്യമായിരുന്നു. 'മുന്നിൽകൊണ്ടിട്ടു്' ഈ സ്ത്രീയുടെ ഉപനായ തോന്നി. അമ്മയുടെ കലശലായതായുള്ള അനാഥയെപ്പോലെ പറയുന്നതും

ശോഭിക്കുകയും അപ്പോഴല്ലാം ഓരോ സുചകവാക്യത്താൽ കലയെ ഭരിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. 'ഗംഗി കലയാട' ഉപരി മൂന്നാമതാമസം എത്ര നിസ്സാരയാണെന്നു എന്നറിയാമല്ലോ. കപ്പം! എന്നിട്ടും നിങ്ങൾ അവളെ വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുപ്പാൻ യാതൊരു ശ്രമവും ചെയ്തെന്നില്ലല്ലോ. അവളുടെ വസ്ത്രാലോചനാദികൾ എത്രയൊ താണതാണ്. നിങ്ങളോ, പുത്രകളത്രമാത്രമാണ് താനും! പക്ഷെ, അവൾ ഏറ്റവും വീഴ്ചയുണ്ടാകും. നിങ്ങളുടെ കേൾക്കു മാത്രം വളരെ നല്ലവൾ! അവൾ എത്ര സന്ദർഭം! എഴുതിയതാണ് അവൾ? 'എന്നുപ്രകാരം ജനങ്ങൾ പറയുന്നതുപോലെ' എന്റെ മനസ്സു മുടിഞ്ഞു. എന്റെ മകളെക്കൊണ്ട് നല്ലതൊന്നുപറവാൻ, യാതൊരാൾക്കും ഒരു വാക്കുളളില്ല. കപ്പം! നിങ്ങളെപ്പോലെ മകനും തുടങ്ങിയത്, അവൾ അവന്റെ മനസ്സ് തെങ്ങിൽനിന്നു തീരെ പഠിച്ചുകൂടും. പിന്നെ ഞങ്ങളെ കഥ എന്താണ്! അവൻ ഞങ്ങളുടെ കാഴ്ചയെന്നും അന്വേഷിക്കില്ല. അയ്യോ! അവളെ ഇവിടെ കടത്തിയ ദിവസം എന്താണ്! നന്മയുണ്ടാകട്ടെ പിറുപിറുക്കുന്നു. ഗംഗിക്ക് അപമാനം തോന്നുന്നു.'

ഇപ്രകാരം ഗംഗിയുടെ അമ്മ തന്റെ മേന്മാവിന്റെ ഹൃദയം വിഴുപ്പിച്ചുവെക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹം കലയെ കൈമാറ്റം ചെയ്തതിലേക്ക് കൊണ്ടുപോകുന്നതു നിശ്ചിതം. ഈ ബാഹ്യമായും കഠിനമായതിലും മറ്റൊരുതരം കൊടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. കലയുടെ പ്രവൃത്തികളല്ലാം ശക്തികളായിരുന്നു. കലാണു അവളുടെ ശക്തികൾക്കുടി അവളാട് അത്രയും കൂട്ടിച്ചേർത്തില്ല. ഗംഗി സമ്മതമായാലും കല കണ്ടിത്തയായി വല്ല കോണിലും ചെന്നിരിപ്പാനും ഇടയായി. കല എന്തുചെയ്യും! ആൾ അവളെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നതായി. അവൾ ഏറ്റവും കഠിനം സന്തോഷത്തോടെ ആ വൃദ്ധന്റെ സമീപം ചെന്നാൽ, അവൾ അവളെ വല്ല പണിയും പറഞ്ഞു മറുപടി നില്ക്കും. അതിനാൽ അദ്ദേഹം മുടിയത്തക്കവണ്ണം വല്ല പ്രവൃത്തിയും താൻ ചെയ്തിട്ടു

ഒരു എന്നു അവർ കേട്ടു. അവർ കർമ്മവർദ്ധന ചെയ്തു സന്തോഷാൽ ഉത്സാഹിതരായിത്തീർന്നു. 'മൃത്യുവും നിമജ്ജിപ്പാൻ, കട്ടികൾ പിണങ്ങിക്കൊണ്ടു' എന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. ഇപ്രകാരം യുദ്ധമായിട്ടൊരു ദിവസം കർമ്മവർദ്ധനയായ രീതി കൈക്കൊണ്ടു ഉത്സാഹത്താൽ നാശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

[illegible]

המחבר: הרב יצחק אייזיק ווארשני הש"ס

ജമ — ‘നമ്മൾക്ക് എല്ലാവരും ഇതൊരവിക്കേണ്ടി വരും. ഭയപ്പെടേണ്ട; സ്രീകൃഷ്ണൻ വിധിയായിട്ടുണ്ട്.’

കാല — ‘അവർ എന്തിനാണ് എന്നെത്തല്ലുന്നത്?’

ജമ — ‘നിന്റെ മനസ്സിലിട്ടുണ്ട്; അല്ലാതെ എന്തിന്? എല്ലാപ്പോഴും സ്വസ്ഥതയല്ലേ? നിന്റെ ഭാഗ്യസ്ഥാലി നന്നെ തട്ടി തുടങ്ങിപ്പോയി, നീ സമയമുണ്ടെങ്കിൽ, നിറുത്തണം’

നാലാമത് വെണ്ണ പ്രായമുള്ള സുന്ദരിയായ രാമിണി — (കണ്ണിൽ വെണ്ണ നന്നാക്കിട്ട്) ‘കുഞ്ഞേ! ഇന്നലെ രാത്രി എന്തിന് തല്ലേ? കഷ്ടം! അവർ ഉണ്ടല്ല, അതാതിരുന്ന കാരണം. ഞാനാണ് എന്തിന്? ഹേതു. അല്ലെന്ന് കരുത്തു പറഞ്ഞിട്ടും അവർ അവർ സമ്മതിച്ചില്ല; ഏതെന്നു തല്ലു വട്ടണി കിടന്നു’

പോലെയ് — ‘എന്താണു സാഹിത്യം. പ്രായാകുന്നതുവരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു. അപ്പോൾ ഭർത്താവിന്റെ നടവഴിക്കൊണ്ടുതന്നെ സന്തോഷമാകണം. അവർ തെരുവിലെ സീതയുടെ കഥ കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? സാധു! അവരുടെ അമ്മ കൊടുത്ത ചില പണ്ടങ്ങൾ ഭർത്താവ് ചോദിച്ചപ്പോൾ കൊടുക്കാത്തതിനാൽ, അവർ ഭർത്താവിന്റെ മുമ്പായി വീട്ടിൽ കൊണ്ടുവന്നു, ആരോടൊന്നും കിട്ടിപ്പോകാതെ അവളെ മടക്കി അയക്കില്ലെന്നു പറഞ്ഞുപോയത്’.

ഇതു കേട്ട കാല, അവരുടെ കഴുത്തു മുമ്പാലുണ്ടോ എന്ന് അറിയാതെ തപ്പിനോക്കിയതു കണ്ട ഉടനെ ദൈവപ്രാപ്തി വരും വൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

ജമ — ‘അല്ല, ആ മാതിരിയല്ല, അതു സാമർത്ഥ്യം? അതു കട്ടി കർമ്മം കളിപ്പറമ്പുള്ളതല്ല? അതിന്നു നിന്റെ ഭർത്താവ് വരില്ല’.

കാല — (കാര്യമായിട്ട്) ‘ഇതു വേണമെങ്കിൽ ഞാൻ കൊടുക്കും. പിന്നെ എന്നെ തല്ലിക്കൊല്ലല്ലോ?’

പാശ്ചാത്യ — (കാലയുടെ സാധുത്വം കണ്ടു മനസ്സുവിട്ടത്, അ

വെട്ടു പാലകൾക്കുണ്ടല്ലോ), 'ഞാനും തല്ലാതെ നിന്നെ ഞാൻ പോക്കും: എന്നാൽ പോക്കി? ഇതൊന്നും ഞങ്ങൾ പറയരുതായിരുന്നു. 'ദൈവം അറിയിപ്പിക്കാത്തവരെ എന്തെന്നു മനസ്സിൽ? നീ വീട്ടിൽ പോയി അവർ പറയുന്നതെല്ലാം ചെയ്തോ, പിന്നെ പ്രാമുഖ്യം കിട്ടുന്നു ശരിക്കും.'

'എത്ര പൊട്ടത്തി!' എന്നു പറഞ്ഞ് ഇതുവരെയും മിണ്ടാതെ നിന്നിരുന്ന സമുദ്രവുമ്പുറം ചൊറുകുളുവുമ്പായ ഭീമ കുമാരൻ സഭാപം ചെയ്ത്, 'ഞാനും നിന്റെ സഖിയാണ്' എന്നു പറഞ്ഞു.

സുന്ദരിയായ ഫരിണി 'ഞാനും' എന്നു പറഞ്ഞ് അടുത്തു ചെന്ന കുമാരന്റെ കൈ പിടിച്ചു. താഴ്ന്നു കയറിയപ്പോൾ അടുത്തിരുന്ന കുമാരന്റെ മുന്നിലായിരുന്ന കുമ്പിടികളുടെ നാവുകൾ അവർ നോക്കിനിന്നു.

എന്തുതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടും കുമാരന്റെ ശബ്ദം അവളോടുള്ള സ്നേഹം തീർത്തു വെട്ടുപാലല്ല, തവളയുടെ അടുത്തു നെന്ന് അയാൾ നദിക്കു കരയാലിരുന്നു ചെല്ലത്. സ്വന്തം വികാരത്തിൽ ഇദ്ദേഹം സ്ഥിരമാവാൻ സന്നദ്ധനായിരുന്നതിനാൽ, ദൈവത്തിന്റെ കാര്യം ഉറപ്പാക്കി പിന്നെ, മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്ത ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. തന്റെ ചെറുപ്പത്തിൽ അദ്ദേഹം വെട്ടുപാലായപ്പോൾ എന്ന് അദ്ദേഹത്തിന് സ്വയംഭാവം മനസ്സിൽ തോന്നുകയും അത് അവളുടെ പ്രത്യേക കൈകൾക്കായിരുന്നു. അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചു വരികയും ചെയ്തു. വിവാഹവിവാഹം വെട്ടുപാലായ സന്തോഷത്തോടെ വെട്ടുപാലായി വിവാഹിപ്പിച്ചു തന്നിരുന്നതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന് നല്ലവണ്ണം അറിയുമായിരുന്നു. മറ്റൊരു ദേവങ്ങൾ കൈവെക്കുമായിരുന്നെങ്കിൽ അവർ വെട്ടുപാലായി പ്രവൃത്തിക്കുന്നതല്ല കൈ വെക്കുമ്പോൾ വെട്ടുപാലായിരുന്നെങ്കിലും. എന്നാൽ അദ്ദേഹം സ്വയംഭാവം വെട്ടുപാലായിരുന്നെങ്കിൽ അതിൽ അതിരുന്ന ഗ്രാമവാസിയെന്നും ചെട്ടു

ന്ന മുറിയിൽ വരുന്നതിൽ നിന്നു കലയെ നിവാരണം ചെയ്തി-
 വന്നു ഏകദേശം ഒക്കുന്നതിന്നു മുമ്പ് കൈകഴുകുവാൻ ജലശാ-
 ഴിപ്പുകൊടുപ്പാനും വിരുന്ന സമുപരിപ്പാനും അവിടെച്ചെന്നു
 ഉപസമുത്ഭവനെന്ന അവളെ ചൊല്ലിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ
 ഓരോ മാതിരിയ്ക്ക് ഇരിക്കുന്നതിൽ കലയെ പ്രത്യേകമായ സ-
 തോദ്ധയുണ്ടായിരുന്നു. മറ്റൊരു ചട്ടത്തും മാറിപ്പോയിരുന്നു
 എങ്കിലും ഈ ചട്ടം മാറാതെ ഇപ്പോഴും നിലനിന്നിരുന്നു. എ-
 ന്നാൽ അന്നാദി വന്നാദി വസം മുതൽ അവർ കലയോട്
 അകറ്റുപോയിപ്പോന്നു അവളുടെ എന്ന് ആ വൃദ്ധൻ
 ചോദിക്കുമ്പോൾ 'അവർ അങ്ങനെയൊന്നിട്ടില്ല' എ-
 ന്നും പറഞ്ഞിരുന്നു. ഇപ്പോൾ പാലക്കാട്ടെ സംഗതി അ-
 മിതമായി പട്ടി. പക്ഷെ അവർ കലയെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നു എ-
 ന്ന്ന് ഇപ്പോൾ അറിയത്തക്കതല്ല ആഗ്രാമവും ആയിരുന്നു.
 കലയുടെ ശബ്ദം 'പാലക്കാട്ടെ വൃദ്ധനും നോക്കുന്ന. സാ-
 ധു! കറുപ്പു മേൽക്കാരുള്ള' എന്നു പാകയും ചിരിപ്പാൻ അ-
 വളെ വിളിക്കുകയുണ്ടാകുന്നു. എന്നാൽ ആ സമയത്തിൽ അ-
 വർ അന്നാദി എണ്ണിപ്പിച്ചു വല്ല പ്രവൃത്തിയും ചെയ്യുകയാ-
 യിരിക്കും. ഇതുകൊണ്ടു കല അവളുടെ ശബ്ദത്തെ ഒക്കു-
 ന്ന സമയത്തിൽ ഒരിക്കലും കണ്ടിട്ടില്ല.

അതിനാൽ സമോദരിമാരിൽ വെച്ചും മറ്റൊരു യംഗനത്തോ-
 ടെ വസ്ത്രം ധരിച്ച് ഭവനത്തിലെല്ലാ വരും അണിയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടാ-
 യിരുന്നു അടിയന്തരത്തിന്നു പോവാൻ കായികയായിരുന്നു. അ-
 പ്പോൾ 'കലയേയും കൊണ്ടുപോയി' എന്ന് അമ്മ പറഞ്ഞു
 നിന്നു സമാധാനമായി, അവർ കലയെ കൂടെ പഠിപ്പിച്ചിട്ടു
 തന്നെ കൊണ്ട് അവളെ കൊണ്ടുപോകുന്നതു വ്യഥാവിമോഹം പര-
 ത്തം. എന്നാൽ അവർ, അമ്മയോട് സമ്മതം ചോദിച്ച്, അ-
 വളുടെ ആരോഗ്യം എടുത്ത് അണിയിക്കാൻ ഭരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും.
 അതുകൊണ്ടു കലയെ യാതൊരു ഭവനവും ഇല്ലാതായി. അ-
 വളുടെ മേൽപ്പാൽ കൊടുത്ത മേൽപ്പാലമേൽപ്പാൽ ഇപ്പോൾ ഗംഗിത

കാശി— ‘ഞാൻ മുഖ്യതാനെ ബദ്ധരാട്ട സമ്മതം ചോദിച്ചിരിക്കുന്നു. നിന്നെ കൊണ്ടുപോയോളം പാണന്മാർ? കാലം, ഏല്പാ വൃസനങ്ങളും ഉറന്നു, പ്രാണാദികൊണ്ട് പ്രസന്നത വരുത്തി, വളരെ സൗന്ദര്യം തന്റെ സമീപത്തായി സാധാരണം കഴിച്ചുകൂട്ടി.

ഈ സമയം വീട്ടിൽ നടത്തിവന്നുപോരുന്ന അവിടെ എന്തൊരു തിരക്കായിരുന്നു! അന്ധർ, ബാലന്മാർ, മൂലന്മാർ, നാടന്മാർ, ബദ്ധരാട്ടം ഉപയോഗം എന്നെന്തൊക്കെയാ പാലക്കാർ തുടങ്ങി. അവർ പാലപ്രാവശ്യവും നമ്മുടെ സ്വരോക്താവിനെ മുറിച്ചു കൊണ്ടുപോയി എന്തെല്ലാമാ ചില കഷ്ടതകൾ പാഞ്ഞുവന്നിരുന്നു. അവരുടെ ദത്തവും അവരുടെപ്പോലെയെ സംസാരിപ്പാനും തക്കപ്പോഴും പ്രസംഗിച്ചാനും തുടങ്ങി. താൻ സ്വയം ചില വെല്ലും ആലോചിച്ചുവെന്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ചാലമുക്ക കല്യാണം കഴിഞ്ഞുവെന്ന് ആ സമയം അറിഞ്ഞിട്ടു. അതുകൊണ്ട് അവർ ചെറുതാലോചനയുടെ സംതൃപ്തികളും രീതികളും അഭ്യസിച്ചുവന്നു കൂടി അതിപ്രാപ്തപ്പെട്ട സാമ്പ്രത്തിലും മുർക്കത്തിലും പാലക്കാർ വെട്ടി പാലക്കാർ, കലയുടെ നടപടികളെ കാര്യപ്പെടുത്തുവാൻ തയ്യാറായിരുന്നു. ‘കഷ്ടം! ഇത്ര ചെറുതാ അവകൾക്കു കേവലം പാലം ഈ ചെറുപ്പക്കാർ, നമ്മുടെപ്പോലെയെ പാലക്കാർക്കു നമ്മുടെ കൈയെ നൽകുന്ന സമ്പ്രദായം ഉണ്ടാക, കഷ്ടം! വെല്ല കല്യാണം കഴിച്ചുവെല്ല! എന്ത ചോദ്യം! എന്ത ഇത്ര ബദ്ധപ്പെട്ടാൽ! നമ്മുടെപ്പോലെയെ പാലക്കാർക്കു നൽകിയിട്ടുണ്ടോ? പാലപ്പോലെയെ പാലക്കാർക്കു നൽകിയിട്ടുണ്ടോ? പാലക്കാർക്കു കേവലം പാലം! പാലക്കാർ! പാലക്കാർ! പാലക്കാർക്കു നൽകിയിട്ടുണ്ടോ! ഇപ്പോഴത്തെ പാലം നല്ല പാലമായിരിക്കട്ടെ. എന്ത പാലം! വന്നുവെക്കുക പാലക്കാർ എന്നൊക്കെയാണോ? എന്തിനെന്നു പറയൂ’ താൻ അഭ്യസിച്ചുവെല്ല വിവാഹം നടത്താത്തതിനാൽ അവർക്കു സംതൃപ്തി

പ്രതികരണമായി വ്യസനിച്ചു. അവർ വീണ്ടും തുടങ്ങി: 'അവർ എത്ര വലിയൊരാളുടെ വക്രിയാണ്! അവളോടുള്ള സംബന്ധം തന്നെ മകൻ ഒരു കയറും കൊടുക്കുകയായിരുന്നു. ഇപ്പോഴൊരു പുറംപാക്കിന്റെ ഇടവക? — വളരെ പ്രയാസമേ.' ഇതിൽ അവർ അവർ തന്നെ വിചാരിച്ചിരുന്ന ഓരോ കാര്യങ്ങളും തന്നെ പരസ്പരമായി സംസാരിച്ചു, കാര്യം പണ്ടത്തെ വാഗ്ദാനം കൊടുക്കുക എന്നും സൂചിപ്പിച്ചു.

ഇതിനിടയിൽ, തന്റെ തന്റെ, വല്ല കാരണവും കാരണം മനസ്സിലായില്ല. ഗണേശൻ അവർ ഇവിടെ വന്നു കണ്ടിരുന്നില്ലെന്നു തന്നെയല്ല, അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടാൽ അദ്ദേഹത്തെ വാങ്ങി, അവർ നല്ലൊരു കാര്യം ചെയ്തു. എന്നാൽ രാജാവിനെ, അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെയുള്ളവർക്കുവേണ്ടി സാധാരണയായ, അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ട്, സാധാരണയായ പാക്കിരുന്നു. ഇവരുടെ കൈയ്യും സൗകര്യം കണ്ടു. കലാ അദ്ദേഹത്തെ എങ്കിലും, തന്നെ ഇത്ര നല്ലൊരു കാരണമെന്നെന്ന് അറിയാതെ അവർ വല്ലാതെ പാടില്ല. അവർ അവരുടെ സമീപം ചെല്ലുമ്പോഴും, അവരുടെയും അവരുടെ നടവടിയും മറ്റും മറ്റും സൂക്ഷിപ്പോലെയായിരുന്നു. ഇതിനോട് അസാധാരണമായി, കലാ സാധാരണയായ വല്ല മകന്റെ കോണിലും ചെന്നു കണ്ടുവരികയും. ഇവരുടെ ഉത്തേജനം സംസാരം തന്നെക്കുറിച്ചായിരുന്നു എന്നൊരു തരം ഭാഗ്യം പാടിത്തന്നെല്ലാം ചെയ്തു. അവർ അവരുടെ ഗോപ്യതയെ സംശയിക്കുന്നതിൽ ഒരു മൂലകാരണമായിരുന്നു എന്നൊരു, അവർക്കു മനസ്സിലായില്ല.

3-ാം അദ്ധ്യായം.

* 'ചൊല്ലേയെന്നതു കണക്കൊന്നുമി
വരക്കല്ലോ കിണിപ്പൊക്കമാകയാൽ
ചെറിയൊഴിഞ്ഞു ചെറിയൊഴിവിൽ
കിടയുന്നതില്ലെന്നുള്ളതു ചൊല്ലേ'

* * * * *

† 'ഉത്തമി. ശുദ്ധകാരകമേയൊന്നി
അനന്തരം പൊതു കാണിക്കേണ്ടതാ'

സൗരം രാത്രിയായെന്നു. പറ്റുതന്നിരിക്കൾ വിരുന്നാൽ
തോലും ഉയന്നുചാലെ അതിശയോദ്ധത്തോടെ കാണപ്പെട്ടിര
ന്നു. ചന്ദ്രകാന്തി ഈ പ്രദേശത്തിന്റെ വിജ്യാഭയം മോഹം
തോന്നി നാഡികളിൽപ്പറ്റിക്കൊണ്ടു വിശേഷമായി പ്രകാശിപ്പു
ന്നിപ്പിന്നാലെ ഒന്നായി നില്ക്കുന്ന പറ്റുതരിവരങ്ങളെ രാശി
കോണ്ടു കൂട്ടിയുദ്ധാലെ വെളിപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. ഇവയെ സം
ബന്ധിച്ചോടത്തോളം വിശേഷമായി ഒരു ശബ്ദമുണ്ടായിരുന്നു.
ഇങ്ങിനെ പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ചന്ദ്രിക പതു പറ്റുതരി
ൽ നിന്നിറങ്ങിയതായ വൃക്കസമുദായങ്ങളിലും താഴത്തെ ഭാഗത്തു
പ്രദേശങ്ങളിലും വൃക്കനീക്കോൽ നിറയപ്പെട്ടവയും പാതാശ
ശിരോശി ചെക്കപ്പെട്ട അഗാധഗുഹകളോടുകൂടിയവയായ ക
ലശിഖരങ്ങളിലും മോഹമായി ശോഭിച്ചിരുന്നു. നാശമായി
നില്ക്കുന്ന പടപ്പുകളും മലമ്പരയിൽ നില്ക്കുന്ന വൃക്കകളും ച
ന്ദ്രികകളാൽ ചാഞ്ഞു ചെക്കപ്പെട്ടവയെന്നുചാലെ അങ്ങി
നും കാണുവാനായിരുന്നു. നദികൾ ഉത്ഭവിച്ച വെള്ള മലമ്പര
ചന്ദ്രികയിൽ ശോഭിച്ചുകൊണ്ടു, സമീപത്തെ പറ്റുതരികളിൽ
നിന്നു ഇരുകാരെക്കൂടത്തോടെ ഹൃദയകളിൽകൂടിപ്പാടി. വൃക്കസമു

* ചാണകി പരിഭഞ്ചം. ഡി. ചാത്തൂരി എന്നാൽ. † കിരതം. ക
രോതി.

[illegible]

നവയുഗം - 'മാനസ'! നമ്മൾ നോക്കേണ്ടിപ്പോ
 ഞാൻ വളരെ ദുഃഖിതനാണ്. എന്നാൽ ഇതിനുള്ളിൽ
 പൊരിയുണ്ട്. 'നീ ഇപ്പോൾ കലയെക്കുറിച്ച്' ചിന്തിക്കുന്നത്
 പലപ്പോഴും വാഗ്വാദമാണ്. ആ ഇഷ്ടവർത്തനം നി
 ന്നിൽ നിന്നു പുറത്തുപോയിക്കിട്ടുപോയി? അത്ര ധനശ്രമ
 മല്ല. മേതുമാകട്ടെ ഈ സ്ഥിതിയിൽ കലാ ഗോത്രവർത്തിയാ
 ഭവിക്കുകയാണു ഞാൻ വിചാരിച്ചത്. എന്താ പലപ്രകാരം
 കോഷ്ടമെന്നു ഞാൻ കേൾക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ട് പക്ഷെ അ
 ന്നതെല്ലാം എന്നാണു ചിലപ്പോൾ അങ്ങനെയൊരു
 പ്രയത്നം. എന്നാൽ നിന്ന് കോഷ്ടപാത്രം ദിവസംവരെ
 പാ, ഞാൻ നാശമായിത്തന്നെ എന്നു പറയാം. അല്ല!
 പക്ഷെ എന്റെ മനോജ്ഞാപനം എത്ര അഗാധമാ

ബാലനാ! എന്തുചെയ്യാം! അതിന്നു വിധിയല്ല. ആ കഷ്ടാവസ്ഥയിൽ എന്തിനെല്ലാം നഷ്ടമായെന്നു തന്നെ തോന്നുന്നു. കല മാത്രമേ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളു. അവളോടുകൂടിയിരിപ്പാൻ എനിക്കു ആഗ്രഹം വന്നെന്നുവന്നു വിചാരിച്ചു. ഞാൻ അവളേ കാണാനേ ഇല്ല. എന്നെക്കൂടാതെ അവൾ കഴിഞ്ഞു കൂടണം. വിവാഹദിവസം സന്ധ്യയ്ക്കു നീ വന്നത് അദ്ദേഹം തന്നെ. എല്ലാറ്റിനും ഞാൻ നിന്നേ കരുതുകയോ? പറയൂ? രാചന്ദ്രൻ— (വ്യസനത്തോടെ) 'അങ്ങിനെതന്നെ. ഞാൻ നാളെ ശിവഗംഗയിൽനിന്നു പോകും. എന്നാൽ കലയുടെ വത്തമാനത്തപ്പറ്റി നിങ്ങളെ അറിയിപ്പാൻ ഞാൻ അല്പകുറു ശ്രമം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇതുവരെയും ചതിച്ചുപോയ ഭാഗ്യം ഇപ്പോഴെങ്കിലും നിങ്ങൾക്കുണ്ടാകട്ടെ. ഞാൻ ഇതാ പോകുന്നു. ഈ രൂപാവിന്റെ മുമ്പത്ത് ആശങ്കഗവ്യം കണ്ഠിതമാവയും പ്രകടമായി സ്തംഭിച്ചിരുന്നു.

ഗണേശൻ പഠിപ്പാൻ പോയിരുന്നത് ശിവഗംഗയിൽ നിന്ന് അല്പദൂരമുള്ള രാമപുരത്തിലായിരുന്നു. അവിടുത്തെ പ്രധാന വിദ്യാലയത്തിൽ പഠിപ്പാനായി നാനാ രാജ്യങ്ങളിൽ നിന്നും അനേകം വിദ്യാർത്ഥികൾ വന്നുകൂടിയിരുന്നു. അവർ താമസിച്ചിരുന്നത് ഭൂതം നാലും കൂട്ടക്കൊന്നിച്ചുകൂടി പട്ടണത്തിലോരോ ദിക്കിലായിരുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ എന്തൊരു സൗഖ്യമേറിയതും താമസിപ്പാൻ ലാഭമുള്ളതും അങ്ങാടികൾ കൂടി നീളമായിരുന്നു. രാമപുരത്തിലെ തിരക്കുള്ള ഒരു തെരുവിൽ താമസിക്കുന്നവർ സാധാരണയായി കേൾക്കുന്നവരും കാണുന്നവരുമെന്നവണ്ണത്തിപ്പോൾ പായാം. ഓരോരോ പ്രദേശങ്ങളിൽ ചിന്നിച്ചിതറിക്കൊണ്ട് സസ്യാദികളും ഫലപക്വാദികളും വില്പന വരുത്തുന്നവർ: ഒരു ഭാഗത്തു് ഒരു വരി മിറാൽക്കടകൾ; മിറാസാദാനങ്ങളും തക്കസ്സാദാനങ്ങളും വില്പന വരുത്തുന്നവർ; അരിച്ചാക്കുകൾ വണ്ടികളിൽനിന്ന് വീഴുമ്പോഴത്തെങ്ങും വ

ഇതു കേട്ട ഉടനെ ഗണേശൻ തന്നോടു സംസാരിച്ചുവെന്നോക്കി പുഞ്ചിരിച്ചുണ്ട്, കോട്ടുചാടിട്ട് നല്ലവണ്ണം നിർണ്ണയിക്കുന്നിടം വരുന്നതു—‘ഇന്നലെ രാത്രിയിലെ നാടകം എന്നു വല്ലാതെ കഴക്കുന്നു. പരീക്ഷ കഴിഞ്ഞാൽ കൂടി എഴിയിക്കിത്തന്നു തോന്നാറില്ല’

‘ശരി! അതിന്റെ സാധ്യത എന്തെങ്കിലും നിശ്ചയിക്കണം. ഗണേശൻ സൂക്ഷിച്ചോളൂ’

ഗണേശൻ—‘നിങ്ങളാരും ചേർക്കേണ്ട, എന്റെ കാഴ്ചം ഞാൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം. ഞാൻ അവരുടെ സംസാരവും സൈക രാജ്യം കണ്ടു വിസ്മയിച്ച് അകലെ നിന്നിരുന്നു; അത്രെ ഉണ്ടായത്. അവർ എത്ര സൈകത്തി! എത്ര മനസ്സാലുള്ളവർ! അവരുടെ സംസാരം കേട്ട് സമീപത്തു മൂന്നാലു പേർക്കുമാത്രം കേവലം അന്ധനാക്കപ്പെട്ടാലെ നിന്നിരുന്നു. ഞാൻ ദൂരത്തായിരുന്നു. അവർ ഏതൊരു കണ്ടിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. എന്നാലും വേണ്ടിപ്പോ, വേണ്ടതാണ് സത്യം! ഏതിൽ എന്റെ മനസ്സ് അവർക്ക് നിന്നെടുക്കുവാൻ കഴിയുന്നില്ല’

‘അവർ ജനങ്ങളെക്കൊണ്ടിട്ടല്ലേ? അവർ അവരെ നോക്കിക്കൊണ്ടിട്ട് കടക്കുന്നുണ്ടാണെന്ന്. കർമ്മം വിട്ടതും കിട്ടിയത് പിന്നെ അവർ ആരോടും വിട്ടു എന്നു വരില്ല. അവർ കര മന്ത്ര ജനിപ്പിക്കുന്നുവെങ്കിൽ ഒരു രാജ്യം പാടിപ്പോന്നു അന്നു നശിപ്പിക്കുവാനും ഉദ്ദേശിക്കാതിരുന്നു. അവർ മറ്റു സ്ത്രീകളെപ്പോലെല്ല’

ഗണേശൻ—‘ആദ്യം, അതല്ല വ്യത്യാസം, പുരുഷനായ വാഹികളെപ്പോലെ സാധാരണ ആരും ശിവ! ശിവ! അവർ വളരെ വിട്ടുപോയിത്തന്നു. അവർക്ക്, അടർക്കപ്പെട്ടാലെ പ്രവൃത്തി എടുപ്പാൻ ഒരു സമയം കഴിഞ്ഞു, ഒരു ഉടമസ്ഥൻ ഉണ്ടെത്ര! അവർ അവർ വളരെ ധാരാളമായി സമ്മാനം കൊടു

ക്കും. അവൾക്ക് കാര്യമായൊന്നുമില്ല, ആർക്കും അറിഞ്ഞുപോകാത്ത കാര്യം ഗുപ്യവത്താണെന്ന് നിശ്ചയമുണ്ട്. ഇതെന്തു സൂത്രമാണാവോ?

പുഷ്പകുടുംബ സംഭാഷണത്തിൽ ചേർന്ന മറ്റൊരാൾ — ‘അവളാളി വല്ലാത്ത അപകടക്കാരത്തിയാണു്, സംശയമില്ല. സായിയെ അറിയാത്തവർ ആരെങ്കിലുമുണ്ടോ? അവളുടെ സ്വഭാവം വാറിവാൻ ശ്രമിക്കണം’

‘ശ്രീം പ്രശംസനീയംതന്നെ, എന്നാൽ ഗണേശനെപ്പോലെ പരീക്ഷിക്കുകയാണു് പറ്റാത്തതുവരെ ക്ഷമിക്കണം. പിന്നെ മനുഷ്യസ്വഭാവങ്ങൾ പഠിപ്പാൻ തുടങ്ങാം. ഗണേശൻ നാട്ടിലേക്കുപോകുന്നു, അല്ലേ? ആട്ടെ, അതു നന്നായി’

ഗണേശൻ — ‘ഉവ്വു്, എന്നാൽ പിന്നെ ഞാൻ അവളാൽ ചില പന്തളിരിപ്പല്ലല്ലോ’

‘അതറിയാം’ എന്നു പറഞ്ഞ് മറ്റൊരാൾ കണ്ണടയോടെ അടുത്തുവന്നു.

ഗണേശന്റെ ഗോത്രക്കാർ പാലക്കാട്ടായി വളരെ പാണ്ഡിത്യമുള്ളവരായിരുന്നു. അവന്റെ അച്ഛനും മുത്തച്ഛനും അറിവിന്നും മതവിശ്വാസത്തിന്നും കേൾവിപ്പെട്ടവരായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇക്കാലങ്ങളിൽ സംസ്കൃതപാണ്ഡിത്യം ആരെങ്കിലും അത്ര കണ്ടുവെച്ചിട്ടുണ്ടോ? പണ്ടത്തെപ്പോലെ വലിയ കവ്യംബങ്ങളിലെ യഥാർത്ഥ വൃത്തവാദികകളിലോ, ക്ഷേത്രങ്ങളിലോ, നന്നായിട്ടുളള ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരോ പണ്ഡിതന്മാരോ അധികത്തിരുന്നു പഠിക്കുകയോ, ഹിഷ്കവേഷം ധരിച്ചു ഭിക്ഷാടനം ചെയ്യുകയോ, ഇശ്വരസ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലി ദിവസം കഴിക്കുകയോ ചെയ്തതാണോ? വൃത്തവാദികകളിൽ ഇപ്പോൾ വിദ്യാഭ്യാസരംഗം സജ്ജമാണോ? കാണാൻ പ്രയാസമല്ലേ? സംസ്കൃതം പഠിക്കുന്നത് ഇപ്പോൾ കേവലം പുഷ്പയോഗ്യമായിട്ടുള്ളതല്ലേ? ഇംഗ്ലീഷ് വിദ്യാഭ്യാസം അധികം ധനമായിപ്പോൾ ഉപകാരമെന്നുള്ള

ഒരു ഗുണംകൊണ്ടുമാത്രം സർവ്വഗുണസിദ്ധിപ്രദെന്നല്ലേ ജനവിശ്വാസം? അർത്ഥനാസ്സാദയോപിജനം ഗണേഷ്ശൈർ വൃദ്ധനായ അച്ഛൻ മകനെ ഇംഗ്ലീഷ് വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിപ്പിച്ചത്. ഇംഗ്ലീഷ് വിദ്യാഭ്യാസം ഹ് തുടരതവിരോധമെന്നും പുണ്യപാണ്ഡിത്യമുണ്ടാക്കത്തക്കതല്ലെന്നും വിചാരിച്ച്, അദ്ദേഹം മാതൃകനെ മനഃപൂർവ്വമായി പഠിപ്പിച്ചിരുന്നു. എന്താൽ,

• ‘കാലോപിതോപാലോപാണനകേവാൻ
കാലനേന്നാലുഭേന്നല്ലോപാണവും’

എന്നു വെച്ചു മാത്രമായിരുന്നു അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം ചെയ്തത്. മകൻ പരിഷ്കരണവും ജയിച്ചതുകൊണ്ട് പിതാവിന്നു സഹോദരങ്ങളായിരുന്നു എങ്കിലും ഈ പുതിയ പരിഷ്കാരം പുത്രന്റെ മതവിശ്വാസത്തെയും സ്വഭാവത്തേയും എതിർത്തതല്ലാത്താണിത്. അദ്ദേഹം അങ്ങനെയൊരു വ്യക്തിയല്ലായിരുന്നു.

നേരം സന്ധ്യയായിരുന്നു. ശിവഗൃഹത്തിലെ തെരുവുകളിൽ ഇടക്കിടെ ഭാര്യയെക്കുറിച്ച് ചോദിക്കുമ്പോൾ, അലസനായ ഭാര്യയെക്കുറിച്ച് പാട്ടുപാടുന്നതായാ ഉണ്ടാകുന്ന ശബ്ദങ്ങളാണത്രേ യാതൊരു ശബ്ദമുണ്ടായിരുന്നില്ല. മെലിശ്ശിപ്പുകൾ വേഗത്തിൽ മങ്ങിപ്പോയിരുന്നതുകൊണ്ട്, അവിടുന്ന് അങ്ങനെയൊരു വീഥികളും മറയ്ക്കപ്പെട്ട ഭാര്യ സ്ഥലങ്ങളും നിരന്തരം കണ്ടു ജാഗ്രതയോടെയല്ലാത്തതും കാണപ്പെട്ടിരുന്നു. കൂടേണമോ എന്നു ചോദിക്കുന്നില്ല, നീതിനിർമ്മാണത്തിലെ വെളിവാത പ്രദർശനത്തിലല്ലാത്ത മറ്റൊരുതരം അല്ലെങ്കിലും നിന്നില്ല. അലസകാർ സന്ധ്യയായി ഭവനങ്ങളുടെ ചിത്രാഗമനത്തിൽ വിനോദിച്ചിരുന്നു. പുരുഷന്മാർ മിക്കവാറും നീതിനിർമ്മാണത്തിൽ ഉൾക്കൊള്ളാനും ശേഷം ചിലർ വെടി പാഞ്ഞു സെപ്പാനായി സാ

ധാരണ കൂട്ടുന്ന അഞ്ചാടികളിലേക്കും സ്ത്രീകൾ വിശേഷവസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ച്, ജലം കൊണ്ടുവരുന്നെന്നും, വസ്ത്രശുദ്ധി ചെയ്യാനെന്നും, ഭോധാധന കഴിറ്റുവെന്നെന്നും, വല്ല കിഷിരം പാഞ്ഞു എന്നൊക്കെ പോയിരുന്നു. കുലച്ചുട വേനൽത്ത് അവർക്കു കൂടെയുണ്ടായ അനുകാരികളെ ഇത്രയും ചെയ്തിരുന്ന ധൃഷ്ടി മാത്രം ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. വളരെക്കാലം കഠിന അസന്ധ്യകൾക്ക് പാത്രം ചെയ്തുകൊണ്ട്, അമ്പതുട അറ്റുവെങ്കിലും തന്നെ വന്നു കാണുന്നതിനാൽ ഭൂമിയിലേക്കും തന്നാട കടന്നുവെല്ലല്ലോ, ഇത്രയും ഏതു കാര്യം കഴിച്ചുകൂടാമെന്നോ, എന്നിങ്ങനെ വിചാരിച്ച് ഓടിപ്പോയിരുന്നു. എന്തുതന്നെ ചെയ്തിട്ടും വീട്ടിൽ സർപ്പാധിപതിയായിരുന്ന രാജാധിപതി അവളുടെ ജ്ഞാനവും സ്നേഹത്തെയും വല്ല പാപമനുഷ്യരിൽ അതി നിറയുന്നതായ തന്റെ പാത്രം ചെയ്തതെ സാക്ഷിപ്പുന്നതി കരുതാ ഗുണമുണ്ടായിരുന്നില്ല. 'ഞാൻ ഇതു ചെയ്തേ?' 'വല്ലതും അല്ലെന്നും, രണ്ടാലും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു ഉണ്ടോ?' എന്ന് അവൾ തമ്മിൽ ചോദിക്കുന്നതും ചോദിക്കപ്പെടുന്നതും അങ്ങനെയായിരുന്നു. 'എന്തായിരുന്നു പ്രശ്നം?' എന്ന് ചോദിക്കുന്ന കുലച്ചുട കിഷിരം സാക്ഷിപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. 'അതിനാൽ അവർക്കു കാര്യം ചെയ്യാൻ സാധിക്കാത്തതായി' നാമിക നേരെ ഉള്ള ഒരു കൂട്ടം ധൃഷ്ടിമൂലം സ്ത്രീകൾ ചെയ്തിരുന്ന പാപമനുഷ്യരിൽ ഒരുവൾക്കു കാര്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൾ അവൾ മനോഹരതയിൽ സ്വന്തം കാര്യം ചോദിക്കുന്ന സഖിമാർ, വയലുകൾ, പുഷ്പങ്ങൾ ഇത്രയും കൂടെ കണ്ടുവെക്കുന്നത് ക്രമേണ വിചാരിച്ചിരുന്നു. 'രാജാധിപതിയെ വേഗം പാത്രമാക്കാം. ഞാൻ അവളുടെ സ്നേഹം കണ്ടുവെക്കുന്നു എന്നുവെച്ചാൽ, അവൾ എന്നെ സ്നേഹിക്കുമെന്നു എന്റെ സഖിയാളീടും. എന്നാൽ ഏതു രാജാധിപതിയെ പാത്രമാക്കാം? രാജാധിപതിയെ പാത്രമാക്കാം' അവൾ ചോദിക്കുന്നതായിരുന്നു. 'രാജാധിപതിയെ പാത്രമാക്കാം' അവൾ ചോദിക്കുന്നതായിരുന്നു. 'രാജാധിപതിയെ പാത്രമാക്കാം' അവൾ ചോദിക്കുന്നതായിരുന്നു.

വഴായി തീർത്തൊന്നും മറ്റും ചെയ്യാതെ വിചാരിക്കുകയും ചെയ്തു. അവൾ, ഇപ്പോൾ ഭക്താവിന്റെ പുറമെ ആലോചിച്ചു. എങ്കിലും അവൾ അയാളെ ബന്ധുവായിട്ടോ, ശത്രുവായിട്ടോ കരുതേണ്ടതെന്നറിയാതെ പാഞ്ഞു. ഇങ്ങിനെ കറേ നോം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവൾ, അടുത്തറിന്ന ശബ്ദങ്ങൾ കേൾക്കുന്നത് വീട്ടുകാർ വരുന്നുണ്ടെന്നൊരു ഗ്രഹത്തിലേക്കു ചോകുവാൻ ഭവിച്ചു. ആ സമയത്തിൽ അവൾ ഏതെങ്കിലും ബുദ്ധിയായ ചില ഗീതകൾ കേൾക്കുകയും അതിന്റെ അർത്ഥം സകല മനോരാജ്യങ്ങളും കാരാൽ പറഞ്ഞു ചോകുകയും ചെയ്തു. അവൾ കേട്ടത്, രാജാവിന്റെ മുമ്പിലുള്ളതെന്ന് അറിയാതെ അറിയാതെ ചില പ്രകാരം പറയുന്നതായിരുന്നു:— ‘അവളുടെ അമ്മ അമ്മെന്ന് ആകുമായിരുന്നോ? കഷ്ടം! ഇത്ര ചെറുപ്പത്തിൽ നമ്മുടെയിടയിൽ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുവെല്ലോ! സാധുവായ ഏതെങ്കിലും അമ്മെന്ന് ഇങ്ങിനെ ചെരിച്ചുവെല്ലോ! ഇപ്പോൾ നല്ലൊരു തരമുണ്ട്. അതൊന്നാതെ വിചാരിക്കുക. ഗംഗിന്റെ കൊടുപ്പാനും നല്ല തരമുണ്ട്. എന്നാൽ എന്തുചെയ്യും! ഇവളെ പുറത്തുവെക്കുവാൻ തരമില്ലെന്നു തന്നെയാണ് തോന്നുന്നത്.’

ഈ സംസാരം തന്നെ അറിയാതെ കേൾക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ മനസ്സിലായി. ഇതു കേട്ട ഉടനെ അവൾ നടത്തി, വല്ല ടിക്കിലും രാടിപ്പോയാലൊ എന്നുകൂടിക്കൂടെ ചിരിച്ചു. എന്നാൽ അവൾ എങ്ങനെ ചോകും? അവൾ ഏതെങ്കിലും ജാതിയെ അറിയാതെ മനസ്സിലായി, തന്നെ വിവാഹം ചെയ്തിട്ട് ശബ്ദമോട ചെന്നു എല്ലാം പറയാതെ വെട്ടി, കലശലായതെന്റെ മുമ്പിൽ ചെന്നു കാണാൻ വന്നു. സംഗ്രഹത്തോടും വ്യസനത്തോടുകൂടെ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു ‘അമ്മേ! ഏതെന്ന് ചോദിക്കാതെ തന്നെ വിവാഹം ചെയ്തിട്ടു. എന്തൊക്കെ ധനം ചോദിച്ചിട്ടു? ഞാൻ ചെറുവെണ്ണെന്ന് അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലേ? ഇപ്പോഴൊരു ബുദ്ധിയും എനിക്കായി. ആകട്ടെ, എന്തൊക്കെ ചെയ്യും. ഞാൻ അമ്മെന്ന് അടുത്തേക്കു ചോകട്ടെ? ഇതു കേൾപ്പാൻ, ഗംഗിന്റെ ആവേശം അത്രയും അറിയാതെ

‘ചിന്താതിമിത കൂട്ടി നീ അസ്വസ്ഥയായിരിക്കുന്നു’ എന്നു പറഞ്ഞു, അവളെ ഏഴവീല്പാച്ച് ‘നി ജ്ഞാന കരയുടെ. നിന്നെ ധനമില്ലെന്നു പറഞ്ഞത് ആരാണ്? അത് അറിയില്ലേ? അങ്ങനെയല്ലേ? പോയി പ്രവൃത്തി നോക്കിക്കൊള്ള’ എന്നു പറഞ്ഞു സമാധാനപ്പെടുത്തി. അവൾ കൂട്ടിക്കൂട്ടപ്പാളെ കരഞ്ഞു അടുത്തു ചെന്നതുകൊണ്ട്, അദ്ദേഹം അവൾ മുതൽക്കുവെന്നു കരുതി, മുമ്പുള്ള കൈകൊണ്ടു തഴുകി, അപ്രകാരമുള്ള ഭാരം വിറുത്തുവെക്കാനും വിശ്വസിക്കാതിരിപ്പാൻ വീണ്ടും പറഞ്ഞു. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഒരു പുത്രകുമാരൻ അവളുടെ ശ്വശുരനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുകയല്ലാതെ ഓരോ വിധം ചെയ്യുന്നത് അയാൾക്കിഷ്ടം വാചാരിമില്ല.

‘കഷ്ടം! എന്റെ ബുദ്ധിമുട്ട് അദ്ദേഹത്തിന് അറിഞ്ഞു കൂട. അച്ഛനും ഇപ്രകാരം പറയും’ എന്നു വിചാരിച്ച് കുല അകത്തുപോയി തേങ്ങി തേങ്ങി കരഞ്ഞു കൂടങ്ങി. തന്നാൽ മറ്റൊരുവൾ ബുദ്ധിമുട്ടാണ്; താൻ ഒരു നിർബന്ധപ്രിയനാണ്; തന്നെ ആർക്കും സ്നേഹമില്ല, അതാണ് എല്ലാവരും ഇത്ര പച്ചു; ഭർത്താവും ഇപ്രകാരമായിരിക്കും; എന്നിവയെല്ലാം കുലത്തിപ്പോൾ സ്പഷ്ടമായി. അച്ഛൻ എപ്പോഴും കിളം ധനത്തെപ്പറ്റി സംസാരിക്കാറുണ്ടോ? അദ്ദേഹത്തിനു ധനമുണ്ടോ? ഉണ്ടെങ്കിൽ കുലം തന്മാ? എന്നാൽ അച്ഛനെക്കൊണ്ടെന്നതെങ്ങിനെ? അമ്മയെക്കുറിച്ച് ആരും ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടയോ? ഇപ്രകാരം ആലോചിച്ച് അവൾ വളരെ സന്താപിച്ചു. അവൾക്കിപ്പോൾ തന്റെ ഭാഗ്യം ആസായകാലപ്രദമായോളെ മെടിയും സ്വന്തമേം പ്രിയപ്പെട്ടവനായോളെ അന്യത്വസ്സുകൊണ്ടു നിറഞ്ഞതും തോന്നി. അവൾ ഇങ്ങിനെ വിചാരിച്ചു വ്യസനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, ആരോ രോധം അവളുടെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. അയാൾ ഒരു യുവാവെന്ന് ജനലിൽകൂടി വന്ന വെളിച്ചം അവളെ മനസ്സിലാക്കി. ആ യുവാവ് ‘അമ്മേ! അമ്മേ!’ എന്നു വിളിച്ചപ്പോൾ, ചില തിരിഞ്ഞു നോക്കി, ഉടനെ വരുത്തു

കാത്താഴന്ന ഭാരാവായിരിക്കട്ടെ അയാൾ, അയാളും തന്നെ പച്ചപ്പാർ വന്നുവാ, എണിപ്പുകാരം വാചാരിച്ചു ദേവിച്ചു ദീനസ്വരത്തിൽ പതുക്കെ 'ചങ്ങ ഇവിടെ ഉണ്ണു' എന്നു പറഞ്ഞു.

'ആ മകൾ ഇങ്ങനെയു നില്ക്കുന്നത് ആരാണ്? ഏതനീച്ചു' കാല വ്രീഹാസ്യരും ഏതനീച്ചു 'ഞാനാണ്' എന്നു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ ജനവാരിച്ചിട്ടുടി ധാരാളം വന്ന വെളിച്ചം ഗണേശൻ ഒരു ദഹാസനരിയ്ക്കു കാട്ടിക്കൊടുത്തു. ഇപ്പോഴു കൂ ഗണേശൻ തന്റെ ബാലവധുവിനെ വിമിശ്സിച്ചു കണ്ടു കൊല്ലത്തോളമായതിന്നു, ഉയന്ന കൃശാഗ്നിയിൽ കലിംകവലയ നൂല്പനയെന്നുളിപ്പന്നത് തടിച്ചു വെളുത്ത ഗന്ധവെളിച്ചം ഉടി ചെത്രക്കുളികൊണ്ടിരുന്നവരും ചന്ദ്രാഭാരവാനയായ കലയ കണ്ടപ്പോൾ അവർ കേവലം പരിഭ്രമിച്ചു 'നീ കാലയല്ലേ' എന്നു ചോദിച്ചു. ഇതു കേട്ട്, കാല ആയുർദൈവ ബോധം ദേവ്യ ദോഷിതസാരം, ഭാവമുണ്ടെ സാധുതയും വിശ്വാസശീലവും ഗണേശൻ നല്ലവണ്ണം ദണ്ഡിപ്പായി ഇപ്പോൾ അവർ അത്രയെന്നവിധം തിരിഞ്ഞുചോയി ഏകിലു ആ പരിഭ്രമിച്ച ബാലികയോടു സംസാരിപ്പാൻ അവൻ മനസ്സിൽ ആഗ്രഹം അർജ്ജിച്ചു.

നൂ - ാം അദ്ധ്യായം.

• 'വനവനിതനല്ലെങ്കെക്കൊണ്ടു
പാമ്പാസംഭവിക്കാശ്ശനോയ്യ'

ഗണേശൻ വനത്തിൽചിന്നു കാലയുടെ കഷ്ടതയും ആ

ലോകവും മേൽപ്പറ്റിയെന്നും താഴെ പണ്ടത്തെക്കാൾ കഠിനമായി
 കഴിയുകയും ചെയ്തെന്നും പറഞ്ഞു. കലയുടെ പ്രയത്നങ്ങൾ ഓ
 വിടെ നോക്കി നോക്കി. അവർ പേർപ്പുറത്തിലെ ചിലിട്ടിൽ
 ഉൾക്കൊണ്ടു വെച്ചിട്ടുള്ള വസ്തുക്കളും കിട്ടിയവയും ക
 ളക്കുകയും ചെയ്തെന്നും, തന്റെ ശത്രുവിന്റെ ഇഷ്ടപ്രകാരം
 യിന്നു സാധാരണയായി കിടന്നിരുന്നവർ. ആ അറയിൽ,
 ചുറ്റും കളികളിൽ വെച്ചിട്ടുള്ള പാത്രങ്ങൾ, ചീപ്പ്, ക
 ന്നാടി, മല്ല, ചെറിയ മത്സ്യങ്ങൾ വെച്ചിട്ടുള്ള പാത്രങ്ങൾ,
 വെറിലാക്കി, ചെല്ല, അതോടൊപ്പം ഇട്ടിരുന്ന വസ്തുക്കൾ എ
 ന്നവയല്ലാതെ മേൽപ്പറ്റിയവർ പാത്രം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.
 കലയുടെ വസ്തുക്കളെയും പാത്രം ഇതിൽ ഇട്ടിരുന്നതായ കോ
 ന്നായി വെച്ചിരുന്നു. സുഷോധത്തിന് വേണ്ടി മുമ്പായിത്തന്നെ
 ആ ചെറുതായി എടുത്തവയും നല്ല ശിക്ഷണത്തിൽ കൂടി. ത
 ന്റെ അടുത്തടുത്തായി കലയെ അവയുടെ ശത്രു നേ
 തെ ഉണ്ടായി. ഉന്നത ഉടനെ അവർ വീട്ടിന്റെ പിന്നാ
 ള്ലായി, ജലപാത്രങ്ങൾക്കും വെട്ടിപ്പാലി നുളിപ്പാലി,
 ഉയർന്നതിന് ജലം നിറച്ചുവെച്ചതിൽ പിന്നെ പാത്രങ്ങൾ
 ലും ഉണ്ടായി വെട്ടിപ്പാലി ഗോളംകൊണ്ട് പഴുക്കി, പിന്ന
 ത്ത് അരിപ്പാടുകൊണ്ട് കോലംവെട്ടി, പച്ചക്കറിപ്പാത്രങ്ങൾ
 ഉണ്ടായി വെട്ടിപ്പാലി പാലി കൊണ്ടുവന്ന് പാത്രങ്ങൾ
 ത്തിൽ സമാധാനം. സ്നാനത്തിന് തെരുവുകൾ തെരുവ
 നായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, അവർക്ക് ശങ്കാർക്കിട്ടുന്നത് ഉറപ്പായി
 ഭൂതം. രാജാവിന്റെ ഭക്തിയും വിശ്വസ്തതയുമായും കലാസാ
 ധാരണയായി പിന്നാലായി പാത്രങ്ങൾ പാത്രങ്ങൾ വിട്ടു.
 വായി ഉറപ്പായിത്തന്നെ ഉറപ്പായിത്തന്നെ പ്രായം ചെന്നവർ വിട്ടു
 പാത്രം. ചെറുതായിത്തന്നെ തെളി നല്ലവണ്ണം കെട്ടി പൂ മൂടി പ
 ല്ലാക്കിത്തന്നു. കല, അനവധി പ്രയത്നമുള്ള വെള്ളം
 തന്നെ കഴിഞ്ഞുവെച്ചു നല്ലവണ്ണം ചെയ്തിരുന്ന എങ്കിലും നാ
 വയുടെ ശത്രു എടുത്തുപോയ 'ഗോളംകൊണ്ട് മത്സ്യം' മുറിച്ചു; ക

മലയ്ക്ക് ഒരു ഭാസി വേണം. അവൾ കൂട്ടത്തിൽ പണി എടുത്തു, ഭർത്താസാമിമാർക്കു് അദ്ധ്വാനം കരെക്കിട്ടു് എന്നിപ്രകാരം കമലയ്ക്ക് വ്യസനം തോന്നുവണ്ണം പാടും. 'ഇലയിൽ വിളമ്പിയ ചോറു ഭുജിച്ച് അവൾ ഉണ്ടിട്ടു, അവളെ പട്ടണി കിടത്തി ചോരിക്കുന്നു എന്ന് അവൾക്ക് അന്യരെ ധരിപ്പിക്കണം. ദേഹം നോക്കുവാൻ ഇതിന്നു് അദ്ധ്വാനം ചെയ്യുന്നു എന്ന് മറ്റുള്ളവരെ ധരിപ്പിക്കുന്നതിന്നു് കണ്ണു കളകയാണു് വേണ്ടതു്' എന്ന തിരിഞ്ഞൊഴങ്ങലി അമ്മയോടു് അവളെപ്പറ്റി കററു പാടുമ്പോൾ അവർ കമലയുടെ സമീപം ഇല്ലാത്തതായ്ക്കു് ചെന്നു കോപിച്ച് 'ഉള്ളതുതന്നെ; ഈ ഭുജിപ്പി എനി എന്തൊക്കു തോന്നുവാനും കാട്ടും!' എന്നു പാടും. ഇപ്രകാരം ദിനപ്രതി അവർ അമിപ്പുള്ള ദൈവം വളർത്തുന്നു. സാധുവായ കമലയ്ക്ക് തന്നെ എളുപ്പിയം തുടക്കുന്നുമെന്നു, താൻ എന്തു പറയണമെന്നു, നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവൾ ആതു സോദിവാരുടെ നുണകളു നടുക്കിപ്പോയിരുന്നതുകൊണ്ടു് അവ മന്ത്രിപ്പാൾ യാതൊന്നും പറഞ്ഞിരുന്നതു്കിലും.

ഏകദിനമയാ കമല തന്റെ സ്ഥിതിയെ അവസാനം ക്ഷമയോടെ കീഴടങ്ങി. ഇതിന്നു പ്രധാനമെന്നു അവളുടെ മതവിശ്വാസശക്തിയായിരുന്നു. അവൾ ചെന്നുചെന്നുചെന്നു നിന്നു് സീത, ശ്രീരാമൻ. പാണ്ഡവർ മുതലായവരെക്കുറിച്ചും മനുഷ്യരെ അധീനപ്പെടുത്തിയിരുന്ന മഹാസന്മാരെക്കുറിച്ചും അതോ ധർമ്മാർത്ഥങ്ങൾ കേട്ടു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. അവളെ പലപ്പോഴും സംസാരമുണ്ടാക്കുവാൻ സ്വരാധ്യക്ഷൻ നിദ്രാണയാശ്ചര്യത്തിൽ മുക്കിയിരുന്നു. ചന്ദ്രികയുള്ള രാത്രികളിൽ ധർമ്മശീലം, ദാമ്യം, മല, വൃദ്ധ എന്നിവയെ മനുഷ്യരുടെ പ്രതിനിധികളാക്കിയും പക്ഷമൃഗാദികൾക്കു് സംഭാവനകൾക്കി കൊടുത്തും ഉള്ള സാരോപദേശകൾക്കു പാടുമ്പോൾ കേൾപ്പാനും അവൾ അവർ നിദ്രാണയാശ്ചര്യം തിരക്കിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഇവകളെല്ലാം അന്യന്മാർ ചോദിക്കുന്നതും സ്നേഹവും കരുണയെന്നും തന്റെ പ്രകൃതി

കല എത്ര ബുദ്ധിമുട്ടും ചെയ്യണമെന്നും അവളു റവര:
 'ല' പഠിപ്പിച്ചു ഈ കഥകൾ എത്രതന്നെ നിസ്സാരങ്ങളായിര
 ന്നാലും പുതുവിധം വരുന്ന ജന്മത്തിൽകൂടി സമകാലികളാലു
 ള്ള മനസ്സും ദൃഷ്ടിയുംകൂടിയ ശ്രദ്ധയും അനുഭവിക്കുമെന്നും
 പുതുവിധം വിനയത്താൽ നമ്മുടെനാകാമെന്നും എഴുതിയ, സ്നേ
 ഹം, പാതിവ്രത്യം, മാനം, പ്രായം ചെന്നവരായുള്ള ദേഹി, ഉ
 വയസ്സു സമ്മാനങ്ങൾ പ്രധാന ഗുണങ്ങളായി കരുതുന്ന ഏതും
 വളരെ വിശദമാക്കിയില്ല. കാലയുടെ സാധാരണശക്തിയു
 ടെ സത്താലിരുന്ന ഇതായിരുന്നു അവളെ ഇത്ര ഗുണമായിര
 കിരുന്നിട്ട് എന്താൽ ഇതാകട്ടെ മനോരമ ഉപദേശവും
 കൂടി ഇടകലർന്നിരുന്നു. അവളെത്തന്നെ തന്നെ സുഖപ്രാപ്തി
 യും അസുഖപ്രാപ്തിയും വേണ്ടതില്ല, താൻ സമ്മാനമായാലും, മി
 ത്തന്നെയായാലും വേണ്ടതില്ല, ആവശ്യം പരമാർത്ഥത അതെ
 ല്ലാം വിധി എന്നു വിചാരിച്ചു കൊള്ളണമെന്നായിരുന്നു വ
 ള്ള അവളുടെ മനസ്സിലും നൽകിയ ഈ ഉപദേശം അവ
 ള്ള അനുഭവപര്യവേക്ഷണത്തിൽ കീഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ട്. ആഗ്രഹിച്ചാ
 ത്താലും കിട്ടിയിട്ടില്ല. എന്നതെന്നാൽ 'വിധിയാഗ്രഹണീയവാനാ
 ക്ഷശക്തം?' എന്നായാൽ കീഴ്ത്തിയിട്ടില്ല എന്ന് സമാധാന
 മോണ്ടുള്ളത്? സാഹിത്യം, സത്യമുള്ളതായ മനോരമയിലുള്ള
 റവരും സുഹൃത്തുക്കളായിട്ടുണ്ട് കലയുടെ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. എ
 ന്നാൽ അവരും കീഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ട് കീഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ട്? ഇവ
 രോകത്തിൽ അവർ തന്നെ പ്രതിപാദം കിട്ടിയോ? ഇവകാ
 വിചാരിച്ച് കല ആഗ്രഹമുണ്ടായിട്ടുണ്ട് പരിമാസ വാക്കുകളും
 പാതിവ്രത്യവചനങ്ങളും അതിർത്തിയോടെ സമീപം, തനിക്ക്
 എപ്പോഴും ഈ ഉപദേശമായ വിശ്വാസത്തോടെ, സുഹൃത്തു
 മനോരമയോടെ, പരിപൂർണ്ണമായ നിയമമായ കാണാൻ
 വളരെ സൗഖ്യം തോന്നുമെന്നും ഒരു കാലത്താൽ പോലും മന
 ഞ്ഞാൽ അതായിരിക്കാം അസംഭാവ്യകാലകല്പനകൾ ചെറു
 ഞ്ഞാൽ, ആഗ്രഹമോ ആകാശത്തിലുള്ള മനോരമയായിട്ടുണ്ട്

ന്നു, ആഗ്രാമുണ്ടാകവാനും കാണപ്പെടുന്നതിനായി വിചാരിച്ചു വിസ്മയിച്ചു.

കുല ഭംഗവും സ്വന്തകൃഷ്ടങ്ങളിൽതന്നെ നിർഗ്ഗതമായിരുന്നു. തന്റെ സമീപമുള്ള പിതാവുതന്നിൽ അവർക്ക് എപ്പോഴും അതിശ്രദ്ധയും കരുണയുണ്ടായിരുന്നു. സമ്പന്നമായ ബാലികാദി അനേകം കഷ്ടതയും അനുഭവിച്ചവർ പല കഠിനം കേടായതിന്നു പൂർവ്വം അവർ സ്വന്തം കഷ്ടതകളെ തന്നെ മനസ്സു നടുക്കെത്തക്കവരും പിന്നെ ചിന്താസന്താപകാരണങ്ങളുമായ അനവധി സംഗതികൾ കണ്ടിട്ടും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഉദാഹരണമായി എന്തുവീട്ടിലെ ഭാഗീരഥി ഭർത്താവിന്റെ കല്യാണകൾ കൂട്ടാക്കാതെ പുറത്തുപോയതുകൊണ്ട് കവിതനായ ഭർത്താവിൽനിന്ന് അനുഭവിച്ച അനവധി കഷ്ടങ്ങളെ വിവരിക്കാം. സാധാരണ നല്ലവണ്ണം വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള അവർ സ്വന്തം അതുസാമർത്ഥ്യമായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ ധനികസായ ഭർത്താവ് നിരന്തരകഷ്ടമായിരുന്നതിനാൽ, അവർ അവരുടെ പാപ്പിനെക്കുറിച്ചു സദാ പർവ്വമസിക്കയും അവരുടെ ഉണ്ണയും കുറപ്പാൽ സന്തോഷത്തോടെ പല വരികൾ നോക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഇതുതന്നെ അവർ മാറ്റം പക്ഷം വരുമെ ഉപദേശത്തോടെ അനേകം നാൾ കഴിക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു ദിവസം പ്രത്യക്ഷമായി അവരുടെ അപമാനപ്പെടുന്നതിനാൽ ഒരു ദാസിയെ ഭവനത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ ഭാഗീരഥി തന്റെ അടുത്തുള്ളപ്പോൾ വലിച്ചെറിഞ്ഞ്, മരണശ്വാസം മാത്രം അഴിക്കാവുന്ന മരുന്നുകളെയും പൊട്ടിച്ചെറിഞ്ഞ് പുറത്തുപോയി. കഷ്ടം! ഈ സാധുവിനെ സ്വന്തഗൃഹത്തിൽ ഒരു ദിവസം താമസിപ്പിച്ചെങ്കിലും അവരുടെ അമ്മ, മകളെ ഒരു സമയം ഏറുന്നതും പരിത്യജിച്ചുമാത്രം എന്നു വിചാരിച്ചു ഭയപ്പെട്ടു, സമ്മതിച്ചില്ല. അതുകൊണ്ട്, കവിതയായ മാതാവ് മകളെ താമിനെ കൊണ്ടുവന്ന സാധനപ്പെടുത്തുവാൻ ശ്രമിച്ചു. ഭാഗീരഥിയെ കൊണ്ടുവന്ന സമയം, കുല കിണറായിത്തീർന്ന ഗൃഹത്തിലേക്കു വ

പകുത്തു ചെന്നു. മനോഹരത്തോടെ ചാതാവിന്നുകൈ നിന്നി-
രുന്ന ഭാഗീരഥിയോടുകൂടി അവളുടെ അമ്മയോടുകൂടി, ആളും കണ്ടു-
വായി നടപ്പുണ്ടു. അമ്മ ഉറക്കം മനസ്സിലാക്കി കണ്ടു ചി-
ത്തം പാഞ്ഞു വിടിച്ചു തള്ളി ഇഴക്കിനെ പറഞ്ഞു: 'കണ്ടുവോ?
നിന്റെ സഹനം മോണം പോ, ഉള്ളിൽ'.

ഭാഗീരഥി— (സ്ഥിരാനുസരണമായി സാവധാനത്തിൽ) 'അമ്മ!
ഞാൻ പോകില്ല. എന്നെക്കൊന്നാലും വേണ്ടില്ല; മേൽ ശുശ്രൂ-
ഷത്തിൽ ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുവാൻ കടക്കില്ല.'

കമലയെക്കൂടി കണ്ടു വളരെ വിചാദം തോന്നി. സമീപത്തു
ഇരുത്തുന്ന സമീപം വന്നപ്പോൾ. എന്നാൽ ഭാഗീരഥിയോട്
അവൾക്ക് ആലോചനാപരമായ ഒരു തോന്നിയുണ്ടു.

കമല— (പുറത്തു) 'എന്താ! ഇത്ര മോശപ്പെട്ട ചോദ്യം
ഇപ്പോൾ ചോദിക്കുവാനുണ്ടാ?'

ഭാഗീരഥി— 'നിന്നെ' നോക്കിപ്പോ? ഒരു പുരുഷനായി നീ
സ്വയംഭാവമായി ചെന്നു നിൽക്കുക, അവർ ഒരു കഴുത്താണെന്നു
കരുതിയിട്ടു വെട്ടു വെട്ടിക്കൊന്നു' അറിഞ്ഞുകൂടെ? നിന്റെ
കഴുത്തിൽ ചാർന്നു വീണുപോയിപ്പോ? പറ്റിപ്പോയിപ്പോ
അല്ല?'

ഭാഗീരഥി— (സ്വയംഭാവത്തോടെ) 'എത്ര താങ്ങുവാ-
യ! അയാൾ നിന്നെ' എത്ര ആലോചനം തന്നെ! മനസ്സിലാക്കി
അയാൾക്ക് അതുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്നു? അ-
കത്തുപോയി കാലുൽ വീട്'.

ഭാഗീരഥി സാവധാനം പറയുകയോ, വല്ല ആഗ്രഹത്തോ
യോ അവൾക്കു കേട്ടതായി നടിക്കുകയോ ചെയ്തു. അവൾ പ-
റ്റാക്കുന്നതോടെ നല്ല പുറംഭാഗം അയാൾക്കു മുമ്പായി കയ്യിൽ
പാർത്തിരുന്നില്ല. അവൾ അതിന്റെ മുമ്പായി സങ്കടപ്പെ-
ട്ടു നിൽക്കുകയുണ്ടു. കമല ഇത്തരം കാര്യം അറിയാൻ ഒര-

ത്ത് ജനങ്ങളെപ്പറ്റിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഭേദം പലതുകൊണ്ട് ഭാഗ്യമേറിയ ഹാസ്യകൃത്ത് കണ്ടപ്പോൾ, അവർ ജനങ്ങളെത്തോടെ അവളുടെയടുത്തുചേർന്നു കാട്ടിയെന്നു. ഉടനെ ഭാഗ്യമേറിയുടെ ഭർത്താവ് വരികയും ഇന്നു അത്രയുംതന്നെ ഇത്ര ലോകത്തിന്റെ കാരണമെന്നെന്ന് അന്വേഷിച്ചതിൽപിന്നെ ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു; 'കടക്കൊള്ളി മടങ്ങി വന്നുവോ?'

ഭാഗ്യമേറിയ എഴുന്നീറ്റു, ഗൽഗട്ടർക്കു, ഡിസ്റ്റർക്റ്റു, അകത്തുകടന്നു. അവളുടെ മുഖത്ത് സ്വൈരയും ധാരാളമായി പ്രകാശിച്ചിരുന്നു. അവർ, നാലുദശവും കോലത്തോടെ ഒരു നോക്കി, മാറ്റു ചോദിക്കുന്ന നാളയെ വിളിച്ചുപ്രകാരം പറഞ്ഞു; 'വെറുതെ സംസാരിക്കുന്നു. ഇതൊന്നും താങ്ങ. നിങ്ങൾ ഏതെന്നു തിരികെ കൊണ്ടുവന്നുവെല്ലോ, ഇനി എന്തൊരു സംഗതിയുണ്ടായാലും ഞാൻ ഇവിടെ നിന്ന് പോവട്ടെ. വീട്ടിലേക്കു പോയ്ക്കൊള്ളി.'?

ഭർത്താവ്— (ഹാസ്യത്തോടെ ചിരിച്ചു) 'നിന്നെത്തുടർ അകത്തുകടത്തും? അവർ വളരെ കേൾക്കായി പറയുന്നുവെല്ലോ. മരണശയ്യ മാത്രം ഉണ്ടായെന്നു പറയുകയെങ്കിലും അവർ പറഞ്ഞിട്ടില്ലല്ലോ? എനി കഴുത്തിലെ മംഗല്യവും അറഞ്ഞോടൂ?'

കാലം മൂപ്പന്റെ നിർദ്വേഷം കണ്ട് വളരെ ദൈവദൂഷ്യത്തോടും സന്താപത്തോടുംകൂടി വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങി. ഭർത്താവിന്ന് വേണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഭർത്തയെ എന്തുവിധം ഉപദ്രവിക്കുന്നു? അവർക്കിപ്പോൾ മാത്രമേ മനസ്സിലാക്കൂ. അന്യമൊരു കാലത്തിനുള്ള പത്തിലൊന്നു ഭർത്താക്കന്മാർ അപ്രിയം വെക്കുമ്പോൾ അവർക്കുണ്ടാകുന്ന മനസ്സാലോ, അകാരണമായ ഹാസ്യസൂചകങ്ങളാൽ അവരുടെ സർവ്വവശങ്ങളാൽ അന്യമൊരു കാലത്തിനുള്ള വിധം, അവർ ഇവിടെ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

സുഖമേറിയ ഹാസ്യം സമീപമുണ്ടായിരുന്നു. അവ

[illegible]

‘അവൻ അവന്റെ അല്പമതമെന്ന സ്തോദിച്ചു.’ ‘ഇന്നാലപ്പൊഴുക്കൊന്നു മെച്ചമതകരമായ’ ഞാൻ തെറ്റുമാനിക്കുന്നെന്നുള്ള അവന്റെ ആഗ്രഹം! നന്നായൊന്നും കഴിഞ്ഞാൽ, അവൻ എന്നെപ്പറ്റിയൊക്കി തേനിയചോര നൽകും. എന്നെ ചെറുപ്പമുതൽ അവനെ നോക്കി രക്ഷിച്ചു മെച്ചമായ നാക്കിയ എന്നെ— അവൻ നൽകത്തക്കവിധമേ’.

[illegible]

മൊവ്വ അമ്പതാം ഉപാസനാവികാരം നടവടിക്കു ശിക്ഷിക്കും എന്നു വന്നത് ഉറക്കത്തോടെയൊരു പകൽ ചേടിച്ചു വീട്ടിൽ നിന്നത് ഖണ്ഡതന്റെ പ്രവൃത്തി നോക്കുവാനായി പോയപ്പോൾ ആവശ്യമായ രഹിണി, മത്താവ് കുതിരത്തോടെ ചോരുന്നതുകണ്ട്, വളരെ വൃസനിച്ചു മേഞ്ഞു കഴിക്കാതെ ഇരിക്കുമ്പോൾ, ആവൃദ്ധ പരന്നതും വിരമിച്ചതു തുടങ്ങും. എന്നാൽ ഈ സമയം അസഹ്യമായ് മുമ്പോൾ രഹിണി വെളുപ്പിന്നാണെന്നു പറഞ്ഞു കണ്ടറിയുകയും, ദൈവത്തു സമീപമായ് ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടവർക്കു പറഞ്ഞു പോകും. അപ്പോഴല്ലാം അവർ അവരുവന്നു പാപാലോചനയോ ചൊല്ലു സന്തോഷിപ്പിക്കും. എന്നാൽ ഈ സമയം സന്തോഷവും ദുഃഖനാലു ആവൃദ്ധയുടെ മനസ്സു കടന്നു. അവരും കൊണ്ടും നിരാനന്ദരായ ഭവനത്തിൽ എത്തുന്നതുവരെല്ലാതെ, ഒരു വിവിധ ചോദ്യം വീണ്ടും വീണ്ടും.

എന്നാൽ രണ്ടാമതെ വീട്ടിൽ താമസിക്കുമ്പോൾ, കാലി, തന്നെ മത്താവയെപ്പോലെ അറവയിൽ അടിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അവരെല്ലാം പോയപ്പോൾ സമീപത്തെല്ലാവരും സമയം സന്തോഷമുണ്ടാക്കിയിരുന്നു. കാലിയുടെ തമ്മിൽ തന്റെ പ്രവൃത്തികളെല്ലാം വേടിപ്പായി അറിയുന്നവരും അതിൽ വിരമിച്ചും സമ്മാനിച്ചായിരുന്നു. കൂട്ടിലും ആ സ്രീകുമാരിയെപ്പോലെയുള്ള ഒരു എന്തെങ്കിലും അനുമതിപ്രദവ്യക്തിയെ നടക്കുന്ന അസഹ്യതയെപ്പോലെ പോലും കരുണയുണ്ടായിരുന്നില്ല. മകൾക്ക് ഹൃദയം നല്ലവണ്ണം തിളക്കിക്കൊടുത്ത ഒരു ചോദ്യവുമായി അതിനെപ്പറ്റി ആമുഖമുള്ള വളരെ വിചാരമുണ്ടായിരുന്നു. ആദ്യത്തിൽ സമയമുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നു പ്രശംസയും അന്യവചനങ്ങൾ കൊണ്ട് എങ്ങിനെ അശ്രദ്ധയും, ചൈവുവാരി വന്നതും ആ സ്രീകുമാരിയെ അറിയുകയും. സത്യവതിയും മകൾക്കായ കലയെ ആദ്യമേതൽക്കൊന്നു നോക്കി ഈ പ്രശ്നത്തിൽ പ്രതിജ്ഞിക്കുകയും അവളെ സ്വന്തം കലത്തിൽ

പോക്കുപ്പാൻ പാടപ്പൊല്ലാ എന്നു വിചാരിച്ചവളുടെ പ്രസന്നി
 ു. കാശി ഭട്ടേ ചാതാവ്, തന്റെ ബുദ്ധിസാക്ഷിയും വിവേകവും
 പുത്രീയ്ക്കു തക്കതായ ഒരു ഭർത്താവിനെ തിരഞ്ഞെടുത്തതിലും പി
 ന്നേ തങ്ങളുടെ കല്യാണങ്ങൾ രണ്ടാൽ യാതൊരു സ്തബ്ധിപ്പോ
 ത്തവിധം കാട്ടുതാൻ തീർത്തതിലും പ്രത്യക്ഷമാണാണിട്ടു ഒ
 രുപ്തോഷ്ടാമംകൊണ്ട് കാശി നാരി ഗാഗ്രവതിയായിരുന്നു. അവ
 ളുടെ ശാസ്ത്ര ജ്ഞാന്റെ സ്വന്ത പുത്രിയെപ്പോലെകരുതി. രണ്ടു
 കല്യാണകാര്യം അയ്യപ്പവശംകാരായിരുന്നു. ഒരു വൃദ്ധസ്ത്രീക
 ു തമ്മിൽ സമാധാനമില്ലാത്ത വിചാരിച്ചവരികളും
 ചെന്നു.

ശാസ്ത്രീ പുത്രിയായ അമ്മയ്ക്ക്, കാശിയെപ്പോലെ ധനവാ
 നായ ഭർത്താവില്ലായിരുന്നു പുലിപ്പു ചാറ്റഗ്രാമത്തിൽ ജാത്യന്താ
 സമാധാനിതനും. ഈ രണ്ടു നാലുകാരും തങ്ങളുടെ ചാതാക്കന്മാ
 രോട് പൊത്ത് സ്നേഹിതകൾക്കായി വീട്ടിൽ ഓരോ വിടനാദ
 ത്തങ്ങളുമായികൊണ്ടു വിടന്നു സത്യം അഭിമുഖത്തോടു എന്നിപ്രകാരമു
 ള്ള ഓരോ ഭിക്ഷകികൾ പൊത്ത്, പ്രസന്നിച്ച കാര്യം കഴിഞ്ഞു
 സമാധാനം അണിമുക്കൊണ്ടുപോയി സന്തോഷിപ്പിച്ച് സൗഖ്യ
 മായ്ക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു.

ശാസ്ത്രാസരണം നടക്കുന്ന ഒരു ഹിന്ദുക്കുലത്തിൽ അപ്പോള
 ത്താക്കന്മാർ തമ്മിലുള്ള സല്ലാപം സാധാരണ മറ്റുപോലെയുള്ള ഉ
 ള്ള. യോഗപ്പിപ്പൊല്ലാലെ വെച്ച് സാതന്ത്ര്യമായി സാസാരി
 പ്പനോ വല്ലഭനോ ചെന്നുവന്നു തൊല്ല. ഈ അനിതിയുടെ പ്ര
 ധാനകാരണം കൂട്ടുകല്യാണസമ്പ്രദായമാണ്. ഒരു ഹിന്ദുവി
 ന്റെ അച്ഛൻ വേദം സ്വകാര്യമായി താഴെപ്പോലെയോടുകൂടി, ക
 ല്യാണത്തിലുള്ളവർ മുഖാമുഖം ഒത്താഴ്ന്നാൽ ഒരു നാലുകുടി
 സംസാരിക്കുക എന്ന സംഭവമാണ്. അവർ തമ്മിലുള്ള നട
 വടി കേവലം പരിചയമില്ലാത്തവരെപ്പോലെയാണ്. പൊതി
 ന് സമീപത്തു വന്നാൽ, സ്ത്രീ വസ്ത്രംകൊണ്ടു മുഖം മറക്കുക; അ
 കത്തു കടന്നാൽ ഉടനെ പുറത്തുപോകുക എന്നിവയെക്കുറിച്ച്

യോ ചെയ്യും; സംസാരിച്ചാൽ അതിൽ ശ്രദ്ധ വെക്കാതിരിക്കുകയോ, തല തിരിച്ചു കഴിമുന്നടത്തോളം പരിചയഭാവം ഉടാതെ ഉത്തരം പറയുകയോ ചെയ്യും. ബേരിമാക്ക് ചേരവുണ്ണപ്പാൾ അവരുടെ മുമ്പം യേശുക്രൈസ്തോസെന്നും സംസാരിച്ചാണോ വല്ലപ്പുഴത്തികൾ ചെയ്യാനോ പാടില്ല. കൂല ഭക്താവിനോടു സംസാരിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കുകയോ, അയാളുടെ സ്നേഹം കാണിക്കുകയോ ചെയ്തില്ല. പരിണയവിധികൾ ചെയ്യുമ്പോൾ എല്ലാവരും അവരെത്തന്നെ ഭയപ്പെട്ടു വെക്കുകയും അവർക്കുമായി നോക്കുകയോ മറ്റോ ചെയ്യുന്നതു കണ്ടാൽ, അതിനെ പരിമാസകാണോക്കിത്തീർക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഇതിന്റെ ശേഷം കരകൊലയായി ഭക്താവിനെ കാണാതിരുന്ന കൂല ഇപ്പാൾ അയാളുടെ മുമ്പാകെ വന്നുവെച്ചു കൈയെഴുതി. ഇതിന്റെ കാരണം താൻ സർവ്വജന നിന്ദയോടെ ചേർത്തതിനും പാത്രാഭിഷേകം എന്നുള്ള മനസ്സാചാല്യത്തെ കൃത്രിമജ്ഞയല്ലായിരുന്നു. ഇതായിരുന്ന അവളെ കഴിമുന്നടത്തോളം ഭക്താവിനുമായി നോക്കിപ്പോയി. എന്നാൽ ഗണേശനെപ്പോലെയോ അതിപ്രേമമുള്ളതന്റെ അമ്മ പാലിപ്പ് സമീപത്തിൽ ഇരുത്തിയിരുന്നതുകൊണ്ട് കൂലയെ അവന്റെ സ്വഭാവം നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചറിവാൻ തരമുണ്ടായി. അവൾ വല്ല സംഗതിവശാലും ഗണേശന്റെ മുമ്പിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ, അവൻ അവളെ തന്റെ സ്വന്തം പോലെ നിഷ്പക്ഷമായി നോക്കുകയും അപ്പോൾ കൂല വീഴ്ന്നിരിക്കുമ്പോൾ കൈയെഴുതി വേറൊരു കാര്യം ചെയ്യും. എന്നാൽ ഇവൾക്ക് തന്റെ ഭക്താവിനോടു ലേശംചോദ്യം അനുമാനമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇതിന്റെ പ്രധാന സംഗതി 'അധികകാലം എന്നെ ആരും സ്നേഹിക്കില്ല' 'ഞാൻ നന്നെ മരിച്ചതാണ്' 'ആരെങ്കിലും സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെന്നറിഞ്ഞാൽ എന്നെ നിന്ദിക്കാൻ തുടങ്ങും' എന്നിപ്രകാരം അവൾ വാചാലിപ്പെടുന്നതായിരുന്നു. എന്നാൽ കൂല പിൻവാങ്ങുന്നതാകാതെ ഗണേശനെ 'അവളിൽ പ്രേമം അധികപ്പെടുത്തണം. സാമ്പ്രദായ അധികാരം' എന്നായിരുന്നു.

റം, ആരണയർക്കും ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുകയും പ്രശ്നസാക്ഷര്യം
 നികഴ്ചാൽക്കിക്കൊ, കല ഇത്ര അനവധിയാലായിപ്പോൽ ക
 ണെക്കെത്തന്നെ വിചാരിച്ചു അവർ അതിശയപ്പെട്ടു. മാതാ
 വ ചവപ്പാഴും സൂചിപ്പിച്ചപ്രകാരം ഇവർ സന്യാസിപുത്രി
 യായതുകൊണ്ടായിരിക്കാം പരിച്ഛേദത്തിന്നു മറുപുറമെപ്പാ
 ലെ ആഗ്രഹമില്ലാത്തത്? അവൾക്ക് വാസ്തവത്തിൽ യാതൊ
 നിന്നും അന്തരംഗമില്ലെന്നുണ്ടോ? കല മറുപുറമെപ്പോലെയ
 ല്ലെന്നുള്ള വിചാര ഗണശന്നു ഹൃദയശ്ലേഷമുണ്ടു്. എന്നാ
 ല് കരമുകാരം നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചതിൽ പിന്നെ കലയുടെ
 മുമ്പത്തു് സ്തരിച്ചു സ്വൈരവും ഉദാസിനതയും സാക്ഷാദി
 ക്കുണ്ടെന്നു സ്വന്തം സോദരിമാരുടെ ദൃഷ്ട്യത്തിങ്കൽ ഉൽഭുതാ
 യവനെന്നും അങ്ങനെയ അവർ പറഞ്ഞു വിചിത്രമിരിക്കയാണെന്നും
 അവന്നു മറുപുറമെപ്പോലെയായി. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ 'കലസോദരി
 മാരെ ബാഹ്യമായിക്കിട്ടു. വളരെ ഭയത്തോടെ നോക്കുന്നവരോട്'
 അവൾക്കു നന്നായില്ല. അവൾ ദുഃഖമുള്ളവളാണു്. അവർ
 സാധാരണ മന്ത്രിസഭാദിമാരെപ്പോലെല്ല. മേലാൽ ഉപകാരമുള്ള
 പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്താൽ അവർ അവളെ പഠിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എ
 ന്നു ചൊല്ലാം! അവൾക്കു് അവരെ സ്നേഹിച്ചു. കേവലം അന്യ
 നാളെപ്പോലെയാണു് അവൾ അവരെക്കരുതുന്നതു്. എന്നിപ്ര
 കാരം അവർക്കു് അങ്ങനെയൊരു വാങ്ങിക്കുന്നു.

6-ാം അദ്ധ്യായം.

* 'ചാലത്താമര.....യദികച്ചകളുടൽതവി
 ചുറ്റി ചുഴലിക്കൊപ്പം നിന്നുവരുകനിന്നു കാണുന്നതാണിത്'

* * * * *
 † 'ഹന്ത! വെളിച്ചത്തോടു ചേർന്നി
 ന്നിട്ടുണ്ടല്ലോ ചാലത്താമരപ്പൂവ്'

* * * * *
 ‡ 'ചാലത്താമരയിൽപ്പൂവിടത്തു മേൽ
 പാലത്താമരയെപ്പോലെ തിളക്കമുണ്ട്
 പാലത്താമരയിൽപ്പൂവിടത്താൽ
 തി.....ചാലത്താമരയെപ്പോലെ'

പ്രയാസമുള്ള ഏറ്റവും പ്രവൃത്തികളും സോദമിയാട്ട് 'കാല
 യെ വിടേണ്ടതാക്കാനാണ്' എന്ന് ഒരിക്കലും പറഞ്ഞു" താ
 വർഷം" തിരിച്ചു ചെക്കുവാനെന്നും തന്ത്രനാശമാട് പറയുമ്പോൾ
 'സാധുമാട്ടി! മേൽയില്ല' എന്ന പാദം" ഹൃദയകൃത്യം ചെ
 ജ്ജനതെല്ലാം തെളിയാണെന്ന് താവരെ ധരിപ്പിക്കുവാനെന്നും
 ഗണനാർ താവസാനം മനസ്സിലാക്കി. ഒരു ദിവസം സന്ധ്യ
 ക്ക് കാല മനസ്സാദിച്ചൊരു താനിനാഴ്ചയായിരിക്കുന്നത്
 താവർ അസംഗത്യാ കണ്ടുമാട്ടി. താർ അതായിന്ന് എത്ര പ്രീ
 തിയുണ്ടാക്കുന്നു എന്ന കാര്യം വാസ്തവത്തിൽ നിശ്ചയമുണ്ടാ
 യിരുന്നില്ല. ഈ വസ്തുത കൊണ്ടുമാട്ട് മാത്രം താവർഷ മന
 സ്സിലായി. കാരണം, മേൽപ്പട്ടണാൽ ഒരു ദിവസം മനസ്സു
 ചിട്ടാതെ, അക്കാണമായി ജാലാധീപ്യമുണ്ടെന്നു തോന്നി. നി
 കടപ്രാദശത്തെ താവർഷാമെല്ലാവരും വിനോദമായി വാ

* താമരത്താമര. മനസ്സിലാക്കി. † യദികളാണെന്നു താമര. ‡ ചാലത്താമരയിൽപ്പൂവിടത്താൽ പാലത്താമരയെപ്പോലെ തിളക്കമുണ്ട്.

പുഴയിൽ വന്നുചേർന്നു എങ്കിലും അവയുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചെന്നു ചേരുകയാൽ അവർക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ടായില്ല. അവർ, തന്റെ ഭവനത്തിനും സദിക്കും മദ്ധ്യേ ദേവാലയത്തിനായി കെട്ടിയ ശീതളാഞ്ചന കോണിൽ കണ്ണിതളാവത്തോടെ ഏകാന്തയായിരുന്നു. താൻ ആത്മഗതമായതിൽ പീഡിതയെന്നും അവർക്ക് അറിവില്ലായിരുന്നു. അധികനേരം വേലി താറാടിയായി, കറുത്തുകൊണ്ട് അവിടെ ഇരുന്നപ്പോൾ, ആരോ അടുത്തു വരുന്നുണ്ടെന്ന് അവർക്ക് തോന്നി. എന്നാൽ ക്ഷണമായിത്താൽ ശിശ്നോസ്തംഭം പ്രാപ്തിയില്ലായിരുന്നതിനാൽ അവർ തൊടപ്പെട്ട സമയം മാത്രം ആശ്ചര്യഭാവത്തോടെ ഏഴനീറു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ മാർഗ്ഗമായുള്ള ആ സ്തംഭം അതിപ്രതിഭാസം ആ വചനങ്ങൾ അതി സദയങ്ങളാലും അവർക്ക് തോന്നി.

‘എന്ത്! സമീപം! നി എന്താണ് ചെയ്യുന്നത്?’

താൻ ഇതുവരെ പഠിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അറിവിനെപ്പോലെയുള്ളപ്പോൾ കേൾക്കുന്ന നയനങ്ങൾ ഭയത്തോടും ആശ്ചര്യത്തോടുംകൂടെ വികസിച്ചു.

‘ഓരോ കാണ്മകൾക്കും ഞാൻ നിന്നെ തിന്നില്ല. സമീപം വെച്ചു, വെച്ചുനോക്കുക, നിന്നെ പഠിക്കുക; ശരീരം ചുട്ടു നശിക്കും.’

ഇതുകേട്ടു, അവർ ആത്മരക്തത്തോടെ വിശാലാക്ഷികൾ വിന്നു തുറന്നു ഗണേശൻ അടുത്തുവന്ന സമയം ഇങ്ങിനെ സംഭാഷണത്തോടെ പറഞ്ഞു ‘മേലും മറ്റും’ പോകുവാൻ ശ്രമിച്ചു. ‘എന്നു തൊടുന്നതെന്നും എന്തോട് സംസാരിക്കുന്നതെന്നും അറിയാതെല്ലാം.’

ഗണേശൻ -- (തട്ടത്തുറന്നിടം) ‘ഇതൊക്കെ ആരാണ് നിന്നോടു ചേർത്തുതന്നത്? വിചിത്രം കാണ്മകൾ. അതുകൊണ്ടുവെച്ചു സമീപിച്ചിരിക്ക. പഠിയാതെത്തന്നെ പഠിക്കുക’

ജയോടു ചെന്നുവരികഴിയാ. നി വിട്ടുപോയെന്നു എ
ന്നാൽ നിശ്ചയമുണ്ട്; മാതാമന്നിന്നു തിരഞ്ഞുപോന്നു
ത്.

കുമാരൻ — 'എന്നു തിരയേ?'

'അതെ! ഇന്നു മുഴുവനും നിന്നെക്കൊണ്ടാൻ ശ്രമിച്ചു; ഞാൻ
കണ്ടില്ല' എന്നു പറഞ്ഞു ഗണേശൻ തലകുനിച്ചു കുമാരൻ
ടെ മുമ്പത്തുനോക്കി. കുമാരൻ വിസ്മയം ഏറ്റവും വളർ
ച്ചു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞതിൽപ്പരന്നു കുമാരൻ ഗണേശനെ
നോക്കി കണ്ണീരോടും ഗർഭഗർഭത്തോടും ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു.
'മറയ്ക്കുവാൻ പറ്റാത്ത നാളെക്കും എന്നു പറഞ്ഞിട്ടില്ല? ഞാൻ
ചോദിച്ചാൽ ശരിയായിരുന്നു എന്നു വിചാരിക്കില്ല?'

ഗണേശൻ — 'ഇല്ല! എന്തിന? നിന്റെ തലയിലെത്തൊക്കെ
യെന്ന്?'

കുമാരൻ — 'അതൊ ദളിയല്ല ഞാൻ? എന്തിനെയും ചോ
ദിക്കാമല്ലല്ലോ' ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോഴും അവൾ,
സംസാരിച്ചാൻ ശക്തിയില്ലാതെ കരഞ്ഞുതുടങ്ങി. 'ഞാനാ'
കാണിച്ച സ്നേഹവും സഹതാപവും ഹൃദയത്തിൽ പരിണമി
യുന്നതിനാലായിരുന്നു അവൾ അറിയാതെ ചുറ്റും തുറന്നി
ങ്ങനെ പറഞ്ഞത്. കണ്ണിനെയിടനിന്ന് അഴുകുന്നങ്ങ
ലും തുടരെത്തുടരെ വീണുതുടങ്ങി എങ്കിലും അവ കാണിച്ചാൻ
കുമാരൻ സ്വപ്നമായിട്ട് കേൾക്കുകയായില്ല. പ്രിയവചനസമ
ലോകനങ്ങൾ അവയുടെ പ്രയുക്തി കൂടായി അനുഭവിച്ചതി
നാൽ അവൾ സന്ദർഭം മറന്നു, തന്റെ പ്രിയനാഗനോടു
സ്നേഹിതനോടെന്നായി സംഭാഷിച്ചു.

കുമാരൻ — 'അപ്പോൾ എന്നു കാണാനേ വരുന്നില്ല.'

ഗണേശൻ — 'ഞാൻ അവരെ ഇങ്ങനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരാം. ഇ
ങ്ങനെ സന്തോഷിക്കണം. നിന്നോട് ആരും പറഞ്ഞില്ല പ
റഞ്ഞപ്പോൾ നിന്നെക്കുറിച്ച് എന്തിനോ' അതു ഞാനല്ല നി

നമ്മുടെ തലമുറ? 'ഇപ്പോൾ പാഞ്ഞു' അവരുടെ വസ്ത്രം ഗ്രഹങ്ങളെ ഗണങ്ങൾ കലയുടെ മേൽ തുടർച്ചയായും അവർ പരമകലയെ മൂലം താഴ്ന്നു വിടുന്നു, മാരക മനോഹരികളായവരുടെ വിദ്യാഭ്യാസം ചോദ്യം ചെയ്യുന്നു. ഗണങ്ങൾ നഗ്നതയോടെ ഉപയോഗിക്കുന്നു. ഹിമാലയം നാശിപ്പിക്കുന്നവരുടെയെന്നതിനാൽ ചെന്നു വന്ന അവർ സാധാരണ മറിയൽ പോയിക്കിടന്നു. ആരും സ്നേഹിതനായില്ലെന്ന വിചാരമില്ലാത്തതും, ഇപ്പോൾ ഒരു സ്നേഹിതനെയല്ല മനുഷ്യനായെന്നതിനാൽ അവർ വളരെ സന്തോഷിച്ചു. ശിരോമുഖം ജാതം ക്രമേണ നാശിച്ചുവെന്നും അവർ കൂട്ടായില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ തന്നെ "ഒരുത്തനെ കിടന്നു സ്നേഹമുണ്ടല്ലോ എന്ന വിചാരത്താൽ ദീനമുണ്ടെന്നു കിട്ടി അവർക്കു തോന്നിയില്ല.

ഈ ദിവസം രാത്രി വിശക്കുകൊണ്ട് അവരുടെ കിടപ്പുമുറിയിൽ വന്ന് അനവധി ഭവനങ്ങൾ കലയെ തൊട്ടുനോക്കി. എന്നാൽ അവർക്ക് അവളിനവനെ തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയാത്തതിനാലായിരുന്നു. ഇതിൽപ്പിന്നെ വളരെ ദിവസം കഴിഞ്ഞശേഷം, കണ്ണുതുറന്ന് ബലപ്രദമായ മരുതമേന്മയോടൊത്ത അവർക്ക് യാതൊന്നും മാർദ്ദവമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആരോ ഒരുത്തർ അവരുടെ നാഡി പിടിച്ചുനോക്കി. രണ്ടു വേഗത്തോടെ അവരുടെ നോക്കുകയും അവരുടെ ശക്തി അവരെ മോടിച്ചുതന്നെ ഇരുപതാം പാടിപ്പാത്തവിധം സ്ഥാപിക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു കൈയിൽപ്പിടിച്ചപ്പോൾ മേന്മയ്ക്ക് നാഡിയോ വെച്ചു ആ യുവാവിൽനിന്ന് കേവലം ചില നവകൈകൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനായി അവളിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ തോന്നപ്പെട്ടു. കലയെ അസാധാരണമായ സമയമാണ് ഇപ്പോൾ. സമയം പ്രകാരം വന്നപ്പോൾ, അവർ കണ്ണടച്ചു. 'അവർക്ക്' ആശ്വാസമുണ്ട്. ഞാൻ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി. അവർ ഉറങ്ങിക്കൊണ്ട് എന്ന് ആ യുവാവ് കൈ ക്രമേണ വരുകയും

ചെയ്തു. ഈ സമയം കൂടിയും ശിഷ്യന്മാർക്കു ചിലതിനെയുണ്ടായ സമയം അവന്റെ അധിക നേരം നിദ്രാണയംകൊണ്ടു. എന്നാൽ അവർക്കു ഉറക്കം തെളിഞ്ഞപ്പോൾ മാത്രമേ താൻ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതും ഇടയ്ക്കു മണിനാദത്തോടും ശബ്ദത്തോടും കൂടിയതും മെതിശീതരുമായ ഒരു ക്ഷേത്രാധ്യക്ഷനായ ഒരു മനുഷ്യനായുള്ള. അവന്റെ ഭർത്താവ്, ഗുഹ, കാശി ഇവയെല്ലാവരും സമീപമുണ്ടായിരുന്നു. പുരോഹിതൻ മറ്റൊരാളെന്നും ചെയ്തു പ്രവർത്തിച്ചു വേർതിരിയുകയും വീശിയതിൽ പിന്നെ വശ്യശക്തി വിട്ടുപോയെന്നും, 'ദമോ ഏഴാക്കി ഭാഗിച്ചു വെച്ചിരുന്നു, എന്താൽ ഗന്ധർവ്വനായ നമ്മുടെ മഹാഭഗവതിയും ഭാരതം എടുത്തു കളഞ്ഞു മാത്രം കൈപ്പെട്ടു' എന്നും മോശ്യമായി പറഞ്ഞു കലയെ മുൻഭാഗത്തെ തീർത്തിൽ സ്നാനം ചെയ്തിച്ച ഭഗവതിക്ക് ഇനിയും അലിംകൊടുപ്പാൻ കല്പിച്ചു. എന്നാൽ കർമ്മങ്ങൾ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നവരുടെ സഹായത്തിൽനിന്നു മോശം ആശ്വാസമായത് പുരോഹിതന്റെ മറ്റൊരു അലം കൊണ്ടല്ലെന്നും ആ പുരോഹിതൻ സാമന്തം കൊണ്ടു മാത്രമെന്നും മനുഷ്യലക്ഷണങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു. ഈ ദിവസം മേവനം വൈദ്യനേയും അയാളുടെ മറ്റൊരു കരമുള്ള ഒരു പാണ്ഡിത്യംകൊണ്ടുള്ള പ്രശസ്തനായ ഒരു മഹാനും കേട്ടു കേട്ടിട്ടു.

'നീ മീനം കൊണ്ടു തന്നെയായിരുന്നു തെങ്ങും വിചാരിച്ചത്'. കറെ ദിവസം പരിവർത്തിച്ചു. എന്നു ചെയ്തും ഒരു മഹാപ്രഭം ഉണ്ടായില്ല. അവസാനം ഒരു കിഴവി സാധിയിച്ചു. 'മരിച്ചുപോയ ഒരു ചാമുക്കന്റെ ആത്മാവിനെ പ്രാപ്തിച്ചു', നിന്നെ മറ്റൊരു കർമ്മം ചെയ്തു കണ്ടെന്നും കാര്യമെന്തെന്നു അഭിപ്രായപ്പെട്ടു എന്നും പറഞ്ഞു. അതിനാൽ നിന്നെ, ഇവിടെ പ്രതിപാദനം ചെയ്യുന്നതിനെ കൊണ്ടുവന്നു. ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നതിൽ പിന്നെ 'നിന്നെ', വിജ്ഞാപനം നൽകിപ്പോയ ഒരു തണുപ്പുകയറി. വരുമാനം, ആ ഒരു കരമെന്നും, താൻ പറഞ്ഞു. ഉടനെ അദ്ദേഹം അവിടെ നിന്നു

ങ്ങു ബദ്ധപ്പെട്ടുവന്നു. രം യുവാവിന്റെ സാക്ഷ്യം അപ്പുസ്താവുണ്ടായെന്നതിനാൽ, അയാളേയും ഉട്ടിക്കൊണ്ടുപോകണമെന്നു പറഞ്ഞു. അതിന്റെ പാലം കണ്ടില്ലേ? എന്ന് കാശി കലയെ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു.

ആ ബാല്യപുരുഷൻ പിന്നെങ്ങാൾ വീണ്ടു വന്നു. അയാളുടെ മുമ്പിൽ നില്പാൻ കല ദയപ്പെട്ടു. അയാളുടെ മുമ്പു ശ്രമണത്തിൽതന്നെ ഏതൊരു അസാധാരണശക്തി വെച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും അവർക്കു തോന്നി. എന്നാൽ ആ യുവാവ് പോയതിൽപ്പിന്നെ മാത്രം, അയാൾ, പണ്ട് മുമ്പ് പറ്റി മൂക്കൊണ്ട് മലയകെ താൻ കണ്ടുവെന്നു അപ്പുന്റെ അടുത്തടുത്തുള്ള വിത്തുടൻവെക്കാനും അവർക്കു മാറ്റില്ലാത്തതു. അവർ രം വസ്തുത ചാർത്തുവെക്കുവാൻ ഭയപ്പെട്ടു. കാമുകാലം കൊണ്ട് ചാർത്തു കേരളം വന്നതിനാൽ അവളെ തിരികെ ഭവനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. ഗണേശൻ ഇടവടാതെ അവളെ പരിചരിച്ചു. രം സഹനം വളരെ വിരോധമുണ്ടായി എങ്കിലും അവൻ അതൊന്നും ഉട്ടാക്കിയില്ല. അശേഷമായ കല രം അനുജനങ്ങളെ വളരെ കൃതജ്ഞതയോടെ സ്വീകരിച്ചു. എന്നാൽ ചട്ടവിരോധമായിരുന്ന പരിചരിപ്പാൻ മൺവാൾ ശ്രമിച്ചതിനാൽ സോമിപ്പാലം മാത്രവും അടുത്തുതന്നെ കോർക്കുവാൻ അവർക്കു ഉറപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഗണേശൻ കലയെപ്പറ്റി അന്വേഷിച്ചു അകത്തു കടന്നുതുടങ്ങിയ അവർക്കു സമീപമായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരെ സഹാനുഭൂതിയോടെ വല്ല മാറ്റവും നോക്കേണ്ടതിന്ന് കലയെ പ്രാപ്തി ഉണ്ടായിരുന്നതുമാത്രം.

തങ്ങൾ വന്നുവരുന്ന അനേകം ദൈവങ്ങളുടെ പ്രധാന ഇരിപ്പിടങ്ങൾ വിചരിച്ചുവരുന്ന ഭാരം എന്നുമുണ്ടായിപ്പോയ വർത്തിലാക്കിയെങ്കിലും തീർത്താത്ര ചെല്ലുന്ന സമ്പ്രദായം ഹിന്ദുക്കൾക്ക് സാധാരണമാണ്. ആ സംഭവത്തിൽ സ്ത്രീകളും കുട്ടികളും ഉൾപ്പെടുന്നത്, മറ്റു വിവരങ്ങൾ

എത്തത്തക്കവണ്ണം പലക്കാമുണ്ടാക്കി അനേകം നാഴിക ദൂരത്തിലേക്കു വണ്ടി കേറി പുറപ്പെട്ടു. പുണ്യസ്ഥലങ്ങളിൽവെച്ചു ദൃഢസ്ഥലം യഥോചിതമായി കീർത്തിച്ചതുതാണ്. ഏല്പാടങ്ങളിൽനിന്നും ഇന്നേയം അവിടെ എത്തുതുടങ്ങി. ദൃഢസ്ഥലംതന്നെ അതിലേന്നാഹാരമായിട്ടുള്ളതാണ്. ഇതു കൂടാതെ അതിന്റെ സമീപത്തും അപ്പകാമുള്ള പ്രദേശങ്ങൾ അനേകമുണ്ട്. ഇവിടെ ഗോദവി ഒരു ഗുഹയിലേക്ക് വലിയൊരു പാറയിൽനിന്നു ഇറങ്ങി ഒരു ജലപ്രപാതയെന്നു ചാലെ ഒഴുകിച്ചെന്നുണ്ട്. അതിനടുത്തായി ഒരു ചിലാശത്തിൽ ജലം വീഴുകൊണ്ട് നമുക്കുണ്ടാവുകയും അവ പൊതി ദൂരത്തിൽനിന്നും ഒരു ലോലമായ വെളുത്ത രേഖാപോലെ കാണപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ഇതുകൊണ്ടാകുന്നു ഈ പ്രദേശത്തിന് ദൃഢസ്ഥലമെന്നു പേര് കിട്ടിയത്.

ശിവഗുഹയിൽനിന്നു വളരെപ്പുറം ദൃഢസ്ഥലത്തേക്കു കൊല്ലത്തോറും പോകാറുണ്ട്. കലയുടെ രോഗം ആശ്വാസമായത് നമ്മുടെ ചെറുപ്പത്തിൽ കാലത്തായിരുന്നതിനാൽ അവളും പുറപ്പെട്ടു. അമ്മിട്ടു കാശിനും ഒരു സമീപത്തും ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അവൾ വളരെ ചെറുവതിനായി കരണമെന്നും ഒരു സംഭവത്തിലും പിന്നെ ജനറൽ സംഭവത്തിലും ചേർന്ന് യഥാർത്ഥം വിനോദിച്ചു. അതിനാൽ നമ്മുടെ നാണക്കത്തോടു സഹതന്ത്രവും നിർമ്മലമെന്നും ഹിന്ദുക്കളുടെ ഭവനങ്ങളിലെ ചെറുപ്പം തമ്മിൽ എത്ര വ്യത്യാസം! ഭാഗ്യം സാദൃശ്യം ഒരുമിച്ചുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും അവർ കലയുടെ മേൽ അധികാരമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവർ തന്നെ അമ്മിട്ടു എന്തു വിചാരിച്ചു എന്ന അവൾ ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. വിവിധമായ അനേകം ഗ്രാമകാലകൾ കണ്ടുകൊണ്ട് അവളുടെ സമ്മേളനമായ പ്രതിസ്തംഭനം വളർത്തുകയും ചെയ്തു.

അതിനാൽ അധികം പ്രായമായത് ഹിന്ദുക്കൾ കൊണ്ടു മരണിയായ റുജുവാടികയിൽ കൂടി പോകുമ്പോൾ ആ പ്രദേശത്തു വീരകം വേട്ടുന്ന ശബ്ദം കൊണ്ടു മരണിയായിരുന്നു.

പണം. അതിലൂടെതിടന്നു വെള്ളം തേകുന്ന ശബ്ദവും ധ്വജ
 സ്തംഭമോയ മുതിരിങ്ങാശവകൾ പലുന്നിറമുള്ള ഇലകളുടെ ഇട
 യിൽച്ചുടി ചാഞ്ഞു കിടക്കുന്ന അതിമണിയത്തായ വനപ്രദേ
 ശങ്ങളിൽനിന്നു ചാറ്റ ശബ്ദവും കേൾക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. സമീപം ജം
 ബീഹസങ്ങളുടെ സൗമ്യം എങ്ങും പരന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. കി
 ണ്ടുകളുടെ സമീപം നാനാവിധം സസ്പാദികൾ അതിസമൃദ്ധി
 യായി നില്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. മനുഷ്യശബ്ദവും വൃക്ഷതായി കേ
 ട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ അത് ഊഷ്മാവത്തേ തെളിക്കുന്നവർ
 ഹാസങ്ങളോ സസ്യങ്ങളോ കൊണ്ടുപാകുന്ന യുവതിയെ നോ
 കി ഹാസ്യമായി പാഞ്ഞിരുന്നതായിരിക്കാം. 'ദാഹം തീ
 ക്ക്', 'നിന്നക്ക്' ബോദ്ധ്യം അധികമുണ്ടാവും. 'ഓം വെള്ളത്തി
 ന്റെ ഗുണമാണത്' എന്നു പറയുന്നതും കാളകളെ വേഗം ന
 ടത്തുവാൻ പറയുന്ന 'യന്ന' എന്ന ശബ്ദവും സമീപപ്ര
 ദേശങ്ങളിലെ കുന്നുകളിൽനിന്നു ചാറ്റാലി കൊണ്ടിരുന്നു. 'എ
 ന്റെ പാടല്ലാം കെട്ടിവെച്ചിരിക്കുകയാണ്'. എട, വായാടി! നി
 ണമകാനും പായാനിപ്പാഞ്ഞിട്ട് അതിൽനിന്നെടുത്താൽ സു
 ഷിപ്പോ; എടുത്താൽ 'നന്നാവില്ല' എന്ന് പ്രത്യുത്തരം കാ
 റുകൊണ്ട് അപ്രകൃതമായിട്ട് കേട്ടിരുന്നുള്ളു. അവർ അതു
 കൂട്ടാക്കാതെ വീണ്ടും പാടുകൊണ്ടിരുന്നു. തീർത്ഥാടകാർ വ
 യലുകളുടെ സമീപത്തേയിരുപ്പോടെ, അവരുടെ ശ്രാണേ
 സ്രിയം, പുഷ്പങ്ങൾ, കൊഴുത്തുയ ധാന്യം, കിളമുളിമുളി ഭൂ
 മി ഇവയുടെ സൗമ്യത്താൽ അതികൂടിക്കുറച്ചു അവർ കട
 ന്നുപാകുമ്പോൾ, കറ കെട്ടിയിരുന്ന സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ തമ്മിൽ
 അതിസന്തോഷമായി വീരവാദം പറയുന്നതു കേട്ടു. അല്പദൂര
 ത്തിൽ, 'ഓം ചുരന്നുകൊണ്ട് വീട്ടിപ്പേക്ക്' മടങ്ങുന്ന പണിക്കാർ,
 പാട്ടാപാടി പാടിന്ന് താളം ചവിട്ടുകയോ എന്നു തോന്നാൻ,
 മസം നടന്നിരുന്നു. അവരുടെ പാട്ട് കേട്ടാലും. 'കട്ടിക്കള,
 നടക്കുവൻ, നടക്കിൻ വേഗം' എന്ന് മെഴുട്ടുട: 'ആ! ആ!' എ
 സ ചിലർ; 'കന്ന' കണ്ട്' 'ആ! ആ!' 'വീട്ടിൽ ചെന്നാൽ

പലരാരും കിട്ടും, പെണ്ണങ്ങൾ കാത്തിരിക്കും. 'ആ! ആ!' എന്നു 200 ചിലർ. സ്ത്രീപത്തിപ്പട്ടി ഒരു സുന്ദരി കടന്നു പോയതു കൊണ്ട്, പാട്ടു സ്വരം പൊന്നു മാറി. 'കുറുത്ത വസ്ത്രം ഇങ്ങിനെ തോന്നിക്കുമോ?' 'നല്ലല്ല' 'പിന്നെ എന്താ, കമംഗിഴികളോ, മാൽ നടക്കോ?' 'അതെ! അതെ!' എന്നീ ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു, ചിരി തുടങ്ങുമ്പോഴാണ്, ആ സാധുസ്ത്രീ മുഖത്താൽ സീനാ വന്നതുകൊണ്ട്, വാങ്ങാ ഇങ്ങിനെ പരിഭാസം തുടങ്ങി. 'പ്രസാദപ്രാപ്തങ്ങളായ മുഖവും കണ്ണും' 'അതെ! അതെ!' 'പാതാങ്ങിയിരിക്കൂ' 'ശരി! ശരി!' 'വിഹിതം, വെക്കുന്നതിൽ, അല്ലെങ്കിൽ ചെലിടട്ടെ' എന്നു 'പ്രസാദ' ചെന്തപ്പോഴാണ് കവിനപ്പാലം എത്തിയ അപ്പർ വന്നു ചെന്ന് 'ഹേ! ഹേ!' എന്നു ചിരിച്ചതായാത്രം ചെയ്തപ്പോൾ, ആ സാധുസ്ത്രീ അതില്ലാത്ത ഉടിച്ചുള്ള യാത്രയും പെട്ടെന്നു ചിരിച്ചപ്പോൾ പലരും അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അം ചെന്നപ്പോൾ ആളും ചിരിച്ചു കാണുന്നത് വളരെ ദൂരത്തിലായിരുന്നു. പലരും അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അത്ഭുതപ്പെട്ട വരവുകാളായി നിൽക്കുന്ന ആളും ചിരിച്ചു കൊണ്ടു വന്നു. അത്ഭുതപ്പെട്ട വരവുകാളായി നിൽക്കുന്ന ആളും ചിരിച്ചു കൊണ്ടു വന്നു. അത്ഭുതപ്പെട്ട വരവുകാളായി നിൽക്കുന്ന ആളും ചിരിച്ചു കൊണ്ടു വന്നു.

പിന്നെ തീയ്യവാസം ൧൦. ൧൧. ൧൨. ൧൩. ൧൪. ൧൫. ൧൬. ൧൭. ൧൮. ൧൯. ൨൦. ൨൧. ൨൨. ൨൩. ൨൪. ൨൫. ൨൬. ൨൭. ൨൮. ൨൯. ൩൦. ൩൧. ൩൨. ൩൩. ൩൪. ൩൫. ൩൬. ൩൭. ൩൮. ൩൯. ൪൦. ൪൧. ൪൨. ൪൩. ൪൪. ൪൫. ൪൬. ൪൭. ൪൮. ൪൯. ൫൦. ൫൧. ൫൨. ൫൩. ൫൪. ൫൫. ൫൬. ൫൭. ൫൮. ൫൯. ൬൦. ൬൧. ൬൨. ൬൩. ൬൪. ൬൫. ൬൬. ൬൭. ൬൮. ൬൯. ൭൦. ൭൧. ൭൨. ൭൩. ൭൪. ൭൫. ൭൬. ൭൭. ൭൮. ൭൯. ൮൦. ൮൧. ൮൨. ൮൩. ൮൪. ൮൫. ൮൬. ൮൭. ൮൮. ൮൯. ൯൦. ൯൧. ൯൨. ൯൩. ൯൪. ൯൫. ൯൬. ൯൭. ൯൮. ൯൯. ൧൦൦.

ഭാര്യ തടവിലിരുത്തുകയും തീർത്താൽ, വണ്ടികൾ നിൽക്കുന്നതും തെളിവാക്കുവാൻ ശ്രമിക്കും. വീരക ശേഷമുള്ളവരും വെള്ളംകൊണ്ടു വെച്ചുവെക്കും എല്ലാവരും അതേപോലെ സമാധാനപ്പെട്ടു ചെറുപ്പക്കാളെ കണ്ടിരിക്കും. അതോ വെടി പറഞ്ഞു നോക്കുന്നതും പരിവായിയെന്നു. സാധാരണ ഒരു വീരവേഷികളുടെ സംസ്കാരം, ഇതിലും സ്ത്രീകളേക്കാൾ പഴയതാൽ എത്രയോ കഠിനമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇവരിൽ കഠിനമുള്ളതൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. കാശി, ദാശിമി മുതലായ അവിടങ്ങളിൽ കാലമെന്ന് എത്രയോ ചെറുപ്പമായിരുന്നതിനാൽ, അവർക്ക് ഒരിക്കലും സൈദ്ധ്യമായിരുന്നില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ സമീപം കാലമെന്ന്, അവർക്ക്, തൊഴിലുപറഞ്ഞ ചില പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്യാനുണ്ടായിരുന്നു. അവർക്കുള്ളവരും വളരെ ചെറുപ്പം, തൊഴിൽ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവർക്കുള്ള കിണറിൽനിന്നു സ്ത്രീകൾ വെള്ളം കോരുന്നതു കണ്ടാൽ, പഴയതാൽ എത്ര സംസ്കാരം വെള്ളം വേണ്ടതില്ല, അവർക്ക് സമാധാനത്തോടെ സമാധാനം. ഇവർ സഞ്ചരിക്കുവല്ല വഴിയമ്പലങ്ങളിലും കേറി രാത്രി കഴിക്കും. അപ്പോൾ കഠിനമുള്ള മനസ്സിൽ കേട്ടതൊക്കെയും കന്നുകാലികളുടെ കരച്ചിലും മുറിച്ചുള്ള ഭവനങ്ങളുടെ കേട്ടതും ശബ്ദം തെളിയാക്കിയിരുന്നു. അവർ നമ്മുടെ നോക്കിയും കാര്യം വീഴുന്ന ശബ്ദം കേട്ടും സമീപം കാലിയുടെ അടുത്തിരുന്ന സംസാരിച്ചു. ആ അടുത്തുള്ളവായ സത്രത്തിൽ കഴിഞ്ഞു. ഗണേശൻ സാധാരണ സഞ്ചരിക്കുവാൻ അവരോടൊന്നിച്ച്, കേട്ടതും ചിന്തിച്ചാൽ അവർക്ക് കാലം, കാലിയുടെ അടുത്തും അവർ പകൽ കണ്ട അതോ പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളെ വെളിച്ചം കണ്ടു ചെല്ലും.

ശിവ! ശിവ! നമ്മുടെ ഭഗവാനായ ശ്രീ വിഷ്ണുനും. എല്ലാ
 ദത്തം ശത്രുക്കൾക്കും. കഷ്ടം! ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഗംഗയുടെ തീരത്തു
 ഏകദേശം അന്യായം. അതല്ല ദൈവങ്ങൾ തോല്പി
 പ്പാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത് എന്നു പറയുക ചെയ്തതല്ല. കലശൽ
 കേണിടയിൽ ജലപ്രവാഹത്തിന്റെ തീരത്തു കല്പവിന്ദയെ
 വില്പകയായിരുന്നു. താൻ പണ്ട് അറങ്ങിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു
 എന്നു തോന്നിയ രാജാവിന്റെ വികാരത്തെ ഈ സ്ഥലം അവളിൽ
 ജനിപ്പിച്ചു. അവൾ ഇപ്പോൾ തന്നെ പരിചയപ്പെട്ട ഒരു കാഴ്ച
 കാണുകയാണെന്നു ആളും ഊഹിക്കുകയായിരുന്നു. ധാരാളം
 ഭക്തി ഭക്തി നദിയിൽനിന്നു നിന്നപ്പോഴായിരുന്നു അവൾ
 കീഴ്വരയും അധികാരം. അവളു മുമ്പിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു
 സ്ഥലത്തിലുള്ള അവൾക്കു നല്ലവണ്ണം തിരിച്ചറിയായെന്നു.
 നിശ്ചയമായും അവൾ പണ്ടാലും ഈ നദീതീരവും കേട്ടി
 ട്ടു ഇങ്ങനെയും കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അവിടെ വെ
 രു് എന്തു സംഭവിച്ചു? അവൾ ഇങ്ങനെ ചാത്തു സങ്കടപ്പെട്ടുവാ
 നെന്തു സംഗതി? ഇതു വാസ്തവത്തിൽ മനോഹരമായ ഒരു
 ഒരു കഥാ ചാതുര്യമായിരുന്നു. അവൾ ഭാരതീയത്തിൽ വീണ
 ചോല തോന്നപ്പെട്ടു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവളെ കൈ
 പെട്ടിട്ടു നടത്തിയ മനോഹരമായ ഒരു സ്വഭാവം ആയിരുന്ന
 ന്ന? കലയുടെ ചാതുര്യം നദി എന്നുവെച്ചാൽ ദൈവത്തിന്നു.
 പെട്ടെന്ന് അവൾ കൽ തെറി വീണു നദിയിൽ ഭക്തി
 പ്പോലെന്നും ആ സ്ത്രീ രാജാവിനെ ചെല്ലു തന്റെ പിന്നാലെ
 ചാടിയിരുന്നു അവൾക്കു തോന്നി. ഹാ! നദി എത്ര ഭക്തി
 ഹാ! ഹാ! അതത്ര പ്രാവീണ്യമാണു! കലയുടെ മണ്ണി
 ൾ അവിടുത്തെ വെണം. ഒരു സ്ത്രീ, കലയായ പിടിച്ചു
 കേറി എന്നു പറഞ്ഞുവെല്ലാം. എന്നാൽ അതല്ലാതെ എവി
 ടെയെല്ലായിരുന്നു? ഇവയെല്ലാം അവൾ വാസ്തവമായി അറങ്ങ
 റിയിട്ടുണ്ടോ? ഇവയെല്ലാം അവളെ ഇത്ര നല്ലവണ്ണം ഭാഷ
 പ്പെടുത്തിയ സംഗതി എന്താണ്? കലയെ ഇപ്രകാരം ചിന്തിക്കുന്ന

[illegible]

ശാന്തയായി എന്നു മാത്രമല്ല ഏതൊ ചിലത് പാവാനും ശ്രമിച്ചു.

‘മിണ്ടരുത്’, ഇവിടെനിന്ന സംസാരിപ്പാൻ പാടില്ല’ എന്നു പറഞ്ഞത് അയാൾ അവളെ കൈ പിടിച്ച് തിരക്കിപ്പിടിച്ചിട്ടു ൧൦൦ കൂട്ടത്തിനിന്നു കണ്ടു മൂത്തായിരുന്ന ഒരു സഹോദരൻ വേഗം കൊണ്ടുപോയി. അതു കാഴ്ചയുടെ സമ്പ്രദായമായിരുന്നു. കാഴ്ചയെ കണ്ട ഉടൻ കലാ സമ്പ്രദായം സമാധാനമായി.

‘കലായ അവളുടെ കൂട്ടത്തിൽ അടുക്കുമ്പോൾ കൊണ്ടുപോകണമെന്നു’ നിർദ്ദേശം പാലക്കാട് നാലാലത്തുസമ്പ്രദായം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം കേൾക്കുന്നില്ല. നിങ്ങളുടെ മൂത്ത നിന്നുകണ്ടു. ഇപ്പോൾ പ്രവൃത്തി എന്താ ഉള്ളതിനാൽ വരുവാൻ താല്പര്യം എന്നു പറഞ്ഞു ഒരു ഭാര്യയ്ക്ക് ഗിരിച്ചു. ഇതു കേട്ട നിമിഷം കലാ സമ്പ്രദായം എന്തെന്നു വാൻ തന്നെ അത്രയുംത്തോളം നോക്കി വന്ന കാഴ്ചയോടു സംസാരിപ്പാനും കൂടി പ്രാപ്തമല്ലാത്ത കാരണമുണ്ടായി. കാഴ്ച, ഇതിന്റെ കാരണം അറിയിക്കുന്നില്ല. വിശ്വാസമില്ലാത്ത കാരണം കാര്യം, തന്റെ സമാധാനം അറിയിപ്പില്ലാത്തതായിട്ടു. വിന്നെ അറിയിച്ചു. ഇതുവരെയും ഉള്ളത് നീതിയെപ്പറ്റി തന്നെ നിന്നിട്ടു. കാലയുടെ കൂട്ടത്തിൽ അടുക്കുമ്പോൾ. ഈ സാമൂഹിക സമ്പ്രദായം കലായ വഴിയിലായിട്ടു. ഇപ്രകാരം അയാൾക്ക് മനസ്സിൽ ദാഹം തോന്നുന്നുണ്ടോ? വാസ്തവം വാസ്തവം അയാൾ ആ പ്രദേശത്തു വന്നു കണ്ടോ? അവളുടെ അടുത്ത് അങ്ങനെയൊരു സമ്പ്രദായം? അയാൾ ദാഹം സമൂഹത്തിലും വാസ്തവത്തിലും കിട്ടി കേട്ടു കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു കേൾക്കാവുന്നതോടു പറഞ്ഞു. ഇതാ ഞാൻ ഉള്ള ഗുണമറിയിക്കുന്നതോടെ സന്തോഷം? ഹേ! കാഴ്ചയെപ്പറ്റി ചോദിക്കുന്നതാ! ‘അയാൾ പറഞ്ഞു കേൾക്കുന്ന പാഞ്ഞു ഇങ്ങനെയൊരു കാരണം ആകുമ്പോൾ വളരെ അറിയാതെ. എന്നാൽ അയാൾക്കു വ്യസനം ഉണ്ടെന്നു

അധികാഭ്യവന്നതുകൊണ്ട് അവർ യാതൊരുതരത്തിലും യാതൊന്നും സംസാരിച്ചില്ല.

ഈ യാത്രയുടെ ഭാഗ്യത്തോടു സംസാരിച്ചാൽ സ്വന്തം ഗുഹത്തിലെപ്പോലെ തടസ്സമില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ട്, ഗണേശൻ അധികാരം കാലായാൻ ഒരു സ്വകാര്യമായിരുന്നത് സംസാരിച്ചുകിട്ടി. അവൻ ദിനപ്രതി പത്തിയിൽ അറുനാൾ വെച്ചിട്ടുണ്ട്. കാര്യമെന്തെങ്കിലും അത്ഭുതപരമായ സൗകര്യവും കോമലതയും അവന്റെ സമീപത്തു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. വളരെ വ്യത്യസ്തപ്പെട്ടു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. അത്രയൊരു അവധി സമുദായത്തിന്റെയും റിപ്പോർട്ട് അവാന്തരവും അതിന്റെ സമീപത്തുള്ള ധാരണ ശക്തിയും കൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു. ഗണേശൻ സീവിയോടൊപ്പം തെറ്റാറി ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ നാലുപ്രായങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നതുകൊണ്ട്, പൂർണ്ണസംഗ്രഹത്തിൽനിന്നും തെറ്റി, ഭാഗ്യമെന്തെങ്കിലും അഭിസ്മിച്ച് തിരിച്ചൊത്തൊരു സമീപത്തായി ചിന്തിച്ചു.

ഈ ഉറപ്പോടെ ഗണേശൻ രീതിയോടുകൂടിയിട്ടുണ്ട്. തടസ്സമുള്ളതൊരു ഭാഗ്യമെന്തെങ്കിലും അത്ഭുതപ്പെട്ടവർ തുടങ്ങി. എന്നാൽ ഈ ശ്രമത്തിൽ അവർ അനേകം തടസ്സങ്ങൾ നേരിടേണ്ടിവന്നു. അവന്റെ ചാത്തും സോദരിയും അവർ പുരുഷനും മരണമുണ്ടെന്നു കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. “സാമീപത്തുള്ള വല്ലഭനും ഭാഗ്യമെന്തെങ്കിലും പെട്ടിട്ടുണ്ട്” സ്വന്തം കൊടുക്കലോ? ഭാഗ്യ വശങ്ങളിൽ പാലായനം, തെറ്റാറിന്റെ കടുക്കുശാലയോടെ തെറ്റാറിന്റെയും ഭാഗ്യമെന്തെങ്കിലും ഇവകാരും പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിനാൽ അവർ അപമാനത്തിന്നു പാത്രമായി വരികയല്ലെങ്കിൽ ചെയ്യുന്നത്?” എന്നിങ്ങനെ ചോദിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. എന്നാൽ ഗണേശൻ അധികാരം യാതൊന്നും കൂട്ടാക്കാതെ ദീർഘസമയം പ്രവൃത്തിച്ചു. അതിനുമുമ്പെ അവന്റെ ചാത്തും തന്റെ വല്ലഭനും ചാത്തും ചോദിച്ചു സംസാരിച്ചു. ചാത്തന്റെ ഭാഗ്യമെന്തെങ്കിലും വെളിപ്പെട്ടു.

കൊണ്ട് ശക്തമാക്കും ചെയ്തിടുന്നു. 'നാണക്ക' എന്നു ബാധിച്ചുവോ? വി ഭരതന്റെ നയം വിധിയിലെ വൈകാരികതയെക്കുറിച്ചാണ്? പണം എടുക്കാൻ സാധിക്കാതെ ബാധിച്ചതല്ലേ? എടുക്കാൻ കഴിയാത്തവല്ലോ! യാതൊരു ബാധയും ഇല്ലാത്ത സമ്പാദിക്കാൻ? കഷ്ടം! ബോൾ കളിക്കളം കണ്ടാലോ! ഈ പ്രതിയിൽ പാറണമല്ലോ! വിഭരൻ സോഫിസം എത്ര ക്ലാസ്സിലുണ്ടെന്നു? അറിയാമോ? അങ്ങനെ ബാധിക്കും സ്കൂളിലെ ഇല്ലാത്തവളാണ് വിഭരണശാസ്ത്രപ്രകാരം ചെയ്തിരിക്കുന്നത്. അവർക്ക് വായിപ്പാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നു? അങ്ങനെ മനസ്സെന്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നു?.

[illegible][illegible]

[illegible]

വാചാമിച്ച് അവളുടെ നയനങ്ങളിൽ കണ്ണീർ വന്നുവീണു. അവൾ ഭക്ഷണം കിട്ടിയില്ലെന്നും വിശപ്പു ധാരാളമെന്നും മാത്രം മറുപടി പറഞ്ഞു. ഇതു കേട്ട ഉടനെ തമ, ജലചാര്യം കയ്യിൽനിന്നു വെച്ച്, വീട്ടിലേക്കു ബാധപ്പെട്ടപ്പോൾ, താൻ തന്നെ ഉണ്ടാക്കി വെച്ചിരുന്ന ചില പലഹാരങ്ങൾ എടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു, സമീപത്തു തിന്നുവാൻ തിരക്കി. വളരെ വൈകുന്നേരത്തോടെ കാല അല്പം കഴിഞ്ഞു. 'എന്തെ, ഭക്ഷണം കിട്ടാത്തതാ?' എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, അവൾ, തനിക്ക് അന്നും അറിഞ്ഞുള്ള: വല്ല കറവുണ്ടായിരിക്കാം; അത് ഭയപ്പെട്ടു ചോദിച്ചില്ല; എന്നും ഇപ്പോൾ യാതൊരു പ്രവൃത്തിയും അന്നോടു പറയരുത്; വല്ലതും അന്നോടു സംസാരിക്കരുത്; ചെറുപ്പത്തിലേക്കും പറഞ്ഞു. െം സന്ദേശം ഇരുപതാം വയസാലു അടുത്തുകരമായിരുന്നു. അല്പനേരം കിടന്നതിലിടയിൽ തമ 'ഇപ്പോൾ തന്നെ കറക്കുക കഴിഞ്ഞാൽ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്യും?' എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, കാല സംസാരിപ്പാൻ വരിയാതെ കരഞ്ഞുതുടങ്ങി. തമ സമീപത്തു കണ്ണീർ ഇടച്ച്, ഭരണസഭയും കഴിഞ്ഞാൽ അവിടെപ്പോലുള്ളവരും അവിടു പലഹാരം കഴിക്കാതെ സ്വകാര്യമായി പറഞ്ഞു.

കഴിയുന്നെടത്താലും യാതൊരു വേലയും ചെയ്യിക്കാതെ നാതിലാത്തയോടെ വളർത്തിവന്ന തന്റെ പുത്രനെ കാലയുടെ അറ്റത്ത് ഇപ്പോൾ കണ്ടാൽ എന്തുപാത? അവൾ അപ്പോഴൊരിക്കലും വളർന്ന കാലം മുഴുവനും യാതൊന്നും ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല. ആ ഭാഗ്യം, അവൾക്കിപ്പോൾ ഒരു സ്വപ്നമെന്നുപോലെതന്നെ തോന്നി. എന്നാൽ കാലയുടെ െം അവസ്ഥയിൽ യാതൊരുതവുവുമില്ല എല്ലാ രാത്രികളും അങ്ങിനെ ഇതു സാധാരണയാണ്. അനേകായി വളർത്തിവന്ന പുത്രിയെ, വേട്ട കൊടുത്താൽപിന്നെ, അവളുടെ കാര്യം മാത്രമായിത്തന്നെ കിട്ടി. അവർ, വിധിമുഖം വെച്ചു എന്നു വിശ്വാസത്താൽ, തങ്ങളുടെ പുത്രിയുടെ െം പുതിയസ്ഥിതി

യിൽ ചെന്ന് എപ്പോഴെങ്കിലും തെറ്റാണെന്നു വിചാരിച്ചുപറഞ്ഞു.

സംഗതിവശാൽ, തനിക്കുള്ള ഭക്ഷണം പരുവത്താക്കി കൂട്ടത്തിലാണ് വെക്കാനെന്നു കാര്യമൊന്നു മനസ്സിലായി. അതുകൊണ്ടു കൊടുത്തത്, അവളുടെ കീഴ്ന്നാധിപ്യംകൊണ്ടു വാടിയ മുഖം കണ്ടു കരഞ്ഞു തോന്നിയ ദാസിയായിരുന്നു. അവൾക്കു കൂടി കാര്യമായൊരു ചോദ്യമുണ്ടായിരുന്നു. സ്വയംകൃതദായകപ്പെട്ടതെന്നു പലപ്പോഴും അവൾ കാര്യമായൊരു ചോദിച്ചിരുന്നു. ഇതിന്റെ രാജ്യവും യാതൊന്നും കാര്യമൊന്നു മനസ്സിലാക്കിയില്ല. അവസാനം അവൾ ഗുണശേഷിയാ ചോദിച്ചപ്പോൾ മാത്രമായിരുന്നു അവളെപ്പറ്റിയൊന്നു അറിവ് വന്നു. അപ്പോഴാണ് പ്രിയപ്പെട്ടതിന്റെ പലതരമെന്ന് അറിയാൻ മനസ്സിലായത്. അവൾക്കു കാര്യം എന്തെങ്കിലും സങ്കടം ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ, കരഞ്ഞു വേണം എന്നു പറഞ്ഞത് മാത്രം ചോദിച്ചു. എന്നാൽ ഗുണശേഷി ഉണ്ടെന്നെന്നു ഉറപ്പാക്കിയില്ലെന്നും അവർ നിശ്ചയിച്ചതും വിദ്യ അല്ലെങ്കിൽ അതെന്നു അവളോടു പറഞ്ഞു. ഗുണശേഷി കററാക്കിയ പാലികയെന്നോടും സ്നേഹത്തോടും കാര്യമെങ്കിലും തിരിച്ചറിവെ പതിവായി പാലികപ്പെടുത്തുന്നതിനാൽ, അവൾക്ക് ആ കാര്യം മറ്റൊരു ശ്രമമൊന്നായിത്തീർന്നു. അതുകൊണ്ടു മാത്രമല്ല തോന്നി. എന്നാൽ കാര്യകാര്യം കഴിഞ്ഞുപോയെന്നു ഗുണശേഷി നടുവടിയിൽ ഒരു വലിയ മാറ്റമുണ്ടായി. അവർ ഗുണ പരിഷ്കാരികൾ വരാതെ ആയി. കാര്യമെങ്കിലും വെറുപ്പു യാതൊരു ശ്രമത്തിനും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ മുമ്പത്തെപ്പോലെ വെറുപ്പു പണികൾ നേരിടുന്നതിൽ അവൾ ഒരു സ്ത്രീയുടെ പേരിൽ നേർപ്പെട്ട് പാലികപ്പെട്ടിരുന്നു. അവൾ വിനയശീലം അതാവ് പതിവായി വരുന്ന സ്വയം ഉത്തമ കാര്യം. അവളെപ്പറ്റി അതെങ്ങിനെയാണെന്നു അറിയാൻ എന്തെങ്കിലും അറിവെങ്കിലും വരുത്തുവാൻ തോന്നി. ഇവയെല്ലാം അവൾ യാതൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

നവദ്വൈപാലൻ ചാലുക്യ തന്മണിപ്പാട്ടെ അടവടി എഴുതിക്കൊടുത്തു. സമീപമുള്ള എണ്ണം അവർക്കു നല്ല നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ തന്റെ പുത്രനെപ്പോലെയെന്നു കരുതപ്പെട്ടവർക്കു തന്നെ കിട്ടേണ്ട അത്രയേറിയതായിരുന്നു കണ്ടപ്പോൾ കലശത്തുണ്ടായ അപമാനം. ഇത്രയും വേഗം വേഗമേന്മയോ? അവർക്കു രീതി ഗദ്യം ഇല്ലായി. അവർക്കു മുമ്പ് അന്ധതയുണ്ടായിരുന്ന പൂണ്ണവിശ്വനാഥൻ ഇപ്പോൾ ശങ്കരനായി ഭവിച്ചു. അവർ സന്ദർശനം ചെയ്തിൽനിന്നു മറുപടിയിൽനിന്നു മറുപടിയിൽനിന്നും തന്നെ പലതന്നെ കേൾക്കുക. 'കഷ്ടം! ഇത്ര വേഗമല്ലാം കഴിഞ്ഞുവോ? ഇത്രയും പെട്ടെന്നുണ്ടാകുമോ? നിന്റെ നന്മ കൊണ്ടാകാം?' എന്നു പ്രകാരം സ്തബ്ധനായിരുന്ന പാശ്ചാത്യരും അവർക്കു അഭിമാനത്തോടു കൂടിയും ചെല്ലു. കലശൽ അത്രയും വൃശ്ചസ്യം തോന്നി. അവർ ഭയമായിത്തന്നെ നടവടകു വല്ല കാരണമായിരിക്കാം എന്നു ധർമ്മം അഭിമാനിച്ചു. 'അദ്ദേഹത്തിന്റെ അറവല്ല. ഇതല്ല. അമ്മയുടെ സോദരിയായ ഭാര്യ. പ്രകൃതമായാണ്' എന്നു പ്രകാരം കരുതി. എന്നാൽ ഈ വക അഭിമാനങ്ങൾ അവളെ അല്ലെങ്കിലും സമാധാനപ്പെടുത്തിയില്ല. ഇതിനിടയിൽ കടുംകൊണ്ടുവന്ന ഇതരജനങ്ങളുടെ നടവടിയിൽ പ്രത്യേകമായി ഒരു വ്യത്യാസമുണ്ടായി. അവർ വെളിവിൽ കാലതാമസം കൂടാതെ ചാലുക്യ ഗണനത്തിൽ വളരെ വാഗ്ദാനം അവനോടു കൂടിയിരിക്കുന്നതിൽ സംശയം ഉണ്ടായി. അവർക്കു തന്നെ കരുണയുണ്ടായില്ലെന്നു കല പൂണ്ണമായി ഉറപ്പിച്ചു. എന്നാൽ ഗണനത്തിന്റെ സ്ഥിതിപ്പെട്ടാൽ അവർക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. ഈ ചാലുക്യൻ കാരണം കലാചാർത്തെന്നു പറയാവുന്ന രാജാവിനെയുടെ ഭർത്താവായിരുന്നു. അവർ പറഞ്ഞപ്രകാരം ഗണനശരണം ചാലുക്യ അവന്റെ കടുംകൊണ്ടുള്ള സഞ്ചനം ശരിയായിരുന്നു എന്നു കടുംകൊണ്ടുള്ള സ്രീകർമ്മം അഭിമാനപ്പെട്ടു. അവർക്കു വെളിപ്പെട്ട ഒരു വ്യത്യാസത്തിൽനിന്നു ചാലുക്യൻ

ന്ന് ഇവിടുള്ള കെത്തിയ അവാട്ടിൽ കൊണ്ടുവന്നതിന്ന് കുറിനായി ശകാരം തുടങ്ങി. 'അവന്ന് കാറ്റാളതാണ്. വിഷമമായാ, ൧൦൦ വല്ലവരുടെയും, അവർ ഉടാക്കിപ്പു. അവർ, അവരുടെയ്ക്കു സ്നേഹംകൊണ്ടു നമ്മെ മുഴിപ്പിക്കുന്നില്ലേ? നാം അവരുടെ ഭൃത്യപ്രവൃത്തി ചെയ്യുന്നത്രെ' എന്നിങ്ങനെ ഗണേശൻ്റെ ചാരുതയ്ക്ക് ആവശ്യമായി പാഞ്ഞു.

ആ വൃദ്ധൻ ഇവരുടെയും കേട്ട് ചിന്താനിഗമനമായി വളരെ വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ, രാജാക്കന്മാരുടെ ഭക്താവ് ഇപ്രകാരം പാഞ്ഞു് ബഹുമാനത്തെ ആശ്വാസപ്പെടുത്താൻ. 'ഇതെല്ലാം എങ്ങിനെ കലാശിക്കുന്നു' എറിയ നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നു. ഇവരുടെയും പുതിയ പരിചാര ചിന്തയെയാണ്. ഇവയെ ഞാൻ നല്ലവണ്ണം ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്ന എന്ന ചാതുര്യ നിങ്ങളോടു സൂക്ഷിപ്പാൻ പലപ്പോഴും പാഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്തിനാണിപ്രകാരം ശ്ലോകങ്ങൾ കഴിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾ എന്തുകൊണ്ടാ, അവർ അവളെ വിട്ടു തൊഴുപ്പിപ്പാൻ തുറന്നു. അതു തൊൻ സന്തതകാശംകൊണ്ടുവെച്ചു ശ്ലോകം, അവർ അവസാനം നമ്മളിൽനിന്നു രീതി കൊണ്ടുപോകും. അവൻ ഭയപ്പെടുന്നതാണ്? നിങ്ങളെല്ലാം അവളോടു വിരോധംകൊണ്ടുവെച്ചാൽ അവളെക്കൊണ്ടുപോകും. അതിനാൽ ഇപ്പോൾ തോന്നിയതുപോലെ നടപ്പാൻ സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുക്കണമെന്ന് ഉത്തരം. എന്തുചെയ്യാം കററ പാതയെ. നാണയകാരത്തിലും അവരെ സംശ്ലിക്കണം. അവളോടു മുഴിപ്പാൻ നടിക്കരുത്. ഒരു രുവാവിനെ ഭയപ്പെടുന്നതെന്നു വെട്ടുകൊടുത്തവർ വേണമെങ്കിൽ അങ്ങനെയൊരു കൗശലമുണ്ടില്ലേ? സഹായി ജനസംഘത്തിൽ കാലം കഴിപ്പാൻ ഗണേശൻ താല്പരനാണ്. അതിനാൽ രാജാ ഭക്തങ്ങളിലേക്കും ഉത്സവങ്ങൾക്കും കൊണ്ടുപോയി ഈ പുതിയ പ്രതിജ്ഞയാകാം. പ്രത്യേകമായി തടസ്സമില്ലെന്ന് കണ്ടാൽ വിരമം ഭയപ്പെടുന്ന പരിചിപ്പാലം ശ്രദ്ധയുണ്ടായിപ്പു.

ഇതെല്ലാവരും സമ്മതിക്കും ഗണേശന്റെ അപ്പൻ വട്ട
 െ സങ്കടത്തോടെ തന്റെ പുത്രൻ ഇത്ര ഭൂതനായി വരുമെന്നോ,
 തനിക്കു പ്രിയമുള്ള ആ ബാലിക അവനെ നമ്മു പാഞ്ഞു
 കേൾക്കാതിരിപ്പാനും സ്വകുഡു ബന്ധിയിൽനിന്നു വേർവിടവാനും
 ഉത്സാഹിപ്പിക്കുമെന്നോ താൻ ഭാവിക്കുന്നു പാകവും ചെയ്യും.
 ഈ സംഭാവണത്തിൽ പിന്നെ ഗണേശന്റെ ഭാരതാവ് പുത്ര
 നെക്കാണ്യസ്വരൂപം സന്താനം ഭാവിക്കരുല്ലാതെ അവന്റെ ദു
 ന്നാശകളെന്നു താൻ വിചാരിച്ചു സഹനികളെക്കുറിച്ചു യാ
 തൊന്നും സൂചിപ്പിക്കുകയില്ല. ഇത്ര ഗുണശീലമായ
 അമ്മയെ മുച്ഛിപ്പിച്ചതിനാൽ ഗണേശന് വളരെ വ്യസനം
 തോന്നി. 'ഈ നടവടി കൂടി സമ്മതിക്കത്തക്കവണ്ണം അവ
 ക്ക്കെന്നോടു സ്നേഹമുണ്ട്' എന്ന് അവൻ വിചാരിക്കുകയും ഏ
 തായാലും കുറച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ രുചുരത്തിലേക്കു ചോരുന്നതി
 നാൽ താവിടെ ചെന്നതിൽപിന്നെ പരിപ്പിക്കാമെന്നുവെച്ച്,
 കുലപ്പുഴയിലെ വിദ്യാഭ്യാസത്തെ തല്പാലം നിർത്തിവെക്കുകയും ചെയ്
 ൞. അതിൽപിന്നെ ഗണേശൻ പണ്ടത്തുപോലെ പത്നി
 യോടൊത്തിരിച്ചിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കാതെ, തന്റെ കപടബന്ധു
 കളാൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട രാജാവിനോടു കണ്ടു പരമാനു
 ബായി കഴിഞ്ഞുപോയി.

നം - ൨൦ അദ്ധ്യായം.

'.....സന്നിധിയിലേക്കു
നമിച്ചുവരികയും ചെയ്തു'.

‘உறுதிப்படுத்திக் கொடுக்க வேண்டியிருக்கிறது’

‘ശബ്ദാക്ഷരം മനസ്സാദർശനം’ എന്നതാണ് അർത്ഥം. ‘ശബ്ദം’ എന്നത് വാക്ക്, ‘അക്ഷരം’ എന്നത് അക്ഷരം, ‘മനസ്സാദർശനം’ എന്നത് മനസ്സാദർശനം എന്നാണ് അർത്ഥം. ‘ശബ്ദം’ എന്നത് വാക്ക്, ‘അക്ഷരം’ എന്നത് അക്ഷരം, ‘മനസ്സാദർശനം’ എന്നത് മനസ്സാദർശനം എന്നാണ് അർത്ഥം.

കുലച്ചട്ടം നേപ്പിന്റെ 'കോമിക്സെട്ട്' അനുജന
 യും എന്നല്ല അവർക്കുടി അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അവർക്കു ഹൃ
 ദയയായിട്ട് കൃത്യബന്ധങ്ങളാൽ തടക്കപ്പെട്ട പ്രവാഹങ്ങൾ
 നിശ്ചയലക്ഷ്യമായിരുന്നു. അവർക്കു സമാധാനമായ ശക്തി
 എത്രയുണ്ടെന്ന് ആരും അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലെന്നു മാത്രമല്ല പ്രവാ
 ഹം ചെച്ചുമ്പോഴത്തെ ഉഗ്രത എത്രയുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു ഗണി
 പ്പാനും തരമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സാധുവും അനാഥിദ്ധാരയും ഭയാ
 ക്രാന്തരും നല്ലൊരുപാടായ കുലത്തുവാരും കുലഗതിയനുസ
 രിച്ച് സകല ശ്രമങ്ങളും കഴിഞ്ഞും 'ശിരസിയിലിരുത്' ഒരു
 നോക്ക് വളരെ താഴ്ന്നതോടെ ചൊറുത്തുവന്നു. അൻ യാതൊ
 ന്നിന്റെയും കാരണങ്ങൾക്കുടി ചോദിക്കാതെ പറഞ്ഞവയെ
 ല്ലാം കേവലം ഒരു കോവർകഴുത്തെന്നപോലെ അനുസരിച്ചുവ
 ന്നവിധം വിചാരിച്ച് അവർതന്നെ വിസ്മയിച്ചു.

[illegible]

* വഞ്ചനയാ. † മായമിശ്രണം ഭാണ്ഡ ‡ ലാഭം ഉദ്യോഗാ

വും കവട പ്രവൃത്തികളും കണ്ടു മനസ്സ് മുടിഞ്ഞെന്നു കെട്ടെ
ക്കിപ്പോൾ അവരുടെ നടവടിയിൽ വല്ലതും അസാധാരണയാ
യി ഉണ്ടെന്നു തോന്നിയില്ല. എന്നാൽ ഗണേശനെ സംബ
ന്ധിച്ചുടത്തോളം അപ്രകാരമല്ലായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ അ
വർക്ക് ഗണേശനോടു പ്രണയമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു
ടയ്ക്കുകയും അവർ അവനെ ഒരു സഖിയ്ക്കു സ്നേഹിച്ചാണായി
കുറെക്കാലം മുന്യതന്നെ വിചാരിച്ചിരുന്നു. ഗണേശൻ അവ
ന്റെ അന്യമുന്നേത്തകാൾ എത്രയും മോഹനനാണെന്നായിരു
ന്നു കെട്ടെക്കു തോന്നിയത്. അവന്റെ നടവടി ഈ വിശ്വാ
സത്തെ ദൃഢീകരിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള ഒരു
തൊവുണ്ടാകുന്നതു ദുഷ്കരമല്ലായോ! എന്നു വിചാരിച്ച് അവ
ർ തന്റെ ചിന്ത ചേതസ്സിനെ ആശ്വാസപ്പെടുത്തുവാൻ ശ്ര
മിച്ചു. എന്നാൽ അവർ ഇടക്കിടെ അസ്വസ്ഥതയുണ്ടായാ
വാൻ കാരണമെന്ത്? അവരുടെ വിചാരങ്ങളെന്ത്? ഈ സ
മ്യത കലയുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഒരു നവാനുഭവത്തെ ജനി
പ്പിക്കുകയും അടുത്തകാലത്തെയും, പുറപ്പെട്ടുചെല്ലുത്തോടെ ത
മ്മിൽ തമ്മിൽ ഇമ്മൂന്നുസംഗം പ്രവൃത്തിപ്പുറം പാതയ്ക്കു ഭി
വമാനി ചെയ്തോരും ഒരുമിച്ചുവരാൻ നവസിക്കപ്പെട്ട ഏതോ
ഒരു പുതിയ പ്രദേശത്തിലേക്കു തക്കവണ്ണമായ അനേകം ആലോ
ചനകളെ ഉദ്ദിവിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. അവരുടെ മനോവികാശ
ങ്ങൾ സാധാരണ അവ്യക്തങ്ങളായിരുന്നു എന്നു വരികിലും ചി
ലപ്പോൾ അതിഗുരുതമുള്ളവയായിരുന്നു. ഈ ദമ്പതിമാർ കു
റെക്കാലം സമീപിച്ചവന്ന ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ യഥാർത്ഥത്തിൽ അവരു
ടെ സമ്യഗ്തയെ പ്രസ്താവപ്പെടുത്തി. ഗണേശൻ് അറിവില്ലാ
തിരുന്നു എന്നു വരികിലും കല അവനോടുള്ള സഹതാപത്താ
ൽ ദുഃഖിക്കുകയും ഗണേശൻ് തന്നോടു ഇപ്രകാരമുണ്ടായിരി
ക്കാതെ എന്നു വിചാരിക്കുകയും ചെയ്തു. പഠനം അവർക്ക്
കേവലം സമ്യഗ്തയെപ്പോലെ അവസ്ഥനിയങ്ങളായ ചില ആ
ഗ്രാഹങ്ങളും ഉണ്ടായി. അതിന്റെ സാരമെന്തെന്നു അവർ

തന്നത്തന്ന പലപ്പോഴും ആലോചിച്ചു ഊമാ ഓടിച്ചു. ഈ അവസ്ഥയിൽ ഗണേശന്റെ വല്ല കടക്കത്തോ, കാരണ്ണവചനമോ, അല്ല പ്രോസഫിതയായ ഒരു വെറും സ്വന്തം മാത്രമോ, അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചായിട്ട് 'ചീപ്പിനെ' തുറക്കുകയുണ്ടാകും. എന്നാൽ ഗണേശൻ, പതിവുപോലെ മൃഗസ്ഥനായിത്തന്നെ കഴിച്ചു കഴലാക്കാതെയാലോചിച്ചു ഭയപ്പെടുകയും ഗണേശന്റെ മൃഗസ്ഥനായുള്ള വിസ്മയങ്ങളും കാരണ്ണവചനവും ഒരു മാതാവ് 'കുറേനയന്നപോലെ' തോന്നിക്കുന്ന ശ്രദ്ധയോടെ നോക്കുന്നത് തന്റെ മാരമെന്നു കരുതി. ഇപ്പോൾ അനേക നിസ്സാര സംഗതികൾ അവളെ അലട്ടി ഭയപ്പെടുത്തി. ഗണേശൻ വല്ല അപകടത്തിലും പെന്ന് ചാട്ടമോ? ജീവനശങ്കാരണങ്ങളും അപമാനവാസത്തിൽ സൗഹൃദമുണ്ടാവാൻ സർവ്വതും തൃപ്തിക്കു ശേഷമായ സംഗതികൾ ഇന്നവയെന്ന് കടലക്ഷം താൻ സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള ലോകസ്വഭാവജ്ഞാനത്താൽ അറിയാമായിരുന്നു. സാരി വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു ഇതായിരുന്നു കടലക്ഷം പ്രധാനമായി ഗണേശമുണ്ടാക്കിയത്.

സായി, എന്നു സാധാരണയായി വിളിക്കപ്പെടുന്നവരും കാരണ്ണവെച്ച് നാടകാഭിനയസമയം ഗണേശൻ അസംഗതമായി കണ്ടുമുട്ടിയവരുമായ 'സായി സായോവിനി' എന്ന സ്ത്രീ തനിക്ക് ശിവശംഗത്തിൽ കറെ സ്വത്തുണ്ടായിരുന്നതായാൽ, ശരിക്കൽ അവിടെമെത്തും. അവൾ എത്തിയ ദിവസം സായങ്കാലം സമീപമെന്നിച്ച് തോട്ടമുള്ള തന്റെ ഗൃഹത്തിന്റെ പ്രാന്തയിലിരിക്കുമ്പോൾ, കാലടിശബ്ദം കേട്ട് 'ഹോ! ആരെന്നത്?' എന്നുറക്കമൊഴിച്ചു.

ദീർഘകായനും ശക്തിമാനുമായ ഒരു ബീച്ച്സമീപം വന്നു സലാം വെച്ച് ഇപ്പിനെ പറഞ്ഞു: 'റാം! റാം! ബായ! സാഹേബെ!'

സായി— 'ചീത്ത! എന്നതാകയാണ' വർത്തമാനം?'

പിറയ്ക്കാൻ—‘ഇവിടുത്തെ ഭയങ്കരകാര്യം ദൈവകാര്യമല്ലേ എന്നല്ലോ കേൾക്കേണ്ടതല്ലേ?’

സായി—‘ആരെ! ആരെ! കരുവുകാര്യം എങ്ങിനെ കലാശിച്ചു?’

പിറയ്ക്കാൻ—‘ഓ! ഓ! ആ സാധുവിന് ബുദ്ധിമുട്ടിൽനിന്നു പുറത്തു ചാടേണ്ട വഴി കാണിക്കുക. അവൻ, താൻ പിറന്ന ദിവസത്തെ ശപിച്ച്, ഇതിനെല്ലാം കാരണം സായിയാണെന്നു പറഞ്ഞു. ഓം ശപഥങ്ങളും ശാപങ്ങളും ഞാൻ മുമ്പാട്ടിൽ ഇവിടുത്തെ കല്പനപ്രകാരം നില്ക്കുമ്പോൾ കേട്ടു. ആ പാപങ്ങളും പാത്രങ്ങളും അവന്റെ വശം തന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നു. മലയിലെ നീലം കടക്കിലാക്കി തറിച്ചു കരുവു കണ്ടു പിടിച്ചുനുള്ള സായത്വം കാണു് പ്പാനാഗ്രഹിച്ചവന്’ എന്നു അറിയായ്’

സായി—‘ദത്താത്ഥരായി. ഞാൻ പറഞ്ഞത് അവൻ മറ്റാക്കിയില്ല. അവനിപ്പോൾ ആരുടെ മേലാണ് ഓം പരാജയമെന്നത്?’

പിറയ്ക്കാൻ—‘ഇതുവരെ ഒന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. ഇവിടുത്തെ കണ്ടാലോ ചിരിക്കണമോ. ദേശമെല്ലാം ഒന്ന് ഇളകിയിരിക്കുന്നു. എല്ലാവരും മനോഹരത്തോടെ അങ്ങട്ടിങ്ങട്ടു നടക്കുന്നു. ആ ഓം തങ്ങളുടെ സ്വത്തിന് കേടുമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല’.

സായി—‘എല്ലാം എന്നെ എല്ലിച്ച്, ഞാൻ പറഞ്ഞതുപോലെ നടന്നിരുന്നെങ്കിൽ സർവ്വവ്യക്തമായി വന്നിരുന്നേനെ. നീലമരക്കണ്ടു പിടിച്ചാൻ ഇത്ര ബുദ്ധിമുട്ടിയതിന്റെ ശേഷം സ്വത്തു് തന്റെ കാലിന്റെ ചുവട്ടിൽതന്നെ കാണുമ്പോൾ അവന് പോരായ്മ എത്രയാണ്! നിങ്ങൾ എല്ലാവരും വിടുന്നതാണെന്ന, നല്ല സമരാനം തന്നെ. ആരെ. ശങ്കരന്റെ കാര്യമെന്താണ്? കാട്ടിൽകൂടി നടക്കുമോ? ഞാനാണു ശരിയായ വഴിയിൽകൂടിത്തന്നെ എല്ലെ അടച്ചത്? ആ ഭൂമി, ഇപ്പോൾ നല്ല വാടിപ്പോയെന്നു വി

ചാലിക്കുന്നുണ്ടോ? രാമ കാര്യം സൂക്ഷ്മിപ്പിക്കണം. നല്ല സമ്മാനം തരാം. ഒരൊറ്റ വാക്ക് പറയാനാകരുത്, സൂക്ഷിപ്പൂ. ആ അമ്മമാവിനായ ചെറുപ്പക്കാർ—ആ ഭരണകാർ—അയാളെതിരുന്നിയിട്ടുള്ളത് എന്തിനാ? മനിക്കുന്നത്? നീയല്ലേ അമ്മയ്ക്ക് മിമ വെക്കു്കിട്ടു. ആരെന്നെങ്കിലും ഉണ്ടെന്നും അയാൾ രാമയെപ്പോലെ പറഞ്ഞു?'

[illegible]

പറഞ്ഞു തീർത്തത്— (മുമ്പിലേക്കു വന്ന്) 'എന്തായാലും അയാൾ ഓടാനുതകുന്ന സൂക്ഷ്മമല്ലാതെ. ആ മാംസത്തെ വഴി കാലാനന്തരം നോക്കൂ'.

സായി - 'പിള്ള, മോണ്ടു, ആട്ടെ, നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ പോ
 ഏറ്റുമാനൂർ. എന്നുകാലിട ഒരു പക്ഷത്താൽ സാക്ഷ്യം.
 ഞാൻ മാപ്പുത്തം വായിക്കുന്നതും പിന്നെ വേണ്ടതായ നാ
 അറിയിച്ചു പോകും. ദിനീയം എന്ന സമാധി
 താവളത്തിൽവന്നു കാണ്മാം. ഇത് ആ കിഴവി അപ്രതി
 ക്കൊടുത്തു എന്റെ വെട്ടിപ്പാക്കാരും പറയിൻ. ഗോ
 ഞാനാട് എനിക്കു കരിമ വേണ്ടവന്നേക്കാകുന്നു പറയിൻ.
 എന്നാൽ അങ്ങനെയൊട്ടെ, പോയി വൻ'.

സായികൂടെ സഹായിക്കുന്നത് മേലേതിൽ സംഭവി
ന്നതിന്റെ വിധം ഉൾക്കൊള്ളാം. ആഡിറ്റിംഗ്
പോ, സീലഡ് ബാഗ് പോലെയും, ഒന്ന് കൈമാറ്റം

[illegible]

സായിയുടെ സംഭാവനയ്ക്കു കേട്ട് സാധുവാലു ഗണനയ്ക്കേ
തിന്നു ശ്വാസിപ്പോയതായി എന്നതന്നെ പാപം. അവർ
നാൽ ശുദ്ധ നടിപ്പുതുകൊണ്ടും കൗലായ നെട്ടുകിടന്നുവാൻ
ആഗ്രാഹിച്ചെന്നു പാഞ്ഞതുകൊണ്ടും അവർ വെട്ടാതെ ഉറിച്ചു
വശായി. സായിയോടുചിട്ടു നോക്കുമ്പോൾ കഷ്ട എത്ര ഉ
പമയും വിധമുമാകയും അവർ ചിത്തമായിട്ടു? സായി അവ
യെപ്പറ്റി എന്തു വിചാരിച്ചു? എന്നിങ്ങനെ വിചാരിച്ച് ഗ
ണേശൻ നടത്തി. ഈ സന്ദർഭത്തിൽ രാജാവിനോടു ഭക്തി
വ്, ഗണേശന്റെ മനോരാജ്യങ്ങൾ അറിഞ്ഞുപോയെ. ഇവകാ
രം പാഞ്ഞു. 'വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടുപോം ഇവർ വിദ്യാ
ലയം പൊതുവേ' ചൊല്ലിയതില്ല; കേൾക്കാതിട്ടു മറ്റൊരു വേ

നമ്മുടെ നാട് ആഗ്രഹം! ഉള്ളതല്ലെങ്കിലും സാധ്യമായ പലതും
 നമ്മുടെ നാടിലുണ്ടാകണം, ഇവയെല്ലാംതന്നെ അനുഭവിക്കേണ്ടതാണ്. നമ്മുടെ
 നാട് ആഗ്രഹം! ഉള്ളതല്ലെങ്കിലും സാധ്യമായ പലതും നമ്മുടെ നാടിലുണ്ടാകണം,
 ഇവയെല്ലാംതന്നെ അനുഭവിക്കേണ്ടതാണ്. നമ്മുടെ നാട് ആഗ്രഹം! ഉള്ളതല്ലെങ്കിലും
 സാധ്യമായ പലതും നമ്മുടെ നാടിലുണ്ടാകണം, ഇവയെല്ലാംതന്നെ അനുഭവിക്കേണ്ടതാണ്.

ഗണേഷ്— 'ഹേ! ചാവട്ടെ ശങ്കരൻ' ബാണത്തുവന്നു? എ
ന്നോടിപ്രകാരം സംസാരിക്കുന്നു. കലയെപ്പറ്റി നിങ്ങൾ
എന്തിനും? എല്ലാ സ്ത്രീകൾക്കും പഠിപ്പാസാത്തതുമാ പ
ഠനമെന്നു പറയുന്നത് പക്ഷെ ബാർ സമ്മതിക്കാ... എന്നു

ൽ സർവ്വ സ്രീകളും സായിയെപ്പാലല്ല. താനവയും നിന്ദാ യോഗ്യങ്ങളായ സർവ്വസാധനങ്ങളോടും വെറുപ്പുണ്ടാക്കുന്ന ഒരു മതമോ, മതാഗ്രന്ഥം, ജനനാലുണ്ടെന്ന് അറിഞ്ഞു ടേ? അന്യരോട് മോശൽഗുണങ്ങളെ ഗ്രാമിക്കാൻ ശക്തിവന്നാൽ, സ്ത്രീകൾ തങ്ങളുടെ മിതമുള്ളവരെ സ്നേഹിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യും. തങ്ങളെ ഉന്നത പദവിയിൽ കൊണ്ടുവരുന്നവരെ അവർ സ്നേഹിക്കാതിരിക്കില്ല. തങ്ങൾ സിംഹാസനത്തിൽ കേറിയപ്പോൾ ഇങ്ങനെ സ്നേഹിക്കുന്നവരെ വ്യസനപ്പെടും വിധം അവർ ജന്മത്തു നടക്കല്ല. നിശ്ചയമായും സായിക്ക് 'സ്നേഹം ഏകതൈതനേ' അറിഞ്ഞു തുട'

രാജാവിന്റെ അഭാവം — 'ഒന്നാമതും! പരമാവധി വേദിപ്പായി ചെയ്തതോടെ പഠനത്തുവെല്ലാം. എന്നാൽ അന്യരും അന്യരെ വിസ്മയിപ്പിക്കുവാനുള്ള ആഗ്രഹവും മനസ്സുറിച്ചുള്ള സ്ത്രീകൾ ഇപ്പോൾ വരുമോ എന്ന എന്നിരിക്കുന്നിരിക്കണം. ഒരു പരിമിതിയുണ്ടോ, ജയിക്കുമോ എന്നു നോക്കാം. റ്റോറിൽ തൊണ്ണൂറൊമ്പതു ചേക്കും സ്വന്തം അഭാവമില്ലാത്തതെ ചിലരെ സ്നേഹിച്ചാൽ. ആദ്യം, അകത്തുപോവാം! വീടാക്കല്ല'

സായി ശിവശക്തിയിൽ വന്നത് പ്രധാനമായിട്ടുവിട്ടതെ മോശവാദമോ കാരണവാനായിരുന്നു. പ്രധാനമായുള്ള ഈ ഉത്സവത്തിന് നാനാദിക്ഷിപ്തിനും പുരുഷാരം വന്നു കൂടിയിരുന്നു. മറ്റും നല്ലവണ്ണമാക്കുകയും പട്ടണത്തിൽനിന്നു കറുപ്പു കൂടിയുള്ള രോഗാണി അകറ്റുന്നതിലും കൊണ്ടുവന്നു. മിശ്രാശാഭനവുമായും അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ഈ മോശമം സാധാരണ കതിരകളേക്കാൾ ഇരട്ടി വലിപ്പമുള്ള രണ്ട് മരങ്ങളായി കൂടി വലിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അവ, അവയുപയോഗവ്യധാരികളായി മോശത്തോടും പശാചാലത്തോടും ആകൃതിയിൽ മരം കൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട സ്വരൂപങ്ങൾ വെട്ടിയുണ്ടു. പട്ടണത്തിൽ

[illegible]

നൂറ്റാണ്ട് ഉദിച്ചു. വഴിവാടകയുടെ റിക്കോ തുടങ്ങി. നാനാവിധത്തിലുള്ള ചലനസമ്പ്രദായം, പുഷ്പങ്ങൾ, മണ്ഡപങ്ങൾ, തുടക്കം എന്നു വേണ്ട ജനങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ള സകല വസ്തുക്കളും യാതൊരു വ്യത്യാസവും കൂടാതെ കൊടുക്കപ്പെട്ടു. വഴിവാടകൾ ചെയ്തിരുന്നപ്പോൾ വളരെ ശബ്ദമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും വാദ്യോപകരണങ്ങൾ മുറത്തിൽ കേൾക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ജനങ്ങൾ ഭക്തന്മാരെ നോക്കി വെച്ചു മെത്തിൽ കെട്ടിയ പാശാഗ്രങ്ങൾ പിടിച്ചതി ശക്തിയോടെ വലിച്ചു. മോം കോടിലാലും ഇളകിയില്ല. ഉടനെ എല്ലാവരും ദൈവത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഒരു സ്ത്രീ എഴുന്നീറ്റു തേരിന്റെ മുമ്പിൽ ചെന്നു നൃത്തം ചെയ്തു. 'ഗോവിന്ദ! ഗോവിന്ദ!' എന്നു പറഞ്ഞു. താഴ്ന്നു

രം 'അവൾക്കു കറിയുണ്ട്; ഓരോ മാസവും ചേൽ കടന്നിവിടെ
കുന്നു' എന്നു ജനങ്ങൾ നാലുപോളിനും പാകുന്ന ശബ്ദം
കാണിച്ച് അലച്ചു. 'കേൾപ്പിൻ സാൻ ഇളയവരായ് ഉച്ചപ്പെട്ട
ടാത്തതുകൊണ്ടാണ്. സമൃദ്ധി, പ്രിയപ്പെട്ട ജലപ്രവാഹങ്ങൾ
ഇവയെല്ലാം എന്റെ അധീനതയിലാണ്. ഭഗവതേ എ
ന്നെ വണങ്ങുന്നു. എന്നാൽ കേന്ദ്രി എന്തിനു ബലി തരവാനു
ടെ കന്നടത്തുകൊണ്ടാണ്? ലോകത്തിലെ പ്രവാഹം ആദ്യമായി
കുടവായ്ക്കും, അവൾ മാത്രം സന്തോഷത്തോടെ സമാധാനത്തിൽ
നന്തെന്ന്? അവളുടെ കടി സിംഹിതയായ വൃന്ദസമീപത്താ
ണ്. അവൾ വളരെ താണുമാണെന്നാണ്, എന്ന അവൾ ഉറപ്പാ
ക്കുന്നു. ഇതുകേട്ടു ഉടനെ ഭഗവതേ ഒരു കടലിടലായ ബല
പ്പെട്ടവയായി, തെല്ലൊട്ടിയിടന്ന അവളെ ഹസ്ത വാങ്ങി,
'ഓരോ കടലിടലിട്ടു നിങ്ങൾ എന്റെ ഭാഗിക്കത്തക്കവണ്ണം നീ
നങ്ങളെ മാറ്റാത്തതുകൊണ്ട്' എന്നു ചോദിച്ചു വിസ്മയപ്പെട്ടു.
അവൾ വക്കു ചെട്ടിപ്പോലെ പാകപ്പെട്ടു. 'ഓരോ കടലിടലിടന്ന
മാറ്റാത്തതും ഉണ്ടായിരിക്കട്ടെ. 'നീക്കം ചെയ്യാൻ എന്തിനു
ഗ്രഹമുണ്ട്. എന്തു ചെയ്യാം! ഈ കടലിടലിടന്നതെന്നിട്ടില്ലാ
എന്നു വിചാരിച്ചു അവൾ വൃന്ദസമീപത്തു തന്നെ. 'ഓട്ടം, ഇ
ല്ലാതെ ഇതുകൊണ്ടുപോയിരിക്കുമായിട്ട് വെക്കാം. കടലിട
ടാത്തതുകൊണ്ട്, മാത്രവും വാഗ്ദത്തവുമാണെന്നാണ്. അ
ൻ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു 'ഭഗവതേ അധീനതയിൽപ്പോയി.' എന്നു പാ
ന്നു. അവൾ കൈയടിയിൽ വാഗ്ദത്തം എടുത്തു ബലപ്പെട്ടു നട
ന്നു. കൈയടിയിൽ വാഗ്ദത്തം അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടവ ശബ്ദ
ച്ച മേൽ വെട്ടി. മേൽ ഉടന്ന ഇരുകി. ഇതന്നെ പ്രധാന
അവ്യക്തതയ്ക്കടി കൊണ്ടുപാകവാനു പലവും മുഴുവനും വേ
ണ്ടെന്നു. എന്നാൽ സന്ധ്യയായപ്പോഴും മേൽ തിരികെ കൊ
ണ്ടുവരികയ്ക്കു ചെയ്തു. കടലും മാവുകളുടെ സമുദായം മേൽ
കടലും മാവു മുഴുവനും വന്നുതന്നെ ആയിരുന്നു. കമല ജന
ങ്ങൾ ശബ്ദം കേൾക്കുകയും അവർ നിശ്ചയിച്ചതിനാലുണ്ടാകുന്ന

[illegible]

ഭഗവദ് - 'വീശാചക്ഷുഃ' അവർ ദൈവങ്ങളുടെ ഭ്രാന്തരാണ്? അവരെപ്പറ്റി നില്പുന്ന ഭക്തമാർ: അവർ മനുഷ്യരെപ്പോലെ ബോധമുണ്ടാണ്.

കുലം (ഭൂഗ്രഹത്തോടെ) 'എന്നാൽ റുബിഡാടികകുലവും താ
നുകുലവും മലായേഷ്യയിലും തായ്‌സാമ്യ" ങ്ങനായിട്ട് ഉടന്ന
വ ശാമ്യകരമാ?

ഭാഗീരഥി— 'ഓ റോ! അവ ദരിദ്രപാല ദുഷ്ടന്മാരുടെ പ്രേത
 ണ്ടാണ്. അവ നോക്കൂ ഉപദ്രവിതം. എന്നാൽ ഞ
 ണ്ടർക്കാണ് അവയെ ജ്ഞാനിക്കുതാം. ഞ്ഞാൽ
 ദേവതയ്ക്കു ഭാവാർ നാദാരുണാണ് എപ്പോൾ കിന്യാ
 ണ്ത ഭക്ത കൃഷ്ണൻ പട്ടണത്തന്നുപ്പാദരിനും: ഇങ്ങനയാ
 ണ് അവയെ മാറ്റിക്കുട്ടുക. സമുദാനയുടെ പ്രേതങ്ങൾ ഗ്ര
 ഹാദവതകളായ്ക്കും. അവ നോക്കു സാഗ്ഗ്യാപ്പി ചെന്തും
 പ്രിയയിൽ ആപത്തു മുതലായവകളെ മുന്നറിയിപ്പാർ മാത്രം
 വരികയും ചെയ്യും'.

[illegible]

ഭാഗീരഥി— (ചിരിച്ച്, ഉറപ്പോടെ) ‘ഞാൻ ജനിക്കുന്നത്. എന്ന് നാൽ പലകുറിയിൽ ദൈവങ്ങൾ വേറെയാണ്; അവ, മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ സമ്പ്രദായിക്കപ്പെട്ടവയാണ്’. സാധുവായ കൂല ഇരതാങ്ങം ചന്ദ്രസിലാവാരത അത്യന്തം പരിഭ്രമിച്ചു.

൨൦-ാം അദ്ധ്യായം.

'ചാക്കിനിന്നിപ്പുറമല്ലാംവിവെകമേന്മൻ
 ചൊന്നവണ്ണമെന്നാൽ
 ലാലക്കൈകൊലകയെപ്പൂ-ച്ചതെഴിവംകി
 ല്ലിന്നുണന്നുണന്നാകിട,
 കച്ചരോ-മിന്നിതാർക്കക്കൊഴിയാ
 വി.മുദ്രവിക്
കുറിച്ചുകിട്ടിട്ട്'
 * * * * *
 ഇവമുക്കസേനാപതേ
 കളവതിനെന്നുപാതകോണിയിൽ
 പരമാതാപാലാപിച്ച്
 ദൃഢരോകാതവിനേക്കളത്തിടാം *

സംസ്കാരമപ്പോൾ ജനങ്ങൾ വിരമിച്ചു തുടങ്ങി. സ്രീകുമാ പുരുഷനാൽ കട്ടികളും ബാലാവയുടെ ഗ്രാമത്തിലേക്ക് കാരണിനമിട്ടുവായി പഠനം തെരഞ്ഞെടുത്തുകൊണ്ടു പോകുന്ന ഒരു കുഞ്ഞുപ്പോൾ, കുലയുടെ ഏതും നാലരേ വിത്തുടൻ. എല്ലാവരും മുമ്പിൽ, കറച്ച പ്രായം ചെന്ന ഒരു പുരുഷൻ, തന്റെ തോളിൽ ഒരു കുട്ടികൾ സുഖമായിരിക്കുന്ന ഒരു കോട്ട കെട്ടി പിന്നാക്കമിട്ടു നടന്നു. അയാളുടെ വഴിയെ തലയിൽ പുള്ളക്കുലയും കയ്യിൽ പച്ചക്കറിയും കർണ്ണം ഏറ്റത്തു ഒരു സ്ത്രീയും ഉണ്ടായിരുന്നു. 'ചാവറംക', 'രാത്രിയിലെ കക്കുണത്തിനു വിശിഷ്ടമാണവസുവായ പച്ചക്കറിയുണ്ടെല്ലോ' എന്നു വിചാരിച്ച് വളരെ സന്തോഷമുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ സമീപം കർമ്മിന്റെ തല വിടപ്പാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് സന്തോഷത്തോടെ നടന്നിരുന്ന ഒരു ചാക്കി, താവസാനം വഴി അധികമുണ്ടെന്നു കണ്ടു 'കർമ്മിന്റെ തല പടിച്ച് 'ഇവി എത്രമുണ്ട് താഴെ?' എന്നു ചോദിച്ചു. കുലയെക്കൂടെ കണ്ടപ്പോൾ ആ ചെറിയ ബാലകന്മാർ വാത്സല്യം തോന്നുകയും തന്റെ സമാജ്യമായ മലപ്രദേശത്തിലെ മഹത്തമന്റെ താഴെത്തന്നെ സ്വയംകൃതികളായ പാട്ടുകൾ പാടി ഉറക്കി

അന്നു ൧൦൨ ബലികാരം ഒരു വരികയും ചെയ്തു. കല
 വെട്ടുടെ സ്വഭാവത്തിൽ നിന്നുളളതായി സ്വതന്ത്രതയ്ക്ക്
 വളരെ വന്നതിനാൽ ചുറ്റുമുള്ള ചായത്തോളം സ്വതന്ത്ര
 യാവുകയും വളർന്നുവരുന്ന ജീവശാസ്ത്രം, ജീവ, ഇത്യാ
 ദികളാൽ അധ്വാനിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഗ്രാമവിനോദത്തി
 ൽ ആനന്ദമായി രിക്കുകയും അത്ഭുതകരമായ കൃ
 കൾ അടങ്ങി വരുന്നതും, എടുത്തു ലഭിച്ചു അവരുടെ കാ
 ര്യദികളിൽ ക്രമവെച്ചു പോലെയും ചെയ്തിന്നു. ചിലപ്പോൾ
 അവർ ഇങ്ങനെയൊന്നും ൧൦൨ അന്നുതന്നെ കട്ടിയുള്ള കട്ടിക
 കളെ തൊട്ടാൽ കട്ടിയുള്ളതിന്നിടത്തുവെച്ച് എങ്കിലും ആ സ
 ന്ധിതയെ സമ്പ്രദായിച്ചതും അന്നു വാങ്ങിയതിന്നു. എ
 ന്നാൽ ഇപ്പോൾ എത്ര വ്യത്യാസപ്പെട്ടു! അന്നു സന്ധിത
 തെയെ വളർത്താൻ അന്നുതന്നെ അവർ ഇങ്ങനെയൊന്നിൽ
 നിന്ന് എങ്ങിനെ വേർപെടുത്തി! എല്ലാം തമ്മിലൊന്നു വ്യത്യാ
 സം! പട്ടണവിനോദത്തിനുള്ള സീതയ്ക്ക് ചിന്തയെപ്പോലോ
 ലെ വെട്ടു വാരിയെന്ന ഒരു സംഗതികൾ അന്നുതന്നെ വാർ
 കയ്ക്കും അന്നുതന്നെ അന്നുതന്നെ വേണ്ടിവന്നു. അവർ മേലോ
 രത്തിലും ൧൦൨യ്ക്കു സ്വതന്ത്രതയോ ഗ്രാമവിനോദത്തിലെ നിന്നു
 ഉന്നതമായോ അറിവുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവരുടെ ബാല്യത്തി
 കളെ അക്കാലത്തുവെച്ചും കൃത്യമായിട്ടും ആവശ്യമാ
 യ അക്കാലത്തുവെച്ചിൽ അവസാനിച്ചു എന്നു ചായ
 ല്ല അവർ ആലോചനാവികാരാദികളിൽ അന്നുതന്നെ ക്രാ
 യം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. പട്ടണവിനോദത്തിന്റെ മേൽ വെട്ടിയു
 ല്ള വിനോദമായ തെരുവിലെ എളുപ്പകാരം വെട്ടുന്നത് ഈ
 അന്നുവോ, അതുപോലും അവർ അല്ലെങ്കിൽനിന്നു വെട്ട
 ന്നു" അന്നുതന്നെയുള്ള കടന്നു. ൧൦൨യ്ക്കുവർ സാധാരണ
 സംഭവങ്ങളെ കരുതുന്ന സംഗതികളെക്കൂടി ഗ്രാമവിനോദ ക
 ലാപരമ്പരയും ചെയ്തിട്ടു. അവരുടെ മുമ്പിൽനിന്നുവന്നിരുന്ന
 സ്വദേശിക വിനോദങ്ങളെ അവർ ചാകരുത്, അവരുടെ അ

മ്മ തന്റെ വസ്ത്രാഗ്രംകൊണ്ട് കാറുകൊള്ളുതരിപ്പാനായി പുറിച്ചുടെ ഗ്ലാസ്സുകൾ വാത്സല്യത്തോടെ സർവ്വം ചിടിച്ചുനിൽക്കി. ഇതു കണ്ടപ്പോൾ തന്നെ ഒരു തോന്നിയ ആ ബാലിക തന്നെപ്പോൾ എത്രയോ ഭാഗ്യവതിയെന്നു കരുതുക തോന്നി. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവളുടെ മാതാവ് ഏവിയെ? സാമീപ്തമായ ഒരു കുടിലിലേക്കു പോകയാലിയെന്നു എങ്കിൽ ഉടിയോടെ അവൾക്ക് അമ്മയെന്നായിട്ട് സ്വതന്ത്രയും ഭാഗ്യവതിയായി നൽകാൻ എത്ര ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു!

ഗൃഹമുറപ്പാക്കി കലയും ഭാഗീരഥിയും തങ്ങളുടെ ഇഷ്ട സ്ഥലമായ നദീതീരത്തിലെ വൃക്ഷമുട്ടത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. ഇവിടെ നദി, വൃക്ഷങ്ങളുടെ കെട്ടിപ്പിണഞ്ഞ വേരുകളാൽ തടയപ്പെട്ടിരുന്നതായാൽ അനേകം ചുരികളും മറ്റുമായിരുന്നു. ഭാഗീരഥി വെള്ളത്തിൽ കുളിപ്പിടുന്നതു വിനോദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതാൽ സമീപത്തെ അതിബലുപ്പാടാടെ വലിച്ചു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “വര, വര, കളെ! രോമത്തിന്റെ പിന്നാപ്പുറത്തേക്കു വര. ലോകം മുഴുവൻ തന്നാലും ഉടിയെന്നു ഇവിടെ വെച്ചു കണ്ടു പിടിച്ചാൽ ഞാൻ സമ്മതിക്കില്ല”. ഇരുവരും വസ്ത്രാഗ്രംകൊണ്ടു വലിയ വൃക്ഷത്തിന്റെ പിന്നാപ്പുറത്തു മറഞ്ഞു നിന്നു.

ഭാഗീരഥി — (സംഭ്രമത്തോടെ) ‘നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ പേരും ഇങ്ങനെ ആകട്ടെ അറിയാമോ?’

കുല തലയാട്ടി. അവളുടെ ഹൃദയം ഭർത്താവിനെ കാണുകയാൽ ഘോരമാജ്ഞിച്ചു. ഇപ്രകാരം ഭരിച്ചു നിന്നതു തെറ്റാണെന്നു വിചാരിച്ചു അവൾ ഭാഗീരഥിയോടു പല പ്രാവശ്യവും തന്നെ വിട്ടുവാനും യാചിച്ചു.

ഭാഗീരഥി — ‘ഞാൻ മെടി എളുക്കില്ല. നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ സ്നേഹിതൻ എന്നേ കാണണമെന്നു എന്നിങ്ങ് ആഗ്രഹിച്ചു.’

കുല — ‘എന്തുകൊണ്ട്; ഭാഗീരഥി, എന്തുകൊണ്ട്? അയാൾ നിന്റെ വല്ല ചാർച്ചക്കാരനാണോ? എന്നാൽ തന്നെ വരുന്ന ഇവന്റെ കണ്ടുകൊണ്ട് അയാൾ കോപിക്കില്ല’

ഭാഗ്യമം. — (കമലയ്ക്കു നോക്കിക്കാണു്) 'എന്തു കാരണമെന്താ? എന്താണു് പട്ടം? നിന്റെ ഭർത്താവ് സായിയേ ചെന്നു കണ്ടു. എന്ത്? എന്താ? ഓരോരുത്തരും എന്താണു്? എന്താ? എന്താ? (കമലയുടെ മുമ്പെ വിടിച്ചു ചാരിയ്ക്കു്) സന്തോഷത്തോടെ) അയ്യോ, കമല! അയാൾ പറഞ്ഞതെന്തെന്നു പ്രാണസ്തോമിയായ നിന്നോടു കൂടി പറയാൻ വയ്യേകൂടാ, എന്താ? എന്തിനെ നിസ്സാരമാക്കൂ?'

കമല — 'അയാൾ നന്നോടു സംസാരിച്ചുവോ?'

ഭാഗ്യമം. — 'ഉപ്പു കമല! അയാൾ ആ അധികൃതസംഗം യാണു്. ഓ! അതു ഞാൻ എന്തിനെ നിന്നോടു പറയും! നിന്റെ കഷ്ടകില്ലാത്ത വാചാരികളായാൾ പറയാതിരിപ്പാനു തോന്നുന്നില്ല. എന്തു! എന്തിന് മധുരമൊഴിക്കണം പറയാ നില്ല. ആതു തെറ്റാണു്: തെറ്റാത്തതും. നീ ആരോടും പറയില്ലെന്നു പറയു.'

കമല — 'ആരോടും പറയില്ല. എന്താണിതു സങ്കടം? അയാൾ നിന്റെ ചാട്ടുകാരനാണെന്നു് അയാൾമാരുടെ പരഞ്ഞപ്പോൾ അതിലൊന്നും തെറ്റില്ല.'

ഭാഗ്യമം. — 'ഓ! കമല! അയാൾ പറഞ്ഞതു നിന്നെ നിയമമുണ്ടോ? എല്ലാവരിന്നും മേൽ എന്താ ഭർത്താവാണ്. അവന്റെ കൈകളെപ്പോലെ ലോകമെല്ലാം അറിയാം. ഭാതിനാൽ അയാൾക്ക് എന്നോടു സംസാരിപ്പാൻ മൈയ്ക്കുണ്ടായി. ഇതെല്ലാമുണ്ടായതു് കേൾക്കുന്നിന്റെ അടുക്കം വെച്ചായിരുന്നു. അപ്പോൾ അക്കാരായി പൂജിച്ചിരുന്നു. അയാൾ അടുത്തുവന്നു എന്റെ കയ്യിൽ ഒരു ഏഴുത്തുന്നു. ഞാൻ ഒന്നു തെറ്റി' ഭാഗ്യമം ഉടനെ റവ്യകയിൽനിന്നു് ഒരു കത്തെടുത്തു്, നാലു പുറവും ആരെയെല്ലാമുണ്ടോ എന്നു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയതിന്നു കമലയ്ക്കു കാണിച്ചു കൊടുത്തുവ് ഞാൻ ഉടക്കു. 'ആ രാത്രി എന്തിന് ഉറക്കമുണ്ടായില്ല എന്തു ചെയ്യാം? എന്തിന് കാരല്ല. കമല! ചത്താൽ മരിക്കാതെ. ഇ

[illegible]

പറഞ്ഞു. നാതിനാൽ ഞാൻ ഹൃദയം കണ്ടു മുഖം മറച്ചു, കണ്ണുനീർ മുറുകിപ്പിടിച്ചു, വേഗം നടന്നു, മുഖത്ത് ചോർച്ചകൾ അടയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്തിനും എന്തിനും ഏതെങ്കിലും വല്ലാതെ വിളിച്ചു. ഇപ്പോൾ കൂടി ഞാൻ എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണം. എന്തെന്നാൽ എന്റെ മനസ്സ് ശരിയായി വരികയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല ആ കത്തിലെ വാചകങ്ങൾ എന്നെ ചില സമയം ദാഹിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

കഥ— 'അയ്യോ, മാഗീഡി! ഇതത്ര നേരം! ആ കത്ത് നൽകിയിട്ടു വേണം ഇവിടെനിന്നു പോകുവാൻ. നോക്ക്! അയാൾ കാണുന്നു; നിന്നോടു സംസാരിപ്പാനും സമ്മതിക്കുന്നു. മാഗീഡി, നിന്നെ പ്രിയപ്പെട്ടവനായി ഉറപ്പാക്കുക. നിന്നെപ്പറ്റി ഞാൻ അറിയാം. ഞാൻ ശ്രദ്ധയിൽനിന്നു വേർപെടാൻ ഉള്ള ഏതെങ്കിലും കാര്യം ചെയ്യണം.' ഇവിടെനിന്നു വരുന്നതിനിടയിൽ നോക്കുകയല്ലാതെ, അവർ അടുത്തുവന്നു പ്രവേശിച്ച് പ്രവേശിതമായ രോമണിക്കേരം ഉൾക്കൊണ്ടതിനാൽ ചെങ്കുട്ടി 'രോമണിക്കേരം! ഞാൻ കണ്ടുകിട്ടിയതല്ല! എന്റെ സഖിയാ! കണ്ടുകിട്ടിയതല്ല! ഞാൻ എല്ലാ വാചനങ്ങളും എഴുതി വായിക്കുകയും ചെയ്തതല്ല!'

മാഗീഡി— 'അയ്യോ, മാഗീഡി! ഞാൻ ഒരു കോട്ട മുറുപ്പാക്കി വെട്ടിക്കൊണ്ട് വെട്ടിക്കൊണ്ട് ഇവിടെനിന്നു വരുന്നതിനിടയിൽ നോക്കുകയല്ലാതെ, അവർ അടുത്തുവന്നു പ്രവേശിച്ച് പ്രവേശിതമായ രോമണിക്കേരം ഉൾക്കൊണ്ടതിനാൽ ചെങ്കുട്ടി 'രോമണിക്കേരം! ഞാൻ കണ്ടുകിട്ടിയതല്ല! എന്റെ സഖിയാ! കണ്ടുകിട്ടിയതല്ല! ഞാൻ എല്ലാ വാചനങ്ങളും എഴുതി വായിക്കുകയും ചെയ്തതല്ല!'

രിൽ കാശിനൊക്കെ തടയുക മാത്രമേ വീട്ടിൽ സമ്പന്നനായിട്ടുണ്ടു. സന്തതം ആഹ്ലാദപരിഭവങ്ങളാൽ അവർ ഏതെങ്കിലും ഒരു ചെറിയ വല്ല വധവും 'തരിച്ചു ചരിച്ചു' ആസേദംകൊണ്ടു പുത്തിൽ ചിരിച്ചു, അതിനെ ഗൗരവമായി പെരുത്തു.

മ. — 'അതും, അവർ വളരെ ദുസ്സഹവരമായിരുന്നു. ശൈതലം, എന്തു ചെയ്യാം? കണ്ണുതടയ്ക്കിയിരിക്കാതെ നമുക്കു വല്ലതായിത്തന്നെ പ്രവൃത്തിക്കണം. അവരെച്ചരിച്ചു വളരെ വല്ലപ്പുഴമ്പായിത്തന്നെ വന്നത്? ഞാൻ ഒരു സന്യാസി സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങൾ കേൾക്കുകിൽ, എല്ലാവരെയും ബുദ്ധിച്ചു, തീർപ്പാൻ ഞാൻ നല്ലൊരു മരണ പരലാം. ആദ്യം റോണിന്റെ കഥ ആരോടുകാരും. ആ പ്രാണത്തിൽ അതിൽ മാത്രം വെള്ളം (ഉപ്പുത്തിൽ ചിരിച്ചു) കോ! അവർ വളരെ കള്ളു പെരുത്തുന്നതു കാണാൻ ഞാനൊരാൾക്കായി പണം! അവർ വളരെ ദുഷ്ടമായിത്തന്നെ.''

പരിഭവം — 'നിങ്ങളിൽ, ഉള്ളതും എന്തിനായിച്ചാണ്?'

മ. — 'കേൾക്കൂ, കേൾക്കൂ; ഞാൻ പറയുന്നതു മുറവൻ കേൾക്കൂ. നമ്മൾ മൂന്നു നൂറ്റാണ്ടുകളുടെയും, പതിനാലു നൂറ്റാണ്ടുകളുടെയും എന്തിന്റെ എങ്കിലും വേണം. തന്നെയും അറിച്ച്, മുഖപ്പെട്ടും വെളിച്ചം കരുത്തുള്ളിടം വരെയും നിങ്ങളെപ്പറ്റിയാണ് — കേൾക്കൂ. നമ്മൾ വെള്ളം വെള്ളം വെള്ളം കേൾക്കൂ. പ്രയാഗം കാഞ്ചനാപി കൈകൾക്കും നേരം വൈകുന്നതോടെ താഴെപ്പിടിക്കൂ. എന്തൊന്നിന്റെ നിന്നൊന്നാൽ വാതിൽക്കെണിയുടെ നിങ്ങളെക്കാണ് തന്നെയാണ്. ആ കിഴവി കിടക്കുന്നതിനുമുമ്പെ മിറയ്ക്കു വന്നു സന്തതം നാലുപ്രാവശ്യം കൂടി മുഖിൽ വാടണം. നിങ്ങൾ ഉപ്പുൽ അധികം കള്ളുപ്പത്തിൽ വാടിക്കൂ. നമ്മൾ ഉപ്പുൽ വാടണം. 'ഞാൻ പെട്ടു പറ്റാതിരിക്കുക മൂന്നു സോദമിമാരാണ്. വൈകുന്നതോടെ അതിൽ ഉപ്പുൽ വാടണം. ഞാൻ നിങ്ങൾ കള്ളുപ്പത്തിൽ വാടിക്കൂ. ഉപ്പുൽ വാടണം. അതിന്നു പറ്റി'

ചെയ്യാതെക്കിട്ടല്ല? നടപ്പുനിർവ്വഹണത്തിന്റെ അർത്ഥം കർമ്മമായ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ വേലയാണ്. അത് തലമുടി വെട്ടിച്ചില്ല കെട്ടി, എന്റെ ചുറ്റും മറയും അവന്റെ മുഖപ്രവൃത്തിയാണ്. അപ്പോൾ നിങ്ങൾ വിനോദാത്മക നിന്നു, അവരെ ചുറ്റി കാണിച്ച് 'ഞാൻ പരിചയപ്പെട്ടു' എന്നു ഞാൻ പറയുമ്പോൾ നന്മിനെപ്പറ്റിയ കർമ്മം, അല്ലെങ്കിൽ വിനോദം, വിനോദം നടന്നു വരികയാകട്ടെ മനസ്സു വീഴ്ത്തലാകാതിരിക്കാൻ. ഞാൻ ചുറ്റുവിട്ടിട്ടു മനസ്സാക്കും. ഹരിണി പതിച്ചുപോയപ്പോൾ കിടന്നാൽക്കൊള്ളൂ. അതായിരുന്നെന്ന്, ആ വൃദ്ധിയെ പ്പെട്ട് ശാസ്ത്രീയമായി മനസ്സിലാക്കുമ്പോൾ സമത്വം കാണിക്കേണ്ടതിന്നു തയ്യാറാകേണ്ടതാണ്. ആ മനസ്സിനെ പരിശീലനം കാണാൻ എന്തിനെ ആഗ്രഹിക്കും! (കുറുകെ എന്നു ചിരിച്ച്) നോക്കി കൂട്ടം, സെ. മനസ്സിലാക്കില്ലേ? എന്നോ ശ്രദ്ധിക്കണം.

മാഗീലി—‘ഞാൻ ചാസ്സിലായി. എന്നാൽ പിന്നെ തദ്യുകൊ
 ഈവാനാണെന്ന്? നിശ്ചയമായും നമ്മെ കണ്ടുപിടിക്കും.’

ഭരതൻ—‘തല്ലോ! ആയു! നന്മയെ ആട്ട കണ്ടുപിടിച്ചു. ആ ദൃഷ്ടിക്ക് ഇത് നല്ലൊരു പാഠമായിരിക്കും. ഈ വിവരം അവരെല്ലാവരോടും പങ്കുവെക്കും. അപ്പോഴത്തെ സ്വപ്നം പരമം—‘ഹാ! ഹാ! ഹാ!—സ്രീകൃഷ്ണ ഭയപ്പെട്ടത് അവരെ ചുമരിയിരിക്കുന്നതും, അദ്ദേഹത്തെ തടയുകയും ഇതൊരു ഏറിയ കണ്ണികൾ ദമ്പതികൾ കാണാൻ പാടില്ലെന്നതും. സമയം വിഴുപ്പിനിടയാക്കും. ഒരു കൊല്ലത്തെ കാര്യം ഹരിഹർക്ക് സൈധം മുണ്ടാകും.

ഫരിണി—(ഗ്രാമീണാതിരയെക്കുറിച്ച്) 'ജാലിയവേണം. അവിട
 യാതിവിടെ കാണണം ഏതെങ്കിലും ഭരണാധികാരിയെ കണ്ടാൽ
 വാഹനം. ഇതുകേട്ടു മറ്റു മൂലം കേൾപ്പട്ട് ഫരിണിയെ പി
 ടിച്ചു കയ്യടി ഉറക്കെച്ചിരിച്ചു. ഇങ്ങിനെ കേൾക്കുക കേൾക്കുക
 ധാരണയായ സൂത്രം കേൾക്കുക തന്നെ ബാധിച്ചിട്ടു.

‘നിറക്കുമിശ്രണമാക്കത്തക്കവിധം
ലാഭനഷ്ടം നല്ലതോറോടൊന്നിച്ച്
കൊണ്ടു നിന്നാടിനന്ദകൃഷ്ണൻ
പ്രാണമിടാം.....’

സംരംഭം അർത്ഥശ്രദ്ധയോടെ. ചന്ദ്രൻ പൂർണ്ണനാമം
 ന്ന ചന്ദ്രൻമാർക്കു തോട്ടത്തിലെ ചന്ദ്രൻമാർക്കു നിശ്ചയിച്ച
 തന്നിരിക്കുന്ന സുചിന്തയോടെ ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രൻമാർ
 ചന്ദ്രൻമാർക്കു പ്രകാശമായതുകൊണ്ടു ഇടയിൽ വലിയൊരു ക
 ള്ളിപ്പാൽ ഒരു സ്ത്രീ ഇരുന്ന് സ്വീപാ നിന്നിരിക്കുന്ന ഒരു ചന്ദ്ര
 ന്നാഴ്ച വളരെ ശ്രദ്ധയോടെ സംസാരിച്ചിരുന്നു. ഏതൊരു
 ഒരു ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു വിന്നയെടുത്ത പാടുന്ന
 ഒരു സ്ത്രീയുടെ സമാധാനം അധികം ഉറപ്പാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നു
 ന്ന. ചന്ദ്രൻമാർക്കു, സാധാരണ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന
 ന്നാഴ്ച ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു
 ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു ചന്ദ്രൻമാർക്കു

[illegible]

മുഴുവനും അതാണു കാഴ്ചയ്ക്ക് വരുത്തണമെന്ന് എനിക്കൊരാഗ്രഹമുണ്ട്. ആ കാഴ്ച വിചിത്രമായിത്തീർന്നു, അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ അകം ചൂണ്ട് അണിച്ച്, തട്ടത്തിൽപ്പിടി നേരെ എന്നെ തിരിഞ്ഞുനോക്കിത്തന്നു പോയതു കണ്ടാൽ ഒരു തമ്പുരാട്ടിയെ എന്നുപിടി കേൾപ്പിച്ചാൽ.

രാജാവിന്റെ ഭർത്താവ്— (ചിരിച്ചു) 'ആരെ, അതാണു സാമീപ്യ നിങ്ങൾ അവളെക്കണ്ടുതന്നുവെന്നു നിങ്ങൾക്കു വളരെ ദീർഘമുള്ളതുകൊണ്ടു എനിക്ക് വളരെ വളരെ സന്തോഷം' പിന്നെ ഇവർക്കും തമ്മിൽ വളരെപ്പറ്റുക്കെ സന്തോഷിച്ചാലോ സാമീപ്യം ചെയ്തിട്ടില്ലാത്തതിനെ പറഞ്ഞു; 'ഹാ! പണവും വരിയെ നന്നുവെങ്കിലും മാത്രമായിട്ടെ ആ ബാധിക്കുക ഗണനശനനകൊണ്ടു കല്യാണം ചെയ്തിരിക്കുന്നത്' നിങ്ങളുടെ ആഗ്രഹം സാധിക്കുന്നതിന് കലയെ പുറത്താക്കുവാൻ വേണ്ടി എന്നെ രാജാധികാരി തീർക്കണംല്ലോ? എന്നാൽ അതിന് നിങ്ങൾ പാടുമ്പോൾ പറ്റി പറ്റി. അവർ അവന്റെ അടുത്തുവെച്ചു പോയപ്പോൾ പാത്രം അവളുടെ നടുവിൽ ഉപയോഗിക്കുക, അവർ എന്നെയും ഉപയോഗിക്കി വാല്യ. അതിനാൽ പക്ഷെ ഒരു സന്യാസിനിയെ വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ട് ജനങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചാൽക്കൊണ്ടു എന്നെന്നാൽ അവളുടെ ചോരയിൽ തെളി വെച്ചു നാഗ്രഹമുണ്ടാകുന്ന ആ അംഗങ്ങളെല്ലാം. അവർ ദീർഘമായതായില്ലെന്ന് കേൾക്കുന്നതും ആയിട്ടുള്ള ചെറുപ്പായ്ക്കിടം ഇവർക്കും അവളെക്കണ്ടുവെന്നു പറഞ്ഞുകേൾക്കുന്നവർ അവർ പരസ്പരത്തിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞുപോവാൻ ശ്രമിച്ചു; അവർക്കു ആ അഭിമാനമുണ്ട്. എന്നാൽ ഇതുകൊണ്ടെന്നും ഗണനശനം തുറന്നിട്ടായില്ല. ആദ്യം ഇതുകൊണ്ടു ചിന്താ എനിക്കറിയാം. അതു ശരി. രാജാവിന്, നിങ്ങളുടെ കാഴ്ച അതുകൊണ്ടുതന്നെ വേഗം സാധ്യമാകും. അതാണു നിങ്ങളുടെ ചിന്തയെപ്പറ്റിയും.'

സാരി, ഒരു പ്രധാനപ്പെട്ടവളാണെന്നു കരുത, അവൾക്കു സ്ത്രീകൾ അവളുടെ വ്യാപാരങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനാൽ ഈ ഉദ്യോഗം നല്ലവണ്ണം കാലോചിതമാകുന്നതെന്നു ഒരു ജനവാതിലിൽ കൂടി ഇവരുടെ സദാചാരങ്ങൾക്കു മേൽ കേട്ടുനിന്നിരുന്നു.

കാശിയുടെ വീട്ടിൽ ഒരു അടിയന്തരമായി ശാസ്ത്രി കളത്രത്തെ കാലോചാർക്കുകയും വരുവാൻ കണ്ടിട്ടുള്ളതിനാൽ ഗംഗിയുടെ വിവാഹം കഴിഞ്ഞ ഒരു ദിവസം വാർത്തയെക്കുറിച്ച്, കലശൽ തന്റെ സമീപമുള്ള വീട്ടിൽ ചെന്നു കാണുവാൻ കഴിഞ്ഞു. ഈ ബാലികാർക്കു കറുപ്പുകാലായി തമ്മിൽ കണ്ടിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ, ഇപ്പോൾ കണ്ടുകൊണ്ടു വരുന്ന സന്താനം എന്തു, ഒരു തരം കട്ടിയ ഉടനെ ഒരു കോൽ പിടിച്ചു വീട്ടിൽ പ്പോയി കണ്ടുനോക്കുവാൻ സംസാരിച്ചിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ. അപ്പോൾ സാധാരണസാധാരണയായിരുന്നു. പക്ഷെ മാത്രം ചെന്നുകാട്ടുന്നവരുടെ സന്താനം വെളിച്ചം കൊണ്ടു നോക്കി വീശിയിരുന്നു. കരകാലം മുൻപു ഒരു സമീപമുള്ള തമ്മിൽ പിരിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ കാലയുടെ വീട്ടിൽ അനേകം സംഗതികൾ നടന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കാശി വളരെ മംഗള സന്ദേശങ്ങൾ കേട്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു സർവ്വവും അറിയാനായി ബാലപ്പെട്ടു. കാല, ഗംഗിയുടെ വിവാഹത്തെക്കുറിച്ച് കഴിയുന്ന വിധമെല്ലാം വെളിച്ചത്തിൽ പിന്നെ, തന്റെ അന്താരികകളിൽ കണ്ടു അനേകം ചോദ്യങ്ങൾക്ക് പ്രതികരണം കാശിയുടെ തോൾകൊണ്ടു മുഖം മറച്ചിരിക്കുന്ന മുമ്പാകെ പാഞ്ഞു. 'അമ്മേ! അദ്ദേഹം എത്ര നല്ലവനാണ്. എന്നാൽ ഇദ്ദേഹം ഉണ്ടായ ചില കാര്യങ്ങൾ അവരുടെ പ്രകൃതി മറ്റൊരു എന്നു ബാൽ കേൾക്കുന്നു എന്നായി എന്നോടൊന്നിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ, അദ്ദേഹം എനിക്ക് വളരെ തൃപ്തി തരുന്നു; എന്നാൽ എത്രനേരം എന്നെ നിശ്ചയിച്ചു, മറ്റൊരുവർ മുമ്പാകെ എന്നോട് മറ്റൊരു ബാലനെ തന്നെ അത്ര സാധാരണയായ അവർ സാധാരണ

[illegible]

... (ആശ്ചര്യം തോന്നി) 'സാഹി സാധുധാവിനിയാ?'

[illegible]

[illegible]

കാരി— (സമയം കൈകൊണ്ടു ചുറ്റി അരക്കെട്ടേണ,
കുറച്ചുനേരം പലനാടത്താടെ നിന്നതിടവാക്കുന്നു) 'അ
പ്പോ, കാര്യം! ഞാൻ സ്വർഗ്ഗത്തെ ചാരിച്ചു. അവിടെ നിന്റെ
നേതാവിലെൻ പാടുകൾ വെച്ചുതന്നോ? എന്റെ പലനാട
മേ! അതോ നിന്നൊന്നിപ്പിച്ചാൽ ഉണ്ടായിരുന്നെട? ഉ
റപ്പാണ്. അവിടെയെൻ പാടുകൾ നിന്നൊ കെട്ടിപ്പാർ ശക്ത
രല്ല.''

കുറിപ്പ് - (പ്രാമു.) 'കേന്ദ്രീകൃതമായിത്തന്നെ കേന്ദ്രീകൃതമായി' എന്നാണ്
 ഈ വാചകം കേന്ദ്രീകൃതമായി കേന്ദ്രീകൃതമായി കേന്ദ്രീകൃതമായി കേന്ദ്രീകൃതമായി
 കേന്ദ്രീകൃതമായി കേന്ദ്രീകൃതമായി കേന്ദ്രീകൃതമായി കേന്ദ്രീകൃതമായി

[illegible]

ത്തിയാണ്. ഒരു ക്ലിപ്താത്മക്കൻ കൗശലക്കുറവുള്ള അവൾക്ക് വളരെ ജാ.സാധിനമുണ്ട്. സാധാരണ അവളുടെ മനസ്സിൽ തിരിച്ചിട്ടുള്ളവയെക്കുറിച്ചുപോലെ ജനങ്ങൾ അവളെ അത്ര നിസ്സഹായായി വിചാരിക്കുന്നില്ല. അതല്ല ഏനിക്കിത്ര മനസ്സാ? അവളെ നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കയ്യിൽ കാണുകയുണ്ടാമോ? അവൾ അവിടെ രാസീപ്പുവോ?

കുമാരൻ ചിലപ്പോൾ, അവിടെ അതിഥി സമ്മേളനത്തിൽ വേണ്ടി വളരെപ്പഴയതുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, താമസം അവിടെയല്ലെന്നു പറഞ്ഞു.

രണ്ടാം സന്ദർശനം: ഈ സംഭവങ്ങളൊന്നും കേൾക്കുന്ന ഓഗീസ്റ്റസ് വന്നപ്പോൾ ചോദിച്ചു. പിന്നെ എല്ലാവരും കൂടി റഷീയിൽത്തന്നെ തിരിച്ചു.

കുമാരൻ—(റഷീയിൽത്തന്നെ ഉള്ളവരുടെ അടുത്തടുത്തായി വന്നപ്പോൾ) 'എന്നാൽ രണ്ടാം സന്ദർശനം ആണോ?' എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അടുത്തടുത്തായിട്ടുണ്ടോ?

ഓഗീസ്റ്റസ്—(ചോദിച്ചപ്പോൾ) 'നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കൂടെപ്പോയിരുന്നോ? അവളെ നമുക്ക് സമീപം ചോദിക്കുകയും ഉണ്ടാകുന്നതോ? അല്ലെങ്കിൽ, കൂടെ! റോക്ക് അനേകം സംഗതങ്ങളെപ്പോലെ പറയുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ വല്ലതും മിടുവാൻ പാടുമോ? നമ്മൾക്ക് എന്തായാലും വേണ്ടില്ലെന്നാണ് അവളുടെ വിചാരം. നമ്മളെ പറ്റി എടുപ്പിച്ച് ശരിയല്ലാത്തതും, നമ്മുടെ ജനം വലിയൊരു ബുദ്ധിമുട്ടും മൂലമല്ലാത്തതും ആകുന്നതിനാൽ. ദിവസംതൊട്ടൊരു പ്രവൃത്തികൾക്കൊക്കെയും ആവശ്യമായിരിക്കുകയും നമുക്ക് യാതൊന്നും ഇല്ലാത്തതും. എന്നാൽ സമീപത്തുള്ളവരും നമ്മുടെ തടവിൽ നിന്നു പുറത്തുപോയി ഉള്ളവരും ഉള്ള രണ്ടാം സന്ദർശനം ഇല്ലാത്തതും എന്താണ് വളരെ നന്നായത്.'

ഓഗീസ്റ്റസ് എന്ന് ഉണ്ടാകുന്നതുകൂടെ സന്ദർശനം വരും

നും അവളുടെ കർമ്മപഥം സാന്നിദ്ധ്യമായിത്തീർന്നു. ഭാര്യയായ അവൾ പുഷ്പസൂചകങ്ങളായ ഒരു അഗ്രാമം കാട്ടി തലമുടിപ്പോലെയുള്ള ആ വിശ്വാസത്തിലായിത്തീർന്നു. യജ്ഞപുരയിൽനിന്നും രാജാവിനെയും ശിക്ഷിച്ചുവെന്ന് വന്നതായെന്ന് തോന്നുമായിരുന്നു. അവളുടെ സംസാരം ഏറ്റവും ശ്രദ്ധയോടെയായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിന് അഗ്രാമം അറിഞ്ഞു ഉടത്തായ, തക്കമേതുവായിരുന്നു. അതിനായിത്തന്നെ അവളുടെ സമീപം, അവൾ അല്ല. കോപം വരുത്തിത്തന്നുവെങ്കിലും, അവളോടു സമതാപം കാണിച്ചിരുന്നു. ഭാഗ്യമായിത്തീർന്നുവെന്ന് അത്ര ശ്രദ്ധയോടെയായിത്തന്നെ അവളുടെ സമീപം വെന്ന് കേൾക്കുകയും ഉണ്ടായിത്തീർന്നു. അവൾ, തന്നോടു, ഒരു കാണിക്കുന്ന ഏതാർക്കും വെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ആരുമൊന്നിനെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. കാര്യം കലയും അവൾ പറയുന്നത് ശ്രദ്ധയോടെ കേൾക്കുന്നു. കേൾക്കുകയും വെങ്കിലും സമീപത്തു വെങ്കിലും തെറ്റായതുള്ള നഗ്നതയെന്ന് എത്തിത്തന്നിട്ടില്ലാത്ത, 'നിങ്ങളേ! നാം ഉവിടന്ന് സംസാരിക്കുക' എന്നു പറഞ്ഞു ഭാഗ്യമായി സംഭാവന വിഷയത്തെ പെട്ടെന്ന് അറിയാത്ത, ആ വെങ്കിലും കലയും കലർത്തിത്തന്നുവെന്ന് അവളുടെയെന്ന് പുറംകൈയോടെ താഴ്ന്നിരുന്നു. അതിന്റെ അർത്ഥം അറിയാത്തതാണ് കേൾക്കും. വെങ്കിലും, നമുക്ക് മോഹനീയാതായിത്തീർന്നുവെന്ന് കൊണ്ടുവെന്ന് ഒരു പുഷ്പങ്ങൾ കാഴ്ചവെക്കും. അവളെക്ക് സകല കാഴ്ചയും യഥാർത്ഥമായി അറിയാൻ കഴിയും. എല്ലാം അവിടന്ന് കാണുന്നുണ്ട്. 'മേലേയ്ക്കായി നീ ചിന്തിക്കുന്നതിൽപ്പോലെയെന്നതു ഉപേക്ഷിക്കുക'. പിന്നെ അതിനാണ് വ്യക്തം സംസാരിക്കുന്നത്? എന്റെ ഹൃദയം പാറപ്പെട്ടതിലേക്ക് വെങ്കിലും വെങ്കിലും അത്ര നിർമ്മലമാണെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമെല്ലോ. ഞാൻ വേഗം വേഗം വെങ്കിലും വെങ്കിലും വെങ്കിലും എങ്കിലും എങ്കിലും വെങ്കിലും വെങ്കിലും

കാല 'ഗ്രേസ് ലേ', നീ കേട്ടുവാ! സത്യം പറയൂ.

ഗ്രേസ് ലേ— 'കേട്ടുവാ എന്നാ? ആത്മാവല്ലാതെ ഒരു
 മേനത്തിലാണ് ദൈവം ഉത്ഭവിച്ചതല്ലേ? എ
 ന്നാ പ്രാണനാഥൻ ഏതൊരു വെറുത്ത് മനുഷ്യനി
 യോടു സമ്പർക്കത്തിലവരെയും അവരെയെന്തെ ചെയ്തില്ലേ?
 പക്ഷെ ഇപ്പോൾ വിശ്വസ്തൻ ആയിരിക്കാം. ഇ
 പ്പോഴാണ് എന്നെ തൊടുകയോ ഏതൊരു സംസാരിക്കുകയോ
 ചെയ്തില്ല. വല്ലതും ചെയ്താൽ ഞാൻ അവരോടൊന്നിടം. എ
 ന്നെന്നാൽ എന്റെ ദൈവാനുസംപിന്നെയും പിന്നെയും ക
 ള്യാക്കുന്നു. സമ്പർക്കമൊന്നും കാണുക? ഇപ്പോൾ കൂടി അ
 വർ 'സൂക്ഷിച്ചോ, താൻതന്നി നിന്റെ നടവഴിയുടെ പ
 ളയെന്നാണ് നോക്കി നി സാത്താശക്തിയെ ചെയ്ത യഥാ
 രത്നമൊന്നും കാണുക? ഇപ്പോൾ നിന്നെ അനുഭവിക്കി
 ലും, വല്ലതും പറയുമ്പോൾ വ്യസനിച്ചു കോപിക്കുന്നതെന്നി
 ന്നാണ്? എന്ന് സ്തുതിക്കുന്ന ഒരു വ. മയ മനുഷ്യസത്തയുടെ
 എന്നെ നോക്കുന്നു? ഗ്രേസ് ലേ വളരെ കോപത്തോടുകൂടിയ
 പറഞ്ഞു വരികയും വീണ്ടും കലശലായ മൃഗസാത്താൽ ഇപ്രകാ
 രംപോലെ 'കാലേ! ഒരു കാഴ്ചയെപ്പറ്റി മുൻകൂറായി ഞാൻ
 അറിയാം. അതെന്താണെന്നാ? രാജാവിനെയുടെ ഭർത്താ
 വിനെ സൂക്ഷിച്ചോളൂ. എനിക്ക് സാധിക്കാത്തവർ വ
 ലരെ ആത്മാവുമായിരുന്നതിനാൽ ഞാൻ പാട്ടിലെടും ജ
 നലിൽകൂടി അവളെ നോക്കിയിരുന്നു. അപ്പോൾ രാജാവിന
 യുടെ ഭർത്താവ് അവളോടൊന്നോ പറയുന്നതു കേട്ടു അത് ശ
 രോശോശ്വതാണ് നിശ്ചയം. എന്നെന്നാൽ എനിക്കുവേണ്ട
 മനുഷ്യിലായില്ലെങ്കിലും അവർ നിന്റെ പേർ പലപ്പോഴും പറ
 യുന്നതു ഞാൻ കേട്ടു. ആദ്യം, വരിൻ കട്ടിക്കള, രോമമണിശ്ശ
 വരിയെടുക്കല്ലോ. നോക്കുക. മണിശ്ശെടുക്കേണ്ട
 ന്നത്? ദൈവാനുസംപിന്നാൽ പ്രവർത്തിക്കുക എന്നതാണ്. ഇ
 യം വരുത്തലും കൊടുത്തലും വരിൻ, നമുക്ക് ശേവ

ഴിയരിക്കെ നടക്കാം. ചോദ്യ വരുന്ന ദൈവങ്ങളുടെ ഭവനം ചവിടിവിടണം. ഇപ്പോഴാണ് അവരുടെ സായങ്കാലസൗന്ദര്യത്തെ ഉലാത്തത്, നിവേദിപ്പൂ?

[illegible]

കാല— 'അയ്യോ! കാശി, ഇരിക്കിവരെക്കാരോടൊന്നും എത്ര ഭയം! അന്നായ്മയായി വരുന്ന ഇവർ വല്ലതും കൊടുക്കുന്ന സമയം, അവർ ആശീർവാദിച്ചെടുക്കുന്നതുകണ്ടിട്ടുതന്നെ ഞാൻ വളരെ ഭയപ്പെടുന്നു'

കാശി— 'അവന്റെ നോട്ടത്തിൽ ഒരു ശക്തിയുണ്ട്'. ഇനങ്ങൾ അവരെ പിന്തുടന്ന് കേവലം 'ചൊന്നാടി'യാണെന്നു എന്താണു കരുതുന്നതെന്നും കേട്ടിട്ടില്ല? അവർക്കു ബോധിച്ച വിധം പ്രവൃത്തിമാർ ശക്തിയുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.'

കാലം—‘യാ! ഭയംകരംതന്നെ. എനിക്ക് അവിടെ വരുന്ന ആ പക്ഷാഘാതത്തെക്കുറിച്ചു. എന്നാൽ ഏതപ്പോഴും അയാൾക്ക് എന്തെങ്കിലും എന്തെങ്കിലും പറയാറുണ്ടാവും. ഞാൻ വല്ല ദിക്കിലും പോയി ഉച്ചിച്ചാലും വേണ്ടില്ല, അയാൾ എന്നു കണ്ടുപിടിക്കും. പൂർണ്ണ വല്ലതും ആവശ്യമുണ്ടാകാതിരിക്കില്ല. അതു സാധാരണയായി കൊണ്ടുപോകാറുള്ളതാണെന്നാണ്. ആ സമയങ്ങളിൽ അയാൾ, ഞാൻ ഭയപ്പെടത്തക്കവണ്ണം എന്നെത്തന്നെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കും. എനിക്ക് അയാളെ കണ്ടുകൂടുന്നത് അയാൾ അറിഞ്ഞിരിക്കുമോ?’

മാഗീരമി—‘അവനെല്ലാം അറിയും. സാധിയിൽ ഇരിക്കുമ്പോൾ അവർക്കുസമുപഗമനികളും ദൈവം പറഞ്ഞുകൊടുക്കും. അവർക്കുദൈവത്തിന്റെ ദേവതകൾ ശക്തിയുണ്ട്. ഇവരിൽ ചിലർക്കു ദൈവങ്ങളോടും കൂടി വല്ലതും കല്പിക്കും. അവർ മറ്റുള്ളവർ പഠിച്ച് അത്ര മിടുക്കന്മാരും ശക്തന്മാരും ആകുന്നു. ഇപ്പോൾക്ക് മുമ്പു ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന പൂശാരിയെ ദേവാദിജ്ഞാനിയെന്നു. അയാൾ മരിച്ച കഥ കേട്ടിട്ടില്ല! ആദ്യം, പറഞ്ഞു തരാം. നമ്മുടെ ഭഗവതി, മോഹണിയാതാവ് ഒരു നല്ല സാഗ്ഗലിയാണ്. അവിടുന്ന് നമ്മുടെ പട്ടണത്തെ പ്രളയത്തിൽ നിന്ന രക്ഷിച്ചത് കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? രാത്രി വെള്ളം വന്ന് എല്ലാ അണകളും പൊട്ടാറായപ്പോൾ മേം ഭഗവതിയാണ് അധികാരിയുടെ വീട്ടിൽ ചെന്ന് അയാളെ ഉണർത്തിപ്പണിക്കാരും കൊണ്ടുവാൻ കല്പിച്ചതും, പിന്നെ അയാൾ മേം രാത്രിയിൽ അണ നന്നാക്കുവാൻ പ്രയാസമാണ് എന്ന് പറഞ്ഞപ്പോൾ കോപിച്ച് ‘ഇത്രയടുത്താളും ആളുകൾ ഓരോ കൈകൊട്ടു നിറച്ചു മണലും എടുത്തു കൊണ്ടുവരട്ടെ. പിന്നെ ഞാൻ നോക്കിക്കൊളാം. ഞാൻ ആരാണെന്ന് അറിയുമോ?’ എന്നിങ്ങിനെ പറഞ്ഞതും. ആ രാത്രി അവനെല്ലാവരും പണ്ടാകിക്കലും ഇങ്ങിനെ പണി എടുത്തിട്ടില്ലാത്തവിധം പ്രയത്നപ്പെട്ടു. അങ്ങിനെയാണ് പട്ടണത്തെ രക്ഷിച്ചത്

ആദ്യദോരണി വളരെ സ്വർഗ്ഗീയമാണ്. അന്നോട് കൂടെ
 ഹിതാർ കാണിച്ച ദാമോദരപരിചരം കണ്ട്, അവിടുന്ന് വള
 രെ കോപിച്ച് മരുന്നു. ഈ ദേവ! സാധാരണവായി വെണ്ണ
 കെട്ടുവെണ്ണി പുറത്തു പോകുന്ന ഭരതപാത്രത്തിൽ, ഇത്തരം ക
 ണ്ഠാപ വലിച്ചു 'കുലമറിഞ്ഞു' ആടിക്കൊണ്ടുവന്നു, തിരു
 റിറത്തുനിന്നിരുന്ന ദേവിയെക്കൊന്നാതെ അകത്തു കടന്നു.
 'ഏകിയ്യമി! പുറത്തുവാ' എന്നു പറഞ്ഞു. ഈ വാക്കു സാധാര
 ണയായി വല്ല വെണ്ണപ്പാത്രമോയോ ദാസ്യമോയോ മാത്രമ
 ല്ലെ കുറിക്കാറുള്ളു? ഇതു വളരെ നിശ്ചയമായിരുന്നു. പ്ലേ!
 ആകെണ്ട, പുറത്തു നിന്നിരുന്നതിനാൽ അയാളുടെ ഹാ
 ഡീനത്തിൽ നിന്നു വേട്ടപെട്ടിരുന്ന ദേവി കോപിച്ച് പുറ
 ത്ത് മരു തല്ല കൊടുത്തു അയാളെ വീഴ്ത്തി. പിന്നെ അ
 യാറ്റു കൈ മെട്ടിച്ചു മരിച്ചു പോയി. മാതാവിനോട കൂടി
 പററില്ല. ഇവിടുള്ള ഇലമനസ്സുകളെല്ലാതെ സ്ത്രീകളെ
 കണ്ടാൽ നോക്കിനിന്നു വരുത്തും പറയുന്നവരെ അവിടെ
 ക്കു സ്തോമിപ്പു. അവിടെക്കു പാതിവ്രത്യമുള്ളതുകൊണ്ട്,
 ക്കാൽ നന്നയാതെ വെള്ളത്തിൽ കൂടി പോകുവാൻ കഴിവും.
 അതാണ് ചെന്നുങ്ങൾ അരിപൊടിമുറമ്പാൾ ഇങ്ങിനെ പാ
 ടുന്നത്:—

‘കുന്നഭിരുദ്രകർവാണമുനന്നരുടെവിചാ
 ണ്യവിമണിയായരോമണിതന്ദ്രാമാതപശേഷമി
 മണിമുത്തമലത്താലമതിച്ചിട്ടനമരിതിയിൽ
 പിന്നിമുത്തമലമലമൊന്നൊഴുകുന്നതിനിമിത്തമൊ : ‘ *

കുലമനസ്സിൽ വളരെ ശങ്കയോടെ ഭക്തനുമുഖം ചെ
 ന്ന. അവൾക്ക് മഹാഭഗവതിയായ മോഹണിയുടെ രൂപമുറമ്പി

ൽ മനസ്സിലെ സകല വിചാരങ്ങളും തുണ ചുറ്റാൻ വരികയാ
 ഹൊമമുണ്ടായിരുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹം നടക്കു പോകുന്നി
 ൽ "നമസ്കരിപ്പൂ" അല്ലെങ്കിൽ നീക്കി കെട്ടിപ്പറന്നും കയ്യടകൾ
 സമീപാർ ശക്തി നല്കി സഹായിപ്പാനും പ്രാർത്ഥിച്ചു. അവ
 ൾക്ക് എല്ലാ സംഗതികളും വിധിക്ക് അധീനമാണെന്നു തോ
 ന്നി. 'അല്ലാ ഹൈവെ!' എന്നു പറഞ്ഞ് അവർ ആ യേക്കു
 മായ ഹിന്ദുക്കളുടെ മുമ്പിൽ വീണ്ടും ചുമ്പുതട്ടാത്തതോടുകൂടി
 ഗിരീധനാഭാചാര്യർ വിശദീകരിക്കുന്ന ചുമ്പുതട്ടാൻ 'അല്ലാ ഹൈവെ!
 അവിടുന്ന് വിടുകയെന്നു കേൾ' എന്നു കേൾക്കുവാനും നോക്കുവാനും
 പഠിക്കാനും. ഇപ്പോൾ കലയുടെ ഹൃദയം അമ്പ്രാ ഉറപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു
 അവർ വ്യക്തമായി അറിഞ്ഞിരുന്നതായ ഒരു ഓർമ്മ
 കൾ കേൾക്കുവാൻ. എന്നാൽ അവർക്ക് ഉടനെ ആശയ
 സമ്പ്രദായമായ വിചാരമുണ്ടായി. അവർ സുബാധ്യയല്ലാ
 മത വിധി സംഗതഗ്രാഹണത്തിലുള്ള ചാർട്ടറും അതിന്നിടയുള്ള
 കണക്കും അറിയുന്ന ചെറിയും വലിയും നോക്കിക്കണ്ടപ്പോൾ
 തന്റെ കൈയ്ക്കും ഉള്ളതല്ലെന്നും അദ്ദേഹത്തിന് സഹായി
 പ്പാൻ കഴിയുമെന്നും അവർക്കു ബോദ്ധ്യം വന്നു. ഇവരുള്ള
 കണ്ടപ്പോൾ കലാ സമ്പ്രദായം താഴെ പറയും പ്രകാരം
 പറഞ്ഞു. 'ഉണ്', അവിടുന്ന് വിട ഉണ്. അവിടുന്ന് എ
 കന്നു അവിടം. എന്റെ സുഹൃത്തുക്കൾ! അത് എല്ലാവ
 രെക്കും—ശിഷ്യന്മാരും ഓർമ്മയ്ക്കും—ഒരു ചോദ്യ കാര്യമാ
 ന്നു. ഓർമ്മയ്ക്കും ഒരു പ്രശ്നം നിർണ്ണയിക്കുന്നതും അത്
 യാണു. എന്നാൽ അത്യാവശ്യം കേൾക്കണം! എന്നു സ
 ലാഹയും കലാകാരർ വളർത്തിക്കൊണ്ടു. അവിടുത്തെ സഹാ
 യം അത് ഏല്പിച്ചു കൊടുക്കുന്നു? ചുമ്പുതട്ടാൻ അതിനോടൊ
 ര് വീശി. ചുമ്പുതട്ടാൻ ശാപനീകരായി ഇരിക്കുക. കലാ വളരെ
 അടുത്തു. തന്റെ പ്രാർത്ഥന അതി സഹായസാധിപ്പിച്ചെന്നു
 വിചാരിച്ചു അവർ കൈയ്ക്കും സാഹചര്യങ്ങൾക്കായിട്ട് ഉള്ളിട
 യാണല്ലോ അത് ഉള്ളതോടുകൂടി സമീപം വരുന്നതെന്നു വിചാ

വിദ്യ. അതിനാൽ അവർക്ക് ദൈവത്തിൽ ഉള്ള വിശ്വാസം വെറുപ്പായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ അവർക്ക് ദൈവത്തിൽ ഉള്ള വിശ്വാസം വെറുപ്പായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ അവർക്ക് ദൈവത്തിൽ ഉള്ള വിശ്വാസം വെറുപ്പായിത്തീർന്നു.

1. התאחדות העובדים - ארגון העובדים הראשון, שהוקם ב-1906, ונחשב לאחד מהארגונים החשובים ביותר בתנועת העבודה.

ലെ ദോഷം ലേശമെങ്കിലും മറുപടി ലഭിക്കുന്നില്ല. ശ്രീ
നോധനയും അതേപ്രകാരം കലയുടെ ചുരുക്കത്തിന്റെ സ
മഗ്തതയുടെ മറ്റൊരു നോക്കുവണ്ണം. അവർക്ക് ലോകം സാ
മാന്യമായിട്ടുള്ളതല്ല. അതേപ്രകാരം തന്നെ സ്നേഹമുള്ളവർക്കുവേണ്ടി എന്തു
ചെയ്യാനും മടിയുണ്ടില്ല. ഭാര്യയെ പഠിപ്പിക്കാനും പഠിപ്പിച്ചു
പോയ പാഠ്യങ്ങൾ അനുസരിക്കാതിരുന്നതിന് സദാ ഭാ
ര്യ ക്ഷമിക്കുകയും കണ്ടുപിടുത്തം കഴിവില്ലാത്തതെന്നതിനാൽ
ഗണേശൻ അവസാനം അവളോടൊരുമിച്ചു. കിഴ്വാൻ അസു
ഖ്യം തുടങ്ങി. അവർ അടുത്ത ചെല്ലമ്പ്രം ഉണ്ടാകുന്ന സ
മയത്തോടെ അവളുടെ നന്മയ്ക്കായി ഓണിയത്തും മലം പ്ര
സന്നമാകുന്നതു കണ്ട്, അവൻ ശകാരികളുടെ വിധം തോ
ന്നി. ഗണേശൻ കലയുടെ പ്രകൃതിയോടൊന്നിരുന്നതുകൊണ്ട് എ
ത്രയും മോഹമുള്ളതാണെന്നറിഞ്ഞതുകൊണ്ട് സുഖമേ
'ടാ മേവമെ അത്രയെന്ന വിദ്യയുണ്ടുണ്ടിച്ച് തന്റെ പ്ര
ശ്നത്തെ പ്രദീക്ഷിച്ചിവിവാൻ ഇടയാക്കിയതുകൊണ്ട് തന്നോടു
പട്ടമം വേണ്ടതും ഇതില്ല.

ഹര-ാം അദ്ധ്യായം.

‘താമരക്കാലിയാനാളംവെളുതല്ലാനം’

‘താമരക്കാലിയാനാളംവെളുതല്ലാനം’
‘താമരക്കാലിയാനാളംവെളുതല്ലാനം’
‘താമരക്കാലിയാനാളംവെളുതല്ലാനം’
‘താമരക്കാലിയാനാളംവെളുതല്ലാനം’
‘താമരക്കാലിയാനാളംവെളുതല്ലാനം’

സായിയുടെ വരവ് വിനോദകരമായൊരു സംഗതമായിരുന്നു. അവളെ ഏല്പാടത്തും കാണുകയും ചെയ്യുകാൽ ഇടവിടാതെ പുകഴ്ത്തുകയും ചെയ്തിരുന്നു. സായി പരസ്യമായി തന്നോടു കാട്ടിയ ശ്രദ്ധയ്ക്ക് സ്നേഹിതന്മാരെല്ലാം തന്നെ അഭിനന്ദിച്ചു. ഇതുകൊണ്ട് ഗുണശൽ വളരെക്കൂടുതലായിച്ചു. സമീകൾ വലുപ്പം ഗുണശതെ സായിയോടൊന്നിച്ചു കണ്ടു എന്നു പറഞ്ഞുകൂട്ട് ആകലയായ സാധുക്കളെക്കുറിച്ചു അവളുടെ അച്ഛന്റെ രോഗസ്ഥിതി കേട്ടതുകൊണ്ട് വൃദ്ധനും വളരെ വലിച്ചു. ഒരിക്കൽ ഭർത്താവിന്റെ കഥ ആലോചിച്ചു ഭയപ്പെട്ടും ദൈവമുഖം അച്ഛന്റെ സ്ഥിതിയോക്കിട്ടും അവളുടെ ഹൃദയം വിളർച്ചയായി. അവസാനം വളരെ നേരം ആലോചിച്ചതിൽപിന്നെ, ‘ഭർത്താവിന്നു വല്ലതും സംഭവിച്ചാൽ അതെന്റെ കാര്യംകൊണ്ടായി വരില്ല. അദ്ദേഹം വല്ല തെറ്റു പ്രവൃത്തിച്ചാലോ, അവളുടെ ശക്തിയിൽ പെട്ടാലോ, ഞാൻ എന്തു ചെയ്യും?’ ‘ദിഷ്ടക്കുടാൽവരുവതുപരിഹാസമില്ലാത്തതല്ലോ.’ ‘അച്ഛനെ’ എന്നു കൊണ്ടാവശ്യമുണ്ട്. ഭർത്താവിന്നും എന്നെക്കൊണ്ടാവശ്യമുണ്ടെന്നു എന്നോ എന്നെത്തോന്നിക്കുന്നു’ എന്നിങ്ങനെ മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചു. വൃദ്ധനും അവളെ കരുതിക്കണ്ടിപ്പോ അവൾ

വഞ്ചന പ്രാർത്ഥിച്ചു. അവർ ആദ്യം ഭക്തസ്നാനത്തിൽ പങ്കു
 സ്നേഹമുള്ളവർ ശ്രീകൃഷ്ണകീഴെ അടുത്തു ചേർന്നു
 ചെന്നു കേട്ടതിൽപിന്നെ അതേ നാഴിക പോലും അതു നിർമ്മാണം
 കഴിയാതെ നില്ക്കുന്ന വിണ്ണ് 'അപ്പോ! എന്റെ അപ്പോ! ഞാൻ ഇ
 വിടെയാണല്ലോ! അവിടെ നിങ്ങളെ നോക്കുവാനാണെന്ന്?' എ
 ന്നു ചൊല്ലി വിളിച്ചു. പക്ഷെ പിതൃഗൃഹത്തിൽ ചെല്ലുമ്പോ
 ഹും അദ്ദേഹം പാലോകപ്രാപ്തി ചെയ്തതായെന്നു വിചാരി
 ുന്ത് ഭയപ്പെട്ട് അവർ മാത്രം ഭയം വന്നു വ്യസനത്തോടെ
 ഉറങ്ങാതെ കഴിച്ചു.

പിന്നെ ദിവസം പുലർച്ചെ ശബരൻ വന്നിട്ട്, വളരെക്കാ
 ലമായി വിട്ടുപോയ പിതൃഗൃഹത്തിലേക്കു പോകാൻ കരുതി
 ശ്രമിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ ഗണേശൻ നേതാവെ എഴുന്നീറ്റു.
 കരുതാൻ സങ്കടമുള്ളതായി കരുതുമ്പോൾ ആലോചിക്കാതെ
 അവർ സുഖമായി ഉറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അവർ,
 അധോമുഖമായി തുടങ്ങിയ കണ്ണുകളോടെ ആശ്ചര്യം
 മൂലമായി അത്ഭുതം നടക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ അതല്ലാം ത
 ന്റെ കരം നിമിത്തമാണെന്ന് അവൻ തോന്നി. കരു,
 ശബരൻ വന്നതും കാത്ത് സാധാരണയായ അകത്തേക്കും പുറ
 തേക്കും ഉടൻതന്നെ പോയിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഇതല്ലാം കണ്ട
 പ്പോൾ ഗണേശൻ അവരുടെ സമീപം ചെന്ന് 'കരുണ' എ
 ന്നു പറയാൻ തുടങ്ങി പ്രാപ്തിയായില്ല. ഇതു കേട്ട ഉടനെ
 കണ്ണിനെയിൽ നിറഞ്ഞ കണ്ണീർ പൊങ്ങായി അവർ ഒരു ചാ
 ന്തിലേക്കു കടന്നു. ഗണേശൻ പിന്നാലെ ചെന്ന് അവരുടെ
 മുഖമുണ്ട് 'അയ്യോ, അയ്യോ, കരുണ! ഇങ്ങനെ വ്യസ
 നിക്കരുത്' എന്നു പറഞ്ഞ് സാധാരണപ്പെടുത്തി. ഇപ്പോൾ
 അവൻ വളരെ സന്തോഷത്തോടെ, താൻ ഇതുവരെയും അവരുടെ കാ
 ടിയ അശ്രുക്കൾ കാണുകയും. എന്നി അവർ മടങ്ങി വരില്ലായിവി
 ക്കാ എന്നു അല്ല ഒരു കേൾക്കും തോന്നി. എന്നാൽ ഉടനെ
 ആ നിമിത്തം മറ്റൊരു അവർ കണ്ടിട്ടില്ലെന്ന് ഇതിനെ പറ്റി

ണു 'കമല! ഇതിനെ കണ്ടുവാൻ റി കേവലമായ കട്ടിയാ
 നെന്തിനിന്റെ അച്ഛൻ' അത്രയെണ്ണം കലശലില്ല. അച്ഛൻ
 നായനാട്' ഞാൻ ഇന്നാല പ്രത്യേകം ചോദിച്ചു. അപ്പോൾ
 നിന്നെക്കൊണ്ടാത്തുകൊണ്ടുള്ള വ്യസനം മാത്രമാണെന്നു പറ
 ഞ്ഞു. അത് അറിയപ്പെടുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം നിന്നെക്കുറി
 യ്ക്കു കണ്ടാക്കാമായില്ല! അദ്ദേഹം. 'ഒരു ശബ്ദം കേ
 തുപോലെ' 'കെ എടുത്ത്' സാധുധാരണിച്ച്, ഞാൻ നിന്നെ
 കാണാൻ വേഗം വരാം. ഇപ്പോൾ പോയ്ക്കൊള്ളൂ.'

കാലയുടെ വലിയൊരു വിചാരമല്ലാത്ത അവളുടെ ഭവനത്തെ
 പറ്റിയിരുന്നില്ല. അവൾക്ക് തല തിരിഞ്ഞ് എല്ലാവരെയും
 കണ്ടു. ഒരു അദ്ധ്യക്ഷനായിത്തീർന്നു. പണ്ടും, അദ്ദേഹം തോ
 മിയിച്ചതുകൊണ്ട് പോയിരുന്ന അമ്മയുടെ മുമ്പെ കൂടി പോയ
 സ്കൂൾ അവൾ ആ യാത്രയ്ക്കുള്ള വ്യസനിച്ചു. ഹോ! ഹ
 വളർന്നു. ആ കൈകൾ, വിചാരപ്പെടാതെ ഉണ്ടാവാ
 ന് പറ്റാത്ത ആ സാധാരണയും, ഇവയെല്ലാം എവിടെ? പണ്ട
 തോപ്പാലയ വയലുകളുടെ മുമ്പെ കാണുകൊണ്ടാടിയ സ
 യം, അവൾ ചി.തപ്പെടുന്നില്ല. ആ വഴി പോയിരുന്ന കാല
 നെക്കിടന്ന സന്തോഷം കണ്ടുവെച്ച്, ഇപ്പോഴും സ്മൃതിപ്രഭം
 തന്റെ പഴയ സമീപമായ മനോഹരമായും അവിടെ ഉണ്ടാ
 യിരിക്കുന്നു എന്നു വിചാരിച്ചു ചേർപ്പെട്ടു നോക്കി. അപ്പോൾ
 അവൾ ഹി.തപ്പെടുകയും കൊണ്ട് മുന്നോട്ടുവരുന്ന പത്രപത്ര
 മി.റ്റു വൃത്താന്തങ്ങളും അതന്നെക്കിടന്നുവെച്ച് വീണ്ടും വളർന്നു
 തു കണ്ടു. പണ്ടെ അവൾ അവർക്കു റിനു വിരിഞ്ഞു പോയ
 മി.റ്റുമാണ്. ത.രിക്ക് ആ സമയം കൊണ്ട് വന്നിട്ടുള്ള മന
 ധ്യം, ആവോഴിച്ച് 'ഹോ! മുമ്പത്തെ സന്തോഷമെല്ലാം എവിടെ?
 എന്തിന്' ചോദ്യം അവതരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നിരിക്കെ
 വി ചാരിച്ചു നടത്തി. മലയടുത്തുവന്നു കാല തലയെടുത്തുവാൻ
 കണ്ടിട്ടുള്ള അവളുടെ അച്ഛൻ അവളോടു കൂടിക്കൊള്ളു
 വാൻ പറഞ്ഞു. അവൾ കൈകൾ തുറന്ന് വി.റ്റുവെക്കുകയും

[illegible]

കുല. (ആശ്ചര്യത്തോടെ) 'നാട്ടുകാക്കളെന്തായിരിക്കണം?'

യശി—‘അപ്പോൾ വളരെ സുഖമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ
 പ്ലേഡ് കറെ കേമമുണ്ട്. ‘ഗാസ്റ്റ്’ അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ
 ഒന്നാക്കി നില്ക്കുകയാണ്. പിന്നെ കല, സമയപാട
 കൈപിടിച്ച്, എല്ലാ കല്പിതം കാലിമടി വീഴ്ത്താൻ മൊഴിയാ
 ലെങ്കെ ഒരു സന്തോഷത്തോടെ നൽകുന്നു. അവർ അവർ
 നിലനിൽക്കുന്നത് അപ്പോൾ കാലമുൾപ്പിന്നെ ശക്തി ‘അ
 പ്ലേഡ് അപ്പോൾ ഞാൻ നിങ്ങളെക്കൊണ്ടാണ് എത്ര ആഗ്രാഹി
 മ്!’ എന്തെന്നാൽ പ്ലേഡ് വളരെക്കുറവായിട്ടുണ്ട്. അപ്പോൾ
 ജനനം നോക്കിക്കാണുകയും ഗർഭഭാരം വെട്ടിക്കൊണ്ടു
 ആ അശക്തനായ കലയ്ക്ക് ഏഴാറു പന്തിയെ പാഞ്ഞുപോകു
 ‘കല! ഗ്രീയപ്പെട്ട കല! ഞാൻ നിങ്ങളെ കണ്ടെട്ടി’ എന്നു
 പറഞ്ഞപ്പോൾ, ഗർഭഭാരം വെട്ടിക്കൊണ്ടുപോകു. അപ്പോൾ
 വിശ്വാസ്യമായ കലയെക്കണ്ടുപോകുന്നു. കലയെ
 തൊന്നും കേൾക്കാതെ അപ്പോൾ ആശങ്കയോടെ നോക്കി. അ
 ദ്രോഹത്തിന്റെ പാൽ ശക്തിയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ചിലർ ചിലർ

ത്രിയെ അല്പേധിച്ചു ലാഭിച്ചു. ഇപ്രകാരമായിരുന്നു അവർ
 തന്റെ ശത്രുക്കളായ വന്നപ്പോൾ കിടന്നിരുന്നത്! പി
 നെ അവർ ഇളകിയതു് ല്ല. ആ സ്ത്രീ 'എന്താണ്, കുടലേ'
 എന്ന് ചോദിച്ചപ്പോൾ, അവർ ഇളകിത്തരിന്നാൽ 'ഇവർ
 ുളകുകയാണോ?' എന്നു വീക്ഷാ ചോദിച്ചതിന്നു് "അല്ല; അ
 വർ അങ്ങിനെ കിടന്നാൽ അവർ വീടുകളിൽ ഇരിക്കണം"
 എന്നു് വളരെ സഖമുണ്ട്. അവളുടെ കട്ടിക്കാലത്ത് അ
 വർ തമ്മിൽ കൈകൾ വിരണ്ടെന്നു് ല്ല. എന്ന് സന്യാ
 സി ഗിര സ്വരണിയിൽ സാരധാനം പറഞ്ഞു.

ഇതുകൊണ്ട് കൂലി ക്ഷീണധിക്യം നിമിത്തം ഇത്തരം വരുമാനത്തിനാൽ, അവർക്ക് അല്പമെങ്കിലും അധികമായ തുകയെ കിട്ടുന്നതിന് ആരും വിരോധം ചൂണ്ടിയിട്ടില്ല.

[illegible]

തോന്നപ്പെടുത്തി. ദേശാന്യങ്ങളുടെ ഇടയിലുള്ള വല്ല മായാസ നത്തകളുടെയും മേൽക്കൊണ്ടു വേദാന്താക്കിത്തീർത്തതന്നു. ചെറു താഗ്രങ്ങളിൽനിന്നു വീഴുന്ന ചാകുതാർ വൃക്കശാഖകളിൽകൂടി ഇറക്കാരശ്വത്തോടെ അടിക്കുന്ന സമയം ഉണർത്തപ്പെടുന്ന വറുത്തിന്റെ ശബ്ദം, സമുദ്രം കോവില്ല, അത്ഭുതനതതാഗണാർകൊണ്ടു ശിവാഭയങ്ങളായ പാശ്ചാത്യങ്ങളെ അടിക്കുമ്പോഴത്തെ ശബ്ദത്തോടു സദൃശീകരിക്കാമായിരുന്നു.

ഇതിനെപ്പറ്റി പണ്ണാച്ചതാണുചെയ്തതെന്നു, വേദപുരാണാദികളിൽ നിന്നുപോലും വെട്ടുശാസ്ത്രത്തിന്റെ ഇരിപ്പുടമെന്നു ചെരുത്തപ്പെടുന്ന ലോകവിശ്വാസമായ ആത്മജ്ഞായാലയ മേൽക്കിരുടെ പാറ്റിടം. അദ്ദേഹം ഇവിടെ താഴെപ്പാർ ഇട്ടിട്ടുള്ളതും അസംഗതമായ ചില വാചസ്പത്യങ്ങൾ ശേഖരിപ്പാനും ഏകാന്തമാസത്തിന്റെ വിചലത അനുഭവിപ്പാനും കഴിവുണ്ടായിരുന്നതിനാലായിരുന്നു. ഭൂമികാലം മേലും പരിപൂർണ്ണം ഗ്രാഹണീയമായിത്തന്നെ നീക്കിവെച്ചിട്ടുള്ള ഈ മേൽക്കിരുടെ സമുദ്രതലമീയപ്പെട്ട ചെങ്കുത്തായ പരിപൂർണ്ണത. അത്രകാലമുള്ള വരിൽ നാലാണു സമുദ്രം പാലത്തുനിന്നു വേദായായ വൈദ്യനും ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നു.

ഈ ഭൂമി സമതം പാറ്റിടമായ ഏകാന്തതയോടെനിന്നു കറുത്തുനിൽക്കുന്നു, പാലത്തുനിന്നു സമീപം നിൽക്കുന്ന പാലത്തിന്റെ താഴെത്തന്നെ പാലത്തിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മറ്റൊന്നായിരുന്നതിൽ പാലത്തെ ആത്മജ്ഞായാലയ മേൽക്കിരു സമതത്തിൽ 'പാലത്തു!' എന്നു വെളിച്ചം.

പാലത്തു (കേരളം) — 'പാലം പാലം' കൂട്ടിച്ചേർത്താൽ ഭൂമിയോടെ നില്ക്കുന്നുമുണ്ട്.

ഇതിന്നു — 'പാലത്തു' സമതമായ പാലത്തിന്നു എന്നാൽ മറ്റൊരു സമതം പാലത്തിന്നു എന്നാൽ സമതം പാലത്തിന്നു.

ഇത് ഞാൻ പറഞ്ഞുതന്നവയെല്ലാം പഠിച്ചുവോ? ഞങ്ങൾ പൊതുവായ പഠനം നൽകുകയും അതിനടിയിൽ കൈകൾ കഴിപ്പാൻ കഴിയുമോ?'

രാമനാഥൻ - 'ഏതാർക്കുമാണ് പഠിച്ചു അറിവില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ശ്രമിക്കും'. ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞ അവർ ആദ്യമായിട്ടുള്ള കല്പനകൾ എനിക്ക് കേൾപ്പാനായി സജീവം എന്നു വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ സംസാരിച്ചപ്പോൾ അതേവേലം പഠിപ്പിച്ചതിനാൽ, അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ സംസാരിക്കുന്നതല്ല. കറുപ്പു കഴിഞ്ഞതിൽവിട്ടെന്ന് രാമനാഥൻ 'എനിക്ക് അവിടുത്തെ ചില അംഗങ്ങൾ വെട്ടാൻ വേണ്ടി വേണ്ടിയിട്ടില്ലാത്തത്' എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ കൂടി, ആരുണ്ടാണോ: നീക്ക് ഒരു ചങ്ങലയും ഉണ്ടായില്ല. കറുപ്പുകൂടി താങ്ങിയതിൽ പറഞ്ഞ രാമനാഥൻ വീണ്ടും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. 'പോയിപ്പോ' എന്നോട് വായിപ്പാൻ പറഞ്ഞു പണ്ട് പഠിക്കുകയെല്ലാം ഞാൻ വായിച്ചു വീണ്ടും. നാഗവർമ്മ കഴിഞ്ഞതും ഉള്ളതായി ചാനം കിട്ടുന്നതായ ഒരു വേൾ എനിക്ക് കണ്ടു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഒരു നായി നൽകുന്നുണ്ട്. പാത്രങ്ങളും വെട്ടികളും തെളിയിക്കുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ചിന്താവിശ്വാസത്തിൽനിന്നുകൊണ്ട്, ഇതിനാൽ യാതൊരു പ്രയോജനവുമുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹത്തെ സംസ്കാരപരമായ ഭാവനയിൽനിന്നും ഉണർത്താൻ യാതൊന്നിനും ശക്തിയുണ്ടായില്ല. കറുപ്പു കഴിഞ്ഞതിൽ വിട്ടെന്ന് ചിന്താവിശ്വാസം ഉണ്ടാകുന്നു. എന്നാൽ കേവലം ഒരു അനുഭവത്തിന്റെ ഉപയോഗം പഠിച്ച്, അതിനാൽ ആദ്യത്തെ ശബ്ദം പഠിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നവരെ ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയൊരു പാതയും വരുന്നു. ഇങ്ങനെയൊരു പാതയെക്കുറിച്ച്, രാമനാഥൻ കാണുകയും

അതിനാൽ, ആദ്യത്തെ പാതയെക്കുറിച്ച് ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതി

[illegible]

രാമായണം— 'ആവശ്യമുണ്ട്. അങ്ങനെയൊരു കലശലായി ഈ രാമായണപ്പുസ്തകം കിട്ടണം എന്നു വാചനമാണ് എന്റെ അഭ്യർത്ഥന.'

‘ആദ്യം, വേഗത്തിലാദ്യം ചേരും തീർപ്പും കൊണ്ടുവരുന്നതിന്റേ ചോദ്യം.’

ഈ ചന്ദ്രൻ, പറഞ്ഞ വഴിയിൽകൂടി പോയപ്പോൾ, ആദ്യ പ്രയാണം കണ്ടു. പിന്നെ ഇരുപതും അമ്പതെട്ടു പ്രവൃത്തി വിശേഷമില്ലാത്ത പണ്ണശാലയിലേക്കു തിരിച്ചു. അവിടെ ഒരു വായലിൽ നാരായണസ്തോത്രം കിടന്നിരുന്നു. നാലു പുറത്തുനിന്നും വന്നപ്പോൾ അതി കേൾക്കാൻ കേട്ടിരുന്നു. അതിലും നാരായണ സ്തോത്രം കേൾക്കുകയും അത് ശ്രവണമായിത്തീർന്നു. ആരാണ് അതുകൊണ്ടെന്നു നാലിവിടിച്ചു. ആരോരുത്തനും അതിനെ രഹസ്യം കർമ്മം കൊടുത്തിട്ടില്ലെന്നു പറഞ്ഞു.

‘സ്നേഹം! ജ്ഞാനവും ജ്ഞാനശക്തിയുമാണവയ! അവർ വ്യക്തം അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ ഇപ്പോൾ ഗതാശനം നഷ്ടം. ആഗ്രഹങ്ങൾ ഏതെല്ലാമാണ്, പറയൂ.’

നാലാലക്ഷത്തിരണ്ടുപതിനാലു— 'ആഗ്രഹിക്കാമോ? ഏതാകട്ടെ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അതെന്തെന്നാൽ ഏതൊരു പുസ്തികയെങ്കിലും വന്നെത്തുന്ന പക്ഷം പത്തുശതമാനം കിടന്ന് ശേഖരമായി പരമാവധി പ്രയോജനപ്പെടുത്തണമെന്നാണ്'.

രാജാർ — ‘പിതാവേ! അവന്റെ ഇരിട്ടെക്കൊണ്ടുവരുന്നത്
അമൃതമാണ്. ഞാൻ അങ്ങനെ അഞ്ചുനൂറ് വശത്തു ചുറ്റ
എന്നതിലും കോണ്ടുചാട്ടു അവിടുന്ന് ഗതാനുകൂ
ൽ. ദിവ്യമായ ഒരു കുടിയുടെകൊണ്ടുപ്പോൾ മരി
ച്ചു’

ഇപ്രകാരമായിരുന്നു നാരായണ സത്യാസം ഒരു അഞ്ചുനി
നഗരത്തിലേക്കു കൊണ്ടുവരുന്നതും കലശലായ ആളെ അയച്ചു
നാം സംഗതി വന്നത്. കലശലായ വിവാദശേഷം നാരായ
ണ സത്യാസി ഏകാന്തമായി അനുസരിച്ചു, യോഗനി
ഷ്ഠനായ് കാലം കഴിച്ചു. പല വിധയങ്ങളെപ്പറ്റി നിന്റ
വിദ്യ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സു വലിച്ചു. അദ്ദേഹത്തി
ന് ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ ചാതു പ്രാണിയുള്ള ഏല്യാസാധാരണ
കളും അവയ്ക്കുവേണ്ടുന്ന തോന്നി, ദൃഢതയെ സാധാരണയെ
ല്ലാം അധിത്യക്ഷമെന്നുകൊണ്ടു അറിയുന്നതായോ വെറു
പ്പ്; അതു ഒരുവം തന്നെ എന്നാൽ ഈ പ്രത്യക്ഷമായ സ്ഥൂ
ഘലകൾക്ക്? ഈശ്വര ചിഹ്നമാണോ? മേലിലിറങ്ങാതെ
കുത്സിക്കുന്നത്? അനന്ത്യ വസ്തുക്കളുടെ ഗുണമെന്തെന്നു ചിന്തിച്ചു?
അല്ലെങ്കിൽ ഈശ്വരാനന്ദം തന്നെയോ? ഒരുവം സർവ്വത
നം സർവ്വസാക്ഷിയുമാണെന്നുകിൽ ശാസ്ത്രോക്തമായ പലതരം നി
ശ്ചിതങ്ങളുടെ ആവശ്യമെന്ത്? നിശ്ചയമായും അവയെ മനസ്സു
കൊണ്ട് ആവിഷ്കരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇപ്രകാരമായിരുന്നു നാരായണ സ
ത്യാസം ഒരു കലശലായതും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ

[illegible]

പുസ്തകാവസ്ഥ പ്രീതികളും ഭൂനികളും അനുസരിച്ചു വന്ന
 മതം നിങ്ങൾ കൈവീടുകയോ ചാനുകയോ ചെയ്യരുത്. എ
 ന്നു നാലുപേരും ചൊല്ലി ആരാധിപ്പാലും ദൈവം ഏകനെന്നുള്ള
 നിങ്ങൾ അദ്വൈതത്തിന്റെ പല ഗുണങ്ങളുണ്ടെന്ന്, അവയുടെ
 ചിഹ്നങ്ങളായി അത്രൈശ്വര്യം വെച്ചു വെച്ചിരിക്കുന്നു. അതു
 കൊണ്ടു വിശ്വസിച്ചു. എന്നാൽ ഈശ്വരൻ ശൈലോത്തമനാമം,
 ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വൃക്ഷശാഖകളിലൊ മറ്റും അല്ല അ
 ധിവാസിക്കുന്നത്. എന്നാൽ അദ്വൈതം അറിയിക്കപ്പെട്ടിട്ടും മറ്റു
 എല്ലാ പ്രീതികളിലും ഉള്ള സർവ്വവ്യാപിതാണ്. ശബ്ദം കേൾക്കു
 ന്നതല്ലാതെ നിങ്ങൾക്കുദ്വൈതം എന്ന കാണാൻ കഴികയില്ല. ദൈ
 വം നിങ്ങൾ കാണുന്ന സർവ്വ സാധനത്തിന്റെയും അംശമാ
 ണ് അദ്വൈതം ചിലപ്പോൾ പതിവുതന്നെ മോഹമണി മാതാ

വാൻ. മറ്റു ചിലപ്പോൾ സർവ്വം ചെയ്യുന്ന ഭാഗ്യാണിയാണ്. ചില സമയം നിങ്ങളെ ഏല്പാഴ് കാത്തുക്കിടന്നു കവടെവെയാണ്. ദ്വന്ദ്വാദ് അദ്ദേഹത്തെ തക്ക വഴിവാട്ടുകൾകൊണ്ടു കോപശമനം ചെയ്യേണ്ട ഒരു ഭയങ്കരദ്രുതമായി കരുതുന്നു. എന്നാൽ മറ്റൊരാൾക്കു മാത്രമേ ഈശ്വരവദം ചെയ്യാൻ കഴികരുള്ളൂ. സുഖകാംക്ഷയെപ്പോലും. അതു കേവലം കരുതാമെന്നാണ്. മറ്റൊരാൾക്കും കൊണ്ടു ധർമ്മം കൊണ്ടു നിങ്ങൾ മുക്തിനേടുന്നു. ഇപ്രകാരം നാരായണസത്യാസിഷേത്ര നടകളിലൊ, നദീതടങ്ങളിലൊ, ശാസ്ത്രിമാരിൽനിന്നു വൃക്കവാടികളിലൊ ഇത്തരം സംസാരിക്കുകയോ, സംഭാഷിക്കുകയോ, തക്കിടകയോ ചെയ്യും. ഏല്പാവഴ്കും ഇദ്ദേഹത്തെ അറിവും ബുദ്ധിഗാനവും ഉണ്ടായിരുന്നു.

ഹിന്ദുക്കളുടെ ബുദ്ധിയുടെ പ്രധാന ഗുണം തീക്ഷ്ണചേതനയെന്നാകാത്ത ആത്മദേശകാർ, അവർക്ക് ഏകാന്തമായിരുന്നു ഗ്രാമം ചെയ്യാനുള്ള ആത്മാഗ്രഹത്തിന്റെ മേൽ മനസ്സിലായിട്ടില്ല. സാധാരണയായി ഹിന്ദുക്കൾ താല്പാലികരായ സത്യാഗ്രഹത്തിനും ഉത്സാഹത്തന്നും അധീനപ്പെടുകയും ഇതരദേശകാക്കിലാത്തതായ ആശ്വാതീകാദിഗ്രാമങ്ങൾ അവരെ ബാധിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവർ ഗ്രാമത്തിലുള്ള പരമാനന്ദം കൊണ്ട് അതിനെ കാംക്ഷിക്കുകയും അതുവഴിയുള്ള ആഹ്ലാദത്തെ വളരെ ഇഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇപ്രകാരം ഉന്നതപ്പെട്ട ആത്മാവിന്റെ അഭിലാഷ സിദ്ധിക്ക് അവർ ഏതു ചെയ്യും. ഐതിഹ്യവിഷയങ്ങൾ കൊണ്ട് ഗ്രാമലോകം വരികയാൽ അവർ ഐതിഹ്യം തൃപ്തിച്ച്, മറ്റൊരവർക്കും മറ്റൊരവർക്കുമായ വസ്തുക്കളെക്കുറിച്ചുവെച്ചിട്ടുള്ള സിദ്ധാന്ത സമാതന്ത്ര്യമുള്ളതേക്കു പോകുന്നു. വർഷയത്സരങ്ങൾക്കു ലേലം അറിവില്ലാത്ത സുഖസമൃദ്ധിയാൽ കഴിയുന്നതുകൊണ്ട്, അവർക്ക്, ഏകാന്തവാസം മാത്രമേയായി തൊന്നുമില്ല. അവരുടെ ദുഷ്ടഭാവഗുണങ്ങൾ കടന്നത്തിൽ തൃപ്തിപ്പെടുന്നു. അവർ ദുഷ്ട

യിലെ വിശേഷവസ്തുക്കളോടു സ്നേഹം കലശലായിട്ടുണ്ട്. ബലപ്രദമായ ശീതളമാകുതൽ വീശുന്മാരും അവർ അപരിമിതാനന്ദം അനുഭവിക്കുന്നു. ശിശിശിഖാഞ്ചിത വിചിത്രാഞ്ജനങ്ങളായ മേഘങ്ങളും, മോഹനങ്ങളായ കസഭ ഗണങ്ങളും, ക്ഷീരവർണ്ണങ്ങളായ വാരിപ്രവാഹങ്ങളും, ഉജ്ജ്വലമായ നദികളും, ദദിതോടുമിട പക്ഷിപ്രാണികളും, തങ്ങളുടെ സഖികളെക്കൂടി കയറി അവർ അവയെ ശ്രദ്ധപ്പെട്ടു നോക്കുന്നു. മലയാടുപാർ, പശുക്കൾ, പശുക്കൾക്കുടമസ്ഥരായ പന്നിമാർ മുതലായവർ അവരെ സന്തോഷത്തോടെ ചുറ്റി നിൽക്കുന്നതെന്തെന്നു വെന്ന് പലപ്രകാരത്തിലും കാണിക്കുന്നു. മനുഷ്യർ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നതുപോലെ ഇവരെ അവ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നതുവെല്ല. ഇവർ ലാഭാനുഭവം അല്ലെങ്കിൽ വിട്ടുപോകാൻ മറ്റൊരു വല്ലതീയൊന്നുമില്ലെന്നും മനസ്സുള്ളപ്പോൾ തിരിച്ചു വരികയും ചെയ്യുന്നു. ഈ രീതി കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരു 'അറിഞ്ഞവനെപ്പോലെ' യാവി.

ഹന-ാം അദ്ധ്യായം.

‘പട്ടമിഴികൾക്കൊത്തുതലയും
കടിയതകളല്ലാമവരികളെയും’ †

നാലാലന സന്യാസിയെ അഞ്ചിനിനഗമത്തിലേക്കു കൊണ്ടുവന്ന ഉടനെ രാജപുത്രൻ ഈ വർത്തമാനം കേൾക്കുവാൻ കേൾക്കുവാൻ അറിയിച്ചു വേഗം നടത്തം. അവൻ രാത്രി മുഴുവനും സന്യാസിയെ ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട്, കലന വന്താപ്പോൾ അവിടെത്തന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അവൻ രാജപുത്ര

† കഞ്ചൻ നമ്പ്യാരെ.

നിന്നും നല്ലവണ്ണം ശോഭിപ്പിച്ചിരുന്നു. 'കാഴ്ച! ഇത്ര രംഗീയമായ പ്രദേശം കവച്ചുകൂടും കലകൂടും നടക്കുന്ന ഭരതരഥമായ സദാശിവതാവളനെ' ആനുകൂല്യം വാചാരികൾ? എന്നാൽ 'കുടുംബപാലിപ്പെല്ലൊ' എന്നുതന്നെ വിചാരിച്ച് ഈ ഭവനം കണ്ടുകിട്ടി തിരിഞ്ഞുനോക്കി. ഇവർ ഗതമുഖം ഉള്ള ലക്ഷ്യത്തിൽ കന്നിപ്പിന്നിന് അന്ത്യം തന്നെ നോക്കിപ്പിന്നെ ഒരു വാഗ്ദാനം പുറത്തു തള്ളിനിന്നിരുന്നു. 'മനോഹരം ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത എത്ര നല്ലവരും! ശരി, എന്റെ കാഴ്ചക്കും മനോഹരം തന്നെ എനിക്ക് മറ്റുള്ളവരെപ്പോലെ നിത്യകർമ്മം ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കന്നിൻ മേലത്തെ ഭാഗത്തുള്ള പ്രദേശം, പക്ഷിഗൃഹവും, ധൂസരംകൊണ്ടു തൊടുന്ന തടിയിലും എന്റെ ശ്രദ്ധയെ ഇടുന്നു. കലിംഗത്തിനായുള്ള ഒരു വന്നം കൊണ്ടുവന്ന ഒരു ലോഹം മറ്റൊരാൾ താഴ്ന്നുവെക്കുക കലിംഗത്തിനായി അത് പലപ്പോഴും മേൽക്കൂട്ടം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. എനിക്ക് ഇതിൽ നിന്നും കണ്ട് എത്ര ആനന്ദമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്! അതിനൊക്കെയും സത്യത്തിൽ അത് മറ്റൊരാളെക്കൊണ്ട് വിചാരിച്ച് എത്ര മനോഹരമായി സൂത പുട്ടുണ്ട്!' ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു മറ്റൊരാൾ ഒരു കടുത്ത വഴി കടന്നു വരുമെ ഭാഗ്യമുള്ള ഒരു താഴ്വാരത്തിൽ എത്തി. മലയൊന്നും കടന്നുപോകാൻ കഴിയാത്ത സമതലമായി ഒരു ശബ്ദമുണ്ട്. ഉടനേതന്നെ കലിംഗത്തിനായി കൊണ്ട് ഒരു മറ്റൊരു അവനെ പിന്തുടർന്നു. മറ്റൊരാൾ ഒരു നടുക്കിടെക്കും അതൊരു സ്ത്രീയെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ അവൻ തന്റെ ദീർഘമായ ചിരിച്ചു. ആ ചെറിയ മൃഗത്തിന്റെ ചാത്തുപാലിയിരുന്നു. ബുദ്ധിമുട്ടുകൾക്കു കറുത്ത കണ്ണിയിൽ കലിംഗത്തിന്റെ മേലിലായ ഒരു വെളിഞ്ഞ കൃതംകൊണ്ടിരുന്നു അവന്റെ 'സുഖം' ഈ യാത്രക്കാർക്ക് മനോഹരമായതായി തിരിച്ചിരുന്നു. അവർ കന്നിൻ മേൽക്കൂട്ടം മേൽക്കൂട്ടം വരുമെ നിർമ്മിതയോടെ കലിംഗത്തിന്റെ നടുക്കിലായിരുന്നു.

ഒന്നു വളരെ സൗമ്യജ്ഞാന കാര്യമായിരുന്നു. അവർ കണ്ടാൽ
വളരെ വെട്ടുതിരിയായിരുന്നു. എന്നാൽ തന്റെ കസവുള്ള
ഊത പന്ത്രയും മറ്റും കൊണ്ട് അവർക്ക് ധാരാളം സൗകര്യം
മുണ്ടായിരുന്നു.

അവർ രാജാക്കന്മാർ സമീപം ചെന്നു 'അവിടം കഴിഞ്ഞുവെല്ലോ' എന്നു പറഞ്ഞു. ഇതിന്നു യാതൊരു സാധാരണ പരയാഞ്ഞ അവർ ഒരു നോക്കിയപ്പോൾ, അവർ വീണ്ടും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. 'ഇപ്പോഴെന്റെ ഭൃത്യന്മാർ യാതൊരു വിന്നാലേ കൈകാര്യം ചെയ്യാ. ഞാൻ ഇത്ര വേഗം വരുന്നവർ വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടായില്ല.'

തന്നെ സംസാരിപ്പിച്ചാൽ ഈ സ്ത്രീക്കളെ ആഗ്രഹം വിചാരിച്ചു രാജമന്ത്രിയുടെ അഭിപ്രായം "നല്ലതല്ല", അവളെ പണ്ടു കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നിപ്പോൾ ഇപ്പോൾ അറിയാത്ത ഭാവം നടിമുഖം കാണിച്ചു. "നിങ്ങൾക്കു കക്കു ഭാരം വേണ്ടുന്നതല്ല?"

‘വേണ്ട, അങ്ങനെ ഗ്രാത്തിലോളം ചോരയാൽ മതി. എന്നാൽ നേരെ വലുതെ വെക്കട്ടെല്ലാവി. ഏതെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ കൈകൾ ചേർന്നിട്ടു. ഇങ്ങനെയൊരു വഴി നോക്കി കടപ്പാറുണ്ട്. എനിക്ക് നിങ്ങളെ ഹിംസാശക്തിയിൽ വെച്ചു കണ്ടു കാണുകയാണ്. എന്നാൽ ഉടൻതന്നെ മറുത്തുകൊണ്ട്, അതും നിങ്ങളെ തിരിച്ചറിയാൻ പ്രയാസം.’

പാലക്കാട് (പാലക്കാട്) 'ഭാരതത്തിലെ സിംഹ' നാ
 റിസ്'

‘സാധി, യോനും അറിയില്ലേ?’

൧൭൨ പ്രാർ— 'നിങ്ങൾ സാക്ഷാത്ക്കാരം?'

നമ്മൾ 'അതെ (ഇതെ)മു.രിപ്പ്' പിന്നെ ആരെന്നെ
വിവക്ഷിക്കുക? ഞാൻ അറിയാത്തതൊന്നുമില്ല. നിങ്ങൾ വി
ചിന്ത ചെയ്യാതെപ്പോൾ നല്ലതാണ് ഞാൻ നിങ്ങളെ അറി

നമുക്കു നിങ്ങൾ ഇപ്പോഴത്തെ അധികാരത്തിലാണ്. എന്നാൽ യാതൊന്നും ഭയപ്പെടരുത്. സാധിക്കാത്തവയെല്ലാം അവിടെ ഉപദ്രവിക്കുകയല്ല.

രാജാധ്യക്ഷൻ— 'അങ്ങനെയൊരു പാർലമെന്റിന് എന്തെങ്കിലും നിയമങ്ങൾ നിശ്ചയിക്കുക നിങ്ങൾക്കുണ്ടോ, അല്ലെ?'

സാധി— 'മിണ്ടരുത്— ആരോടും പാർലമെന്റിനോടും ഞാൻ എപ്പോഴും ഇല്ലാത്തവനാണ്' പറയുക.

രാജാധ്യക്ഷൻ— 'ആരെ, ഞാനാണെന്ന്? പറയൂ'

സാധി— (നമുക്കു നോക്കിട്ട്) 'നിങ്ങൾ നാലാലു സമ്പ്രദായങ്ങളെ പറ്റി രാജാധ്യക്ഷൻ അല്ലെ? (രാജാധ്യക്ഷൻ അല്പനേരം നടുങ്ങിയതു കണ്ടു ചിരിച്ചു) അതു മറ്റൊരു പാർലമെന്റിന്റെ വിചാരിച്ചു, ഇല്ലെ? നിങ്ങൾക്കല്ലെങ്കിൽ നമുക്കു സന്ദർശനം കലാ അധികാരം വാങ്ങാനുണ്ടോ?'

ഇതുകേട്ടപ്പോൾ രാജാധ്യക്ഷൻ ഭാവാഭിപ്രായത്തിലൊന്നു ചിരി. അവർ ഉടനെ ഒന്നും വേടത്തക്ക സാഹചര്യമായി ഇല്ലാത്ത പക്ഷം. 'നിങ്ങൾ എത്രത്തോളം ശ്രദ്ധിക്കുന്നു? ഞാൻ പറയുന്നില്ല. എന്നാൽ നമ്മൾക്കിടയ്ക്കു ഇല്ലാത്തവർക്കു ഇല്ലാത്തവർക്കു കഴിയും, ഇല്ലെ? നിങ്ങൾക്കു എന്തെങ്കിലും നിർദ്ദേശം?'

സാധി— 'മുപ്പ്, നമ്മുടെ ആദ്യത്തെ കരാർ അതല്ലെ? ഇപ്പോൾ എന്റെ ഗ്രാമത്തിലുള്ള പോലീസ്. അവിടുത്തെ വിശേഷമായ ധർമ്മശാലയിൽ നിങ്ങൾക്കു നിങ്ങളുടെ കൂട്ടം ഞാൻ എപ്പോഴും തെറ്റാക്കാം. ' അത് കലാ അതുവായി ഇപ്പോൾ നേടിയെന്നു സാധിക്കു ബോധ്യം വന്നതിനാൽ, അവർ തന്റെ സഹജമായ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾക്കുണ്ടാകുന്നത് ഇതിന്നു ചിലതെല്ലാമറിയാത്തതാണ് വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടാകാം. 'നിങ്ങൾ ദയയോടെ ഇല്ലാത്തവർക്കുണ്ടോ?'

രാമനാഥൻ — ‘പണ്ടു ഉണ്ടായിരുന്നതും മതി; ഇല്ലാതിരി-
പ്പതും മതി’ എന്നിപ്രകാരം സൂക്ഷ്മം മനസ്സിലാക്കാൻ പ്ര-
യാസമായ വിധം ഉത്തരം പറഞ്ഞ് തന്റെ മനസ്സ് സായി-
നാകിത്തരികെന്ന് എന്ന് വെളിവായി അറിയത്തക്കതാണ്
അവന്റെ നോക്കിയിരിപ്പ്.

സായി — (ഉപദേശം, ശരിയെന്ന രാമനാഥന്റെ വാക്കുകൾ
കൊണ്ടിങ്ങു സന്തോഷിച്ച്, പുറത്തു) ‘നിങ്ങൾക്കി-
പ്പോഴും ആ ബാലികയിലുള്ള സം വിട്ടിട്ടില്ലേ? അവളുടെ
കിടവനായ നാട്ടൻ അവളെ വേലി കിട്ടി കോട്ടയ്ക്കു കയ-
ത്തത് ഇനിയും മറന്നിട്ടില്ലേ?’

രാമനാഥൻ — (അവൾ വിചാരിച്ചുപോലെ കോപിക്കാതെ,
ചിരിച്ച്) ‘നിങ്ങൾ എന്നൊരുത്തിയാണ്! കന്യാണം
കിടത്താൽ ചിഹ്നം കിട്ടിയില്ലേന്ന് അറിഞ്ഞുപോകട്ടെ? അവൾ
സൗഖ്യമായിരിക്കട്ടെ! ചോക്കം മുഴുവൻ തന്നാൽപ്പോലും
അവളുടെ ഭാഗ്യമാനി വെള്ളാവാൻ വിചാരിക്കില്ല.
നിങ്ങളിൽനിന്നു അന്യന്റെ ഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ച് നിസ്സാഹചാരി-
പാടുന്നത് എനിക്കൊട്ടും സേമില്ല അവൾ തങ്ങളുടെ
ചാച്ച് അറിയില്ല.’

‘നിങ്ങൾ എന്നിട്ടും അവളുടെ ഭൂമി നടക്കുന്നുണ്ടല്ലോ, എ-
ന്നു പറഞ്ഞു. സായി തന്റെ ഉൽക്കണ്ഠാ മറുപടിയായി ഉ-
പേക്ഷിച്ചിരിപ്പ്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഈ ചോദ്യം ആദ്യ-
ത്തേതിനെ ആസ്പദമാക്കി ചോദിച്ചതായിരുന്നു. ദൈവം
ലത്തു വെച്ച രാമനാഥനും, രാമനാഥന്റെയും വേറെ ഒരു
ത്തന്നെ കാലയോളം നടക്കുന്നത് ദൃഢനിശ്ചയം കണ്ടതാ-
യട്ടു സായിക്കു തോന്നിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു ചോദ്യം താ-
ൻ ശ്രദ്ധിച്ചതല്ലെന്നുവെന്ന് എന്തിനായിരുന്നു. അവൾ രാമ-
നാഥനെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അവളുടെ ചോദ്യം കേട്ട രാമ-
നാഥൻ വളരെ ഭ്രമിച്ചുവശമായി. അവളുടെ വിവിധ അവസ്ഥ-
കൾ അസൂയാർജ്ജനം. രാമനാഥൻ മുമ്പത് അറിയി-

യോർദ്ദാൻ 'അമ്മ' കടപ്പു, അവർക്കിടയിൽ പാവൻ സഹിതി കൊടുത്തുവെല്ലാ എന്ന വിചാരിച്ചു വിചാരിച്ചു, അവന്റെ നോക്കി കറുപ്പു മെമ്പറായി നിന്നതൽപിന്നെ ശാന്തമായി ഇരുത്തി പാഞ്ഞു. 'നിങ്ങൾക്കു പ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ സമിതിയെല്ലാം അറിയാമല്ലോ. ഇതാങ്ങോ പായരുത്'. കല തീരെ നിപോധനമാണ്. അവരുടെ അപ്പൻ മരിച്ചാൽ പിന്നെ കഷ്ടതയായ് വന്നാൽ. 'വായാടിനായ സായി എന്തെല്ലാം പാവമോ എന്ന വിചാരിച്ചു അവർ വല്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടു. അവൻ ദുഃസ്ഥലത്തു ചെന്നുണ്ടായ ആ നിസ്സാര സഹിതി ഇപ്പോഴത്തെപ്പോലെ മുമ്പാകെ പ്രധാനമാണെന്നായില്ല.

സായി - (അഗ്രഗതനായി) 'മഹാ! അങ്ങനെയോ? (മാലാസ്ത്രം മുഖഭാവം കണ്ട്, ആത്മഗതം) കഷ്ടമായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അയാൾ എന്റെ ഗ്രാമത്തിൽ താമസിക്കില്ല. ആദ്യം, കല എന്റെ കയ്യിലാണല്ലോ. പിന്നെ ഞാൻ പ്രവൃത്തിക്കുന്നത് എന്താണെന്ന് എനിക്ക് ചെടിപ്പായി അറിയാം. (അല്ലാകഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ, പ്രകാശം) വരു, നവ സാഹസം! മുഷിയണം, ഞങ്ങളുടെ ഗ്രാമത്തിൽ താമസിക്ക. ഞാൻ ആസാധുവിനും വിരോധമായിട്ടാണും പാവുന്നില്ല. അവരുടെ ചില ചാർജ്ജ് ഞാൻ അറിയാം; അത്രയെങ്കിലും ഞാൻ ചില രാഗം പഠിപ്പാനായി ദുഃസ്ഥലത്തു ചെന്നു പ്പോൾ അവളെ അവിടെ കണ്ടപ്പോലെ തോന്നി. യോഗ്യനായ മഹാഭാഗവതന്മാർ അവിടെ വന്നു മൂന്നു മഹാ രാഗങ്ങൾ പാടുന്നു കേട്ടിരുന്ന. സ്ത്രീകളായ ഞങ്ങൾക്ക് ഞങ്ങളുടെ വിദ്യകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു? ഞാൻ എല്ലാമുണ്ടാകും വിദ്യകൾ വരുത്തുവാൻ ഉത്സാഹിക്കുന്നുണ്ട്'.

മാലാസ്ത്രൻ ഈ നിസ്സാരങ്ങളായ അംഗീകാരങ്ങളെ കേട്ടപ്പോൾ മുഖമെത്തക്കാരം കണ്ടുകൂടി പക്ഷേ, എന്തായാലും അവർ അവളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി ആ ഗ്രാമത്തി

ൽ താസിപ്പാൻ ഉറച്ചു. എത്ര പ്രകാരം, എത്രകൊണ്ടൊ
താനിപ്പാൻ സാധിച്ചുട ശക്തിയിലെന്നു ഓചാറ്റുന്നു തോ
തി.

• • • • •

കാല പിതൃമാന്ത്രികപക്ഷം പോയ സംഗതി ശിവഗംഗ
യിൽ അവളുടെ സഖിമാർ വലിയ പ്രാബല്യത്തിന്നും വിതക
ത്തന്നും കാണാമായി. ഭാഗിംഗമ രുടെ ഭവനത്തിൽ ഒരു മുറി
യിൽനാലഞ്ചു സ്ത്രീകൾ മുക്കു സാധനങ്ങളും മല്ലു മാലകളും ഉള്ള
ഒരു തട്ട് മുമ്പിൽ വെച്ച്, ഒരു പായയിൽ ഇരുന്നു മുക്കുകയാൽ
ഒന്നു മറ്റൊരു തട്ടിൽ ചെന്നുപോട്ടും വെള്ളിപ്പാത്രങ്ങളിൽ അ
ത്തറ ഉന്നായിരുന്നു. അവ ഓട്ടയടിച്ചു വസ്ത്രംകൊണ്ടു മൂടിയി
രുന്നവിയവകളിൽ ചിലർ ചേരത ചാരിച്ചു മറ്റു ചിലർ പാതി
തൂന്നു കത്തുകൾ പിടിച്ചു അധികം സംസാരിക്കാതെ ചില
പ്പോൾ ചിരിച്ചു ചില അവിശ്വാസങ്ങൾ മാത്രം പറഞ്ഞുകൊ
ണ്ടു അവിടെ നിന്നിരുന്നു ആ സംഘത്തിൽ നിന്നു കുറച്ചു
ദൂരമായി എല്ലാവരുടെ ശ്രദ്ധയോ പാത്രമായി ഒരു വിധവ
അലഞ്ഞ ചാരികൊണ്ടു ഇരുന്നിരുന്നു.

സംഗമികളിൽ ഒരുത്തർ:— ‘എന്ത് കച്ചുമാണ്! ശാസ്ത്രിയ
ടെ വീട്ടിലെ വാതിൽ എല്ലാപ്പോഴും അടച്ചുക്കിടക്കുന്നു.’

അപ്പ. പാട്ടിന്റെ ഒരു സന്ദർഭം — (വായ റിറച്ചു വെറിലയോ
ടെ) ‘പക്ഷേ അവരെല്ലാവരും എന്തെങ്കിലും പോയിട്ടുണ്ടാ
യിരിക്കാം. എന്തും ആ രാജാവിനെയ കണ്ടുട. അവ
ൾ ഗംഗിമുടെ കുറ്റം രാജപുരത്തലേക്കു പോയിട്ടു പിന്നെ
വീട്ടിലേക്കു പോണുവത്രെ.’

സുഷ്ണകസംഘട്ട വസ്ത്രമുടുത്ത് ഇരു നിറമുള്ള ഒരു സ്ത്രീ (വട്ട
മേറ്റോളം ചുവപ്പിൽനന്നു വസ്ത്രമുടുത്ത്, പുറ്റുമാവത്തോ
ടെ) ‘ദൂർ! എന്നീക്കു അവരുകൾക്കുളട. അവൾക്കു് എല്ലാം
കുടി നല്ല വസ്ത്രങ്ങൾ കണ്ടുളളു. എന്നിട്ടാണ് അവൾ
ധരിക്കാവുന്നതു നടിക്കുമത്. ഓതുല്ലു, അവൾ ആ

സാധുക്കൾക്കു ബുദ്ധിമുട്ടത്താൽപ്പോലും അയാൾക്കു ആവശ്യമില്ലെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നില്ലെങ്കിലും ഉത്തരം കൂടി അവർക്കുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നു കാണാം. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം (കുട്ടനാഥൻ) 'സാധു! ഇന്നാൽ അതിൽ അവരോടു ചേർന്നു നിൽക്കേണ്ടതല്ല, 'അ, അവർക്കുവേണ്ടി എന്താണുണ്ടായത്?' എന്നു ചോദിച്ചു. 'മുഖാവഹം' അവർക്കു തന്നെ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നായിരുന്നു. അയാൾ എന്തായാലും പണി നിശ്ചയമായിത്തന്നെ പാർക്കുന്നതുപോലെ.

അയാൾ ചാരിയെക്കണ്ടിരുന്ന അപ്പോൾക്കു ശബ്ദം— 'പണി നിശ്ചയം ചെയ്തു? അവർക്കു ചോദിച്ചതൊക്കെയും പണി ചെയ്തതല്ല എന്നാണല്ലോ കേൾക്കുന്നത്. എന്താണു ഈ ലക്ഷണത്തിൽ പകരം അവർക്കുവേണ്ടി ഉണ്ടായത് എത്ര നന്നായി?'

അയാൾ (പോയി) 'എന്താ? നിങ്ങൾക്കു ഗണനം പണിയിട്ടുണ്ടല്ലോ കേട്ടിട്ടില്ല. സാധുക്കൾക്കു വീട്ടിൽ അയാളെപ്പോഴും ചെയ്യുന്നതെന്തു?'

അയാൾക്കു വ്യക്തമായ ശബ്ദം— (പൂർവ്വം വെറിലായും അറിയാം കൊണ്ട്) 'വളരെപ്പോരായെന്നു. ഇതൊക്കെയും അവർക്കു പണിയെന്നാണെന്നു വരുത്താനും— അവർക്കുവേണ്ടി വരുത്തുന്നതു കൂടിക്കൂടി കഴിയില്ലെന്നും— നന്നായി കഴിഞ്ഞു ചെയ്തിട്ടുണ്ടല്ലോ. സാധുക്കൾ! ഇപ്പോൾ വരുത്തിത്തന്നു നന്നായി. അവർക്കു ഇനി അത്രയും പണിയെടുത്തു കഴിഞ്ഞു മുറിയുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അയാൾക്കുവേണ്ടി അത്രയും കലശലായതായ്ക്കുണ്ടായത് കൂടെയൊക്കെയും വിട്ടുപോയെന്നു.

അയാൾ— (ദീർഘശ്വാസത്തോടെ) 'ഇല്ല. പ്രസ്താവം കഴിഞ്ഞുവെങ്കിൽ ഇവിടെത്തന്നെ അയാൾക്കുവേണ്ടി വരുത്തിത്തന്നു. കാരണം, ചെറുപ്പം, അയാൾ

കിട്ടി, എന്നും മറ്റും പറയാതിരിക്കില്ലല്ലോ. ചോരാലൊന്നു തീർച്ചയാണ്, സായിരന്റെ ആകർഷണം കൊണ്ടും ഗണേഷൻ വേണാനും വെച്ചിട്ടുള്ള ചോരാ തൊലികൊണ്ടും അവർ നന്നെ ബുദ്ധിമുട്ടും. സാധുവിനാടു ഭയത്തോന്നും. ഇതുവരെ അഞ്ചാംവാസത്തെ ക്രമകർമ്മം ചെയ്തിട്ടില്ല. 'ഇങ്ങിനെയാണ്' അവർ ഞങ്ങളുടെ ഭാഗ്യമായി വരുത്തുന്നത്. 'എന്നു പറഞ്ഞു പെട്ടെന്നു വന്ന ഭാഗീരഥി, അധികം സ്ത്രീകളെ കണ്ടുപിടിക്കും ലക്ഷ്യം, വാതിൽക്കൽ പിന്നാക്കം ചാടി.

ഭാഗീരഥിയുടെ ശബ്ദം (കോവിച്ചു)- 'അവർ ഇങ്ങിനെ വരുത്തുന്നത്' എന്നു കേൾക്കുകയുണ്ടായെന്നു. അവർക്കു മേൽക്കൽ. അവർ പിന്നെ പിന്നെ കേട്ടു വരികയാണ്.' ഭാഗീരഥി നന്നെത്തവസ്യപ്പെട്ടു. അവർക്കു മേൽ, കൽത്തട്ടിൽ പാത്രം വെച്ചു ശബ്ദമുണ്ടാക്കി, നൂറുകൾക്കു നൂറുകൾക്കു കേൾക്കുന്നവരും ബാല്യപ്പെട്ടു പറഞ്ഞുപോയി.

അവരുടെ ശബ്ദം പറഞ്ഞുപോയി. അപ്പോഴേക്കു കലാമുഖന്റെ ആനന്ദം വന്നു നിമിത്തം എപ്പോഴും ആ സ്ത്രീയെ അറിയാൻ കഴിയും ഭാഗീരഥിയുടെ ശബ്ദം കൈ പിടിച്ചു തന്റെ സർവ്വവേലകൾ കൊണ്ടുപോവുകയും ചെയ്തു. ഇപ്പോൾ 'ഇന്നു പക്ഷി ദേവി നമ്മുടെ പ്രസാദിച്ചിട്ടുണ്ട്.' 'എന്നു ഭാഗത്താണ് ഇന്നു സൂര്യോദയം.' 'എന്നു ഭാഗമാണോ വാ നിങ്ങൾ വന്നത്?' എന്നിങ്ങനെ എപ്പോഴും പറഞ്ഞു. കറുത്തുകിടന്നതിൽ പിന്നെ അവരെപ്പോലും കലാമുഖന്റെ ഹൃദയം ചോദിച്ചതിന്നു ആ സ്ത്രീ സംഭവമായ. ഇങ്ങിനെ സാധാരണം പറഞ്ഞു. 'അവർ അപ്പോഴും പറഞ്ഞു. അങ്ങിനെ നിങ്ങളുടെ കൈകൾ കൊണ്ടുവന്നാൽ ഇപ്പോൾ വേണ്ട. എത്രയും ഞാൻ അവർക്കു കൊണ്ടു വരും വരുന്നതു. അവർക്കിവിടെ ഉണ്ടാകുന്ന പക്ഷികളെത്താണ്! അവരുടെ വിദ്യാഭ്യാസവും ഗണേഷന്റെ മുമ്പേയും കണ്ട്, ഇവിടെ അവർ ചെന്നു വരുത്തി

തന്നാൽ വേണ്ടില്ലെന്നാണായി. എന്തു ജാമാന? അവർ
 മറുത്തുവെക്കുവാൻ കഴിയാത്തവിധം ഉപകാരം വേ
 ണമെന്നായി. അവർക്കു യാതൊരു പ്രയത്നവും അറിഞ്ഞുകൂട.
 ചീത്ത പറയുമ്പോൾ കറുത്ത സമ്മതിച്ചു, പക്ഷാത് ഭാവമായി
 ചെയ്യാമെന്നു പറയുന്നതല്ലാത്ത, മറുത്തുവെക്കുവാൻ, പിന്നെ
 തെളയാ, മുമ്പിച്ചുപോയെന്നു, കേട്ടു നല്ലില്ല. ചിലപ്പോൾ ക
 ളിക്കട്ടെ ശക്തികൾക്കു; അതല്ലാതെ നിവൃത്തിയില്ല.

ഒരു തടിച്ച സ്ത്രീ (പുണ്യമില്ലാത്ത) 'അ, പറഞ്ഞതു മനസ്സിലാ
 യായി 'വടക്കുള്ള ഏതൊരു വഴിയിലായി പാർ എന്നു ച
 യ്ക്കൊല്ലാവാവെയാണ്. അത് അവർക്ക് അറിഞ്ഞുകൂട;
 അല്ലെ? ഹാ! ഹാ! ഹാ! അതുകൊണ്ട് അവർ ഗണനേയ
 സിദ്ധിയാവാൻ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരുന്നവരെ അല്പം ഉറപ്പാ
 താക്കുക, അല്ലെ?'

മറുപടിയിൽ ശബര — 'അവർക്ക് ചോദാൻ ബദ്ധ്യമാ
 ണമായില്ലാത്ത, ഉള്ളോ?

കുലയുടെ ശബര (സംഭാഷണ സംഗതി മാറിട്ടു); — 'ഇന്നു രാ
 വിവേല കീഴ് കിണറ്റിൽ വീണതു കേട്ടില്ലേ? എന്തു പറയ
 യായിരുന്നു! ഞാൻ ഇപ്പോഴവിടുന്നു വരുന്ന ഉള്ള. കേൾ, അവ
 റ്റോട് തല്ല കിട്ടാതിരിക്കുവാനായി അവരെ വിട്ടുപോയ കൊ
 ണുപോയിരിക്കുന്നു.'

എല്ലാവരും കൂടി കേൾച്ചു — 'അവരെ വിട്ടുപോയെന്നു
 നെ ചെല്ലാൻ'

കുലയുടെ ശബര — 'കീഴ്കുട നുടരായ ശബര വളരെ കോ
 വിച്ചിരിക്കുന്നു. അവരുടെ അഞ്ചുപാലയോ മറ്റൊരു കിട്ട
 ണമെന്നു വിചാരിച്ചു, അതേ അതു കേട്ടുകൊടുപ്പാ
 യി മകനെ 'പറഞ്ഞു വിട്ടിട്ടില്ല'. മേൽ, എന്ത് വി
 ള്ളിയാണ് അത്താഴ വാക്കു പാർപ്പാൻ! എന്തെന്നു വെച്ചാ
 ല് അതെന്നു പറയുന്നു, അവർ കൊടുത്തതല്ല. കീഴ് കൊ
 ണുപോയിരിക്കുന്നു. പക്ഷാത് ഭാവം, അവർക്ക് അറിഞ്ഞുകൂട.

[illegible]

ആരും സമ്യകമായ ഹിന്ദു സ്ത്രീകളെ അവരോട് ചേർന്നു
 ഞങ്ങളുമായിത്തന്നെ കറുത്ത ചാരമേൽ. അവർ, ഭക്താവ് മരി
 ുന്നുവെന്ന്, കഷ്ടമാണെന്ന് മറ്റു വല്ല ആചാരങ്ങളാലോ തങ്ങളെ
 ഉൾക്കൊള്ളാൻ എടുത്തു കരുത്തേറിയ ആരോണങ്ങൾ മാത്രമാണെന്നു
 കരുതി ഹിന്ദുക്കളായിത്തന്നെ ഉൾക്കൊള്ളാൻ വല്ലതു ചെയ്തിട്ടു
 സന്ധ്യാദിക്ക് അവയിൽ ചിലവു ചെയ്യുന്നു. മറ്റു സ
 വസ്തുക്കൾക്ക് ഏതു സന്ധ്യാദിപ്പോലും ചേർന്നില്ല, ആരോണങ്ങൾ
 അവരോടൊണ്. മേലാൽ അവർക്കുള്ള സമാതന്ത്ര്യം അവ
 ളെ ആശ്രയിച്ചാകുന്നു നല്ലതല്ല. ചിന്ത, ഏതായാലും
 കഷ്ടകാലത്ത് ഉപയോഗിച്ചാണായി വല്ലതു മുക്കപ്പെട്ടാലോ ഏതു
 വിധാലും അവരെ വല്ലതും സമാധാനപ്പെടുത്താൻ ചെയ്യുന്നു.
 അവർക്ക് അവരിൽ ഏതെങ്കിലും ഒരു വിഭാഗം വല്ലതും
 സങ്കടമാണ്. അവർക്കുവേണ്ടി പറ്റും സമീപം കെവലം ഉൾ
 കൊള്ളാൻ ചെയ്യും. ഉപരിവിചിന്തയോ കേവലം സമാധാനമാണെന്നു വിചാ
 രിക്കുമ്പോൾ, അവർ തങ്ങളുടെ ജീവനക്കാൾ അധികം ആരോണ
 മായെ സ്നേഹിക്കുന്നു. ഇവർ പ്രത്യേകമായിട്ടുള്ള ഈ വക വി
 ചാരങ്ങളുടെ കാരണം അവർ അവർക്കു താമസമായി സമീപ
 പോന്ന അന്ത്യായങ്ങളാണ്.

൧൪-ാം അദ്ധ്യായം.

പുരുഷാത്മങ്ങൾ:—

“നി ഇതുവരെയും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ച് വിചാരിച്ചാൽ അറിയാത്തതിന്നിപ്പോൾ സമയമായിരിക്കുന്നു.....
കണ്ണിൽ ഇപ്പോഴുള്ള സമയം സിദ്ധിച്ചു—കേട്ടുകേൾക്കും” **

‘അപ്പോ! അപ്പോ! കാറ’ അതി ശീതളമായി വീഴുന്നു. ചന്ദ്രൻദിമയന്നിരിക്കുന്നു. ആ ലേലിഖത്തിന്നപ്പുറമുള്ള കറുത്ത പാറകളും അങ്ങപ്പുറത്തെ ചന്ദ്രികാഭിരാഗായ ഹൈതാനവും നിങ്ങൾ കാണുന്നില്ല? ഓ! എല്ലാം എത്ര വെളിച്ചമേനോഹരങ്ങളായിരിക്കുന്നു!’

കാലയായിരുന്നു ഇപ്പോൾ പറ്റിയ തിണ്ണയിൽ ദീനതയോടെ കിടന്നിരുന്ന തന്റെ അപ്പോനാട പരഞ്ഞിരുന്നത്. അപ്പോത്തിന്ന് അല്ല അശ്വസമുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിലും ശക്തിയേറും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ശിവഗംഗയിൽനിന്നു വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്ന അപ്പോടെ ശ്വേത അകത്തു കഞ്ഞി വെക്കുവാൻ ഉത്സാഹിക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോന്റെ സമീപം അവളല്ലാതെ മറ്റൊരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇങ്ങിനെ ഇരിക്കുമ്പോൾ അവൾക്ക് പൂർവ്വകാലത്തെപ്പോലെ ഏതെങ്കിലും പരമാണ്ണമെന്നു കേട്ടു പരിചയമുള്ള നാരികളുടെ കളകളു ശബ്ദം, പരോഹിത ശബ്ദമായി ചലിക്കുന്ന വൃദ്ധ സമൂഹങ്ങൾ, വേഗത്തിൽ വീഴുന്ന മാതൃതന്റെ ഇറക്കാരശബ്ദം എന്നിവ എല്ലാ തൂടി കലയുടെ മനസ്സിൽ അവൾ സ്നേഹിച്ച പൂർവ്വകാലത്തെ മനോഹരതാം കാണപ്പെട്ടതി. അപ്പോന്റെ തോളിൽ ശ്വേതം വെച്ച് ഇരുന്നപ്പോൾ അവൾക്ക് വീണ്ടും ശൈശവ ദശ പ്രാപിച്ചുപോലെ തോന്നി. ‘ഓ, അപ്പോ! അപ്പോനെ പിരിഞ്ഞുപോയപ്പോൾ, എനിക്ക് ഭൗതിക വിഷയങ്ങളെപ്പറ്റി എത്ര കറുപ്പാഗ്രാമം അറിയുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ, പിന്നെയും എത്ര പഠിച്ചുണ്ടോ

ഹിരന്ന! അപ്പോൾ എന്താണ് പട്ടണ വാസികളിൽനിന്ന് ഇത്ര
 ദേഷ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്? എനിക്ക് അറക്കേണ്ട കാര്യങ്ങൾ പാടി
 കൂടി അപ്പോൾ പറഞ്ഞു തന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. മുമ്പത്തെപ്പോ
 ലെ കഴിവുവാൻ എനിക്ക് ഏതു ദോഷമുണ്ട്! അപ്പോ! അപ്പോ!
 എന്നൊ എപ്പോഴും അപ്പോന്റെ ഭരമിട്ടു താങ്ങിപ്പിടിക്കൂ. എന്താ
 ന് പഠിക്കുന്ന ഭരണകാര്യം പഠിക്കുന്നതും വിചാരിക്കുന്നതുമാത്രം പ്ര
 സിദ്ധിക്കാറുണ്ടല്ലോ. കഷ്ടം! എന്തിന്ന് ഭരണകാര്യം അറക്കു
 ന് തന്നെ നാലുനാട് ശ്രമിക്കുക? എനിക്ക് മറ്റുള്ളവരുടെ
 മുമ്പിൽ വളരെ ഭയമാണുണ്ടല്ലോ. ഞാൻ കാണുന്നവരെയാ
 ക്കു മുമ്പിട്ടിരുന്നു. ഇതുവരെയും അറക്കുമെങ്കിലും പ്രീതിപ്പെട്ട
 ഇവർ എന്തിനു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നതന്നെ ചായാം. മറ്റൊര
 ന്നായി എന്റെ ശബ്ദങ്ങൾ കേൾക്കാതെ മതി. എനിക്ക്
 അവരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻ ഏതു ആഗ്രഹമുണ്ട്! ഞാൻ വല്ല
 തൊറും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരിക്കാം. അദ്ദേഹത്തിന് ഏതൊരു ഭ
 യം ഉണ്ടാകുമല്ലോ ചോദ്യങ്ങൾ കാക്കൽ വീണ് ഒന്നാ
 റെ ചോദിച്ചപ്പോഴെങ്കിലും എന്നോട് വല്ലതും ഭയമോടെ പറ
 യാതെ ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ കല്യാണപാലം കറി
 ന്നൊരുമനായ അദ്ദേഹം കാമ്യനോ എന്നു ശങ്കാശ്ചി നോ
 ക്കി 'എന്തിനാണ് കല്യാണ വീട് നിന്നത്? സന്യാസഭയോട് ചോ
 ഡി എന്റെ വാഗ്ദാനം പാ' എന്നു മാത്രം പറഞ്ഞപ്പോഴത്തെ ഭ
 വം കണ്ടുപിടിച്ച്, ഞാൻ വസ്ത്രംകൊണ്ടു മുമ്പാകെ കരയു
 ന്ൻ ഭക്തി. അദ്ദേഹത്തിന് എന്റെ നടവടി കൊണ്ടു വല്ല
 തെ ഇല്ലാതാകുമായിരിക്കണം. മുമ്പത് സ്തരിക്കുന്ന സങ്കട
 പറ്റാറി ഭാവങ്ങൾ കൊണ്ടും അറിയാം അല്ലോ, അല്ലോ! അ
 വർ മുമ്പ് ഏതു പ്രത്യാസപ്പെട്ടിരുന്നു! ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ്,
 കഥ അപ്പോളെ നോക്കി നില്ക്കുക. ഇപ്പോൾ സന്യാസി
 അധികാരികൾ അറക്കുകയായിരുന്നതുകൊണ്ട്, മകൾ പ
 റഞ്ഞതൊന്നും കേട്ടിരുന്നില്ല. മകനെ കരയോടെ വന്നു മറ്റു
 നിരത്തും മറ്റും. കഥ അറക്കുന്നവരിൽ മുമ്പാകെ വി

വാ.ി.പ്പ. ഇങ്ങിനെ കറെ നേരം കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ അവൾ സംഭാഷണമെ വ്ങും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. 'അതാ, അവിടെ നോക്ക. ഭാഗ്യത്തിൽകൂടി ചന്ദ്രന കണ്ടുകൊണ്ടാം. ഏല്പാം എത്ര മനോഹരങ്ങളായും രാണിയെത്താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു, ചന്ദ്രികാദിരാശിയായ ആ മൈതാനം കാണുമ്പോഴെല്ലാം ഞാൻ വേറെ ചില കാര്യങ്ങൾ കാണുന്നുവെന്ന് അച്ഛനും നിശ്ചയമുണ്ടോ? എന്നിക്ക് ഇതുപോലെയുള്ള വേറെ കാര്യങ്ങൾ കാണുമ്പോലെ തോന്നുന്നു. എന്നാൽ ഒന്നു വ്യക്തമായി അറിയാൻ വയ്യ. ഏല്പാം അറുപതാണ്. ഞാൻ പിന്നെയും പിന്നെയും സഞ്ചരിക്കുന്നുവെന്നും ആരെ നല്ല വാക്കു പറഞ്ഞത് എന്നെന്നെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നുവെന്നും തോന്നുന്നു. അച്ഛാ! അതല്ല നല്ല; വേറെ ആരെ ആണ്. അതെന്റെ അമ്മയായിരിക്കുവോ? കഷ്ടം! അവരെക്കുറിച്ച് എന്തിനൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടെല്ലാം അച്ഛാ! പറഞ്ഞുതരൂ. അവർ ഞാൻ വിചാരിച്ചു പോരല്ലായിരിക്കാവുന്നതുകൊണ്ടാണ് അച്ഛൻ ഒന്നും പറയാത്തതായത്. ഞാൻ പലപ്പോഴും വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതില്ലാപ്പോഴും കഴിയില്ല; പഠനം, നല്ലതായാലും ചീത്തയായാലും വേണ്ടില്ല, അവർ എന്റെ അമ്മയല്ലെ. കഷ്ടം! അവരെപ്പറ്റി ജനങ്ങൾ പറയുന്നതു കൂട്ട് എന്നിക്ക് എത്ര സങ്കടമുണ്ട്!'

കാലമുണ്ടു പിതാവ് സഹൃദയനും ചെറുപ്പമായിത്തന്നെ നാൽ പെട്ടി പറഞ്ഞവയെക്കുറിച്ചു പ്രതിബദ്ധമുള്ള അവിധം തോന്നപ്പെട്ടു. അച്ഛന്റേതെ മേലാലം കണ്ട്, കാലമെന്ന് കേൾ തോന്നി. എന്നാൽ കറെ കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ സംസാരിച്ചു. 'കുട്ടി! നിന്റെ അമ്മ നിന്റെ അമ്മ! അച്ഛാ! അവളെപ്പറ്റി ഞാൻ എങ്ങനെ പ്രസ്താവിക്കും? അവൾ വ്ങും ആവോരിക്കുമ്പോൾ മനസ്സു പിടിക്കും. എന്നാൽ എന്തിനിച്ചാൽ, അവളുടെ ചെത്രം നിന്നോടു ഇത്രയും വലുതായതായതെ തെറ്റൊന്നു തോന്നുന്നതിനാൽ, എല്ലാം പഠിക്കൂ. ഞാൻ അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കുവെല്ലെ കണ്ടു

എന്നു പറയട്ടെ? ഒരു ചെറിയ കന്നിനേൽ ഒരു കോട്ടയെന്നു വിചാരിപ്പാൻ കഴിയുമോ? ഈ ചന്ദ്രകാന്തി അതിന്റെ ശാലകളും വെണ്മൊട്ടങ്ങളും മുക്കി, നടുവിലുള്ള ക്ഷേത്രസംഘങ്ങളെ ഉൾക്കൊണ്ട സ്വർണ്ണം ചോലയൊക്കി, പ്രകാശിക്കുന്നു എന്നു വിചാരിക്കൂ. ആ കോട്ടയുടെ ചുറ്റും പഴക്കമുള്ള അസംഖ്യം വൃക്ഷങ്ങൾ ശബരിയ പ്രദേശത്ത് ഭയങ്കരങ്ങളാണെന്നു നിൽക്കുന്നുവെന്നും വിചാരിക്കൂ. അങ്ങനെയുള്ളതായിരുന്നു നിന്റെ അമ്മയുടെ പാപ്പിടം. ഇങ്ങനെയുള്ളൊരു രാത്രിയിലായിരുന്നു ഞാൻ അതാദ്യം കണ്ടത്. ആരൊരോൾ അർദ്ധരാത്രിയിൽ ഉയർന്നുവെണ്മൊട്ടത്തിനേൽ നടക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. അത് ഒരു ഉയർന്ന അതിപ്രൊഘോഷമായ സ്ത്രീയെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ, ആ കോട്ടയെ കണ്ടുകൊണ്ടു ദേവതയായെന്നു ഞാൻ ശങ്കിച്ചുപോയി. അല്ലെന്നും അവളുടെ വൃത്താകാരവദനം ആ പ്രദേശത്ത് ആകാശാഗ്നിത്തേക്ക് ഉയർത്തിയിരുന്നു. പിന്നെ അവൾ താഴെത്തന്നിരുന്നവനോട് മോഹം കാട്ടി, പോയി. ഞാൻ ഇതു ദൂരെ നിന്നു കണ്ടു ഉടനെതന്നെ ആ കന്നിന്റെ താഴെത്തുള്ള ഗ്രാത്തിലേക്കു നാലുപുട്ടു നടന്നു. പിന്നെ അവിടെ വെച്ചു ഒരു കോട്ടയിൽ ക്ഷേത്രമുണ്ടാക്കി, ഭൂപ്രദേശത്താലും മോചനത്താലും താപസന്മാരോടും പുരോഹിതന്മാരോടും കൂടി താമസിക്കുന്ന ഒരു ഗുഹാരൂപം മകളുടേയും കഥ ഞാൻ കേട്ടു. ആ വൃദ്ധൻ തന്റെ സ്വന്തത്തിലും എളയ സോദരനെയും പുത്രിയെ അവളുടെ എളയമ്മ വക്കലും ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തു സന്യാസമാചരിച്ചിരുന്നു. ആ സ്ത്രീ ഏന്റെ അമ്മയുടെ അമ്മയായിരുന്ന എനിക്കു മനസ്സിലായപ്പോൾ, ഞാൻ അവരെക്കണ്ടിട്ടു താഴെപ്പാൻ ഉറച്ചു. ആ കാലം കൈ നടുവിലുണ്ടായിരുന്ന പ്രത്യേക സ്വരങ്ങളുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ആർക്കും അവളെ കാണാൻ തരമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതൊരു പുണ്യസ്ഥലമാണെന്നറിയാതെ ഞാൻ പിന്നെ ഭിക്ഷുവായ വൈകുന്നേരം ഏന്റെ എളയമ്മയായ ഭ്രാതൃപതിയെ കാണുവാൻ അങ്ങോട്ടു ചെന്നു. പടവുകൾ കേറി വലു

തോട്ടത്തിലിറങ്ങാപ്പാൾ, മുമ്പിൽ ഒരു കേൾവു കണ്ടു. കരവി
നും ചുറ്റും ധാരാളമായുണ്ടായിരുന്ന കസാങ്ങുകളുടെ പരിഭ്രമം വ
രിച്ചുകൊണ്ട് മറുപടിയായി വീശി. നവ പല്ലവങ്ങൾ കൊണ്ടു
കുറുപ്പിച്ചുണ്ടായ ആ നൃത്ത സമൂഹങ്ങളുടെ സ്വർണ്ണ മയാഗ്രങ്ങൾ
തൊഴുനാകുവാനുപയോഗിച്ചു നിൽക്കുമ്പോൾ തോന്നത്തു
ട്ടു. നടുക്കൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ധൂപചാരത്തിലിരിക്കെ കുറി
ഞ്ചു് അതിന്റെ ചുറ്റുമുള്ള മണ്ണിറുക്കിയതിനെ ഒരു സമ്പ്രദ
ായിയുടെ സമീപം നിന്നിരുന്ന ഒരു കന്യയുടെ കണ്ണു ഞാൻ
വല്ലാത്ത ഭ്രമിച്ചുവന്നു. അവളും ചാർച്ചിച്ചു പോയതുകൊ
ണ്ട്, അവളുടെ കസവുവസ്ത്രം തോട്ടത്തിൽ നിന്നു എ
ല്ലാംപോയി എന്തിനാണിപ്പോൾ അവളെ, സ്വർണ്ണമയത്തിൽ നിന്നു
ഒരു കൂട്ടം ഒരു കാട്ടാമ്പിനെപ്പോലെ തോന്നി. ഞാൻ, എന്താ
എഴുതേണ്ടതായ ഔപതി ഇപ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്നു? എന്നു ചോദിച്ചു
പ്പോൾ, അവൾ മുമ്പേ താഴ്ന്നിട്ട് 'ഔപതി നിങ്ങളുടെ എഴുതേ
ണ്ടതാ? അവരെപ്പോലെയാണല്ലോ' എന്നു ചാർച്ചയായതോടെ
പറഞ്ഞു. പിന്നെ ഞാൻ 'നീ ആരാണ്?' എന്നു ചോദിച്ചതി
ന് 'ഞാൻ രവതി—, അല്ല ലക്ഷ്മിയമ്മ' എന്നു സാധാ
നം പറഞ്ഞ് അവൾ, ഒരു രവതിയുടെ സംസാരിച്ചുവെല്ലോ എ
ന്നു വിചാരിച്ചു ഭയപ്പെട്ട് വസ്ത്രം കൊണ്ട് ശ്വേതമാക്കി ചോ
ർത്തി. ഇപ്രകാരമായിരുന്നു ഞാൻ ആദ്യം നിന്റെ നാമത്തെ ക
ണ്ടത്. കാര്യം! അപ്പോഴത്തെ വികാരങ്ങൾ വർണ്ണിക്കാൻ എ
ന്തിനു ശക്തിയില്ല. ഔപതി അമ്മയുടെ അടുത്തായിട്ട് അവളുടെ
നടുത്തുവന്നു. എന്നാൽ അത്, ഔപതിയെപ്പറ്റി സിദ്ധപ്പെട്ട
ത്തിൽ ഒരു വീടാണെന്നു് അവൾ കേട്ടിരുന്നതുകൊണ്ട്, അവളെ
ക്കൊണ്ട് വർണ്ണനാമങ്ങൾ അറിയാനാൽപ്പോലെന്നു. അവളുടെ
വിതാവായ സമ്പ്രദായിയുടെ വിവരങ്ങൾക്കുപോലെന്നു ചോദി
ക്കുന്നതിനാലാണെന്നു്, അവളുടെ കണ്ണുകൾ കണ്ണടയെപ്പോലെ
യെന്നില്ല. സുശീലയായ ഔപതി അതിനെപ്പറ്റി ആരോടൊ
ന്നും, എന്നെ അവളുടെ പറ്റി കണ്ണടയെപ്പോലെയോ താഴ്ന്നിട്ട്

മൂ. റെഡ് ഓർ അഡ്വേർട്ട് എൻ കവള വിവാഹം ചെയ്താ. പൂർണ്ണ പാഞ്ഞു. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം അതു സമ്മതിച്ചു എന്നു ചതുപ്പു സപ്രദായവ മോഡലായും എന്നിച്ച് അവളോടു സംസാരിപ്പാൻ സമ്മതം തന്നു. ഒരു ദിവസം അവൾ കല്യാണി എന്നവ കണ്ടപ്പോൾ, ഞാൻ വളരെ കലഹം അടുത്തു ചെന്നു എന്നിച്ച് അവളോടു അനുരാഗമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. അവൾ ചിരിച്ചു മേലും മറുപ്പും, അവളെന്നു നീറുപോയി. ഞാൻ സംസാരിക്കുമ്പോഴല്ലാ അവൾ ഇങ്ങിനെ സാധാരണയായി ചെല്ലുന്ന അവൾ എന്റെ മേൽ നോക്കുകയ ഇല്ല. എന്നാൽ കൈകൾ ഇവളെ സംസാരിപ്പിക്കണമെന്നാലു ഞാൻ 'നമ്മൾ സംസാരിച്ചാലു. വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നു—നിന്നെക്കൊന്നാടു ചെന്നു ചുറ്റാൻ സമ്മതിക്കുമോ?' എന്നു ചോദിച്ചു. ഇതുകേട്ടപ്പോൾ അവൾ അടുത്തു ഒരു വൃത്തി ചെടിവിന്നു. പിന്നെ ഇം. ഞാൻ, എൻ്റെ അവളിൽ അനുരാഗമുണ്ടെന്നും ഉറപ്പായി പറയുകയും അനുരാഗത്തിന്നു കാവില്ലെന്നും മറ്റും പറഞ്ഞ് 'വശസ്കന്തേ! എന്നു വിശ്വസ്തം!' എന്നു വളരെ അടുത്തായെ പറഞ്ഞപ്പോൾ, അവൾ ചെല്ലുന്നോടി 'നിങ്ങളെ ഞാൻ വിശ്വസ്തം' എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു.

[illegible]

വെച്ചും വിട്ടുപോയി, അതുകൊണ്ടുപോകയും ചെയ്തതായാ
 ലോക കഥയാസകയാ വാമകൾല്ലാതെ മറ്റൊരു വാമകൾല്ലാ
 ന്നതോന്നി. മകൾ ഒരു ബന്ധുവെന്നാണു് വേട്ടയ്ക്കു് എന്ത
 റിത്തായ്ക്കു് അദ്ദേഹം ശ്രദ്ധിക്കപ്പെടുന്നു. മറ്റൊരുതരം വാമക
 ല്ല. എന്നാൽ വാമകൾ അദ്ദേഹം അദ്ദേഹം തന്നെ ചില
 വാമകൾക്കു് ഉപയോഗം ഉണ്ടെന്നും വാമകൾക്കു് ഉപയോഗം
 കേൾക്കുന്നതെന്ന് സിദ്ധമായിപ്പോകുന്നു, അതുകൊണ്ടു്
 സമ്മതിക്കുകയും ചെയ്തു.

‘അവർ വൃദ്ധനായ ഏകദേശം അറുപതു വയസ്സായി
 ചെന്നുവെങ്കിലും കൂടി കർമ്മങ്ങൾ മറ്റൊരുതരം ചെയ്ത
 വന്നു ആ തൊഴിൽ എന്തെന്നു് ചോദിച്ചു. ആ സമയം
 അവർ, വിശ്വകർമ്മത്തിൽനിന്നു് ചെല്ലുന്നവർക്കു് ഉപ
 കാലകൃത്യം ചെയ്യാവുന്നതാണു് തോന്നിയതു്. അവർക്കു് ഏക
 ദൃഷ്ടി വളരെ സ്ഥിരമായിരുന്നു, അവർക്കു് ഏകദേശം അറുപതു വയ
 സ്സായി ചെന്നു കേൾക്കുവാൻ പാങ്ങുകൊടുത്തു. അവർ ആ കർ
 മങ്ങൾ വിട്ടു് അവസാനത്തെ കർമ്മം ചെയ്തപ്പോൾ, പ്രത്യേക
 രായി ഒരു നടുക്കി, പിന്നെ അത്രയും കർമ്മങ്ങൾക്കു് മുമ്പ
 പൂജ ആകാശത്തിൽനിന്നു് വന്നുവെന്നായിരുന്നു. അ
 വർ മുമ്പാകെ, ഈ കർമ്മങ്ങൾക്കു് വന്നിട്ടില്ലായിരുന്നു. അ
 വർക്കു് സമീപത്തു് വന്നിരുന്ന ചൊല്ലും വാക്കുചെയ്തതായ
 മറ്റൊരു ഉണ്ടായിരുന്നു അവർ ആ വൃദ്ധ ചിലർക്കു് കാഴ്ചയ
 ന്നു് അതെന്നാലോചിച്ചു ചെല്ലുന്നവർക്കു്: ചിലർക്കു് ദീർഘ
 കാലം ചെല്ലുന്നവർക്കു് ചെല്ലുന്നവർക്കു് ആ കർമ്മം. ഈ സമ
 യെല്ലാം അവർ അടുത്തുതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നു് അവർ
 എന്നു കണ്ടുവെക്കുന്നതില്ല. എന്നാൽ വല്ലാതെ ഒരു
 സ്ഥലം അവർക്കു് കൈകൾ മുമ്പാകെ വെച്ചു. അവർ അ
 തുകൊണ്ടു് ഒരു കർമ്മം ചെയ്തു. ചൊല്ലും, ചൊല്ലും, ചൊല്ലും
 ചൊല്ലും, ചൊല്ലും, ചൊല്ലും, ചൊല്ലും, ചൊല്ലും, ചൊല്ലും
 ചൊല്ലും. ‘ഇതായിരുന്നു, കർമ്മം ചെയ്തു. ചൊല്ലും, ചൊല്ലും

യുടെയൊന്നിൽ. ഉറപ്പായിവാശത്തും ചെല്ലു. വെളിച്ചമെങ്കിലും ഇരുപ്പും തെങ്ങുകൂട്ടമെങ്കിലും പശ്ചിമപ്രദേശത്താലും വന്നു. ചോരി ത്തൊഴാലകൾ വന്നടിക്കുന്ന എന്റെ ഭവനം ഇതിന്നുത്തുറപ്പുള്ള കടൽവക്കത്തായിരുന്നു.

‘അന്നാണു ദിവസംകൊണ്ടു മരണമല്ലാം കടന്ന്, ഞാൻ അറിയാത്തതൊക്കെ ഭാര്യയെ വിട്ടുപോയ കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ, തെങ്ങുകൂട്ടം മുതലായി മറ്റാരുമില്ലാതെ ചെന്നിരിക്കുന്നു എന്ന് എനിക്കു ഗുഹ്യമായി. എന്നാണു ഞങ്ങളെക്കണ്ടപ്പോൾ അതൊക്കെ. പ്രീതിപ്പെട്ടായില്ല; സോദരപാദ വിരോധത്താലും തുടങ്ങി. എന്നാൽ അവരുടെ ഉപദേശം പരിഹാസവും നിഷേധം അല്ലെങ്കിൽ ധൈര്യത്തോടെ സഹിച്ചുപോന്നു. എല്ലാ മറ്റാളുമാരും അവരെ കാരണമാക്കിയപ്പോൾ മാത്രമേ അവർ വ്യസനിച്ചു കണ്ടതുള്ളൂ. എന്നാൽ അടുത്തുവന്ന പരയണു! തെങ്ങുകൂട്ടം അവിടെയെന്നപ്പോൾ, ധനികനായ എന്റെ അപ്പൻ വിചാസനത്തിൽ പെട്ടു. അന്നേക്കവിധമായി മുമ്പും ചെന്നിരുന്ന അദ്ദേഹം, തെങ്ങുകൂട്ടം അവിടെയെന്ന സാഹചര്യം മുതൽ, ദേവാലയങ്ങളിലേക്കു വെച്ചുകൊണ്ടു ബ്രാഹ്മണർ ദാനങ്ങളായി വിവശമാക്കാൻ ഉത്സാഹിച്ചിട്ടുള്ളതും ഉപാധികളാൽ പൂർണ്ണമായതായതും ഗണകരുടെയും അധീനത്തിലായിരുന്നു. അക്കുലരാതനനായുള്ള വസ്ത്രാശയം ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഈ ആപത്തിന് ഓരോരായി അവർ ‘വെള്ളക്കാലി’ എന്ന അവർ വെളിച്ചിച്ചത നിന്റെ അമ്മയുടെ വരവായെന്നു പറഞ്ഞു. ഞാൻ മുമ്പും കൈവിട്ടിട്ടില്ലെന്ന വാശത്തും ചെല്ലു നിന്റെ അമ്മയുടെ ആരണങ്ങൾ കണ്ട് അവർക്കു മുമ്പെയും തുടങ്ങി. ഏതായാലും റ്റോറിൽ അവർ പ്രത്യക്ഷമായി കാട്ടിയ ശത്രുതയും ആരണത്തിന് സദാ കാണിച്ച അത്യാഹുതവും കണ്ടുപോയു വെച്ചതുമ്പോൾ, ഞാൻ വീട്ടിൽനിന്നു തിരിയുമ്പോൾ. നിന്റെ അമ്മ തെളിച്ചുണ്ടായിരുന്നു എന്നു പറയേണ്ടല്ലോ; ചിന്ത: അമ്മയെ സ്നേഹമുള്ള എന്റെ മരുമകനായ

രാജവന്ദനംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൻ എന്റെ അരികിൽ
 എന്ന ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥംകൊണ്ടായിരുന്നു. അവൻ ചെറുപ്പമായിരുന്ന
 അവനിലും പ്രാചീനഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നു ചില തത്വങ്ങൾ മ
 സ്സിലാക്കിക്കൊടുപ്പാൻ എന്നിങ്ങനെ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞങ്ങൾ കാ
 ശിഷ്യ പുറപ്പെട്ട വഴിയിലുള്ള ഒരു ദിക്കുകളിൽ പോയി. നിന്റെ
 അമ്മ നിന്നെ പ്രസവിച്ചപ്പോൾ വളരെ ദീനത്തിൽപ്പെട്ടു. അ
 വൾ നിന്റെ കണ്ണു കണ്ടിട്ടാണ് നിന്നെ കുറേക്കാലം എന്ന് വിളി
 ച്ചത്. രണ്ടുകൊല്ലത്തോളം ഞങ്ങൾ രാജാവിന്റെ അടുത്തടുത്തുള്ള
 ഭാഗ്യമായി കഴിച്ചുകൂടി.

‘രാജാ, എന്റെ കാര്യം! ഞാൻ എന്തിനെയെന്ന് ആ ഭാ
 ഗ്യശ്രേയസ്സിന്റെ ഒരു ഏകദേശംകൊണ്ടും നിന്നെ മനസ്സിലാക്കിത്ത
 രഞ്ഞത് വളരെപ്പേർ ഞങ്ങളെപ്പോലെ ഭാഗ്യമനുഭവിപ്പാൻ ക
 ഴിയില്ല. പണ്ണശാലകളിൽ താമസിച്ചും ശിക്ഷയായ വിചല
 ജലം കുടിച്ചും പക്ഷിവർഗ്ഗങ്ങളോടൊപ്പമെന്നും, അവയുടെ ഗീ
 തസ്തപങ്ങളാൽ മാറ്റാതെ കൊള്ളുന്ന താഴ്മകളിൽ സഞ്ച
 ളിച്ചും ആകാശത്തിലെ ശ്രാമവർണ്ണത്തോടുകൂടിയവെങ്കി
 ത്ത രാവങ്ങൾ തങ്ങളുടെ പച്ചതാഴ്വരകളിൽ ചെന്നും, ഞങ്ങ
 ള്ൾ കാലം കഴിച്ചു. നിന്റെ അമ്മ രാജാവിനെയും വൈകുന്നേര
 മും ആ ഭംഗിയുള്ള പ്രഭയിൽ എന്റെ കൂടെ നടന്നിരുന്നു. സു
 ത്തപ്പേരും നിശ്ചയം എല്ലാവരും ചുറ്റുമുണ്ടായിരുന്ന ആ സമയ
 കളിൽ അവൾ ഒരു വന്നുവരുന്നതെന്നു തോന്നപ്പെട്ടിരുന്നു. ആ
 ടകൾ എന്നുമാത്രം പക്ഷിവർഗ്ഗങ്ങളിൽനിന്നു കടിയ്ക്കുന്ന ചുറ്റും ഉള്ളതാ
 കിയിരുന്ന വൃക്ഷശാഖകളുടെയടുത്ത് കൂടിവന്നു കയ്യിൽനിന്നു
 ഭക്ഷണമനുഭവിച്ചിരുന്നു. വലിയൊരു മരത്തിന്റെ ചുറ്റും ലായി
 രുന്നു ഞങ്ങളുടെ കടിയ്ക്കൽ. അതിന്റെ സമീപത്തുകൂടി ഒരു അമ്മ
 വി കലിച്ചുപോയിരുന്നു. നിന്റെ അമ്മയുടെ ഒരുമിച്ചുപോന്ന
 ദാസിയായിരുന്നു ഞങ്ങൾക്കു ചോറ, പഴങ്ങിയ കിഴങ്ങ്, ചക്കര
 കിഴങ്ങ്, അപ്പങ്ങൾ മുതലായ ഭക്ഷണമുണ്ടാക്കിയിരുന്നത്. ഇ
 ത്തിനെ ഞങ്ങൾ വളരെ ഭാഗ്യമായി താമസിച്ചു. നിന്റെ അ

അ ഏന്റെ കൂടെ ഇരുന്ന സ്പീകർ സാധാരണ വായിക്കാത്ത ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അതി വിസ്മയത്തോടെ വായിച്ചുകൂടും പ്രയാസ സമ്പർക്കങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചുകൊടുക്കുമ്പോൾ വളരെ സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ടും ചെല്ലിരുന്നു. തെങ്ങച്ച അലട്ടുവാൻ യാതൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവർക്കു് ഗ്രാമണ ശക്തി വലിച്ചുപ്പോൾ, ഏതൊക്കെ ഈ അവസരവും വെച്ചു. ആ അവസരം അർത്ഥനിലമാണ്. കാർട്ടർ, ഒരിക്കൽ ഇരിക്കെ ഞാൻ കാട്ടും ലഭ്യം സ്റ്റേജിംഗ് നന്നാക്കുണ്ടു വല്ല അടുത്തുമുണ്ടോ? അവർക്കായിരുന്നു അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കൾ അധികം മോശമായിരുന്നുവ്. ഏതൊക്കെ, കാഴ്ച! തെങ്ങച്ചയുടെ ഭാഗ്യമെത്രാലയം അവസാനിച്ചു! എന്റെ അമ്മ ഏതൊക്കെ എളുപ്പവഴക്കം ഞാൻ വല്ലവണ്ണത്തിലും ഉണ്ടു, അവളെ ദൈവം എന്നിൽ നിന്നു കൊണ്ടുചോയി. ചിലർ സ്ഥാൻ അവളുടെ നോട്ടത്തിലുണ്ടായിരുന്ന സമതാപ്യം. അവർ ചിരിതാരാശാലയും ഇപ്പോഴുമെന്നു വെച്ചു. കാലേ! നീ! സാമാന്യത്തിലധികം അവളുടെ ക്ലായമാണ്. ഏതൊക്കെ കർമ്മം സംവത്സരം ദൃഢസ്ഥാവസ്ഥയെപ്പോലെ ആ സാധ്യം എത്രയും തോന്നി അപ്പോൾ ഞാൻ ഒരോ വികാരങ്ങളാൽ സങ്കീർണ്ണം വയ്ക്കാത്തവിധം അതിക്രമിക്കപ്പെട്ടു്.

കമല (ആശയോടെ)— ‘ശരി, അപ്പോ! ശരി! ദൃഢസ്ഥാവസ്ഥയെപ്പോലെ എന്നതാണ്? പറയൂ.’

നാരായണ സന്യാസി— ‘എന്താണ് കട്ടി, അതിനെപ്പറ്റി എന്താണ് അറിയേണ്ടത്?’

കമല— ‘അപ്പോ! ഞാൻ മുഖവുപ്പാഴെങ്കിലും അവിടെപ്പോയിട്ടുണ്ടോ? ഞാൻ അവിടെനിന്നു് ഞാൻ ശബ്ദം കേട്ടു. ഞാൻ ഭൗതികപരമായ വെള്ളത്തിൽ വീണു എന്നും അപ്പോൾ ആരോ എന്നെ കണ്ടിട്ടുവന്നു എന്നിങ്ങനെ തോന്നി. എന്നോ ചിട്ടിച്ചു കേൾക്കിയത് വളർച്ചിട്ടുള്ളതല്ല സ്പീഷാലിസം; അതു ഞാൻ കണ്ടു. അവിടെ ഉള്ളതെല്ലാം പണ്ടു കണ്ടു

പോലെ എനിക്ക് ആത്മവൃത്തമായിരുന്നു. അപ്പോൾ ഹൃദയം കേട്ടുവെന്നു തോന്നിയപ്പോൾ ഞാൻ ഉടനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

നാരായണസ്വാമി— ‘ഉദ്യോഗം?’ എന്നു ചോദിച്ചു. ‘അതേ അടുത്ത നിങ്ങളുടെ പണ്ടത്തെപ്പോലെ നോക്കൂ. വീണ്ടും ‘നാണക്കം’ കാണുകയല്ലേ?’

കാലം— ‘ഇല്ല, അല്ല! ഞാൻ ഒരു കൈ മാത്രമേ കണ്ടുള്ളൂ’

നാരായണസ്വാമി— ‘ആ അഗാധ ജലത്തിൽ വീണപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ കൈകൾ നിങ്ങളുടെ അടുത്തായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ അപ്പോൾ വല്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടു. ഞങ്ങൾ കൃഷ്ണക്ഷേത്രത്തിലെ ക്ഷേത്രം യാത്രയായിരുന്നു. അന്നു വൈകുന്നേരം ആഴ്ചയിലുള്ള പാതപക്ഷിയിന്റേ അടുത്തടുത്തായി ആ അഗാധ നിങ്ങളുടെ അടുത്തായിരുന്നു. ഭീനം കലശലായപ്പോൾ ഞങ്ങൾ ‘അയ്യോ! നിങ്ങളുടെ ഏകസന്താനവും കൂടി മരിച്ചുവെന്നു ചൊല്ലും? അങ്ങനെയല്ലല്ലോ’ എന്നെന്നോട് പറഞ്ഞത് എനിക്കിപ്പോഴും നല്ല ഓർമ്മയുണ്ട്. ഞങ്ങളുടെ സംഭാവനകൾ യാതൊരു കാര്യമായിരുന്നില്ല. മരണത്തിനിന്നു നമ്മെ കരഞ്ഞുവെക്കുക; ചാരുമണിയായ ഒരു കൈയായ മേൽമുറിയിൽനിന്നു കറുപ്പൻ കാലിയിട്ടിരുന്നു. ശിശുക്കളെ നീക്കി അടുത്ത ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടു. മറ്റൊരു കൈയോടുകൂടി കൈയടക്കുന്ന കൈയോടുകൂടി കൈയടക്കുക. കാലം— ഒരു കൈയായ കാലം—അവരുടെ അടുത്തുവന്നപ്പോൾ. അവർ വളരെ ദയയോടെ ‘ചോക്ക’ എന്നെന്നോട് പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ നേരം മാത്രമായിരുന്നു. നമ്മുടെയും നല്ലവണ്ണം പ്രകാശിച്ചു. വളരെ ദൂരം വ്യാപിച്ചു കിടന്നിരുന്ന മേൽമുറിയിൽനിന്നു കാരാടിയിരുന്നു. കൈയടക്കുക കിട്ടുവാനായി പിന്നാലെ കൂടിയിരുന്ന നമ്മുടെ കൈയോടുകൂടി ചെറിയ കൈയോടുകൂടിയിരുന്നു. അവർ മരിച്ചവനെ എനിക്ക്

നസ്സിലായി. മേവട്ടുടെ മുഖത്ത് സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തിയുടെ ഭാഗ്യം നല്കുവണ്ണം സൂചിപ്പിച്ചു. ഞാൻ, അതു കണ്ട് ഭാഗ്യത്തെ പ്പോലെ സകല ക്രിയകളും ചെയ്തു. പിന്നെ എനിക്കു സൌഖ്യത്തെന്നു ഏകവസ്തുവായ നിദ്രനാട്ടുകളുടെ അവിടെനിന്നു പുറപ്പെട്ടു'

൧൫-ാം അദ്ധ്യായം.

‘ചോരവിശദന്തിടം വകിയകാട്ടുസാമൂഹിക
 ഹിമാനിശതനല്ലകാല്പദമിതനുവാണെന്നും’
 ‘കാലിക്കാക്കുന്നിരസനചലതും ജ്വലിച്ചുവെന്നാകിലേ
 ഉരണമതുജാൻകുന്ന.....
നിൽതാവകി
 നാരിപതിനിയുംകിഞ്ചൊരുചന്ദ്രിതാഭ്യാനിസ്സാരം’*

ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ സിംഹകൂടത്തിലേക്കു പോകുമ്പോൾ വഴിയിൽവെച്ചു സായഭ്യോദ സംഭാഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന രാമചന്ദ്രന്റെ കഥ വീണ്ടും പറയാം. അവർക്കു കടന്നുപോകേണ്ടുന്ന ഇടമായ രണ്ടാഞ്ഞ ഇടുക്കുവഴിയിൽ വെച്ചു സായി, മുഖ്യ പോകാമെന്നു പറഞ്ഞു, ഒരു ഗുഹയാൽക്കൂടെ നടന്നു. രാമചന്ദ്രൻ അപ്രകാരമനുവദിച്ചു, സാധാരണ വഴിയായും സാവധാനത്തിൽ പോയി.

സായിയുടെ ചെറിയ ഭവനം ഒരു കുന്നിന്റെ വക്കത്തു * ൦

* സുന്ദരാലസവിരം നാകം സി. ഗോവിന്ദന്നേട്ടരും.

ു താഴെകൊണ്ടിരുന്നതിൽ കെട്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. ചി
 ന്നിമിതികളിൽനിന്നു ഗ്രാമം കണ്ടു കൂടാതെ യാതൊരു
 തിന്നുന്നതിനായി അഗാധമായ ഒരു വഴി വശത്തും ആയിരുന്നു.
 രാചന്ദ്രൻ അല്പനേരം ധർമ്മശാലയിൽ ചെന്നു വിശ്രമിച്ചതിൽ
 പിന്നെ ഗ്രാമം കാണുവാനാശ്ചര്യമായി. സാതി വീട്ടിൽ എത്തി
 യ ഉടനെ താഴെത്ത അകത്തുണ്ടായിരുന്ന ഒരു വൃദ്ധന്റെ അ
 ടകൾക്കു് ഉൾവഴിയായി ചെന്നു. അയാളുടെ മുമ്പിൽ പി
 മ്പട്ട കൊണ്ടുള്ള ചില ബിംബങ്ങളും കണ്ടു പുഷ്പങ്ങളും ഉണ്ടാ
 യിരുന്നു. അയാൾ അപ്പാൾ പാലയെടുത്തു ജപിച്ചിരുന്നുവെ
 കിലും തന്നെ ഇന്നുവരികിൽകൂടി മുമ്പിലെ ഗ്രാമവും താഴെയും
 നോക്കിക്കാണുകയായിരുന്നു. ഈ മുമ്പിലേക്കുള്ള ഉൾവഴി സാ
 തിപ്പാത്രമെ നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അവളുടെ വീട്ടിന്റെ ഈ
 വശം അഗാധമായൊരു താഴ്വരയുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, ഇന്നു
 റെക്കു് അതിനെപ്പറ്റി യാതൊരു ഉറപ്പും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.
 സാതി (സംഭാഷണത്തിന്റെ അകത്തുനിന്നി) 'ദോഷിത്തവ! ഈ
 പുതിയ ആൾ ആരാണെന്നു് ഏതെന്നു് ശരിയായി പറഞ്ഞു
 തരണം. ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ രാജകുടുംബനാണെന്നു തോന്നുന്നു.
 കാശിയുടെ അപ്പാന്റെ—രാജകുടുംബ പണ്ഡിതരുടെ—വീട്ടിൽ
 പണി എടുത്തിരുന്ന മഹാ ദൈവരാജി ഭഗവന്മാസനിൽനി
 ന്നു് എനിക്ക് ഇപ്പോഴും നാരായണ സത്യാസിദ്ധ്യായുള്ള സം
 ബന്ധം യദൃച്ഛയാ മനസ്സിലായി. കാശി കാലയുടെ സമീ
 യാണ്. അതുകൊണ്ട് ഭഗവന്മാസദൈവരാജി രാചന്ദ്രനെ
 നല്ല വൈദ്യനാണെന്നും ആരണ്യാദ്ധ്യായന്റെ ശിഷ്യനാ
 നെന്നും പറഞ്ഞു കാശിയുടെ കൂട്ടൽ പരിചയമാക്കിക്കൊടു
 ത്തു. അപ്പാൾ അയാൾ രാചന്ദ്രനും നാരായണസത്യാ
 സിദ്ധ്യായുള്ള ചാമ്യ അസംഗത്യാ എനിക്കു പറഞ്ഞു തന്നു.
 ഞാനന്യായെ അറിയും; എങ്കിലും പരിചയം ചോര. (സ
 ത്വേഷണത്തിന്റെ) അയാൾ ആ ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു് ഇതിലെ
 മടങ്ങുവാൻ പോകുന്നു! '

അം കഴിഞ്ഞ ഒരു ബ്രാഹ്മണ സ്ത്രീയെന്നെന്നും മറുപടിയും ബാ-
ൻ പറയും. പിന്നെ ഞാൻ നിന്റെ ഭർത്താവിനെ വിട്ടുപോയി
ദിച്ചു നിന്നെ രാജപുത്രനായിത്തന്നെ അവനിക്കുവേണ്ടി പണയം
പാത്രമാക്കും. ഇതൊക്കെപ്പോലും ഒട്ടും മേലായിരിക്കട്ടെ'

സായി (എല്ലാം മിണ്ടാതെ കേട്ടുനിന്നു) 'ആട്ടെ, അതൊക്കെ
യഥാർത്ഥം; ആട്ടെ ഇതൊക്കെയാണു പറയു. നിങ്ങൾ പറയുന്ന
അപവാദമൊക്കെ ഞാൻ തട്ടെപ്പോക്കുമല്ലോ. എന്നാൽ ഞാ-
നും ചിലതു പറയും: ഭാര്യയല്ല. സായിയെക്കൊണ്ട് ആ-
രും അറിയും സാധാരണ താണു കൂട്ടക്കുറുപ്പാലു ചെയ്തതാ-
ണൊ പണം വാങ്ങി ദേഹം വിറ്റുവെന്നൊ പറയട്ടെ.
'ഇല്ല! എന്നെന്നാൽ നല്ലതെന്ന് ധാരാളം ദ്രവ്യമുണ്ടായിരുന്നു
(അന്തർദ്വാരം) എന്നാൽ അതെങ്ങനെ കിട്ടി?'

സായി— 'ആരെ? പറയൂ, മുത്ത! വിറുപ്പിച്ചു കൊള്ളൂ. നിങ്ങൾ
എന്നെക്കുറിച്ചുള്ളതൊക്കെപ്പോലും കേൾക്കുന്നതാണ്. ഒരു കാ-
ലത്തു പ്രതികാരമുണ്ടാവാം. അപ്പോൾ തടവിൽ കിടന്നപ്പോൾ
സായിയെ ഒപ്പം രാജപുത്രനായിവിട്ടുപോന്നു എന്തിനാണ്
സൗഖ്യമെന്നായിരും.

അയാൾ ഇതെല്ലാം കേട്ടു അധോമുഖനായി എത്തു വന്നാ-
ലും വേണ്ടിയില്ലെന്ന ഭാവത്തോടുകൂടിയെന്നുതന്നെ, സായി അതി-
പുച്ഛത്തോടെ ഒന്നു നോക്കി. ഇതിനിടയിൽ രാജപുത്രൻ ഏതാനും
വശമായി ഒരു അനുചരനോടുകൂടി താഴ്വരയിൽ കിടന്നപ്പോൾ,
ആ കപ്പൽ സന്യാസി അതസംഭവത്തെക്കുറിച്ച് കേൾക്കുന്ന
തലയോട്ടി നോക്കി ഇതിനെ പതുക്കെപ്പറഞ്ഞു. 'അയാൾ ഇ-
വിധം വന്നതാണ്' എന്ന് അറിയപ്പെടുകയും ചെയ്തു. മുത്താർക്കൻ
തന്നെ ചോർത്തു. അതാണ് ഞാൻ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചു പറ-
ഞ്ഞത്. അയാൾ നിന്നെ കണ്ടുവോ?

സായി— 'ഇല്ല, പക്ഷെ വഴി വശം ഞാൻ കേൾക്കുന്നതാണ് എന്നു

ഞാൻ ഇതാ മുമ്പെഴുതിയവയായി എഴുതിയിട്ടുള്ളത്. വ
ന്നെത്തിയേ ഉള്ളൂ. അത് ആരാണ്? അറിയാമോ?

‘ഒരു കോണുള്ള തലക്കെട്ട് വെച്ചിരിക്കുന്ന അനുമാ
നം വേണം നോക്കൂ. മനസ്സിലായില്ലേ? അത് രാവേല വരേ
ത്താമെ. വാല്യക്കാരനാണ്; മുമ്പിലുള്ളത് നിന്റെ ഭർത്താ
വു.’

സായി വിചിത്രമായി ജനവാതിലിന്റെ മേടുകൾ പി
ടിച്ചു താഴ്ന്നു കിടന്നു. തിരിച്ചറിയപ്പെടുന്നവനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി.
അവൾക്കു മുഴുവനായിരുന്ന വിചാരങ്ങൾ അച്ഛനായിത്തീർന്നു
യിരുന്നു. ‘ഇതെന്റെ ഭർത്താവ് മാത്രമാണല്ലോ? ആ വേ
റെ എത്ര അടുത്തായിത്തോന്നുന്നു. ഇല്ലാത്തതാണ് എന്നു കേൾ
ലും മുമ്പെ ഈ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോയത്. കഷ്ടം! എത്ര
സ്വന്തം! എന്തു ചെയ്യാം? കളഞ്ഞല്ലോ?’ ഇപ്രകാരം വിചാരി
ച്ച അവൾ അല്പനേരം വല്ലാതെ വിഷാദിച്ചു. ഇപ്പോൾ അവ
ൾക്കു താൻ അതുവരെയും ചെയ്ത കാര്യം കേൾപ്പിച്ചത് കൂടുതൽ
കലം കാര്യം. ‘ഹാ! ഞാനത്ര നഷ്ടപ്പെട്ടു! അത് അല്പ
നേരമെങ്കിലും ഉണ്ടാവാൻ എന്തും കൊടുക്കല്ലേ’ എന്നാൽ,
സായി ഗൃഹത്തിൽ നിന്ന് ഒളിച്ചുപോന്ന സഹനിയെപ്പറ്റി വ
ളരെ വ്യസനിച്ചു. അവൾ പ്രകൃതിവശാൽ മനോവികാരങ്ങളാ
ൽ ആത്മീയ ചഞ്ചലതയെക്കൊണ്ടായിരുന്നു. അവൾക്കു ലോ
കകാര്യങ്ങളെ കുറിച്ചു നല്ല അറിവുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും ത
നിക്ക് ഇനി സൂക്ഷ്മമായിപ്പോൾ തെളിപ്പെന്നിടത്തുപോൾ
മാത്രമേ പോകുന്നതിലെ അസാധാരണ മനസ്സിലാക്കൂ. പക്ഷേ
വളരെ ഉഷ്ണപ്പെട്ടിരുന്ന സ്വതന്ത്രതയോടൊപ്പം അവൾക്കു നീരാ
സം തുടങ്ങി. ‘എന്റെ സമിതി മറ്റൊരാൾ ഞാൻ എന്തും ചെയ്
ൽക്കൂ—വായുവത്തിൽ ഒരു മരണാത്മക സ്നേഹിക്കപ്പെട്ട ഒരു സ
ത്യത്തെക്കുറിച്ചാണ്? ഞാൻ എങ്ങിനെ വഞ്ചിതയായി! കഷ്ടം! ഇ
ങ്ങിനെ ആലോചിച്ചു സങ്കടപ്പെട്ട് അവൾ സംഭവത്തോടെ വി
ഷ്ണു മേടുകൾ പിടിച്ചു ഇതുവരെയും അവളുടെ അറിവുള്ള

നിന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയിരുന്ന ആ വൃദ്ധൻ ഇങ്ങിനെ ചോദിച്ചു. 'ഈ വരുമാനം വരുമെ ആലോചനാ മേതുവാലിരിക്കുന്നു, ഇല്ലേ?'

സായി ഇതു കേട്ടുളടനെ സ്വപ്നത്തിൽ നിന്നുണർന്ന ചോലെഞ്ഞിട്ടി, സന്ദർഭാവസ്ഥയെ നല്ല വണ്ണം മനസ്സിലാക്കി ഉദ്യകാരം പറഞ്ഞു. 'ഹോ! എല്ലാം കഴിഞ്ഞു. നിങ്ങൾ എന്തെങ്കിലും നശിപ്പിച്ചു. എന്റെ ഈ സ്വർത്തിക്കു കാരണം നിങ്ങളാണ്. ഈ മരവാസാഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിലും ഫലമില്ല'.

(വികൃതമാസംസ്കാരം) 'മാറാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടോ? ഈ മാതിരി ഞാൻ ആക്കിയില്ലെങ്കിൽ നിന്നെ സംഭാരത്തും, താഴെ, സം ഇതൊക്കെ എങ്ങിനെയാവാം?'

സായി— 'കാഴ്ച! നിങ്ങൾ എന്നിൽനിന്നു ചിലതെടുത്തു കളഞ്ഞു—എന്റെ പേരും മാനവും, വരിപ്പ്, സ്വാതന്ത്ര്യം, ധനം, അന്യന്മാരുടെ മേലധികാരം ഇതൊക്കെ കിട്ടുമെന്നു വിചാരിച്ചു ഭരിച്ചു ഞാൻ അവയെ മനസ്സായി, വിട്ടുകളഞ്ഞു. അവയെല്ലാം എന്നിക്ക് ഇപ്പോഴുണ്ടെങ്കിലും എന്റെ പേരില്ലാതെ എന്തു പ്രയോജനം? ആട്ടെ; കഴിഞ്ഞതാലോചിച്ചു വ്യസനിച്ചിട്ടു പലിയില്ലല്ലോ. ഇപ്പോൾ സായിക്ക് മരവാൻ പ്രയത്നമാണ്. അവർക്ക് സ്വാതന്ത്ര്യമില്ലാതെ കഴിയില്ല. ആട്ടെ വരു. എല്ലാം മന്നു സ്നേഹിതന്മാരാവാം?'

മേലുദ്ധതിയസംഭാവണം കറെ അതിശയകരമായി തോന്നുമെങ്കിലും ഒരിക്കൽ രാജചന്ദ്രൻ, നാരായണ സമ്പ്രദായത്തിന്റെ അടുത്തു നിന്നു വീട്ടിൽ പോയപ്പോൾ, അവൻ സാമ്പിളെ വാഴ്ചാനം കഴിച്ചുകൊടുത്തു വാങ്ങുവമായിരുന്നു. നാരായണ സമ്പ്രദായത്തിന്റെ സോദരിയായ അവന്റെ അമ്മ, സോദാശരണപ്പോലെ പുത്രനും ആനുകൂല്യം എന്നു വിചാരിച്ചു 'ഭേദപ്പെട്ട', അവനെ വീട്ടിലിരുത്തുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുകയും അവൻ അവിടെ ഉള്ളപ്പോൾ തന്നെ വാക്യാനകർമ്മം കഴിക്കണമെന്നു ശാസ്ത്രം പിടിക്കുകയും

ചെട്ടു എന്നാൽ ഓരോന്നാൽ വീട്ടിൽ വളരെക്കാലം താമസിപ്പാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അവന്റെ മനസ്സിലും നാരായണ സമ്പ്രദായത്തിലും അദ്ദേഹം പരിചയമാക്കിക്കൊടുത്ത ആയുർവ്വേദശാസ്ത്രത്തിലും ആയിരുന്നു. അതിനാൽ അവൻ വാക്യാനം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ ഏതൊ ചില കഴികഴിവാ പഠനത്തു വീട്ടിൽ നിന്നു പോന്നു. പിന്നെ വളരെക്കാലത്തേക്ക് അവനെപ്പറ്റിയൊന്നൊരു വർത്തമാനവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവനെ നാരായണ സമ്പ്രദായത്തോടുള്ള സാഹചര്യം ആയുർവ്വേദശാസ്ത്രത്തിലുള്ള വിദ്യാഭ്യാസവും അതിനായി ആകർഷിച്ചു. വീട്ടിൽ പഠാനനുസരിച്ചു കിട്ടാൻ അവനു ലഭം പ്രിയമുണ്ടായിരുന്നില്ല; ആ വാക്യാനം ഹിതവിരോധവുമായിരുന്നു. വളരെക്കാലം കഴിഞ്ഞു. പിന്നെ കിഷൻ സ്വാമിജിപ്പോയപ്പോൾ, താൻ ചരിച്ചുവെന്നു തന്നെ വാക്യാനം ചെട്ടു ബാഹ്യ വധവാധോഘോഷിപ്പാനായി ചെട്ടുന്ന് ഏതൊ ചാടിപ്പോയെന്നുള്ള ഒരു കിഷൻ ദാരിദ്ര്യം അവാർ അറിഞ്ഞു. അവളെക്കൊന്നുതാമസിപ്പോടി രാവിലെപ്പോൾ കൂടി കേൾക്കുന്നു. ഏതു കാരണത്താൽ അവളെക്കൊന്നുതാമസിപ്പോൾ തന്നെ അവിടുത്തെ രഹസ്യം അറിയുകയും കാരണത്താൽ. ലുപ്തമായിരുന്നു കാരണ പ്രസവിച്ചത്. അവളുടെ അമ്മ, ചെട്ടുന്ന് തന്റെ പ്രിയ സാഹചര്യം സ്മരണയ്ക്കുകയും സഹൃദയ കോടകാശനം ചെയ്ത് അവനെ സമാഹരിച്ചു. കാരണം അന്നും വെസ്റ്റേർപ്പോൾ, ഓരോന്നാൽ ചെട്ടുൻ ചരിച്ചതിനാൽ അവൻ വിനയം സ്വദേശത്തിലേക്ക് പോയി, ഗ്രാമകാർമ്മാണവും ശരിപ്പെടുത്തുവാനായി അല്പകാലം താമസിച്ചു. ഇതിനു ശേഷം ചെട്ടുൻ ചരിച്ചതിനാൽ, നാരായണ സമ്പ്രദായം ഉപേക്ഷിക്കുകയും, പുതിയൊരു കൂടി അഭ്യസിക്കുകയും വളരെ സമ്പാദ്യം, അവസാനം പട്ടുതൊഴുതിനില്പാമുള്ള അമ്മിനി നഗ്നത്തിൽ സ്ഥിരവാസമാക്കി. ഇപ്പോഴായിരുന്ന ഓരോന്നാൽ ചെട്ടുൻ ചരിച്ചതിനെ കാരണത്താൽ കാരണത്താൽ കഴിഞ്ഞതിൽ

വിന്നെ കാലയുടെ വാഴുന്ന ദിവസം ബൈകുന്നേരം അദ്ദേഹത്തെ ഇഥാസംഗത്ത് യാടി കണ്ടെത്തിയത്.

[illegible]

വിദ്യ, പക്ഷെ അവർ അച്ഛനെയുപാലെ ആയിരിക്കാനും അവർ വിചാരിച്ചു. അവർ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി പിതാവിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ചെന്നു കേട്ടപ്പോൾ അവർക്കു വളരെ കൃതജ്ഞതയുണ്ടായി. അവർക്ക് ദൈവസ്ഥലത്തു ബഹുണ്ടായ ദേവകാണായ സാഗതി ഇപ്പോൾ വളരെ പ്രകാശമായിത്തീർന്നു. അപ്പോൾ അടുത്തുവന്നപ്പോൾ, തന്റെ വസ്ത്രത്തായ നടവടികൾ കണ്ടു. അപ്പോൾ കണ്ടു പാത്രത്തെ കണ്ടു കൂട്ടിയതിന് രാജാവിന്റെ ദൈവകാണായാലോചനയെ അവർ വളരെ നന്നായി മനസ്സിലാക്കി. അവർക്കു വളരെ ഹൃദയത്തിലാശ്വാസം കടന്നു കൂടി. അതു, വിചാരിച്ചു അവർ കൈവെട്ടിയവയായി, അതാകും അറിയുന്നതെന്നു വിചാരിച്ചു ഹൃദയം കൈകൊണ്ടു മൂടി. ആ വിചാരം ഗണേശൻ രാജാവിനുപാലെ ആയാലത്ര നന്നെന്നായിരുന്നു. ഈ ആശ്വാസം എത്രത്തന്നെ സമാധാനമാക്കുന്നതിലും ഉത്തമമായ അനുഭവമാകുന്നതെന്നു വിചാരിക്കുന്നതിന്നു സ്പീകർക്ക് അതി കഠിനമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

കാല ഗണനങ്ങൾക്കു നന്നിച്ചു സമ്മാനമായിത്തീർന്നു വൃഥാ ശ്രമിച്ചു. അവരുടെ അപ്പൻ വളരെ ദേഹത്തോടു കൂടിയായി ഇനി അവർക്കു അവിടെ ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും ചിലപ്പോൾ അദ്ദേഹം സാധാരണമായിരുന്നതിന്റെകാരണം അവർക്കു നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആ സമയങ്ങളിലെല്ലാം അവർ 'അപ്പൻ ഏതൊക്കെ പാപങ്ങളെ തന്നിട്ടില്ല? പിന്നെ എന്താണ് ഇത്ര സാധാരണമല്ലേ?' എന്ന് ചിന്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഗണനങ്ങൾ വളരെ വേഗം സമ്പാദിച്ചു, പക്ഷെ ഒരു ഒരു പ്രാവശ്യം സ്വകാര്യമായി വിളിച്ചിരിക്കുന്ന പാപങ്ങളെ 'കാലം'യോടു ചേർത്തു, നീ എന്തു ചെയ്യും? നിന്നെക്കുറിച്ചും സന്തോഷത്തോടെ ഇനി യാതൊന്നും ആവിശ്വസിക്കുകയും ഉറപ്പുവരുത്തുകയും നീ ഈ കാഴ്ചയെക്കുറിച്ച് നിന്റെ അമ്മയോടൊപ്പമുള്ളതായ കോളി എൻ്റെ കൈയോടു ചേർത്തു കൂട. നിന്നെക്കുറിച്ചും അമ്മയോടു ചേർത്തു സ.

തൃശ്ശൂരിൽ അനുരാഗമുഖത്തിൽ എല്ലാം ഉണ്ടാണെന്ന്. നിങ്ങളുടെ വളരെ സ്നേഹിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ ഏകാന്തതയിൽ ഏകാന്തതയെപ്പറ്റി അറിയാൻ, ഇല്ലെന്ന് എനിക്ക് ഗുണമേന്മയെക്കുറിച്ച് അറിയാൻ അറിയാൻ നിങ്ങളിലൂടെ. അതുകൊണ്ട് മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ്.

കുലം— 'അച്ഛാ! വൃശ്ചികം. അദ്ദേഹം സാധാരണ ഉത്തരകാശമെപ്പോലല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്നു എന്നൊട്ടു വളരെ ദയയുണ്ട്. എനിക്കു ഇത്ര നല്ലൊരു ഭർത്താവുള്ളതിനാൽ മറ്റു ബാധിക്കുവാൻ എന്തെന്നുപറ്റാൻ അറിയാനിടയുണ്ട്. മരിക്കൽ— എന്തുതുകൊണ്ടോ എനിക്കറിഞ്ഞതുകൂട— എനിക്കും സമാധാനമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അങ്ങിനെയല്ല. അദ്ദേഹം ഉടനെവരും'.

ഗണേശൻ്റെ വരവ് ആ ധ്യാനം വളരെ ആശ്വാസകരമായിരുന്നു. പുത്രിയെ കൊണ്ടുപോകുന്നതിൽ അാദ്രമത്തിന് യാതൊരു തടസ്സവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഗണേശൻ രാജപുരത്തു് തന്റെ പ്രവൃത്തിയിൽ ഒന്നൊന്നും ചെന്നു ഹാജരായിരുന്നു. ഏനാൽ അവിടെനിന്നു വന്ന പ്രത്യകാവശ്യം കൂലയ കൊണ്ടുപോയി ശിവഗൃഹയിലാക്കുന്നതായിരുന്നു. ചിത്താവും പുത്രിയുമായുള്ള ദീർഘവിരോധം കണ്ടപ്പോൾ അവന്നു വളരെ മനസ്സലിഞ്ഞു. പിന്നെ ഇരുവരും ചേർന്നു. കാലയുടെ ശാശ്വതത്തിന്റെ താഴത്തു കാത്തുനിന്നിരുന്നു. അവിടെ വെച്ചു ഗണേശൻ രാജപുരത്തു് ലേക്കു തിരിച്ചു.

ഹൃന്യം അദ്ധ്യായം

— ൨ —

‘കന്യാശിശുവായതിയാദി ക്ഷോഭാവതിരോധംകരമിതി’ †

‘എന്നിന്നുണ്ടികണമിട്ടുവാൻനമുക്കു
സന്താനജഡ്വികലമിന്നുമാരേകം’ ‡

‘പാശേപ്രഭാതോത്തു ചാഴമിതവർത്തമാർവിശാമംവരാൻ
ജഡംകാണേമതിരോശംകിമഹാവേദനനസ്സാര്യം’

കാല ശബ്ദമൊന്നിച്ച് ഗ്രാമസമീപത്തെ തുടങ്ങിയ
പുറം, ഭാഗീരഥി അവളുടെ വീട്ടു് ഞൻ മുൻവരമുള്ള മതലിന്തി
തെളിയിക്കുന്നതായിരുന്നു. അവൾക്കു് ഒരു ഭാഗ്യവും
വെച്ചു്, അവളുടെ ശബ്ദമിന്റെ പിന്നാലെ തായിരുന്നു നട
ന്നിരുന്നത്. ഭാഗീരഥി ഏല്പാവാൻ ഉടനെ അറിവു കൊടുത്തു.
അതുകൊണ്ട് കാലതെളിയാമെന്നു് അറിഞ്ഞിട്ടു് പൊതുവേ
അപ്പോൾ മതിരിയെത്തന്നെ വേലിയിടയിൽച്ചുറ്റി എത്തിയെന്നു്
കരം സ്നാനം കഴിഞ്ഞു് ജലവും കൊണ്ടു മടങ്ങിയെന്നു് സ്മരിക്കു
ന്നു് അന്നുടെ അവയവങ്ങളുടെ ഗ്രാമങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ നോക്കുന്നില്ലേ
പോലെ. ഭാഗീരഥി സമീപത്തെ കണ്ടുടനെ പറഞ്ഞു് ‘കാലേ!
സ്വാഗതം സ്വാഗതം’ എന്നായിരുന്നു. അപ്പോഴേക്കു് നാലുപേരു
നന്നം ‘സൗമ്യപ്രഭാതം’ എവിടുന്നുവരുന്നു? ‘എങ്ങു പോണം’ എ
ന്നു് സൗമ്യപ്രഭാതം കത്തിയവരായതോടുകൂടി നാലുപേരും
ചോദിച്ചു തുടങ്ങി. മരിക്കുന്നതും തരികത്തും കിട്ടുന്നു. എന്നാൽ
സാധാരണ ഉത്സാഹമില്ലായ്മയായ ഒരു വളരെ വ്യസനിച്ചു പരവ
രമായി നിന്നു. അവർ വന്നപ്പോൾ ഏല്പാവാൻ അന്നു ധ
ർമ്മം അവർ കാലം ‘എന്നു സംഗതം’ എന്ന അവത്തോടെ
ഏല്പാവാൻ, പ്രാത്യകായി കണ്ടതും നോക്കി, അവളുടെ

† ലാലയനു കണ്ണുവെട്ടുന്നിടം. ‡ വിശ്വദാർശനം കണ്ണുവെട്ടുന്നിടം.

സന്ദഭാലം കണ്ടു വളരെ ഭയപ്പെട്ടു പിന്നെ അവർ വളരെ ആശങ്കയോടെ 'പറയിൽ, എന്നാണ്? എന്നാണ് സന്ദഭിച്ചു ത്?' എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ 'അരില്ല, അരില്ല' എന്നു പറഞ്ഞു പ്രായം ചെന്ന സ്ത്രീകൾ ചൊടുന്നനായ വീട്ടിലേക്കു ചോകുവാൻ തുടങ്ങി. ഇവർ തമ്മിൽ പരസ്പരം സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, അവരുടെ പ്രസന്നഭാവങ്ങളും ചോരയിൽ കുറ്റം തലവായ്ക്കി. 'ഭയം കണ്ടു ആശങ്കയുണ്ട്' ഇവരെ രാത്രി വെളിച്ചം വരുത്തിയിരുന്നു. എന്നു പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കു തന്നെ വ്യസനമകാശം കലവിലുണ്ടാകാൻ തോന്നി അവർ വളരെ വിചാരിച്ചു.

'അയ്യോ, കുട്ടി കണ്ടെത്തൽ. എത്രപ്രകാരം വലിയ തലമുറയ്ക്കു ശാലിക്കോടിക്കൊടുത്ത് നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്? അവർ കൊണ്ടുപോകുന്നവരെക്കൊണ്ടു കയറാവട്ടെ, വല്ലതും പറയാവട്ടെ ചൊല്ലുതന്നെ പാർത്തു കൂടെ? ആ രാത്രി, വല്ലതും വരും ഭയം കൂടുന്നത് നമുക്കു? അതൊരു മുമ്പിടിക്കാണ് എന്നു സിദ്ധിച്ചുണ്ടാകുന്ന ഒരു ഭയം സ്ത്രീകൾ പറഞ്ഞു.

കാലം വല്ലാതെ ചെലിയിച്ച്, തത്സമയം പറഞ്ഞുവന്ന ഭാഗ്യമിടയാൽ അതല്ലാതെ ഒന്നു ചോദിച്ചു. അപ്പോൾ അവർ ഇന്നിന്നത്തന്നെ പറഞ്ഞു. 'പിന്നാതിരിയ, പിന്നാതിരിയ; ഭയപ്പെടുന്നു. ഒരാൾ വന്നുവെന്ന് ഇത് പറയരുത്: എങ്കിലും ഇവിടെ അങ്ങനെയൊന്നു വന്നിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് അയാൾക്ക് ഭീഷണി. വീട്ടിൽ തന്നെ ഒന്നു - ആ വാരിയകാഴ്ച ചെക്കും വെച്ചുകാണിക്കിടവിതും കിട്ടിപ്പോയി, ഇതിൽ ആരെല്ലാം ചാടിപ്പോവാൻ. അവർക്ക് ആരും ഭയപ്പെട്ടു, അന്നും കൂടി സാരില്ല.'

കഥ - (അതേ അടുത്തുചേർത്ത്, മനോഹരമായി) 'അയ്യോ! എത്ര ഭയം!'

ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കു കഥയുടെ ശബ്ദം ഉത്തരത്തിൽ തുറന്നു പറഞ്ഞുവന്ന് വെളിച്ചംകൊണ്ടു നോക്കിയപ്പോൾ,

നാലി.കാമല്ലാം ശിശുക്കൾക്ക് 'പിന്നെക്കൊന്നാം' വളരെ വേഗമാണ്. കടലിൽ ജീവിക്കുന്നവരായി സൂക്ഷിച്ചിരിക്കുക എന്ന പരിശോധനയ്ക്ക് പാടിത്തന്നു. മറ്റു സാഹചര്യങ്ങൾ വീട്ടിലെപ്പോലെയും വിധവകൾ വിഷമിരിക്കാനും കടന്നു.

കുലപതി "ഈ രാത്രി അത്യന്തമായി അനേകം വികാരങ്ങൾ തോന്നിയതിനാൽ, മണ്ണിൽ അവസ്ഥനീയായ ഭ്രമം കടന്നുപോയി. അതുകൊണ്ട് അവർ ഉറക്കം വരാതെ മറ്റൊരു ഘോരത്തിൽ നിന്നുള്ള ശബ്ദവും മറ്റും കാഴ്ചവെച്ച് അസ്വസ്ഥയാക്കിയിരുന്നു. അവർക്ക് കലശലായൊഴുതിയ അത്യന്താഹങ്കാരം നിമിത്തം താൻതന്നെ ആ സങ്കടാവസ്ഥകൾ അനുഭവിച്ചുപോലെ തോന്നി. അതു വല്ലാത്ത സങ്കടഭയമായിരുന്നു. അവർ രാത്രിയിലെല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായിരിക്കെ മൂന്ന്മിത്തസ്വപകണ്ഠായ കാരാശബ്ദങ്ങൾ കേട്ടു. ചന്ദ്രൻ ക്ഷയിച്ചു പോയി. കാരാശബ്ദമായി വീശി. വൃശ്ചനകരമായ ഉലുകൾക്കും ഭയങ്കരമായ നാദി വെഴുത്തായ ചേൻ വളരെ നേരം നിന്നു. കുലപതി ഘോരത്തിന്റെ ചിർവശബ്ദത്തെ പൂർണ്ണമായകളിശ്വാസകലം വിശാചുക്കളുള്ള വെള്ള തോന്നി. ചന്ദ്രനേലും ദോഷംകൊണ്ട് പെട്ടെന്നു പൂർണ്ണമായി മറയുകപെട്ടു. കുലപതി എഴുന്നീറ്റ് വളരെ അസ്വസ്ഥയായി മുറിയിൽ അങ്ങിങ്ങു നടന്നു. അപ്പോൾ അങ്ങേ ഭവനത്തിൽനിന്ന് ശുതിയായി നടക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടതുകൊണ്ട്, അവർ 'ഭഗവദ്ദേവിയോടൊന്നിച്ച്, അവർ എന്തു ചെയ്യുന്നു? ഈശ്വര! സന്തോഷം ലഭ്യം പ്രസന്നമുഖിയായ ഏന്റെ സമീപം എന്താണ് വരുവാൻ പോകുന്നത്?' എന്നു വിചാരിച്ച് അകാശനാഗങ്ങളോട് 'മേരിക്കണ! മേരിക്കണ! ഈ വലിയ ആപത്തിൽനിന്നു അവളെ രക്ഷിക്കണ! എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അപ്പോഴു് നടക്കുന്ന കാലശബ്ദം വീണ്ടും ഉണ്ടായി അല്ലാതെ ഒന്നും കേൾക്കാതിരുന്നതിന് പിന്നെ കഷ്ടതയൊന്നും പ്രാണവേദനയോടുകൂടിയുള്ള ഒരു ഞെക്കവും കേൾക്കപ്പെട്ടിട്ടും കേട്ടു കുലപതി നടന്നു നിന്നു പോയി.

ഇത് പ്രാണൻ പോകുന്ന സായം ശക്തി മുഴുവനും പ്രയാഗി മുഴുവനായ ശബ്ദമായിരുന്നു. ഇത് റെക്കർ കേട്ടാൽ പിന്നെ ആരു മറക്കില്ല. 'അടുത്ത വരിൻ, അടുത്ത വരിൻ, ഞാൻ തന്നെയല്ല' എന്ന അഭരണാഭം കാണിച്ചെല്ലാം അലച്ചു. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞശേഷം വളരെ ബാധിച്ചു വീണ്ടും ദീപ്തപ്രാസാദി നാളുകേട്ടു. ഇപ്പോൾ കാലൈക്ക് ആകലയായ അമയ നോക്കി നില്ക്കുമ്പോൾ തോന്നുകയും സമീപത്തെ ആലംഗനം ചെയ്ത് സാധ്യമായിപ്പോകുവാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടാകുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ കഷ്ടം! അവർ ഭയപ്പെടുന്നതായ സ്റ്റേജിനെ ഏകദിനം ആഗ്രഹിപ്പിക്കും? അവസാനം പ്രാണൻ പാശോകപ്രാപ്തി ചെയ്തും മുമ്പെ മരണസായത്തുണ്ടാകുന്ന ശബ്ദമുണ്ടായി. കാലൈക്ക് ഇതു കേട്ടപ്പോഴും 'അടുത്ത വരിൻ, അടുത്ത വരിൻ, ഞാൻ തന്നെയല്ല! തന്നെയല്ല' എന്നു കേൾക്കുമ്പോൾ തോന്നി. ഇങ്ങനെ ശബ്ദമിട്ട്യാകെ അധികനോക്കിനിന്നു. ഇങ്ങനെ വൃദ്ധന്മാരികളിൽ നിന്ന് നന്മ ശബ്ദമുണ്ടായി. ശാകുന്തളിയിൽ, മേൽമാഗത്തു വല്ലവരും വരുന്നതു കണ്ടവിധം വേഗം വേഗം ഹാക്കുണ്ടാലു. കാലവസ്ത്രം കൊണ്ടു ശിരസ്സു മൂടി മുഖം മറച്ചു. ഇതിന്റെ സാക്ഷാല്യം അവർക്ക് നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നു. നായ്ക്കൾ വിശ്വാസമുണ്ടാക്കിയിരുന്നു; നിശ്ചയമായും ജന്മമുണ്ടായ യാകിരുന്മാർ വന്നിരുന്നു. അങ്ങനെയോ, ഇപ്പോൾ അവർ ഹാക്കുണ്ടാവാ? അവർക്ക് വരുന്നത് ആരെന്ന് നിശ്ചയിച്ചു? അവർ വരുമ്പോൾ വാതിലടച്ചുകൂട്ടി? കറുത്ത നിഴലുകൾ കയറും വീശി പതുക്കെപ്പതുക്കെ വരുന്നത് താൻ കാണുന്നുവെന്ന് കാലൈക്ക് തോന്നി. യഥാർത്ഥമായി കാലടിശബ്ദം കേട്ടിരുന്നോ? കുറെ കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ അവർ അനേകം ശാകുന്മാരായ്ക്കു ചേർന്നു വീതിയെത്താക്കുന്നതും മൂലമുള്ള വൃദ്ധസമൂഹത്തിൽനിന്ന് ഒരു മഹാ കോലാപം കേട്ടപ്പോൾ 'പോയി പോയി; ആത്മാവ് പോയി' പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി' എന്നു മനസ്സിലാക്കു. വിശ്വാസം ഗമിച്ചിരുന്ന കണ്ണുനീർമുഖത്തിൽനിന്നു നിറഞ്ഞു

ദോഷമുള്ള ചന്ദ്രശാഭവനമെന്നും ചങ്ങലയെക്കൊണ്ട്
 ഗണങ്ങളിൽനിന്ന് ഇടക്കിടെ മർദ്ദശബ്ദങ്ങളായിരുന്നു.
 പിന്നെ ആ ഗ്രാമത്തിൽനിന്ന് മറ്റൊരുകാരും വിചാരിച്ചു കേട്ട
 ഉടനെ ചെട്ടന്നു നിശ്ശബ്ദമായി. ഇതിന്റെ കാരണം
 മൃതനായ യുവാവ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോഹരമായ കൊണ്ടു ഹൃദയം
 പൊട്ടി അമ്പലത്തിൽ അസാധാരണ ശബ്ദത്തോടെ 'കരയ
 ന്നു—ഇതിലും വലിയ ആവർത്തനം വരാതിരിപ്പാനായി ശവം
 കൊണ്ടു പോകി' എന്നു പറഞ്ഞിരുന്നതായിരുന്നു. കമല
 മുഖം മറച്ചു കരഞ്ഞു. അവൾ ശക്തിയുടേതായി കയ്യടക്കി
 പ്ലാം തുടങ്ങി ഇപ്പോൾ സംഭവിച്ചു. അതുകൊണ്ട് അവൾ
 സമീപത്തെ ആഴ്ചയിൽ 'തമിഴ്! തമിഴ്! നിന്റെ സമീപം എ
 ന്നു കയ്യടക്കിയായി!' എന്നു പറഞ്ഞു സന്തപിപ്പാനായി അഭ
 നോദനം കാത്തിരുന്നു.

പിന്നാലെയും അശ്വമേധനം കാണാൻ കഴിയാതെ
 അറപ്പാടും കിട്ടിയില്ല. മൃതശവം നിമിത്തമുള്ള ഒരുത്താ
 ല് എപ്പോഴും ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നെല്ലാം കയ്യടക്കിയാണ്
 തന്റെ സമീപത്തിൽ വന്നതെന്നും 'അവൾ മരണ
 ന്നു പാപം സമീപമുണ്ട്. ന്നു ഗ്രാമമായ ഈ അമ്പലമാണ്
 അയാളുടെ മരണ കാരണം. മരണവും എന്നെല്ലാം പാപം
 ചെയ്തിരിക്കും, ആവോ? എത്ര ആളുകളുടെ മനസ്സു പൊട്ടിച്ചിരി
 ക്കും, എന്നോ?' എന്നു അയാളുടെ പ്രാണസമീപത്തു
 ടി ലോകപോലും സമതാപം കാണിക്കാതെ അവളെ എത്ര
 പ്ലാം വാഗ്ദാനം എത്ര കഠിനമായി ശകാരിക്കാനും ഒരുത്ത
 ന്നു അവളുടെ അടുത്തുള്ള സമതാപിക്കുകയോ ദേവതയുടെ
 ഒരു വാക്കുപോലും പറയാതിരിക്കുകയോ ചെയ്യുമ്പോൾ അവൾ
 ക്കും എത്ര കഠിന ശോകമുണ്ടാകുമെന്നും കമല ആലോചിച്ചു.
 തമിഴ് ഇപ്പോഴും അങ്ങിനെ പൊറുക്കുന്നത് അവൾക്കു നിശ്ചയ
 വും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോഴും കാര്യം കഴിയാതെ ചിന്തിച്ചാ
 യി എന്നു തന്നെ പറയാം. എന്നാൽ പോകാൻ സമ്മതം

ചേക്കുകയാതാവും അവരുടെ നൃത്തം വിരോധവും കലശലായി. ഇങ്ങനെ കര കഴിഞ്ഞ ശേഷം ഉണ്ടായ വലിയൊരു വിഷമ ദശാന്ത്യത്തിൽ കുലയുടെ പ്രഥമ ശിശു ഭൃത്യശ്മശാനം.

ഇപ്പോൾ കുല അനേകദിവസം മനോവ്യഥയാൽ കഴി ക്ഷണി വന്ന നിമിത്തം ഭർത്താവൊന്നിച്ചു പോകുവാൻ പലപ്പോഴും ആഗ്രഹിച്ചു. അവരുടെ ശ്രദ്ധയും കരുണയും ഏറെ ആവിഷ്കരിച്ച ഈ അവസരത്തിൽ, അവരുടെ ശ്രദ്ധയും ഭർത്താവോടുകൂടിയും മുമ്പാകെ അവയോടു വളരെ മാന്യരും കൂടി. എന്നതുകൊണ്ട് അവർ ഇപ്പോൾ കലശലായ് അതൃപ്തരായോടേ വിസ്മയമായി അവർ ഒരു ഭാരതാത്മീനികളെന്നുവെന്നും അവർ മരിച്ചാൽ വളരെ സന്തോഷമുണ്ടായിരുന്നെന്നും 'ഇവിടെ എന്തൊരു വശമാണ്?' അവർ ഒന്നിനും കൊള്ളില്ലെന്നതെന്നെല്ലാത്തതായിരും മറ്റുള്ളവർക്കും എത്ര വലിയൊരു ഭാരമാണ്? ഇവളില്ലെങ്കിൽ ഗണനേന് എത്ര സൗഖ്യമായിരുന്നെ! എന്നാൽ ഇന്നാപവാദം പേടിക്കുന്നതും പറയാനും തരമില്ലല്ലോ' എന്നും പലപ്പോഴും പറഞ്ഞിരുന്നു. അവർ പ്രസവിച്ചതിൽപിന്നെ ആ ചെറിയ കുട്ടി ഒരു അധികമാമെന്നും 'ഇപ്പോഴാകാൻ' ഒരു കുട്ടി വേണ്ടതെ? അതോ, ഒരു പെൺ കുട്ടിയും!' എന്നും ആവലാധി പറഞ്ഞു. സാധുക്കൾ, തന്റെ നിരപരാധമായ പ്രിയപ്പെട്ട കുട്ടിയെ സകല പാപപ്രയോഗങ്ങളിൽനിന്നും അപമാനങ്ങളിൽനിന്നും രക്ഷപ്പെടുത്തുവാനെന്ന് തോന്നാൻ, മറിച്ച് അണച്ചു, ഈ ദിവ്യ പദാർത്ഥം ശാപങ്ങളെപ്പോലെ കുട്ടിയെ കയ്യിപ്പിക്കുക എന്ന വിചാരിച്ച് മുമ്പാകെ സാധു നിമിത്തം ചങ്ങലമായി. എന്നാൽ അവർ, തന്റെ കുട്ടി രാജിതാക്കുകയും ഇന്ന്, അറിയാതെ ഭാരതാത്മീനികളെന്നതു കാണുമ്പോഴല്ലാം സന്തോഷാധിക്യത്താൽ സകല സങ്കടങ്ങളും മറന്ന് 'അയ്യോ, ദൈവമേ! എന്തിന് ഈ നിശ്ചിതരേ! പിന്നെ മറ്റുള്ളവരേയും പാപങ്ങളുടെ' എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചിരുന്നു.

നേടാനും കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഗണേശൻ ശിവാഗൃഹത്തിൽ വന്നു. അവൻ കലയെ ഇത്ര കഷ്ടസ്ഥിതിയിൽ കണ്ടതുകൊണ്ടു മനസ്സാലുണ്ടായിത്തന്നെവെങ്കിലും കട്ടിയോട് ഒരു വാത്സല്യമുണ്ടായിത്തന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തെ പഠയേണ്ട! ഈ വസ്തു കലയെ വളരെ ദുഃഖവതിയാക്കി. എന്നാൽ അവൾ, എല്ലാ പിതാക്കൾക്കും ആതു പുത്രവാത്സല്യമുണ്ടായില്ലെന്നും ഗണേശൻ അപ്പോലെയാകുന്നത് മനസ്സു സമാവെന്തെന്നും കരുതി ഒരു വിധം സമാധാനിച്ചു. എന്തിന് ഭർത്താവോടൊന്നിച്ചു പോയി വളരെ ഭാഗ്യത്തോടെ കിട്ടിക്കൊണ്ടു ആഗ്രഹവും അവളെ വളരെ സന്തുഷ്ടയാക്കി. 'അവൾ' ഭാഗ്യമുണ്ടാവാനായി ഞാനെന്തും ചെയ്തില്ലേ? ഓരോ മധുര പദാർത്ഥങ്ങളുണ്ടാക്കി ഞാൻ അവയുടെ വരവു കാത്തുനില്ക്കും. കട്ടിയേയും പുറത്തേക്ക് എടുത്തുകൊണ്ടുവരും. ഇങ്ങിനെ ഞാൻ സാവധാനത്തിൽ അവൾക്ക് എന്തിൽ പ്രേമം വളർപ്പിക്കുവാൻ ഉത്സാഹിക്കും. എന്റെ ഉത്സാഹങ്ങളെല്ലാം അവൾ ബോധിക്കുകയും ചെയ്യും' എന്നിങ്ങിനെ വിചാരിച്ചു തന്റെ പ്രണവമുണ്ടെന്നു ഭാഗ്യമുണ്ടാവും എന്നു വിചാരിച്ചു കൊണ്ടു സന്തോഷിച്ചും അവയുടെ സന്തോഷമെല്ലാം തന്നിലും കട്ടിയിലും ആയിരിക്കുന്നു പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചും അവൾ, ഓരോ മനോരാജ്യം ചെയ്തു. പ്രസവിച്ചതിന്റെ അഞ്ചു ദിവസം പന്തിൽ അവളുടെ അമ്മയുടെ എളയമ്മയുടെ നാമധേയമായ ഏതപതിയെന്നു നാമകരണം ചെയ്തു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ കലയുടെ നേർപ്പിൽ മാത്രമേത്രം നല്ലവണ്ണം പരിണതിക്കുന്നുവെന്നു മാത്രമല്ല, അമ്മയുടെ നാമധേയമെന്നു ഇപ്പോഴും ഉള്ള ആ പൂർവ്വയോട് അവൾക്ക് ഒരു പ്രത്യേക സ്ഥായിയും ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്തിനാവൾക്ക് ഭർത്താക്കന്മാർക്കു ചോദിക്കുവാനായി ഒരു ക്രിയ മാത്രമെ ചെയ്യാൻ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ.

കമലക്ക് ഭർത്താവൊന്നിച്ചു പട്ടണ ദേശത്തേക്കു പോയപ്പോൾ പുതുതായ അനേകം കഷ്ടതകൾ അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു.

അവൾ ഒന്നു വാങ്ങത്താനും അവിടെ പരമ സൗന്ദര്യമായി കഴിഞ്ഞിട്ട് ചിരന്ന താൻ പരമ കൗതുകത്തോടെ മനസ്സെടുത്തു. പരമ ഭാഗ്യമല്ലോ രീതിപ്പെടുത്തിയ ചോരയെന്നും ചിരന്നാൽ സുരക്ഷിതമായിട്ടും സാധാരണ മനുഷ്യസ്വഭാവമുള്ളവനായിട്ടും സ്വഭാവമായ ഒരു ഭക്തനായിട്ടും, ഉദ്യോഗമായ ഒരു ശ്രീമതെ എന്നു ഉപദേശിച്ചാൻ കഴിഞ്ഞെന്നും അറിഞ്ഞു. ഗണേശൻ സാക്ഷാത്കാരമായി മാത്രം കലാശം ശീലസമീപനമായിട്ട്, തന്റെ വാക്കുകളും പ്രവൃത്തികളും കാലയെ നിയമിക്കുന്ന സങ്കടപ്പെട്ടതായിരുന്നു എന്നു അറിയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു കഥയിൽ അവർ വളരെ ദോഷമായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ സ്വഭാവം വേഗം മാറിപ്പോയി.

ഗണേശന്റെ സഹോദരിമാരിലൊരാൾ മാലവർത്തിയായിരുന്നു. അവർ അവരെ പലപ്പോഴും ചെന്നുകണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അവർ അവിടെ നിന്നു മടങ്ങുമ്പോഴല്ലാം അവരുടെ കയ്യിൽ കെട്ടി കയ്യിൽ താങ്ങി നിൽക്കുന്നവരിൽനിന്നും, രീതിമാനായ ചോരയെ തോന്നപ്പെട്ടിരുന്നു. ഇതു പട്ടണ വാസത്തിന്റെ ആദ്യകാലത്തിലായിരുന്നു. അപ്പോൾ അവിടെ സാധാരണ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഗണേശൻ ഒരു ദിവസം മാലവർത്തിയുടെ വീട്ടിൽ നിന്നു മടങ്ങി വന്ന്, കാലയെ വിളിച്ച് അവൾ വളരെ ചിത്രം അത്യാഗ്രഹവും ഉള്ളവനാണെന്നും അവൾ സ്വകാര്യമായി സമ്പാദിക്കുകയാണെന്ന് ബാക്കിയൊന്നു മറ്റൊരാളെന്നും മറ്റും സഹോദരിമാർ പറഞ്ഞുവെന്ന് വെളിവാക്കിത്തന്നു. എന്നാൽ കാല, തന്റെ സ്വഭാവം നല്ലവണ്ണമായിട്ടുള്ളതായിരുന്നെന്ന് തന്നിൽ അവിശ്വാസമുണ്ടായില്ലെന്ന്, ആദ്യം ഉറപ്പായി വെളിപ്പെടുത്തിയവരിലും അവർ ചില സമയം സോദരീഹൃദയത്തോടെ ചോരയായി വന്ന് കയ്യിൽ താങ്ങി നിൽക്കുന്നവരിൽനിന്നും കലാശപ്പെട്ടു വളരെ വിചാരിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഇതല്ലാതെ അയാൾ ചില സമയം അയാൾക്ക് അപ്പോഴും നൃത്യം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ഗണേശൻ പലപ്പോഴും കലാശിച്ചിരുന്നതും, കലാശിച്ചിരുന്നതും

ണമിത്തമെല്ലാം കഴവക്ക് ഹൃദയശല്യങ്ങളായിരുന്നു. ഈ വിധമുള്ള നിസ്സാര സംഗീകളായിരുന്നു ഭാര്യക്കൊക്കെയാൽ തമ്മിൽ വളരെ സഖക്കൂടുണ്ടാക്കിത്തീർത്തത്. ഇവയിൽ ഒന്ന്, വില്യം കൊണ്ടുവന്ന ഒരു ചേൽ മേടായിരുന്നു. അതിന്ന് വില്യം കൊടുപ്പാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ, കല്പ, അതു വളരെ താണതാണെന്നു വിചാരിച്ച്, സ്വാമിപ്രായം പറവാനായി രാജാവിന്റെ പരിചാരകനായ സംസാരിച്ചിരുന്ന ഗണേശന്റെ അടുക്കപ്പോയി, അതിന്നുകൊടുത്തു കൂടെന്നു പറഞ്ഞു. ഇപ്രകാരം അവൾ ധൈര്യമായി തന്റെ സോദരിമാരുടെ താല്പര്യങ്ങൾ നൽകുവാൻ പറഞ്ഞത്, താൻ മറുസീകളിൽ വെച്ചു യോഗ്യതയെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടാണെന്നു വെച്ച്, ഗണേശൻ, ശരിച്ച്, അവളെന്നോക്കി 'വേഗം കൊടുക്ക്' എന്നു പറഞ്ഞു. ഇവ നിശ്ചയവചനം ലഭിച്ചതായിരുന്നുവെങ്കിലും കല്പ, അവയെ പറഞ്ഞുവിധം കണ്ടു ഭയപ്പെട്ട് അകത്തുപോയി ഗണേശൻ ഏതു ബാധിച്ചുവെന്നോത്തുപരിശോധിച്ചു. എന്നാൽ ഈ കാഴ്ചയിൽ നിരപരാധതയുടെ തന്റെ എപ്പോൾ കൊണ്ട്, ഗണേശൻ എത്ര മുമ്പിലുണ്ടായിരുന്നുവെന്ന് അവൾക്കു മനസ്സിലായത് അവൻ അല്പനമം കഴിഞ്ഞുസമീപത്തു ചെന്നു അവൾ ഒരു പുല്ലുവിലൂന്നുവളക്കാരം ചെററയാണെന്നും ചെങ്കപ്പാകാണു തപ്പാലെ ബുദ്ധി പടിയുള്ളവെന്നും പറഞ്ഞപ്പോൾ മാത്രമായിരുന്നു. കല്പ, ഇതു കേട്ട് സാധനത്തിൽ ശങ്കയോടൊന്നിനെ സാധനം പറഞ്ഞു.

'കല്പവടം ചെയ്യുന്നതിൽ വല്ല ചോരത്തുണ്ടോ? അതുവിചാരിച്ചിട്ടാണ് ഞാൻ സത്യം പറയുന്നത് ഭയപ്പെടാത്തതാണ്. ഗണേശൻ— 'ശരി! നിന്നക്കൊക്കെങ്കിലും— ഭർത്താവു കൂടി— സാരമുണ്ടോ? നിന്നക്ക് ഞാനും കാലിലെ പൊടിയും ഒരു പോലെയല്ലേ? ഞാൻ സാരമില്ലല്ലോ'.

കല്പ— 'എന്തിനാണ് ഇങ്ങിനെ പറയുന്നത്? വീടുകാരുടെ വാക്കുകൂട്ട്, എന്നെ ഇങ്ങിനെ അധിക്ഷേപിക്കുന്നതെന്തിനാണ്'.

ഗണേശൻ ഈ നടവടിക്കു കാരണം അവന്റെ സോ
മിയാരുടെ കൃത്രിമയെന്നു കരുതുക നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നു. അ
വർ അവരെ, ഗദ്യവും, ചെറു, താമരമാവകാരി, വിശുദ്ധ
ത്തി എന്നിങ്ങനെ പലപ്പോഴും വിളിച്ചിട്ടില്ല.

അതുകൊണ്ടായിരുന്നു അവർ വ്യാജപ്രതിപാദനം പറഞ്ഞ
ത്. എന്നാൽ ഗണേശൻ ഇതു കേട്ടു വല്ലാതെ കോപിച്ചിങ്ങി
നെ പറഞ്ഞു. 'എന്റെ വീട്ടുകാരാ! അവരെല്ലാവരും ഇതിനെ
പാപവാർ നിങ്ങളുടേ ഏങ്ങിനെ ചെയ്തതായി? തമിഴ് ഭാഷാ
തത്വം മനസ്സിലാക്കുവേണ്ടത്. എല്ലാവരും നിന്നെ മനസ്സിലാക്കി
ല്ലേ? അവരും കൂടി നിന്റെ പിന്തുടർന്നു കണ്ടു ലഭ്യ തോന്നി
യില്ല?' ഇതു കേട്ടു കല വല്ലാതെ മനസ്സിലാക്കി, നില്ക്കുന്ന
കൊമ്പായി എന്തൊരു സംഭവമുണ്ടാകാൻ ചോദിക്കുന്നുണ്ടെന്നു വി
ചാരിച്ചു, വിനയിച്ചു.

പിന്നെ മനോരമ നിസ്സാര സംഗതിയാൽ അന്നാട്ടു ഒത്താ
വിനു തിരികെ വിശ്വാസമില്ലാത്തതായിത്തീർന്നുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചു കല,
ഗതാശയായി എന്നുതന്നെ പറയാം. ആ അചാനകാര
ണമായ സംഗതി ഉദ്ഘാടിച്ചത് ഒരു ഭൂതന്റെ നോട്ടക്കാര്യകൊ
ണ്ടായിരുന്നു. ഇതിനിന്നു കല താൻ ഒരു സ്രീയായതുകൊ
ണ്ട് കേവലം ഒരു ദാസനോടുകൂടി ഭക്താവിനു വിധിച്ചല്ല
ന്നുറപ്പു വളരെ വ്യസനിച്ചു. മിന്നുകൾ ഇപ്പോൾ അലോചി
ക്കുന്നത് വളരെക്കാലമായി നില്ക്കുന്നതായെന്ന ഒരു പക്ഷപാ
താണെന്നിപ്പോൾ, അവർക്ക് അതിനെപ്പറ്റി സ്വാഭാവികമായി
യാതൊന്നിനും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് ഒരു ഭൂത
ന്റെ തൊടുകൾക്ക് തന്നെ കാരണമായതായിത്തീർന്നു, അ
വർക്ക് വളരെ മനോഹരമായിരുന്നു. മുമ്പുണ്ടെന്നു കാരോ
തുമായി മൂന്നു തരം മിന്നുകൾ, വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരുന്ന
ഗണേശൻ പാഞ്ഞത് ആ ഉറക്കത്തുകിയായ ഭൂതൻ നല്ലവ
ണ്ണം ധരിച്ചിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു കല അതു വേളിവാക്കു
വാനായി 'കാമം വെച്ചു, കാരോന്നു കാലോപവിശ്വ' എന്നു പ

നന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഗണേശൻ ഈ ദിവസം സാധാരണയിലധികം ഉത്സാഹിയും കലനാശി ലാഭാധിയന്നു. സമോദരി മാത്രം അവനെ വെകുന്നതും അവിടെ വരുത്തുന്നവരും അവൻ കയ്യെടുത്തിട്ടില്ലെന്നു നേർത്ത വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കാൽപ്പൊലിത്തൊഴിയുടെ, അവൻ എല്ലാപ്പോഴും കാൽപ്പൊലി 2,000 രൂപയുടെ അളവുവന്നപ്പോൾ കലയെക്കണ്ടായ അപ്പുത്താഴിയായിരുന്നു. ഇതിന്നു കാരണം എന്തെന്നു ഗണേശൻ ചോദിച്ചപ്പോൾ, അവൻ ഒരു വക്കുതൊഴിലാളി 'അപ്പോ! കാൽപ്പൊലിത്തൊഴി' അല്ല പാഞ്ഞത' എന്നു സാധനം പറഞ്ഞു. ഇതു കേട്ടപ്പോൾ കലയ്ക്കു കത്താവിനെ നോക്കി ചെവിമിടയോടെ 'എന്തുവക! കാരണം കാല്പാൽ വീശുന്നതാണ് പാഞ്ഞത' ഇവ്. ടനു കെട്ടിപ്പോയി' എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, ഗണേശൻ 'നിറസലാവരം' 'ആക്കിയാം' എന്നു ഹാസ്യമായ കവിനോത്തരവും കൊണ്ട് അവർക്കു സംസാരിപ്പാൻ വഹിയാതായി. അവൻ അവന്റെ വിശ്വാസത്തോടും ഇല്ലാത്തതോടും കല 'ആട്ടെ ആക്കിയാം, ആക്കിയാം എന്നല്ല പാഞ്ഞത' എന്നു കേട്ടപ്പോൾ പതുക്കെ ഉരുവിട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

കുറച്ചുകാലം കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ ഗണേശൻ കോട്ടയിൽനിന്ന് ആപ്പുപ്പായിട്ടെ നേത്തെ മടങ്ങിയിരുന്നു. ഇതുകൊണ്ട് കാലക്ഷയമുള്ള സാധാരണക്കാരായവരിലും അവർ ആതുരരായവരെയും, പ്രാണവിപര്യയായ ദാസിയേയുംകൂടി അറിയിക്കാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. കേവലം ഒരു മനുഷ്യനെ അരികത്തുനില്ക്കുന്ന ദാസിക്ക് തന്റെ യജമാനനെയെ പറഞ്ഞു സാധാനിപ്പിക്കുവാൻ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ കല, യാതൊരാളെയും അറിയാതെ കാണിപ്പാനോ തോന്നിയിരുന്നതൊന്നും ദൃഷ്ടം പറയാനോ സാധിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു വലിയ പട്ടണത്തിൽ ഒരു തന്റെ നടവടിയെക്കുറിച്ച് അന്ത്യർ ഗുണദോഷം പറയാതെ കഴിയാൻ പ്രയാസമാണല്ലോ. അതുകൊണ്ട് സമീപസ്ഥ

മെല്ലാം ഗണേശൻ്റെ നടവടിയെ നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചിരുന്നു. ഒരു ദിവസം അയൽവക്കത്തുള്ള ഒരു സ്ത്രീ കുലയെ വന്നു കണ്ട്, വളരെ സമതാപവത്തോടെ ഗണേശൻ്റെ പൂജാരങ്ങളെല്ലാം പാഞ്ഞു കൊടുത്തു. ഇതിൽ പിന്നെ ഭീഷകാലത്തിലെ ചില പരാവൃസനകരങ്ങളായ നാടകങ്ങളുടെ ഗുഹാഭിനയങ്ങളുണ്ടായി. ഒരു ദിവസം കുല ഗണേശന്റേതേതെ വയവാൻ മോടി നോക്കുമ്പോൾ കൊഞ്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. എന്തു കാരണത്താൽ താസമേറിയ ഇന്നുതന്നെ അവർക്ക് അറിവില്ല? ഇങ്ങനെയൊക്കെ ഗണേശൻ ഒരു കരയോടെ നോക്കിയെങ്കിലും ഉടനെ ചിരിച്ച് വഴയെണ്ണുകയോക്കുമെന്നൊരു ഏറ്റുവാക്കുവെച്ചു. കുല, തന്റെ പ്രാണനാഥൻ മരിക്കുമെങ്കിൽ താനും മരിക്കുമെന്നു പറഞ്ഞു, എന്തിനേക്കാൾ തന്നെത്തേറ്റി ധരിക്കാൻ തീർപ്പാൻ അർപ്പിക്കുകയും തന്നെ വിചാരിച്ചു. അസത്യവതയെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് വളരെ വൃസനമുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു പറയും ചെയ്തു. ഗണേശൻ സത്യാപാദിതനായിരുന്നതിനാൽ, ചിഹ്ന ദിവസം നോക്കുന്ന വരമെന്ന് പാഞ്ഞു വാഴത്തുകാരും നടന്നു. എന്നാൽ മോ! അവൻ എത്ര അസ്വസ്ഥനായിരുന്നു! എത്ര ഇന്ദ്രിയദുഃഖനായിരുന്നു! കുല ഇതിൻ്റെ കാരണം ഊഹിച്ചു, സായു വല്ല സങ്കേതസ്ഥാനത്തും കാത്തിരുക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു വിചാരിച്ച് അടുത്തടുത്തുള്ളവരും സായിയെ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ? ഓരോരുത്തരും ഇവർക്ക് എന്തോട് വേഗമായില്ലാതെ അവരുടെതന്നെ പ്രേമമുണ്ടല്ലോ! എന്ന് ആത്മഗതം ചെയ്തു. ഗണേശൻ നിശ്ചയമായും വിഷാദപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നു കണ്ടെങ്കിൽ മനസ്സിലായി. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവൻ ഒരു വാക്കുപറ്റി സന്തോഷിക്കാതെ വളരെ ബദ്ധപ്പെട്ടുകൊണ്ട് ഒരു രണ്ടുപാതിന്ന് ഏഴുവീരൻ കാൽമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു പറഞ്ഞു പോയി. കാൽമുണ്ടെന്നത് ഗണേശൻ സായിയുടെ വീട്ടിലേക്കു പോകുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ കണ്ടെങ്കിൽ മനസ്സിലാക്കുമെന്നു ചെയ്തു. അവർ വേഗം അകത്തുപോയി കരകൊ

[illegible]

സാമൂഹ്യം താൻ പത്തുതരംനാശമായിച്ചു കണ്ടെന്നു
 രാജൻ നടവടിയെ കഴിഞ്ഞു വിട്ടുപോകയും വിചാരിച്ചു
 കഴിച്ചു. എന്നാൽ യഥാർത്ഥമായി കണ്ടെക്കു വിചാരം
 ഇല്ലെന്നായിരുന്നു. അവർ, തന്റെ സ്വഭാവംമാറ്റത്താൽ
 മാത്രമായിത്തന്നെ കറുപ്പുപ്പട്ടത്തി ഭക്താവിന്റെ പാപങ്ങൾ
 ക്ഷോഭം താണത്.

ഹിംസാ അല്ലായം.

“നിമിത്തം വാങ്ങുന്നതിന്നുവേണ്ടുന്നതിന്നു
 വിട്ടുപോകേ ” *

•••

•••

•••

•••

“കുറ്റംവിട്ടുകൊണ്ടുപോകേ
 കേടുകൾക്കുവേണ്ടുന്നതിന്നുവേണ്ടി.” †

സാധി കാലവും കൊണ്ടു ഗണേശൻ വീട്ടിൽ സാധാ
 നെ വന്നുപോകുവാൻ തുടങ്ങി. കാല ഇതിന്റെ വിവാഹം
 തന്നെയും, ഇതിനെ സൂചിപ്പിച്ചു വല്ലഭം പാപംവെല്ലാം
 ഗണേശൻ അതുകൊണ്ടു യാതൊരു ദോഷമില്ലെന്നും സർവ്വം
 ഗതികളും ദോഷമുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കുന്നത് സ്ത്രീകളുടെ നീ
 ചസ്വഭാവം പഠനം അവർക്കു ഇപ്രകാരമൊക്കെല്ലാ
 എന്നെല്ലാ വിസ്മയം നടിപ്പിച്ചു. അല്ലാതെ കഴിഞ്ഞതി
 ന് വിന്ന സാധി ദിനംപ്രതി വൈകുന്നേരം ശരിയായി വര
 വാൻ തുടങ്ങി. അപ്പോഴല്ലാ ഗണേശൻ അവരുടെ സല്ലാപം
 കേട്ടു അവളെക്കുറിച്ചുവെക്കുന്ന വിധം സന്തോഷമായി പ്രത്യ

* കായം - കഷ്ടപ്പണികൾ. † പഞ്ചതന്ത്രം - നാട്ടം.

അറുപതാം സീറ്റിന്മേൽ എണുത് കമല, അല്പ ശ്രദ്ധയോടെ കമല പാത്രാകാശത വീട്ടിന്റെ പിന്നിൽ ചെന്നിരുന്നു, മുമ്പ് താൻ നിമിഷനമരകമിപ്പാ ഖരനത്തൊടൊന്നും, കണ്ണത്തൊടൊന്നും ഇരുന്നവെങ്കിൽ ഗണനശ്ശെക്കായിരുന്ന ഭരതസൂത്രയോടും ഇപ്പോഴിങ്ങിനെ വരുന്നതു കാരണം വിചാരിച്ചും കഴിഞ്ഞു. ഇപ്പോൾ അവൾ ഗണനശ്ശെ വരിയ വെളിച്ചം ഉത്തരവോടെത്തന്നെ കാണുന്നതായി. കമല വലുപ്പം 'അവൾക്കൊന്നാകാം എതിലാണ് ശ്രേഷ്ഠത്വം?' എന്നിങ്ങനെ ചിന്തിച്ചിരുന്നു. സായി, നില്ക്കുമായി വന്നുവെട്ടാതെ സംസാരിച്ചിരുന്നവനല്ലാതെ ലോകം സന്തോഷവരിയായിരുന്നില്ല. ചിലപ്പോൾ അവരുടെ ജന്മവാത്സര്യത്തോടു കൂടിയെ സൂക്ഷ്മമായി കാണപ്പെടുന്നതി. എന്തായാലും അവൾ മർദ്ദം ചെയ്യുന്ന ഈ ഭരതസൂത്രത്തിൽ താൻ എത്ര നാൾ ഇങ്ങനെ കഴിക്കണമെന്ന് വരുമെന്നോടൊപ്പം വ്യസനിച്ചു കഴിഞ്ഞു.

എന്നാൽ ഒരു ദിവസം സന്ധ്യയ്ക്കുണ്ടായ ഒരു സംഭവം കൊണ്ട് ഈ സ്ഥിതി വളരെ വ്യത്യാസപ്പെട്ടു. അന്ന് രാവേത്തിൽ ഭരതസൂത്രയെക്കൊണ്ട് അതു നിറത്തം കോടതിയുണ്ടായെന്നില്ല. എന്നാൽ ഗണനശ്ശെ ആദിവസം സാധാരണയായിരുന്ന നേരത്തെ പുറപ്പെട്ടുപോയി. കമല, അന്നു ഗണനശ്ശെ വളരെ പ്രാതുകമായി ശ്രദ്ധ വെച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് മത്താവിങ്ങിനെ തന്റെ സംവർദ്ധനയിപ്പാനായി ശ്രമിച്ചപ്പോൾ ഈ പോരപ്പെട്ട എന്തെ വിചാരിച്ചു വ്യസനിച്ചു ഉണ്ടായെന്നായിരുന്നു. അപ്പോൾ അവൾ അല്പം സോദരിപുത്രയായ രാമപുത്രൻ സന്യാസി വേഷത്തിലല്ലാതെ മറ്റൊരു വേഷത്തിൽ പട്ടിടത്തോടെ വരുന്നതുകണ്ടു വിസ്മയിച്ചു. അവൾക്ക് അവൾക്ക് പൂർവ്വചരിത്രമറിഞ്ഞുവെന്നതുകൊണ്ട് വ്യത്യാസപ്പെട്ട ഈ ഉടച്ചും മറ്റും കണ്ട് യാതൊരുതരവും ഉണ്ടായില്ല. അവൾക്കിപ്പോൾ ചെറുന്ന് ഒരു നവജനം പ്രാപിച്ച പോലെ തോ

൩൧. എന്തു കാരണത്താൽ അവൾക്ക് മാത്രം ഈ ചാർവരികളും അവരൊന്നിച്ചു സമുദായത്തിൽ താമസിക്കുന്ന ചോല നോന്നാകളും ചെറു മാലമ്പ്രൻ, ഗുണശരണ താമ്രാക്ഷിപ്പുരിൽ പിന്നെ കുലങ്ങളുടെ ആചാര ദിനാചാരങ്ങളിൽനിന്നു വ്യത്യസ്ത കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതും തന്റെ അമ്മ മരിച്ചു പോയതുകൊണ്ട് അപ്പുറൻ കുലങ്ങളുടെ ചാല സമാഹാരങ്ങളെല്ലാം വേർതിരിന്നു നോക്കുകയായിരുന്നുവെന്നും സാമാന്യ സമ്പ്രദായം പൊതു കൊണ്ടു പോയിട്ടുള്ളതിൽ അപ്രകാരത്തിന്റെ വിശേഷകാര്യം ആകുന്നു. ഇല്ലാത്തതും അടക്കം ചെയ്യുന്നതും അവർക്കു വിശ്വമുള്ളപ്പോഴും വർത്തമാനങ്ങൾ അറിയിച്ചു കൊടുക്കുന്നതും കലാശാല പഠിക്കുക. അവർ അവിടെയുണ്ടായത് നാമാന്യ സമ്പ്രദായങ്ങളെ ആവിശ്വരൂപകാര്യം കലാശാലയിൽ അറിവായായിരുന്നു. അവർ കലാശാല പഠിയ കട്ടിയെല്ലാവിടം ശങ്കാരാടെ 'മരി ചെട്ടിയെ അനുപോലെയോണ്' എന്നു ചോദിച്ചു. ഉടനെ കലാ, ഒന്നാം വർത്തമാനം താമസിക്കുന്നതും പാഞ്ഞത് കട്ടിയെ എടുത്തുകൊണ്ടുവരുവാൻ പോയി. എന്നാൽ മാലമ്പ്രൻ അങ്ങിനിന്നുവരുത്തിയെത്തുന്നതിൽ അതുകൊണ്ട്, അതിന്നുതക്കമായില്ല. അവർ അപ്പുറൻ അവിടെയുണ്ടായത് ശിരഗംഗയ്ക്ക് നിന്നായിരുന്നു അവിടെ കലാശാലയിലിരുന്നതായിരുന്നു അവന്റെ വിചാരം. അവർ അവിടെ വെച്ച് കലാശാല ശിരഗംഗയ്ക്ക് നാമാന്യ സമ്പ്രദായങ്ങളെ പൂർവ്വവിശദീകരണം പഠിക്കുക കൊടുത്തു. എന്തു കൊണ്ടെന്നാൽ സമ്പ്രദായം തന്റെ പുത്രിയുടെ പൂർവ്വവിശദീകരണം അവൾ തന്റെ സ്വന്തം അവകാശമെന്നു വർത്തമാനം അവരുടെ ആകൃഷ്ടതയ്ക്കു അറിഞ്ഞെന്നു ആഗ്രഹിക്കുന്നതിന്നു. മാലമ്പ്രൻ പോകുമ്പോൾ കലാശാല ഉപദേശമായി 'സാരിയെ സൂക്ഷിക്കൂ, അവൾ ഇവിടെയുണ്ടെന്നാണ് വർത്തമാനം' എന്നു പാഞ്ഞത് അധികൃതയായി 'നിശ്ചയിതമാകട്ടെ! നിന്നു അനുസ്മരണത്താൽ അതി ചെറുത

മുറിച്ചുവിട്ടുവെക്കണമെങ്കിലും അവർ നിലത്തു കിട്ടിപ്പോവാൻ ഇടയുണ്ടാകാതെ നിന്നു. കലവായിൽ താഴെ വെട്ടി വന്നപ്പോഴും അവർ അവിടുത്തെളുപ്പുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഈ രാജ്യം പലപ്രകാരം കോരപാപംകൊണ്ടും കിടന്നുപോയി. അവർ മറ്റൊരു അറക്കൊണ്ട് നിറഞ്ഞിരുന്നു. അഗാധഗർഭമുള്ള ഒരു കരഞ്ഞു തുടങ്ങി. കര കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പത്തു ഗണങ്ങൾ ഇതിന്നു വന്നു. 'ഏടി, അയാൾ! നിന്നോടാണ് ചെറുത്ത്? നീ ഇപ്പോഴത്തെ പാപത്തിന്റേതായിട്ടല്ലേ? ഏതുപാപം? എന്തെങ്കിലും പാപം ചെയ്താൽ? അതുവേണ്ടിയാണെന്നു പറയുക. ഇതും കൂടിപ്പറയുക?'

കവ:— 'ഞാൻ എന്താണ് ചെറുത്ത്? ഞാൻ പാപം ചെയ്തിട്ടില്ല. നാഷൻ മുമ്പു വെളിച്ചം നൽകിയിരുന്നതും നിങ്ങളെ പറ്റിച്ചുവെന്നു ഏതൊരു സ്ഥാനത്തുവന്നു, ഒരു തേവിട്ടിട്ടിരുന്ന് വിശ്വകല്പി കൂട്ടുക, അധികൃതസംഗമായി ഏതൊരു പ്രവൃത്തിയ്ക്കുപോൾ കളിപ്പറമ്പെ വിട്ടിട്ടു വന്നതാകുന്നു; നാഷൻ. (പ്രവർത്തനം) ഏതൊരു പാപം? നിങ്ങൾ എന്തിന് ഇങ്ങനെ ചെറുത്ത്? കൂട്ടിയെ കോലം കൈമാറ്റം നമുക്ക് മുമ്പെത്തുന്ന പാപം സമയമായിട്ടുണ്ടോ? ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് അവർ ഗണങ്ങൾ കാലം വീണു.

ഗണങ്ങൾ— (മുറിച്ചുവെക്കുക, 'ഏ! എന്തിനാണിത്? (അവിടുത്തെ പാപം) ഇതിനെക്കുറിച്ചു കേൾക്കുക. സാരിയെ കാൽ താണു നീ— ഇപ്പോൾ ഇപ്രകാരം സംസാരിക്കുന്നുവോ? നീ മുമ്പുതന്നെ ഏതെങ്കിലും അപരാധം ചെയ്തിരുന്നു. അതിന് നീ അനുഭവിക്കുക.'

കവ:— 'അപരാധം! ഏതിനെ? ഏതാണ് ഞാൻ ചെയ്തത്?'

ഗണങ്ങൾ— 'ഞാൻ നിന്റെ ഉള്ളിൽ ഒരു അറ തുറന്നിട്ടുണ്ട്; അതിന്റെ ഇവയെ ഏതൊരു കണ്ണുകൊണ്ടുതന്നെ കാണുകയും'

കുമാരി—‘അയ്യോ ഈശ്വര! എന്തിനാണ് ഈ പാപം?’ കലൈക്കു ഗുണശൺദര ഹാസ്യഭാവം കണ്ടു മനസ്സുതരിച്ച് ‘ഞെന്തായതായാ വന്നുടഞ്ഞ മാതിരിയും പൊട്ടുന്ന’, ഭരതന്റെ അധികം പ്രായമായാലുള്ള പരിചരം വന്നുവോടേയും തോന്നി. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ അവൾ ‘എന്തിനാ’ വീണ്ടും ശാന്തമായിത്തീർന്നു പറഞ്ഞു. ‘എന്തിനാ’ ആത്മമർത്തിപ്പത്താൽ പാടില്ല. ആത്മമർത്തിപ്പം നിങ്ങൾക്കു ബുദ്ധമുട്ടുണ്ടാകും. ഒരു കാലത്തു ദൈവം സത്യം പുറത്താക്കുകയും എന്തിനാൽ ഇവിടെ താത്സര്യപ്പെട്ടിട്ടു. പിന്നെ തന്നെപ്പറ്റി ആരെങ്കിലും അന്വേഷിച്ചാൽ മിന്നത്തിൽ കടക്കുന്ന അല്ലുന്ന കാണാൻ പോയിരിക്കുന്നുവെന്നു പറഞ്ഞാൽ മതമെന്നും ‘അയ്യോകാണല്ലോ അപവാദവും രീതിയും. നിങ്ങൾക്കൊക്കെയും ഉണ്ടാവട്ടെ’ എന്നും അവൾ പറഞ്ഞു.

ഗുണശൺ— മേയോടെ) ‘ഇതാ കുറച്ചു’ പണം’

കുമാരി— ‘വേണ്ട; എന്തിനൊന്നും വേണ്ട’. ഇപ്പോൾ വരുന്നത് അവൾ ആ ഇടത്ത് കട്ടിയെ എടുത്തു നില്ക്കുമ്പോഴുള്ള പാതയ്ക്കുവേണ്ടുന്ന ഇറങ്ങി. കുറച്ചു ദൂരം പോയിട്ട്, ഓടിയോട വരുവാൻ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. ഗുണശൺ ഇറങ്ങുവാൻ കണ്ടുനിൽക്കുന്ന നന്നും. കുറച്ചു ദൂരം പോയശേഷം കുമാരി ഒരു മെച്ചപ്പെട്ടത് നിന്നു. നല്ലഭാഗത്തു നിന്നും മാത്രം താൻ ഇന്നാശ്വസത്തോടെ വീശിയിരുന്നു. വൃദ്ധന്മാർക്കും ഇടത്ത് മുതിർന്നതനുചകരായ ശബ്ദത്തോടെ ആടിയിരുന്നു. വിജ്ഞാപനമായ വിജ്ഞാപനമായ ഹൈന്ദവം മുമ്പിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൾ അവളുടെ നിന്നിരിക്കുന്ന വിചാരിച്ചു. ‘ഞാൻ എവിടെയോ പോകും? ചെറുപ്പകാലത്തു വരുമ്പോൾ അങ്ങിനിന്നുവെത്തിയെ വിട്ടുപോയ പോയില്ല. ഇല്ല; ഈ നന്മത്തെയും. അങ്ങിനിന്നു വിട്ടിട്ടുനിന്നു മരിക്കേണ്ടതാ. തന്നെക്കു

സഹനം വീട്ടിലെ ഒരു ചെല്ലത്ത് ഇപ്പോൾ അറിയപ്പെടുന്നതായ ഒരു പുതിയ പുസ്തകം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ അറിയപ്പെടുന്നതായ ഒരു പുതിയ പുസ്തകം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ അറിയപ്പെടുന്നതായ ഒരു പുതിയ പുസ്തകം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു.

കുല, ഇടവശവും വലമുളളതും നിറന്നുകൊടുത്ത ചാക്കു
 ഈ പോയപ്പോൾ ഇതു കൂടെ വെളിച്ചം തുടങ്ങിയതിലും,
 പിന്നാലെ നന്നു വിളിച്ചിരുന്നു അന്ധനായൊന്നും പറയാതെ
 ചെന്നു കട്ടിയെ ചാക്കിൽ അണച്ച് മണ്ണിലുപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തു.
 അപ്പോൾ അയാളുടെ ഹൃദയം കഠിനമായിപ്പോയിരുന്നു. എ
 ന്നാൽ കുറെ ദൂരം പോയപ്പോൾ അവർക്ക് മറ്റൊരു ക്ഷീണം വി
 മിത്തം ഒരു ദിക്കിലിരുന്നു വെളിച്ചം കണ്ടു. അവർ നീ
 ന്ന അവർ 'ഇതെന്റെ കട്ടിയല്ല!' എന്നു ഗണനശ്ശൻ പറഞ്ഞു
 തോന്നി. 'എന്താ! ബുദ്ധിമുട്ടിന്റെ പലമണ്ണായിത്തീർന്നു? അ
 ന്നോ! ഞാൻ എന്തു ചെയ്തെ? ഞാൻ എങ്ങനെയാക്കും? എനി
 ക്ക്' എന്നിങ്ങനെ ജീവമാനവിഷയങ്ങൾ? അപ്പോൾ മലിനമായിത്തീ
 ന്നത്! എന്നാൽ യാതൊരു വലുതും എത്ര പ്രയാസമാണ്! യ
 മകളായവ! ഞാൻ അവിടുത്തൊടു വരുവാൻ അപേക്ഷിക്കണം
 എന്നിങ്ങനെ ചെല്ലി വിളിച്ചു. എന്നാൽ മലിനമായിത്തീർന്നു
 എന്തു ചെയ്തും? ഈ കഥയാൽപ്പോൾ, അവർക്ക് ഒരു കഥാ
 യ മാവികാലം മുമ്പിൽ കണ്ടുപോലെ തോന്നി. ഇപ്പോൾ അ
 വർക്ക് ഒരു ക്ഷേത്രത്തിൽ മരണം നേർത്തായിരുന്നു. അതു
 കൊണ്ട് അവർ അതിസങ്കടത്തോടെ വെളിച്ചം തേടുന്നതായി നോ
 ക്കി. ഉടനെ അവർക്ക് അവർക്ക് യാതൊരു വികാരവും ഉ

ബാലി ആകാശം അന്തരീക്ഷത്തിൽ നമ്മുടെ ജാലങ്ങളാൽ പ്രശോഭിക്കുന്നത് സവിസ്താരമായി മേൽ ഭാഗത്തു വരുന്നതും. അവിടെ അതിന്റെ ഗതികൾ അപരിചിതമായ കണ്ടു കണ്ടു അതിനെ ഗാഢമായി 'ഞാൻ ഈ മഹാമോക്ഷത്തിന്റെ സാക്ഷിയാണ്! ഞാൻ മരിച്ചാലും ജീവിച്ചാലും ഏതാണ്!' എന്നു വിചാരിച്ചു. ഇപ്പോൾ തന്നെ ചെയ്ത കട്ടി ഉണർന്നു, അമ്മ മേപ്പോട്ടു പോകുന്നതുകണ്ട്, കോമളകൈകൾ ആകാശം മുഴങ്ങിക്കൊട്ടി അവിടെ സന്തോഷത്തോടെ 'കളകള' എന്നു ചിരിച്ചു. നമ്മുടെ ചിന്തകൾ ചില നസ്സാരസംഗതികൾക്കു വളരെ രാവിതം തോന്നുമ്പോൾ കലകൾ ഈ ആംഗ്യം വളരെ ഫലിതമാണെന്നിരിക്കുന്നു. അവർ അത് മേൽ ഭാഗത്തെ മഹാപ്രതാപകാഴ്ചയോടു വളരെ സാമ്യമില്ലാത്തതെന്നു വിചാരിച്ചു. ഇപ്പോൾ ആരു ഗതം ചെയ്തു. 'ഈ കട്ടി കൈവെട്ടാൻ' അപരിചിതമായിരിക്കുന്നു? യാതൊന്നും അറിയാത്ത ഇതിന്റെ ജീവനാണോ കി? ഞാൻ മരിച്ചാൽ പിന്നെ ഇതിനെ ആർ നോക്കും? നിശ്ചയമായും ഏതുവിധാമോ ഏല്പാമതാ വന്നു കളയും കളിക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്. അതിനാൽ അതി ദയയുടേയും അതി വിവേകിയായ ഒരു ദൈവം ഏല്പാറിന്റെയും മേൽമുഖത്തു ചെയ്യുന്നതായിരിക്കണം.' അവർ ഇപ്പോൾ വളരെ ശാന്തമാനസയായി, അധ്വാനമായി കഴിഞ്ഞവർത്തനങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേവലമായിരുന്നോടാകുമായി. ഈ മനോഹരതയിൽ അവർക്ക് ആരെ അന്വേഷിക്കാൻ താഴെപോയ സന്ദേശം സ്വകാര്യമായി ചെങ്കിട്ടിൽ പറഞ്ഞതുപോലെ തോന്നി. 'പാടില്ല; നീ മരിക്കാൻ പാടില്ല. നീ ജീവിക്കുന്നത് ഒരു അപാപമെന്നു ഏതാണെങ്കിലും കാട്ടണം. നീ സർവ്വാനന്ദം കൊണ്ടല്ലാതെ മരിക്കുന്നതാണെന്നു കാണുന്നത് ഒരു പോരാളിയല്ല. നീ മരിക്കാൻ താഴെപോയ ഏഴ്നീറന് പ്രവൃത്തിയെ പ്രവേശിക്കും, നന്നെന്ന് ഇറക്കത്തിൽ വരുത്തേണ്ടതാണ്. കല സന്തോഷത്തോടെ ഏഴ്നീറം. അവർക്കിപ്പോൾ ഒരു നവമെന്നു

പ്രവാർച്ചാചാര്യ തോന്നി. സാക്ഷാത്ക്കാരത്തിനുള്ള വ്യസന തീരം വല്ലതായി. എന്തിനെയെങ്കിലും സാധനം, മോഴാലംമായി—ശുശ്രൂഷ കൂടിയാണെന്ന് ജീവപ്രവാർച്ചാചാര്യർക്കു സ്നേഹിപ്പാനും നിർദ്വേഷകാര്യം സ്നേഹം കൊണ്ടും എന്തു ചെയ്യാമെന്നു കാട്ടുവാനും അന്ത്യമായി ചെയ്യാനുള്ളതും സമ്മതിപ്പാനും തയ്യാറായിരുന്നു. ഇതിനെപ്പറ്റി ഗണേശൻ എല്ലാ ശേഷിച്ച ദിക്കിൽ അറിയിച്ചെന്നും അവർ ഉറച്ചു. അവർ ഒരു മഹാമണ്ഡലമായിട്ട് മുങ്ങി താൻ നിശ്ചയിച്ച സാക്ഷാത്ക്കാര ഗുഹയ്ക്കു സമീപം എത്തുവാൻ പാടില്ലെന്നായി. അറിയിച്ചതായെങ്കിലും ഇതിനെ തോന്നിയെന്നു പറയുന്നതു വായനക്കാർ വളരെ അനുകൂലമായിട്ടാണ് മനസ്സിലാക്കിയത്. എന്നാൽ കേവലം പെട്ടെന്നു കൂടി മഹത്തായ പ്രതിബദ്ധതയോടെ നിവേദിതമാകുന്നതല്ല. അതു മറ്റൊരു കലാപം കിന്റുവായിട്ട് നിന്നു മഹാ പാണ്ഡിത്യമുള്ള മഹാപിതാക്കന്മാരുമായി സഹനം പഠിപ്പിനാലും വളരെ വ്യത്യാസപ്പെട്ടിരുന്നു.

എ-30 അദ്ധ്യായം.

“အသက်ရှူသောအခါမှာတော့ အသက်ရှူသွားတာပဲ။”

• • •

• • •

● ● ●

“ဗြဟ္မစတုရသေယျကပ္ပန္နိ ဘာဝနာ
ဗြဟ္မဒါယကာဘောဂေါလ္လာပတိ” *

ഗവൺമെൻ്റ് കമ്മീഷൻ നേരെ കാണിച്ച സ്വഭാവപ്പുകൾക്ക് അനുകൂലമായ കാരണങ്ങൾ ഏകദേശം ഉണ്ടായിരുന്നു. അവ

* പഞ്ചാഗ്രഹം - കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്

[illegible]

ഒന്നിച്ചുള്ളൊന്നിലും അവർ അവരെ കണ്ടു. സന്തോഷം
 പറ്റിയവരും ശ്രീപ്പെട്ടവരും. അവസാനം അവർ സന്തോഷം
 വരെ കാത്തിരിപ്പാനും നോക്കി വെക്കിയാൽ അസംബന്ധമാകാ
 നും തുടങ്ങി. സാരി അതി വിദഗ്ദ്ധരും ചെലിക്കാതിരുന്നതായ്
 കണ്ടുവെങ്കിലും സർവ്വമേയും സന്തോഷിപ്പിക്കണമെന്നും ബുദ്ധിമുട്ടു
 കൾ ഒഴിക്കണമെന്നും ഉള്ള ഗണങ്ങൾ സാമാന്യരായ ആളു
 ള്ളതായ അവർ ധരിച്ചിട്ടു ഗണങ്ങൾ സാധാരണയിലായി
 കും നോക്കി ഒന്നിച്ചിരിക്കുമ്പോഴും അതി ക്ഷീണതയെ
 ളെ മിന്നിക്കൊണ്ടിരുന്ന അവരുടെ നേത്രങ്ങൾ സന്തോഷ വി
 റ്റോ അഭ്യർത്ഥനയും സാമാന്യരായവർ മനസ്സിൽത്താൽ അവ
 രുടെ അധാരങ്ങൾ അല്ല വിടുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അപ്പോഴെ
 യ്ക്കെ കടക്കുവീക്കുന്നതൊക്കെ പോരുന്നതായിരുന്നു! ഗ
 ണങ്ങൾ അവരുടെപ്പറ്റി ഉത്സാഹമിടും ഉള്ളവനായി വളരെ
 സോഴ്യി സംസാരിപ്പാനും, സംഭാവനയായിയും ഭംഗമാണ
 നായിയും അവരുടെ കൈകൾ തോറ്റിടേണ്ടതും തുടങ്ങി. സാരി ഇ
 തെല്ലാം കണ്ടു വിസ്മയിച്ച് ആദ്യം കളിയാക്കണമെന്നാത്രാ
 പോയിപ്പോലെ കണ്ടു കാണുകയും തുടങ്ങി. അവർ അവ
 നൊന്നിച്ച അധികനേരിപ്പാൻ ശ്രീപ്പാനും സംഗതിവശാ
 ലെന്നുപോലെ കണ്ടുവന്ന രാജാ സന്തോഷ സാധനങ്ങളെ പാ
 ന്നു വിടുകയും തുടങ്ങി. ഇവർ ഇപ്പോഴായിരുന്നു രാ
 ഷ്ട്രം കലണ്ട കണ്ടുവന്നും അത്രസമയമുള്ള വൃദ്ധവാടി
 കയിൽ എത്തിക്കൂടിയത്.

സാമി (ശ്വാനൻ വന്നപ്പോൾ) 'കഷ്ടം! എന്തു ചെയ്തി!'.

ഗുണനശം - 'വൈകിടയാ?'

സായി: 'ഉദ്യം' അല്ലെങ്കിൽ? കാഴ്ച! നിങ്ങൾ എത്ര നല്ലൊരു
കാഴ്ച കണ്ടു! ആദ്യമായി വിശുദ്ധതയ്ക്കായി വന്ന സത്യം
കൊണ്ട് കേൾക്കുന്ന സത്യം നമ്മുടെ മുന്നിൽ. മ
നസ്സുള്ള ആ കഥയിൽ - എത്ര ആഴമേ അന്നു സത്യം

അതും ഓട.യ.പൊയ ഓട്ടം മുഖൻ മുഖം കാണുന്നതെന്നു പറയുന്നതും സൂക്ഷിക്കുവാൻ ശ്രദ്ധയോടെ വിചിത്രമായ വലിയ അമ്പലമുക്ക്—ഓട വിചിത്ര വലിയ പ്രതിബിംബിയിലെന്നു. ഓടൻ നല്ലവണ്ണം കണ്ടു, ആ ഗോപുരങ്ങളും രാജധാനികളും വലിയ വിഗ്രഹങ്ങളും എവിടെ വന്നു? ആ പട്ടണം മുതലുള്ളവയുടെ പറ്റി ചോദിച്ചു ആരോ നില്ക്കുന്നവനെന്നു. ഒരു പ്രകമ്പനമായി ചെങ്കളല്ലാം വാതിൽ, മുഖം പട്ടണം കേട്ടുകൊണ്ടു പൊങ്ങ വരുന്ന മുറിയാർ പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുണ്ട്. ആ സ്വയം വന്നു എന്നു തന്നെ ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. ആദ്യ, അങ്ങനെയൊക്കെ ഉണ്ടാകുമോ? സൂചിപ്പിക്കുന്ന പറ്റിപ്പു ആ അടുത്തുകലായ നവ വിദ്യകളെക്കണ്ടിതല്ലാം വരവിക്കാമോ? നിങ്ങൾ ഇല്ലാത്തവല്ലാത്ത—ആദ്യ, നല്ലൊരു സംസ്കാരം എന്നല്ലെങ്കിൽ പാലയം. വയ; അതിന്റെ വകയ്ക്കു പോയിരിക്കാം.

ഗണേശൻ—‘ഒ! അല്ലാതെന്നും പണിയില്ലല്ലോ. കാല ഇ
തു കണ്ടാലത്ര സഹതാപക്കാരനാണോർ കാക്കയായിരുന്നു.’
അവർ ഇങ്ങിനെ കാർമ്മില്ലാതെ പറഞ്ഞതായിരുന്നു. പ
ക്ഷേ അവന്ന് പോയമ്പോൾ കുലച്ചുട്ട സങ്കട ഭാവം കണ്ടു
വ്യസനം തോന്നിപ്പോയതിന്നും. എന്തായാലും അവർ
എല്ലാം വേഗമൊത്തുകി.

സാധി— (ഗൗണശൗണ സൂക്ഷിച്ച് വാക്കി, തലയാട്ടിക്കൊണ്ട്)
 'അവരക്കിതു സാമജ്ഞാവില്ല. ഏല്പാവടം ഇങ്ങനെയു
 ഈ കാഴ്ചകൾ കണ്ടാണിപ്പാൻ കഴിഞ്ഞുവെന്നു വിചാരിച്ചെന്നു
 ണ്ടോ? അവരോട് വീട്ടിലിറങ്ങിപ്പോയില്ല പക്ഷേ?'

ഗണേശൻ—‘മാതാ! നമ്മൾ ജാതിമതം ഇല്ലെന്നതുകൊണ്ട്,
സാധു!’

സാവി - (കോപഭാവത്തോടെ) 'ബാവരം' നിങ്ങളിലും നിങ്ങളുടെ ചോക്കയ്ക്കുള്ളിലും ഇപ്പോഴുള്ള കാഴ്ചകളിലും വള

മെത്രാപ്പോലീത്തയായാണ് വന്നത്. അവർ ഇപ്പോൾ വി
ചാരിപ്പുന്നതെന്താണ്? എന്ന കവിതാം.

ഗവൺമെൻ്റ്— 'എന്താണ് വിചാരിക്കുന്നത്?'

സാവി - 'നിയന്ത്രണമില്ല, ഉറപ്പുതന്നെ'

ഗവൺമെൻ്റ്— (മുഞ്ചിപ്പലായം) ‘പിന്നെ എടുത്തുപിടിക്കാൻ?’

സംഭവം— 'അയ്യോ നില്ക്കുന്ന നിവാരണത്തിന് പറ്റിയിട്ടില്ല, അതുകൊണ്ട് ഏതെങ്കിലും തരത്തിൽ അതിനെ നിയന്ത്രിക്കേണ്ടതാണ്'.

ഗതനാശം—‘ഞാൻ’ അല്ല, നെ രോമൻ അറിയില്ല. അവ
രോം അറിയില്ല. അവരുടെ അറിയാം വ്യക്തി മിശ്രണ
ണ്.

സായി (കോപലാവത്തോടെ) 'നിങ്ങളുടെ മനസ്സാകെ അവളിലാണ്. അതാണ് അവളെ കുറും ധാരയാണത്.'

ഗണേശൻ - 'എന്ത്! നിങ്ങൾ എന്നൊക്കെ? എനിക്കു നിങ്ങളെ മോശമായിത്തീർത്തുകൊണ്ടു വന്നു. എന്തെന്നു പറയാൻ? നിങ്ങൾക്കു ധർമ്മം സാക്ഷ്യം. എന്താണു ധർമ്മം? ധർമ്മം എന്നാണു പറയുന്നത്. ഗണേശൻ ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞത് വെറും തമാശക്കുമാത്രമാണെന്നു തീർത്തു.

സാമി—‘ഞാൻ ഒരു കുറവും പറയുന്നില്ല! നിങ്ങളെ വാസ്തവമായി സ്നേഹിക്കുന്നതും ചർച്ചയ്ക്കുതയ്യാറാണെന്നു പറയുന്നതുമുണ്ട്. കൂല കണ്ടാൽ വളരെ സാധുവും നിരപരാധിയുമാണ്’.

ഗണേശൻ— 'അപകടക്കൊണ്ടിങ്ങിനെചരയണ്ട. ഏല്പാററി
നും ഒരു നിശ്ചയവാനും. ഭാര്യയെക്കൊണ്ടു ഓയിക്കുന്നത് ഭ
ഷ്ടമായിത്തന്നെ സെദ്ധായില്ല'.

സാധി—‘അവൾ സാധുതന്നെ! ഓതാണെന്നുണ്ടോ അവളെ തന്നെയിട്ടു പോയെന്നത്’?

ഗണേശൻ—‘അത് നിങ്ങൾ കാരണമല്ലേ?’

സാധി—‘അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതൊരിക്കലും?’

ഗണേശൻ—‘എന്തിനൊത്തു ചൂട്. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് അവർ അവയുടെ കൈകടന്നുപിടിപ്പാൻ ശ്രമിച്ചു.

സാധി—‘എന്നുണ്ടുണ്ടുവെന്ന് അവളെപ്പറ്റി സംസാരിപ്പാൻ യോഗ്യതയില്ലെന്നാണ് വിചാരം, മാത്രമല്ല’.

ഗണേശൻ—‘അങ്ങനെ ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. ചോദ്യമുണ്ടോ?’

സാധി—‘ഞാൻ നിങ്ങളോടു സല്ലാചിപ്പും നിങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചും വ്യഥാ സാരം കളയുന്നു. നിങ്ങളുടെ മാർഗ്ഗമെന്തെന്നു തന്നെയാണ്? അവൾ നിങ്ങളെപ്പറ്റി കുറച്ചുകൂടി വിചാരിക്കുന്നില്ല. അവൾ ഇപ്പോഴും തുടർന്നു സന്തോഷം സേവിക്കാനോടു സംസാരിച്ചിരിക്കുകയാണിരിക്കാം. ഞാൻ ഇങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്യാൻ വയസ്സുണ്ടെന്നു കട്ട. അവൾ നിങ്ങളുടെ വീട് അന്വേഷിക്കുന്നതും കണ്ടു’.

ഗണേശൻ—(ഗൗരവത്തോടെ) ‘എങ്ങനെയാണ് ഇങ്ങനെ പറയുന്നത്? അവൾ ആരെങ്കിലും അറിയില്ല; അതാവല്ലാത്തപ്പോൾ ആരോടും സംസാരിക്കുകയില്ല. എന്നു വെറുതെ പറഞ്ഞുപിടിപ്പിച്ചാൽ ശ്രീകണ്ഠ’.

സാധി—‘വെ, പോയി നോക്കാം’

ഗണേശൻ—‘എന്താണ് നോക്കാനുള്ളത്? എന്തൊരു കളിക്കാരനാണ്?’

സാധി—‘അവൾക്ക് അല്പം അറിയാമെന്നും, ഞാൻ പറയുന്നു. വേണമെങ്കിൽ ഇതിനൊക്കെ അധികവും പറഞ്ഞുതരാം.’

ഗണേശൻ—‘കഴിയില്ല; നിങ്ങൾക്ക് അതിനൊക്കെ ചിലപ്പോൾ പോയി നോക്കാം.’

സായി—‘നാലപ്പട്ടണം, നാലപ്പട്ടണം. ൩൨൨൦൦൦ ആറ്റം ശാമംഗലാനന്ദന്റെ റിത്തർ പാലകയിൽ പോയി നിങ്ങൾ വീട്ടിലേയ്ക്കുള്ള ഇരുത്ത് തുറന്നു കെട്ടി സംസാരിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു നോക്കാം.’

സായി പോകുന്ന വരികൾ ഗണേശൻ നല്ല ഭീതിയോടെ തെരുക്കിൽ നില്ക്കുന്ന ഒരു കതിരയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു കൊടുത്തു. എന്നാൽ അവർ ക്രോധാവിഷ്ണുവാരിരുന്ന. അവന്റെ പൂർണ്ണവിശ്വാസം സായി തന്നെ ഉപദ്രവിപ്പാൻ മാത്രം ഇഷ്ടിക്കുന്ന പാഞ്ഞതെന്നായിരുന്നു. എന്നാൽ ഓ! അവർ ജനവാതിലിൽ കൂടിക്കൂടെത്തെരുക്കുക? സായി ചിരിച്ചു കൊണ്ട് ഗണേശന്റെ ചെവിയിൽ ‘വിറപ്പി’ എന്നു പറഞ്ഞു. അവർ ജനവാതിൽ പിടിച്ചു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കുകയും പലുകുടിച്ചു നിന്നു. അവർ പതിയായ കവ തുറന്നു കണ്ടു. ഇപ്പോൾ പാതിവാതിലടച്ച് ശ്വാന്മാർക്കും വൃണ്ണനിന് പാതയിൽ നിന്നു നല്ലവണ്ണം കാണാൻ പാടില്ലാത്ത വൃണ്ണമാറ്റിൽ നിന്നുവന്നാട സംസാരിച്ചിരുന്നത്? നിശ്ചയമായ കെട്ടി ഇവയൊക്കെപ്പോൾ പരിചയമായി? ഗണേശൻ ഇപ്പോൾ ചിരിച്ചു നോക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ, സായി കാര്യം ചാസ്സിലാക്കി തലകുനിച്ചു. ഇപ്പോൾ അവർക്കും, അവന്റെ സങ്കടം കൊണ്ടുവന്നു തോന്നിയനിമിത്തം എല്ലാവരിവെച്ചുനായി ഒരു ചാസ്സുവന്നു. എന്നാൽ അവർ വളരെ കോപത്തോടെ രിവിഞ്ഞു ‘കൂപ്പിയായില്ല?’ എന്നു ചോദിച്ചതിന് അവർ ദേവപ്രത്താപിക്കുന്ന സാധനം പറഞ്ഞു. ‘കൂപ്പിയായില്ലെന്നോ?’ എന്തിനാണിത്? കൂപ്പിയായെന്നത്? അവർക്കുപോലെയുള്ളതെ വിചാരിച്ചപ്പോൾ നിശ്ചയമായ വിറപ്പിതന്നെയാണ്. അവർക്കിത് നല്ല പഴക്കമാണ്. അയാൾതന്നെ എന്നോട് അവന്റെ ദുഃഖസ്ഥപത്ത് വെച്ചു കണ്ടു എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അത് നിങ്ങൾ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടാവില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ നിങ്ങൾക്ക് അയാളെക്കുറിച്ചൊന്നും നിശ്ചയിച്ചില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.

നം. സത്യാസിപത്രിയെ സൂക്ഷിക്കണമെന്നു ഞാൻ മുമ്പുതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ? ഞായറും ആഴ്ചയ്ക്കുമുമ്പാകെയും വിട്ടുനടന്ന ശിഷ്യനും നാമയെന്ന സത്യാസിപത്രിയെ പലരും പലിടം കൊല്ലാൻ. സത്യാസിപത്രിയെ ദീവ്യാഭിഷിക്തനാക്കിയെന്നു കേൾക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം വ്യക്തമാകാൻ പറ്റാത്തതു്. ഇപ്പോൾ മനസ്സിലാക്കുമോ? കേൾക്കൂ! ചികിത്സിപ്പിച്ചിരുന്ന വൈദ്യനാമയെ തന്നെ എന്നും നിന്ദയമുണ്ടോ? നായാൾ വന്നപ്പിന്നെയല്ല അറ്റകുറ്റമുള്ള ഒരു മനുഷ്യനായോ?

ഗണേശൻ—(ദീർഘശ്വാസത്തോടെ) ‘മതി! മതി! എല്ലാം ശരിയാണ്. ആട്ടെ (അല്പനേരം ഒരു യുഗം പാലെ കഴിഞ്ഞതിൽ പിന്നെ വീണ്ടും) വരു, ഞാൻ പകരം ചോദിക്കും. നിന്ദയെക്കുറിച്ചു മനസ്സിലാക്കണം. ഞാൻ അറിയുകയോണ്ടു സത്യം പറയുകയും നാമയെക്കുറിച്ചു ഉപദേശം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. വരു, വീട്ടിലേക്കു പോവാം’.

സായി—‘നായാട്ടുണ്ടു, അല്പം വെളിച്ചം കിട്ടുക. പാഞ്ഞു കണ്ടു. ഒന്നും അറിയാത്തവരായിട്ടു നടക്കുക എന്നാൽ എല്ലാം പാഞ്ഞുവരും. എന്നിട്ടും തമ്മിൽ തല്ലിക്കൊല്ലാൻ ഇഷ്ടപ്പെടും. നിന്ദയെക്കുറിച്ചു ലാഭമുള്ളതെന്തെങ്കിലും പറയുകയോ? ഞാൻ അവിടെ കാര്യം വന്നിരിക്കാം’.

പിന്നെ കഴിഞ്ഞ കാഴ്ചയും ഇന്നുവരുന്ന മനുഷ്യന്റെ ഉള്ളിൽ കൊണ്ടു വരുന്ന കഷ്ടതയും ഗണേശന്റെ വടവടിമുട്ടെക്കുറിച്ചു നല്ലവണ്ണം ഗ്രഹിക്കാമല്ലോ.

കല നോക്കൂ! പലരും മുമ്പെ ശബ്ദം ഹൃദയത്തിൽ എത്തി. അവർ ഇങ്ങനെയൊക്കെ കണ്ടു വരികയുണ്ടെന്നു് മുമ്പു പറഞ്ഞുകിട്ടിയതോ കലകൾ വാങ്ങിയതോ കേൾക്കുകയും വല്ല വഴിയമ്പരത്തിൽ കേൾക്കുകയും ചെയ്തതോ സിദ്ധന്റെ അപകട വിവരവകാശത്തോ അറിയുകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു് ബഹു മനസ്സമർപ്പത്തോടെ ആ ഏകാന്തതയ്ക്കു്

മാർ ഇരുട്ടിയ യാത്ര ചെയ്തു. അപ്പാൾ അവരെ കണ്ടാൽ
 ഒരു വിശ്വാസികളാ എന്ന് ആരും ശങ്കിച്ചുപോകാതിരുന്നെ.
 രണ്ടാമത് അവർ പിന്നാൽപ്പിന്നെ കാലടി ശബ്ദം കേട്ടു. എ
 ന്നാൽ അവർ തന്നെ മറ്റുള്ളവർക്കു മേൽമേലായിരുന്നു. എ
 ഈക്കാരണത്താൽ, സാധാരണയായി ജനസഞ്ചാരമില്ലാത്ത ക
 ടെത്തിൽകൂടി ഒരു സ്ത്രീ നടക്കുന്നതുകണ്ടാൽ, അതു ബാധിച്ചാ
 ല് കഴിപ്പാൻ പ്രയാസമുള്ള ഒരു വിശ്വാസിയെന്നു വിചാരി
 ക്കപ്പെടുന്നു. ഹിന്ദുക്കൾ ദൈവവിശ്വാസമുള്ളവരാകുന്നു. കർമ്മ
 ക്ക് ശബ്ദശബ്ദത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ അല്ലാ വിശ്വസ്ത
 തോന്നി. പണ്ട് അവിടെയുള്ളവർ അവരെ എത്ര ദ്രോഹിച്ചി
 രുന്നു? ഇപ്പോൾ അവർ എന്തു കാട്ടും? 'പാടില്ല, അധൈര്യപ്പെ
 ടുവാൻ പാടില്ല. എന്റെ ജന്മം ഇവിടെക്കഴിക്കണം' എ
 ന്നാമുണ്ട്, അവർ ശിശുശാസനത്തോടെ വാതിലിൽ ചവിട്ടി.
 ഇത്ര ഗോരത വാതിലിൽ വന്നു വിളിക്കുന്നത് അസാധാരണ
 യായിരുന്നതിനാൽ, ആരെന്നറിയാനായി ഗുണശബ്ദം അപ്പു
 ന് തന്നെ ഏഴനീറ്റ് കെട്ടിമറുപടിപറഞ്ഞാൽ പുറത്തു വന്നു. ക
 മല അടുത്തുവന്നു കണ്ടു നിന്നിരുന്ന കാലിൽ വീണ് 'അകത്തു
 കടക്കൂട്ടു; ഞാൻ വളരെ ദൂരെ നിന്നാണ് വരുന്നത്' എന്നു
 ദീർഘശ്വാസത്തോടെ പറഞ്ഞു. ആ വ്യക്തി ഇതിനു സമാധാ
 നമായി 'എന്ത്? എന്ത്?' എന്നു അസ്വസ്ഥയായി ഭയഭയ
 ക്കെ ചോദിച്ചുവെങ്കിലും കട്ടിനെ എടുത്തുകൊണ്ടു ദാസി നി
 ല്ലുന്നതുകണ്ടപ്പോൾ, സ്വരം മാറി, അവളോടുള്ളിൽ പോവാൻ
 പറഞ്ഞു, 'അധികം ദൂരമല്ല, കർമ്മയോട് ഏഴനീറ്റ്
 അകത്തുവന്ന് സർവ്വവും വിവരിപ്പാൻ പറഞ്ഞു.

കാല — 'ഞാൻ ഇവിടെയുണ്ടെന്ന് ആരെങ്കിലും പറയില്ലെന്നും
 എത്ര അയോഗ്യയാവാം എന്നു മനസ്സിലാക്കണം വാ
 ശത്താ ചെയ്തു. ഞാൻ അകത്തു കടക്കൂട്ടു. ഞാൻ എ
 ന്നു ചെയ്യുകയും. ഇത്രാത്രമെ ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നുമില്ല.
 ഞാൻ ഇവിടെയുണ്ടെന്ന് ആരും അറിയരുത്. ഞാൻ എ

ഈ പാമ്പയെ എന്നറിയുന്നില്ല. ഞാൻ പ്രാജ്ഞാലിഖിതം. എൻ മരണമാണ് ഉത്തരം. എന്തെന്നാൽ ഭക്താവ് എന്നൊറ്റാത്താക്കി—അല്ല, അല്ല—ഞാൻ അദ്വൈതത്തെ വട്ടുപറന്നു. അവർ എന്നെ ശങ്കിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ എന്തൊന്നെ പറയും! അവർ പാമ്പയെത്തന്നെ പറയും!

‘ഇതല്ലല്ലോ എന്താണ്? എന്താണിത്ര സങ്കടം?’

കുമാര—‘കഷ്ടം! അവർ പറഞ്ഞത് എന്തെന്ന് നിങ്ങൾക്കൊക്കെ അറിഞ്ഞുകൂട. ആരെ, നിങ്ങളിൽ ചിലരെല്ലാവരെയും അറിഞ്ഞുകൊള്ളുക? ഞാൻ ഇവിടെ വന്നിട്ടുള്ളത് എന്തൊരു പരമം കാര്യമാണ്.’

‘ആരെ—കാര്യം എന്താണ്?’

കുമാര—അവർ കോപിച്ച് എന്റെ അടുത്തുവന്ന് ഞാൻ കള്ളത്തിയാക്കുന്നത് കണിയുകയും പ്രാവശ്യം പറഞ്ഞു. അല്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞു സമ്മതിച്ചില്ല. നിങ്ങളെല്ലാവരും എന്തിനായിത്തന്നെയാക്കി? എന്നെ പാമ്പയെക്കൊല്ലാൻ, കൊന്നൊടുക്കാൻ, എന്നൊരു വയ്യ, അല്ലെങ്കിൽ ഈ അപമാധം പൊറുക്കാൻ. ഇങ്ങനെ ശങ്കിപ്പാൻ ഞാൻ വല്ല കാരണവും ഉണ്ടാക്കിട്ടുണ്ടോ?’

‘മതി. നിന്നെ പ്രാജ്ഞാൻ. എന്തില്ല; നിന്നെ തന്നെ ചിലർ. പക്ഷെ നിങ്ങളുടെ വർത്തമാനം കേട്ടു വളരെ ദൃഢമായിപ്പോയി. ആരെ വെറുക്കുന്നതിനെ ഇങ്ങനെയാണെന്നു പറഞ്ഞു കേൾക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. അകത്തുവെച്ച്, വ്യസനിക്കണം. ഞാൻ വെറുക്കുന്നതൊന്നുമില്ല?’

കുമാര ഈ കേട്ടപ്പോൾ ദേവലം തെളിപ്പായി. അവർക്കിതിരായി അകാശമായി വാങ്ങിയും സൗഹൃദവും ഉണ്ടാവാൻ എന്തു കാരണം? അവരുടെ അപ്പൻ ഭീനത്തിലാണ്, മരിച്ചിട്ടില്ല. എന്നിട്ടെങ്കിലും അവരുടെ ശ്വേതം ഇത്ര ദയയുണ്ടായില്ല; കഷ്ടം! അവൾക്ക് മുമ്പ് അദ്വൈതത്തോടുനിന്നു

ത്ര ചിത്ത അർപ്പായമുണ്ടായെന്നു? 'നിന്റെ കർമ്മവൃന്ത' ശേ-
ഷങ്ങളിൽ അതിന്നു വല്ല കാരണവും ഉണ്ടായിരിക്കും. നി-
ന്നെ ഇവിടെ കടത്തല്ല' എന്നുപറഞ്ഞു അദ്ദേഹം പറയുക
ന്നായെന്നു അവളുടെ വിചാരം. എന്നാൽ ഇപ്പോഴത്തെ കഥ
എന്തായിരുന്നു? അവൾ നിലത്തു കുമ്പിട്ടുപോയ ഉള്ളകാത്ത-
ന്നു. അവളുടെ ശബ്ദങ്ങൾ അവൾക്കു താഴെടിക്കുന്നും ഉറ-
പ്പു. പിന്നെ കൈ കഴിഞ്ഞതായ്പിന്നെ അവൾ അല്പം മന-
ശാസത്തോടിടിക്കുന്ന പറഞ്ഞു: 'ആളെ, എന്നെപ്പറ്റി കോ-
പ്പം വിചാരിക്കുന്നില്ലേ?'

'ഇല്ല, കുറി, ഇല്ല. നിന്റെ നടവടി എത്ര നന്മയാണെന്നു
യാണു!'

കാലം— 'നാസാധാരണമെന്നൊന്നാലും കാലം. എ-
ന്നാൽ എന്തിനു വാതിലു. അപ്പോൾ രോഗസ്ഥിതിയിലായി-
ല്ല' ഇന്നലെ രാജാപ്രഭു എന്നൊരു പറഞ്ഞു. എന്നാൽ
ആരെ എന്തൊക്കെത്താവിന് ഞാൻ വല്ലതും അറിയുന്നു പറഞ്ഞു
ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ അറിയുന്നത് എന്തൊക്കെയാ-
വാൻ എന്നു തോന്നുന്നു. സായിദിവസം വൈകുന്നേരം വെളി-
പ്പുണ്ട്. അവർ ഇപ്പോൾ വെളി കണ്ണിത്തായായിരിക്കുന്നു. പ്രാ-
നം, അവളുടെ പണിയായിരിക്കും. അവൾ വല്ലതും അറിയ-
ത്തുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കാൻ നിന്നു-
ള്ളൊരു പോലീ അവരെ ഇത്രയും വിചാരി. ഞാൻ ഇവിടെയാ-
ണെന്നു പറയുകയും വേണ്ട?

കാലമുടൻ തൊട്ടാത്താടിതാക്കുവാൻ ഇതെല്ലാം നല്ലവണ്ണം
കേട്ടു അവനെ അറിയുകയും ഇതിനെക്കുറിച്ചു ചോദി. മിടുന്ന പൊ-
ളുടെ ശബ്ദം വ്യസനിച്ചു കരയുവാനും കാലം ആശ്ചര്യപ്പെടുവാ-
നും തുടങ്ങി. അവൾക്ക് വരുവാൻ പോകുന്ന മറ്റൊരു കാര്യത്തോ-
റി ഇപ്പോൾ ഒരു ശേഷമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവളുടെ തൊട്ടാ-
ത്താടിതാക്കുവാൻ ഈ രാവായിരുന്നു— അവൾ വരുന്നതിന്നു
അല്പമുണ്മ— രാജാപ്രഭു അവരെ വിളിച്ചു പറയുകയും വേണ്ട

നാമയെന്നസമ്പ്രദായം പ്രാവിശ്യം എന്ന് അറിഞ്ഞു ക
ന്നു. എന്താൽ അവർ ഈ വ്യസനവാർത്തയെ ആസൂത്രിച്ചു സാ
ലികയുടെ ചാങ്ങിട്ടു. അവർ കലയെ വളരെ സ്നേഹത്തോ
ടും ദയയോടും നോക്കി. എന്നാൽ അവർക്ക് ഇതിന്റെ പ്ര
ത്യേകകാരണം മാത്രമേ അറിയാമായിരുന്നു എന്നു മനസ്സിലാ
യില്ല. അവർ, ആദ്യം വിചാരിച്ചപ്പോൾ നിശ്ചിതയല്ലെന്നു
വരിയെന്നു തോന്നിയില്ലെങ്കിലും ധീരമായിത്തന്നെ, അ
വർക്ക് അപ്പോഴായിരുന്നു മനസ്സിലായത്. ഇപ്പോൾ അവർ, ക
ലയെക്കുറിച്ച് മനസ്സിലാക്കുന്ന അനേകരെയെല്ലാം അറിവില്ലായ്മ
കൊണ്ടും സാധുപ്രകൃതികൊണ്ടും വന്നതാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.
പിന്നെ അവരുടെ ശ്രദ്ധ തന്റെ സ്വാഭാവികമായ സദാ
ശരീരത്തിന്നുസരിച്ച് അവളെപ്പറ്റി വളരെ സൂത്രപ്രാപ്തി
കൊണ്ടു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു അവളോട് ആഭിമുഖ്യത്തോടെ പക്ഷ
പാതയുണ്ടായിരുന്നു. ശ്രദ്ധയോടെ കാർത്തികങ്ങളെക്കണ്ടു വളരെ സ
ന്തോഷിച്ചു. 'ഞാൻ ആദ്യമായി അവർ സാധാരണ പെരു
പ്പാലങ്ങളെപ്പോലെ അല്ലെന്ന് പറഞ്ഞിട്ടില്ല?' എന്നു ചോദിക്കു
യും ചെയ്തു. അവർ, അവർ വരും മുമ്പു തന്നെ, അവളെ കൂടി
കൊണ്ടുവന്ന് വളരെ ദയയോടെ ഉപചാരം ചെയ്യണമെന്നാ
യിരുന്നു.

'ഹോ! ഇവർക്കിടയിൽത്തന്നെ പ്രതിപാദിക്കാം. എല്ലാ
വരും വിശ്വാസ്യമായിത്തന്നെ വിചാരിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ ഇത്ര
ശ്രദ്ധയോടെ പാത്രമായിത്തന്നെ വെല്ലാം' എന്നു വിചാരിച്ചു അവർ വ
ളരെ സന്തോഷിച്ചു.

ൾ അക്രാന്തനായി. അദ്ദേഹം അവസാനം വഞ്ചിതനാ
യോ? ജീവകാലം മുഴുവൻ അദ്ദേഹം ആശിച്ചിരുന്നത് നിർദ്ദാ
ണ സിദ്ധിച്ചായിരുന്നു. എന്നാൽ ബോധനാശക്തിയുടെ പു
ണ്ണവിനാശമാണ് അവസാനത്തെക്കണ്ടാൽ പിന്നെ എന്തു ചെയ
യും? പിന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിമുദ്രയെന്ന, ഉപചാരം,
പ്രായ്ക്കം, ഇന്ദ്രിയമേ, ഇവയുടെ പ്രയോജനമെന്ത്? എന്തു
പ്രകാരമാണ് ആത്മബ്രാഹ്മണയായ മേവർ ആത്മാവു
ന്ന വിമിതനായായ പാശങ്ങളിൽ നിന്ന് വ്യക്തികളെ മുക്തി
നേടുന്നത്? ഭാവികഥനത്തോടും ദൈവശാസ്ത്രത്തോടും വലിയ
ബന്ധമുള്ള സമയങ്ങളിൽ സ്റ്റോറിയുടെ ശാസ്ത്രവിചാരം പ്രാ
പ്തിയും ഉള്ള ആത്മബ്രാഹ്മണയായ മേവർക്കു മുന്നേറ്റം
രഹിതമായ ഒരു വിവരമില്ല. എന്നാൽ നാമയെന്ന സ
ത്യാസിയുടെ പ്രായ്ക്കവും ധ്യാനവും കേവലം നിഷ്പ്രയോജന
മായിരുന്നില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ വളരെ ചേർത്ത ചെറു
കുട്ടിയല്ലാത്ത മോശാനായായ ഒരു അദ്ദേഹം അദ്ദേഹം
മുറിച്ചു പലകിടകൾക്കുള്ളിലായിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന് യാതൊ
രുവിചാരവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ധനം, മാതൃ, വല്ലാ എന്നി
വ എന്തെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തെ ആകർഷിക്കുകയോ പീഡിപ്പി
ക്കുകയോ ചെയ്തിരുന്നില്ല. ആത്മബ്രാഹ്മണയായ മേവർക്കു
ചോദ്യമുണ്ടായി വളരെ സംശയമുണ്ടായിരുന്നു. യഥാർത്ഥ
ത്വം പിന്നെ എന്തെന്നും ബോധനാനാശം തന്നെയായിരിക്ക
യോ? എല്ലാസംഗതികളും ആശ്ചര്യമായിട്ട് മരണം ബോധനാബ
ദ്ധനായ ഒരു മനുഷ്യനായിരിക്കണം. അങ്ങിനെയൊക്കെക്കിട
ഭാവികളുടെ സ്വഭാവമെന്ത്? സർവ്വവിനാശമായിരിക്കുമെന്ന വേ
റാവിചാരം കൊണ്ടുതന്നെ നാമയെന്ന സത്യാസി, നടുങ്ങി. പ്ര
ത്യക്ഷമായി അദ്ദേഹം ആത്മീയവും അന്ത്യകൈവര്യമായ വസ്തു
തയെപ്പറ്റി അധികം ചിന്തിക്കാതെ വന്നു. ഈ
മോശൻ പൂർണ്ണജ്ഞാനമില്ലാത്തതിനാൽ കൂടി ഉൽകൃഷ്ടമായി കാ
ലം കഴിപ്പാനും അദ്ധ്വാനിച്ചിരുന്നു. കടം കഴിഞ്ഞതിൽ പ

ഒന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്നു ശാന്തതവന്നു, താൻ കിടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അഗ്രാമം അദ്ദേഹം എല്ലാ ബന്ധനങ്ങളിൽ നിന്നും വിമുക്തനായി. സൂര്യപ്രഭയെ വെട്ടിക്കൊന്നിറക്കിയിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തുള്ള അദ്ദേഹം നക്ഷത്രങ്ങളും കണ്ടു തുടങ്ങി. മറ്റൊരുതരം ഈ ശാന്തപ്രഭയെക്കുറിച്ചുള്ള അംഗീകാരത്തിനും വീശി. സന്യാസി, പ്രഭയെക്കുറിച്ചുള്ള ഈ ശാന്തതയെ നോക്കി അല്പനമസ്കരം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. നാം, ഇപ്രകാരമാണോ ജനങ്ങളെപ്പറ്റിയുള്ള സംസാർത്ഥം വിട്ട് നക്ഷത്രഗണങ്ങളിലും മറ്റൊരുതരത്തിലും മനസ്സിലാക്കുവാൻ തുടങ്ങുന്നത്? എന്നാൽ ഈ മനോഹരമായ ശാന്തത കറുത്തു നോക്കുന്നതല്ല. കടിലാസകലം പെട്ടെന്നു ഇടയ്ക്കായി. നാരായണ സന്യാസിയെ താൻ നിത്യമായും ഉറപ്പായും ഉള്ള ഒരു സാധനത്തിന്റെ ലക്ഷണമായിട്ട് ശ്രദ്ധിക്കുന്ന പോലെ തോന്നി. പിന്നെ അദ്ദേഹം 'അയ്യോ! നിശ്ചയം ഈപ്പാൾ ഉണ്ടാവണം!' എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു യോദ്ധാസ്വരൂപം. അല്പനമസ്കരം കഴിഞ്ഞതിൽപിന്നെ അവസാനത്തെ ശ്വാസം വലിച്ചു പരലോകപ്രാപ്തിയും ചെയ്തു. ആയത്യാദ്യായാൻ വരുവാൻ കറുത്തു താമസിച്ച് പോയതുകൊണ്ട് നാരായണ സന്യാസിക്ക് യോദ്ധാവിനെ തിരിച്ചറിയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹപ്രകാരം ശരണത്തെ നിശ്ശബ്ദമായ പശ്ചാത്താപത്തിൽ തന്റെ കൈയെപ്പോയി സ്ഥാപിച്ചു.

വിശ്വമണിയെപ്പറ്റി കലയുടെ ശബ്ദങ്ങൾ അവയെ സാവധാനത്തിൽ അറിയിച്ചു. അവർ ആ വൃന്ദനവർത്തനം കേട്ട് പ്രിയപ്പെട്ട അല്പനമസ്കരം എറി കാണ്മാൻ കഴിയില്ലെല്ലോ എന്നുവിചാരിച്ചു അനേകം നാൾ വൃന്ദനിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ അവർക്ക് ഇതിലും വലിയ സങ്കടങ്ങൾ അനുഭവിച്ചുവന്നുണ്ടായിരുന്നു. 'ഈ പുതിയസ്ഥിതിയോടു പരിചയമുള്ളവർക്കുണ്ടാകാത്ത അവയുടെ ചെറിയ കുട്ടികൾ ദീനം പിടിച്ചു. അവർ നോക്കി ആഹ്ലാദിച്ചിരുന്ന ആ കുട്ടികൾക്ക് ദീനമിരുന്ന സുധകരമായ ഒരു

യോട്ടം ഉണ്ടായെന്നു. അതാത്രല്ല, ആ ശിശു ഏപ്പോഴും 'ചാരിയാ' തുറന്ന് ഉറക്കെ ചിരിച്ചു തന്നുവെങ്കിലും മറ്റുള്ള ശിശുക്കളിൽ നിന്നു വളരെ വ്യത്യാസപ്പെട്ടിരുന്നു. കല, വൃസ നാലുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴല്ലാം, കുട്ടി അവളുടെ മുഖത്തു വരരെ സാമതാവത്തോടെ നോക്കുകയും അപ്പോഴപ്പോൾ അവൾ വല്ല സാധനവും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു എന്ന കേൾക്കുകയും തന്റെ കൈകൾ എന്തൊക്കെയാക്കുന്നുവോ അതു കിടത്തില്ല എന്നുറപ്പു ചോലെ പാറിക്കൊണ്ടു ചെല്ലിരുന്നു. എന്നാൽ ഒരു ഏകദേശം കൊണ്ട് കുട്ടി കാലക്രമേണ വലിഞ്ഞു, വലിഞ്ഞു വന്നു. കല വളരെ മൃഗവിശ്വാസമുള്ളവളാകയാൽ ഭയപ്പെട്ടു. ഹിന്ദുക്കൾ പ്രേതലോകത്തെ ഒരു ഭഗവതസ്ഥലമായിട്ടാണ് വിചാരിക്കുന്നത്. അവരുടെ വിശ്വാസം മരിച്ച ചോരവരുടെ പ്രേതങ്ങൾ അവരുടെയും മറ്റു ചില പ്രത്യേക ഇനങ്ങളോടുകൂടി ദ്രുതിൽ അധിവസിക്കുന്നു എന്നും പ്രേതങ്ങൾക്ക് സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തിക്കും മുമ്പെ ഹോമത്തിൽ കറച്ചുകാലം കഴിക്കണമെന്നും ആ അവധി അവർ മനുഷ്യാവസ്ഥയിൽ കഴിച്ചു ജീവിതത്തിനനുസരിച്ചാണെന്നും ആകുന്നു. ദാനകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്താൽ ഇന്ദ്രിയമയം വരുത്തിയും ഉള്ളവന്റെ പ്രേതം ശരിയായി സ്വർഗ്ഗം അടയും. അല്ലെങ്കിൽ അയാളുടെ പ്രേതത്തിന് ദീർഘകാലം താഴ്ന്നിരിക്കണമെന്നും അതാത്രല്ല ചിലപ്പോൾ സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തിയുണ്ടാകുമില്ല. അവർ അവസാനം പാഞ്ഞുവരികയുള്ളവയെ ആകുന്നു അധികം ഭയം. അശങ്കിതകളായ ദാതാക്കന്മാർ സാധാരണയായി സ്വർഗ്ഗത്തിൽ, ഒരു വിധവയായ പ്രേതം ഒരു കുട്ടിയെ ഏടുത്ത് തങ്ങൾ കാട്ടുന്നവിയോ കാണാറുണ്ട്. അതിന്റെ ഭയം ശക്തിയിൽ നിന്നു രക്ഷപ്പെടുത്തുവാനായി ക്ഷേത്രദൈവങ്ങൾക്കും ഗ്രാമദേവതകൾക്കും കഴിവുണ്ട്. ദാതാക്കന്മാർ ചേടില്ല, കുട്ടികൾക്കു സാധാരണയായി വെലിക്കളകളും ചെമ്പാറുണ്ട്. കലയുടെപ്പറ്റി ഈ ഭയത്തിൽ നിന്നു വിമുക്തയായിത്തീർന്നു. സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ സാരം പഠിത്തമുണ്ടാക്കുന്നതെന്നുറപ്പായി അതുകൊണ്ട് മൃഗവിശ്വാസ മൂലകാ

യ ഓരോ സംഗതികളും പറഞ്ഞു കൊടുത്തിരുന്നു. കല കഴിയുന്നതെല്ലാം ചെയ്തിട്ടും, കട്ടിക്ക് അല്പമെങ്കിലും ആശ്വാസമുണ്ടായില്ല. അതുകൊണ്ട് അവൾ അവസാനം ഭവാനി ക്ഷേത്രത്തിന്റെ എതിരില്ലാത്ത ഒരു താഴ്വരയിൽ ഒരു മറ്റൊരു ദൈവം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടയാൾ പോകുന്നുണ്ടെന്നു കേട്ട്, കട്ടിയെ അങ്ങട്ടുകൊണ്ടു പോകുവാൻ തുടങ്ങി. അവൾ ക്ഷേത്ര സമീപത്തെത്തുന്നതടങ്ങിയപ്പോഴെക്ക് എത്രദാഗത്തിൽ നിന്ന് ഒരു വഴിയെ ഏഴുന്നൂറ്റാലു വരുന്നതു കണ്ടു. ഒന്നാമത്തേപ്പുരുഷൻ സമ്പന്നൻ അത്രയും ഉത്തമ ശബ്ദമുണ്ടൊന്ന് അങ്ങിനെയും തിരിഞ്ഞിരിക്കുകയുണ്ടു്. അവളും ദൂരത്ത് ഏഴുന്നൂറ്റാലു നിന്നു. ഒരു സംഭവം തെളിയാത്തതാൽ കൂടാതെ അധികരിച്ചുകൊണ്ടു മുമ്പും ഇടി. കല ഒരു കൈകൊണ്ടു ദൈവത്തെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചും മറ്റൊരു കൊണ്ടു കട്ടിയെ മാറിൽ അണച്ചും മുമ്പാകത്താടെ ഒരു ധൂമകുപ്പു മുമ്പിൽ ചാലുവെച്ചിരുന്നു. അവൾ അവിടെത്തന്നെ വളരെ കഴുപ്പുട്ടിയായിരുന്നു. ആ രാജാക്കിടാവ് ക്ഷീണാധിക്യം കൊണ്ട് അമ്മയുടെ കയ്യിൽ കിടന്നു അമ്മയെത്തന്നെ പോലൊക്കെ കണ്ടുകൊണ്ടു നോക്കുകയുണ്ടു്. ഏഴുന്നൂറ്റാലു സമീപം സമീപിച്ചപ്പോൾ. നൃത്തം ചെയ്യുന്ന അവസരമുണ്ടു് ധൂമകുപ്പു മുമ്പിൽ ഇല്ലാതായി. കലയെ ചെട്ടിക്കൊണ്ടു ഓടിക്കൊണ്ടു. അവളെ കേൾക്കുമ്പോൾ ദൈവം ചട്ടിയെ കൊന്നൊക്കത്തുചെയ്യും? ദൈവമേധം എപ്പോഴും ഓടിക്കൊണ്ടു വിശ്രമമുണ്ടു്. അവർ ഏറ്റവും നല്ലതൊന്നു ചേർത്താൽ—എന്റെ കട്ടിയെ ചോദിച്ചാൽ—എന്തുചെയ്യും? ഹാ! അവൾ അതിനെ ക്ഷീപ്തനായ് ചോദിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ രാജാക്കിടാവിന്റെ കട്ടി ഏഴുന്നൂറ്റാലുന്റെ മേൽ കേട്ടുകൊണ്ടു് അതുതന്നെ ഭാഷിച്ചപ്പോൾ, 'എന്താണിത്' എന്നു ചോദിച്ചപ്പോഴൊക്കെ അവയെ നോക്കി. കല, നോട്ടത്തിന്റെ സാക്ഷ്യം എടുത്തു് മകളെ മാറിൽ അണച്ചു്, 'അയ്യോ, ദൈവമേ! ദൈവമേ! ഈ രാജനന്ത ചോദിക്കുകയുണ്ടു് ഏഴുന്നൂറ്റാലു ചോദിച്ചു്

വേണ്ടില്ല; ഇവളെ കെട്ടിക്കൊണ്ടു! എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു. കുട്ടി ഭാഗ്യം മുഖം ചാരിവന്നപ്പോൾ, അമ്മയെ കെട്ടിക്കൊണ്ടു കൂടി നോക്കി കണ്ണടച്ചു. കലാല മകളുടെ ശിരസ്സിൽ സ്തംഭിച്ച് നാശിപ്പോയപ്പോൾ, പലപ്പോഴും ശിരോഭാഗവും വിട്ടുപോയില്ലെന്നറിഞ്ഞു വളരെ ഭയപ്പെട്ടു 'ഇതിനും മേലായിട്ടില്ല. ഞാൻ ഇവിടെ വന്നത് മരം തെറിക്കാണോ? അല്ല; ഞാൻ കെട്ടിയതുകൂടി അപകടമാകട്ടെ. പക്ഷെ അധികം ഉണ്ടോ?' എന്നിങ്ങനെ വിചാരിച്ചു, പാട്ടുകേൾക്കി ഹൃദയാലി പ്രാർത്ഥിച്ചു. അവളുടെ സമീപത്തുകൂടി എഴുന്നള്ളത്തു പോയപ്പോൾ, ജനങ്ങളെല്ലാം അവൾക്ക് ചിത്തപ്രഭവം വന്നു വിചാരിച്ചു. കര കഴിഞ്ഞ ശേഷം അവൾ ഏഴുനീറു. കുട്ടി കിടന്നുവെക്കുമ്പോൾ ദേഹാസ്വകരം വിട്ടുപോയി. താഴെക്കൊണ്ട് അവൾ തിരികെ പോകുവാൻ തുടങ്ങി.

താഴെയിൽ നല്ല ഇടത്തായിരുന്നു. കലാല മകളോടുകൂടി ഇരുന്ന്, തന്നെ ഉൾക്കൊള്ളാത്ത മുറിയിൽ നഷ്ടങ്ങളുടെ ഒരു രഹസ്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ, ഏതു നഷ്ടം നല്ല വെണ്മ പ്രകാശിപ്പിച്ചിരുന്നു. പക്ഷാൽ സങ്കടം വന്നുവെന്നു പോലെ, വളരെ ദൈവമായി വീശിയിരുന്നു. കലാല, മടിയല്ലെന്നു ചിന്തിച്ചു കേൾക്കുന്ന മുഖം നോക്കി വൃദ്ധനായൊരു 'ഉറങ്ങ, കൂട, ഉറങ്ങ' എന്നു പറഞ്ഞു. കുട്ടി കെട്ടിയതുകൂടി കണ്ണടന്നു. തെറ്റാൽ കലാല മകളെ ചാരിവന്നപ്പോൾ 'അമ്മേ! നോക്കൂ! പക്ഷാൽ ഉറങ്ങ, കലാല, ഉറങ്ങ' എന്നു പറഞ്ഞു പതുക്കെ പിന്നാലായി തിരിഞ്ഞു പാട്ടുപാടി. കുട്ടിക്ക് മരണമുണ്ടായി എന്നു കേൾക്കുവാൻ, താഴെ വാക്കുകൾ കേവലം പരിമാസമായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

“ലാലനെയും കലാലനെയും! നിങ്ങൾ—നോക്കുക! ലാലനെയും കലാലനെയും!—താഴെ വാക്കുകൾ കേൾക്കുക!”

• സി. ലാലനെയും കലാലനെയും കേൾക്കുക.

[illegible]

കുറേയ്ക്ക് ഇതിലെ വാക്കുകൾ വളരെ ദുർഗ്ഗതകരങ്ങളാണെന്നിരിക്കട്ടെ. അവയുടെ കണ്ണിൽനിന്നു് അശുവിനുകൾ വേഗം, വേഗം ഉററി വീടും. അതിന്നു് സ്വാഭാവിതമെന്നു പറയുന്നതിന്നു് കാരണം വിശ്വാസപരീതമെന്നു പറയുന്നതാണു് ഉത്തരം. എന്തായാലും കാലമേറേയ്ക്കു മുറുകു മുറുകു മറിയ്ക്കു് തുടങ്ങി. അതാൽ ഇപ്പോൾ സമയപോയിക്കുന്നുവെന്നും നമ്മളു ളോട് കേൾ വീണിരിക്കുമെന്നും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ? അവർ വ്യസനമെന്നോടെ പഴു പാട്ടുമ്പോൾ കൂട്ടിക്കൂടെ ആത്മാവു പോയെന്നുവെന്നും അറിഞ്ഞിരുന്നുവോ? അവർ കൂട്ടിയെ മറിയ്ക്കു് തുടങ്ങിയതുകൾ പ്രതിപോലെ ഇടുകാതിരുന്നു. എപ്പോഴും പലപ്പോഴും വന്നു നോക്കിയപ്പോൾ, അവർ ഭാരവാഹിസമുദായം ചേരിൽ ചേർന്നുകൂടുകയായിരുന്നു. ഇവയുടെ മരിച്ചുവെന്നായിരുന്നു സമുദായം ഉറച്ചതു്. എന്നാൽ ഈ ഭയത്താൽ പറ്റാൻ പാടിപ്പോന്നതെ നാശംകൊണ്ടുള്ള ചോദ്യമായിപ്പോന്നതായ് കേൾക്കുന്നവർ 2000൦൦൦ മരിച്ചുപോയി.

ഉണർന്നപ്പോൾ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. അത് കഠിനമായി പഠിപ്പിച്ചു
 വിടുന്നു. ഇതു കാരണം കോടലും താൻ കടന്നുപോകുന്നതു
 കൊണ്ട്, തന്നെ സംഭവിച്ചു. ദൈവം കഷ്ടത അവർക്കു
 ചെയ്തു. സമീപമുള്ളവർക്കു വേണ്ടി അവർ വിധിയുടെ കഠി
 നമായതായ സന്ദർഭത്തിൽ ജീവിക്കുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നി.
 എല്ലാവരും അവരുടെ ജീവനും ദുഷ്ടതയെക്കണ്ടെന്നും പഠിച്ചു.
 അവർക്കിപ്പോൾ വെളിച്ചം കൊണ്ടുപ്രഭാതമുണ്ടെന്ന്? സ്രി
 കർമ്മങ്ങളെ മറക്കുകയും അവർക്കിപ്പോൾ നാശമായില്ലേ? എ
 ല്ലാതന്നെ വെളിച്ചം ഗണിക്കാൻ നടപ്പാക്കുന്നതായ പഠിച്ചു. ക
 ന്നിപ്പോകൊണ്ടു പോകുന്നവർ മരിച്ചുപോയി. എല്ലാവ
 രും വെളിച്ചം കണ്ടു. കാരണം ആസന്നമെന്നായിരുന്നു.
 അവരുടെ പഠിച്ചതായിത്തന്നെയാണ് താഴെത്തന്നിരിക്കുന്നത്. പോര
 തായിരുന്നതുകൊണ്ട് അവരുടെ സമീപം ദൈവത്തോ
 ഡി അവരുടെ പ്രവൃത്തിയും. വെളിച്ചം കണ്ടതായിരുന്ന
 നെ താൻ കണ്ടതായ ശേഷം, സ്രീകർമ്മം ദുഷ്ടമായി മാറു
 വന്നു. ഒരു കഷ്ടമായി താൻ പഠിച്ചുപോകുന്നുണ്ട്. അവർ
 അറിഞ്ഞു. അവർക്കിപ്പോൾ ദൈവത്തിനുമുമ്പിലായതേയും നിന്ദ
 യായതേയും താൻ കണ്ടതായതേയും തീർത്തുകൊണ്ട് ദൈവത്തോ
 ഡിരുന്ന സന്താന ദാശത്തെയും ദൈവത്തെയും. താൻ
 കണ്ടതായിരുന്ന അവർക്കുവേണ്ടി പോരതായിരുന്ന. ഒരു തരം ദൈവ
 യായിട്ടാണ് അവർ ദൈവത്തെയും വിചാരിച്ചത്. എന്തു
 കൊണ്ടെന്നാൽ പെട്ടെന്നും കോപംകൊണ്ടുവന്ന ദൈവത്തോ
 ഡെ സമീപം ഇപ്പോൾ വെളിച്ചം പ്രകാശപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്? അവരുടെ
 കണ്ടതായ ദൈവം സമീപപ്പെട്ടു. വെളിച്ചം അവരുടെ മുമ്പാ
 ക്കുണ്ടായിരുന്നതായതേയും, ഒരു പ്രകാശം പ്രകാശമായി
 അവർ അതിനെക്കണ്ടതായിരുന്നു. ദൈവം, സദാ
 ന്താനംകൊണ്ടു കോപം, ദൈവത്തെയും, ഇപ്പോൾ ദൈവത്തെയും
 ന്. അവർക്കുവേണ്ടി ദൈവം ദൈവത്തെയും. പ്രകാശ
 മായപ്പോൾ ദൈവം താൻ കണ്ടതായതേയും ദൈവം ദൈവം

മിഥു 'ജഗീരഥിയ ശിക്ഷിപ്പാൻ മാത്രമാണ്' ഞാൻ ഇങ്ങി
 ണെ നടന്നത്. ഞാൻ മറാഠാവും സ്റ്റേറ്റിന്റെയും എന്ന് അ
 വരുടെ ദർശനവും കാലയോടു പാഞ്ഞു. ഇവയെല്ലാം കേട്ട്
 കാല താൻ ഒത്തൊരുമയില്ലാത്ത സാഹചര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഒറ്റ
 ദൂരം മംഗളമായി വന്നിരുന്നു എന്നു വിചാരിച്ചു വ്യസനിച്ചു.
 എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അവിടെ വിധവയായതുകൊണ്ട് ഇനി
 അതിനു നിവൃത്തിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. സർക്കാരുകൾ കോ
 ണെ എല്ലാവരെയും വശത്താക്കി, ഭരണത്തിന്റെ അധികാരം
 കേൾക്കും തന്റെ നിരപരാധതയെന്നു തോന്നപ്പെടുത്തണമെ
 ന്നു വിചാരിച്ചവർ അന്നെ ഇപ്പോൾ എല്ലാവരിലും വേറു ശാ
 പാത്രമുണ്ടായിരുന്നു. ഈ കഷ്ടതയ്ക്കും താൻ മാനുഷികമനുഷ്യനായ
 ഞാനും കാലവിചാരിച്ചു. എന്നാൽ പഴയസമീപമല്ലോ
 അവയെക്കുറിച്ച് കഴിഞ്ഞവർക്കെല്ലാം അനുകൂല വ്യസനം കറുപ്പാൻ
 തുടങ്ങി. കാൽ, അവരുടെ കഴിയുന്നതൊക്കെ വന്ന് കാലയു
 ടെ കയ്യിൽ വെച്ചു 'ഇത് എന്റെ കടമല്ല. നി എടുത്തു വ
 ള്ളതാണ്' എന്നു പറഞ്ഞു. ഇങ്ങിനെ കാലം വിചിന്തനം അ
 ല്ലാതെപ്പോലും അനുഭവിപ്പാൻ കഴിഞ്ഞു.

൨൦-ാം അദ്ധ്യായം.

‘... നിന്നാൽ താൻ മാത്രമായിരിക്കുമ്പോൾ കേൾക്കുന്ന
 സുഹൃത്തുക്കൾക്കിടയിൽ കയ്യിൽ വെച്ചു കൊണ്ടിരിക്കും’

അതുകൊണ്ട് സ. വത്സരം കഴിഞ്ഞു. അപ്പോൾ ഒരു പ്രകാരം
 അദ്ദേഹം തന്റെ സുഹൃത്തുക്കൾക്കുവേണ്ടിയും തന്റെ വിശ്വാ
 ഹികൾക്കുവേണ്ടിയും കേൾപ്പിച്ചതിൽ അനുകൂലമായിരുന്നു.

ഉപകരിച്ച ഒരു സാധനത്തെപ്പറ്റി കലേക്കു മനസ്സിലായി. അതുലേക്കു സാമ്പദ്യുക്തം അതിപ്രബലവും മറ്റൊരു ലോകത്തിൽ വന്നുചാലെ തോന്നിച്ചതായ അനുരാഗശൃംഗമായിരുന്നു. അവർ ഒരുവനും തന്നോട് അനുരാഗമൊരിക്കലും ഉണ്ടാവാൻ വഴിയില്ലെന്നു സത്യമായി വിചാരിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും ഒരുവിധം അതിന്ന് ഏല്പാത്താഴം താൻ പാത്രമാണെന്നറിഞ്ഞു വളരെ മനഃപ്രീതിയുള്ളവയായി. അവർ വീട്ടിന്റെ പിൻഭാഗത്ത് നദിക്കരികിലായി തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട സ്ഥാനത്തിരിക്കുമ്പോൾ, രാമചന്ദ്രനായിരുന്നു ഈ ശുഭസംഭവം അവർക്ക് മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തത്. അവർ അവിടെ ഇരുന്നു പതിവുപ്രകാരം കഴിഞ്ഞ കാർത്തികപ്പുറി ആഘോഷിക്കുമ്പോൾ രാമചന്ദ്രൻ അടുക്കലേക്കുവന്നതുകൊണ്ട്. അവനെ രണ്ടുകൊല്ലത്തോളം കണ്ടിട്ടില്ലായിരുന്നതിനാൽ, അവർക്കിപ്പോൾ പഴയസ്നേഹിതനേ കണ്ടതുകൊണ്ട് വളരെ സന്തോഷമുണ്ടായി. സന്യാസി തന്റെ പത്രിക്ക് ഗൗരവമാശ്രയത്തിൽ തന്റെ വീടിന്റെ നിഷ്പാദകമായ അനുരാഗത്തിൽ നിന്ന് ധനാശ്രിതല്ലാത്ത ഒരു സുഖാനുഭവിതയെക്കണ്ടെന്നുവെച്ച് അസാധിച്ചു കഴിയില്ലാത്തതായ മാതൃസ്വത്തായ ആരേണപ്പെട്ടി അവന്റെ വശം ഉണ്ടായിരുന്നു. വർത്തമാനം പറ്റാം കേട്ട ശേഷം കുല അവനെ അകത്തേക്കു ക്ഷണിച്ചു. അപ്പോൾ അവൻ സ്വകാർത്തമായി ഒരു പറവാനുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞ് അല്പനേരം കൂടി പുറത്തു നില്ക്കുവാൻ സമ്മതം അപേക്ഷിച്ചു. കുല ഇങ്ങനെയായിരിക്കുമ്പോൾ ലോകിച്ചു വിസ്മയിച്ചു നില്ക്കുമ്പോൾ, അവൻ അവളിൽ കാമകനായിരിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു പറഞ്ഞ്, അവർക്ക് സമ്മതം വരുത്തുവാനായി, അതി വാശിമാടിയാടിപ്രകാരം വാദിച്ചു. 'നിന്നോടു സ്വാതന്ത്ര്യദേശത്തേക്കു വരുവാനാണ് ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നത്. ആചാരാദികളുടെ നിബന്ധന നിന്നെക്കു മനസ്സിലായിട്ടില്ലേ? അതൊന്നൊന്നും നിന്നെ അധോഗതിയിലാക്കുന്നതും ഭൂപരിശാസന നിന്നെപ്പറ്റിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നത് നീ അറിയാമല്ലോ? ഇവന്റെ

യുദ്ധവയോന്തിനോടും നിന്നു സെമിപ്പെന്ന നാന്റെ മേലാ
 വം കൊണ്ടറിയാം. ഏതോടൊരുമിച്ചു നിന്നു് ലോകാരാ
 ദ്രിയാസകലം നിറഞ്ഞ സുഷുപ്തിയും അനുഭവിക്കുന്ന സ്വാത
 ന്ത്ര്യമുണ്ടാകും. കമലേ! വേഗം ഉറക്കൂ. നീ ഇനിക്കും മുമ്പേ
 യെ ഏകാന്തായിരുന്നു; നിന്റെ അമ്മ എനിക്കു നിന്നെ വാശത്താ
 ചെല്ലിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. സത്യാസിദ്ധരുടെ നിരന്തരമായ മന്ത്രോ
 പാഠണാദികൾ കോണ്ടു വലഞ്ഞു എനിക്കു ശരിപ്പാൽ മതി എ
 യായി. ഞാൻ ഇതുവരെ സർവ്വതത്വവിവാദമായി വൃഥാ പ്രേ
 രപ്പെട്ടു. ഞാൻ അർദ്ധരാത്രിയിൽ ചെറു നിഷ്ഠാദികളും ഉപവാ
 സവും പശ്ചാത്താപവത്താടെ ചെയ്ത പശ്ചാത്താപത്തിനകത്തും
 പുറത്തും ദൃഢാവശ്യമായ ശൈലഗ്രന്ഥികളും കാന്താർത്ഥികളും
 വെട്ടു ചെയ്ത കർമ്മങ്ങളും ഹോമങ്ങളും തപശ്ചക്രങ്ങളും മറ്റും നീ ക
 ണ്ടിട്ടുണ്ടാകാൻ ഞാൻ അനേകം ശക്താലോചനാവിധം സത്യാവിവാദാ
 യിനിർദ്വൈതമനുഭവിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയും ചെയ്തു. ഞാൻ സത്യാസിദ്ധരുടെ അറിവിന്നി
 ന്നോടും ആത്മബോധത്തോടും അടുത്തുചേർന്നിട്ടുണ്ടു്. എന്നി
 കു ചെടിവൃക്ഷാദികളെക്കുറിച്ചെല്ലാം അറിയാം; മറ്റൊരു ചെടി
 കളുടെ ചാണകത്തു മറയ്ക്കു ദേഹത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കാം. എന്നാ
 ല് ഇതുകൊണ്ടൊന്നും ഫലമില്ല ഇവയൊന്നും ഞാൻ തേടുന്ന സാ
 ധനത്തിന്റെ സമീപം—നമ്മതിനകമുള്ള ഇരുപ്പടവും ലോകപ്ര
 യോഗം ഈശ്വരപദത്തിന്നു സമീപം—എന്തെ എന്തിന്നു നീക്കം.
 കമലേ! നീ ഇപ്പോൾ എന്തു പറയുന്നു. നമുക്ക് സ്വയംഭാവം ഒരു
 സ്ഥലത്തു് അലട്ടുവാൻ താമസിക്കാം. നിന്നു നീയെങ്കിലും
 ഒരു കൊശലത്താൽ എനിക്കു് അറിയാം. ഈ നവസ്ഥലത്തിൽ
 നി സപ്താക്ഷി വിചാരിക്കാത്തതേന്താമം—എന്റെ അനന്തസ്ഥാ
 യിയും ആദരവും—നിന്നെ സ്വാഗതം ചെയ്യും. ഏതോടുകൂടി
 നിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യവും സ്വീകരിക്കും. ഏതോടൊരുമിച്ചു് വരൂ;
 ആരും അറിയില്ല.

കമല കണ്ണീരോടെ അതി നിത്യന്മാരെയുംകൂടി അലയി
 പ്പിക്കുന്ന വിധം രാമചന്ദ്രനെ നോക്കി, സംഭ്രാന്തായിത്തീർന്നുവ

റത്തു. 'എന്നാട' അതുമാത്രം പറയരുത് എനിക്ക് അതിനെ പറ്റി വിചാരിപ്പാൻ കൂടി ശക്തിയില്ല. പൂർവ്വകാലത്തു ഞങ്ങൾ ഉടനടി ഏറിയിരുന്നില്ലേ? ഞങ്ങൾ പോയി ജലപ്രവാഹത്തിലും സമുദ്രത്തിലും വീണിരുന്നില്ലേ? എന്റെ ഹൃദയം നിങ്ങളേക്കുറിച്ച് പ്രതിവചനമായി ചലിക്കുന്നു. ഓ! മോഹിപ്പിക്കുന്ന ഹൃദയമേ! ചരിക്കരുത്! എനിക്ക് തന്നെ എന്നെക്കൊണ്ടു നാനും തോന്നുന്നു. നിങ്ങൾ എന്നെ പൂർത്തിയാക്കിത്തന്നിട്ടില്ല. എന്റെ മുഖത്ത് നോക്കരുത് വേണ്ട. ഞാൻ സ്ത്രീകളിൽ വെച്ചു ശാപഗ്രസ്തനായിട്ടുള്ളവരാണ്. എന്റെ സ്വഭാവത്തിന് എന്തൊ മോശമുണ്ട്. അതാണ് ഈ പ്രശ്നം. എന്റെ മംഗല്യസൂത്രമെടുത്ത് എന്റെ നാഥനെക്കൊണ്ടുപോയി, എന്നെ ശപിപ്പിക്കുന്ന മാനുഷനായി വിട്ടിരിക്കുന്നത്. പാടില്ല! നിങ്ങൾ പറയുന്നത് വലിയൊരു കാര്യമാണ്. എന്നെ ഇപ്രകാരം തന്നെ വിട്ടുപോയി, ഭാഗ്യവതിയായ ഒരു സ്ത്രീയെ വിവാഹം ചെയ്ത് ഭാഗ്യമായി മിപ്പിൻ. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു വേണ്ടുന്ന ഭാഗ്യവും സ്തേഹവും ഉണ്ടാവും. ഞാൻ കപ്പലിൽ എറിഞ്ഞു കളവാൻ മാത്രം യോഗ്യതയുള്ള ഒരു ഉടഞ്ഞ പാത്രമല്ല. അയ്യോ! ദൈവമേ! മരിക്കണം! എന്നോ എന്നെ വല്ലാതെയാക്കുന്നു. മുമ്പിൽ അതിദൂരം വ്യാപിച്ചു കിടക്കുന്ന കുന്നുകളെ ഞാൻ കാണുന്നുണ്ട്. അവയെല്ലാം അങ്ങയുടെ ശക്തിസൂചകങ്ങളാണ്.

'അല്ല! കാമശക്തിസൂചകമാണ്. ഏഴനീറം അതിന്റെ കണക്കു അനുസരിക്ക. അതു തപ്പാൻ കഴിയില്ല. പ്രിയേ! ഏഴനീറം എന്റെ സ്വന്തമായവയ്ക്കു' എന്നു പറഞ്ഞ് രാമൻ അടുത്തു ചെന്ന് കലയെ ഏഴനീറ്റിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ കല ഉച്ചത്തിൽ ഒരു ശബ്ദിച്ച് 'ഗണേശാ' എന്നു വിളിച്ച് അകത്തേക്ക് ഓടിപ്പോയി. ആ ശബ്ദം, അടിയോളം പിളർപ്പെട്ട ഹൃദയത്തിൽ നിന്നായിരുന്നു ജനിച്ചത്. കലയുടെ മേൽ, എത്ര തന്നെ നിസ്സാരമായിരുന്നാലും, അവസാനം ജയം പ്രാപിച്ചു. കല, തന്റെ ജീവകാലം ഓടിക്കൊണ്ട് അനന്തസുന്ദര

പദശയിൽ പെടുന്നു വിചാരിച്ചു ഭയപ്പെട്ടു; മുഖിൽതന്നെ നിന്നിരുന്ന രാമചന്ദ്രന്റെ മോശകതിയിൽനിന്ന് എന്നേക്കും സ്വതന്ത്രയായുവിച്ചു. എന്നാൽ അവന്റെ അനുരാഗം സാരലോഭം പോലെയാകുന്നതിനാൽ, മഹത്തമകൃത്യമായിട്ടുള്ള അന്ധകാരമായായ പ്രദേശങ്ങളും സൂര്യകിരണങ്ങൾക്കൊണ്ട് എളുപ്പകാരം ധവളമാക്കുന്നവെ അതുപ്രകാരം രാമചന്ദ്രന്റെ അനുരാഗംകൊണ്ട് കലയുടെ ജന്മശേഷം മുഴുവനും പ്രകാശിച്ചു. ഓ! താൻ സർവ്വനിന്ദയുടെ പാത്രവും കേവലം അസാരയും എന്നു വിചാരിച്ചിരിക്കെ, കരാളകിലും തന്നെ ചേർന്നിരുന്നവെല്ലാ എന്നുള്ള വിചാരം കൊണ്ടവൾക്കത്ര ഭാഗ്യം തോന്നി!

രാമചന്ദ്രൻ അവന്റെ ശൈശവത്തിൽ പോയി താമസിച്ചു; ദീനക്കാരെ നോക്കുവാൻ മാത്രം ഇടകിടെ പുറത്തുവന്നു. എന്നാൽ അവന്റെ ഏകാന്തതയും വേഗം കണ്ടുപിടിച്ചു; അസംഖ്യം മോഹികളും സാധുക്കളും അവന്റെ അടുക്കലേക്കു. രാമചന്ദ്രന്റെ മഹാസ്നേഹത്തെക്കുറിച്ച് യാതൊരാൾക്കും ഒരു ശങ്കയും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അവൻ ആത്മസ്താപ്യായനെന്നപ്പോലെ നടപ്പാൻ ശ്രമിക്കയാണെന്നു എല്ലാവരും വിചാരിച്ചു.

കല തന്റെ ധനമെല്ലാം പരാതമായി ദാനകാര്യങ്ങളിൽ ചിലവ് ചെയ്തു. ആ രാജ്യക്കാർ അവളുടെ നാമധേയത്തെ ഇപ്പോഴും വളരെ ആദരവോടെ കാത്തുവരുന്നു.

•• •• •• •• •• •• ••

ഇപ്രകാരമാണ് ഞാൻ നദീതീരത്തുള്ള ഒരു വൃഷ്ടജ്ഞിന്റെ ഇടയിലിരുന്ന് കലയുടെ കഥ പറഞ്ഞു കേട്ടത്. പ്രകൃതമായ മോഹത്തിന് ക്ഷേത്രം സമീപത്തുണ്ടായിരുന്നു. വളരെക്കാലം മുമ്പുള്ള ഡിവഗംഗാ പട്ടണവും യാതൊരു മാറ്റവും കൂടാതെ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. തീരവാസികളുടെ സന്തോഷ സുന്താപങ്ങളോടൊക്കെ ആ പുരാതനനദിയും ഒഴുകിയിരുന്നു. ഇ

പ്ലോം സിബിം പ്രാവിച്ച കലയുടെ നാമധേയമുള്ള മേ
 ക്ഷേത്രവും സത്രവും മുഖിലുണ്ടായിരുന്നു. കല തന്റെ ധന
 മെല്ലാം വിധവകൾക്കും അനാഥകൾക്കും ഉപകാരം നി
 ച്ചിവെച്ചു കൊണ്ട് ഭാഷിഗോചരല്ലാതെ ഇപ്പോഴും സാധു
 ക്ഷേത്രം-ജഗൃഹീനന്മാരേയും സംരക്ഷണ ചെയ്യുന്നുണ്ട്.

